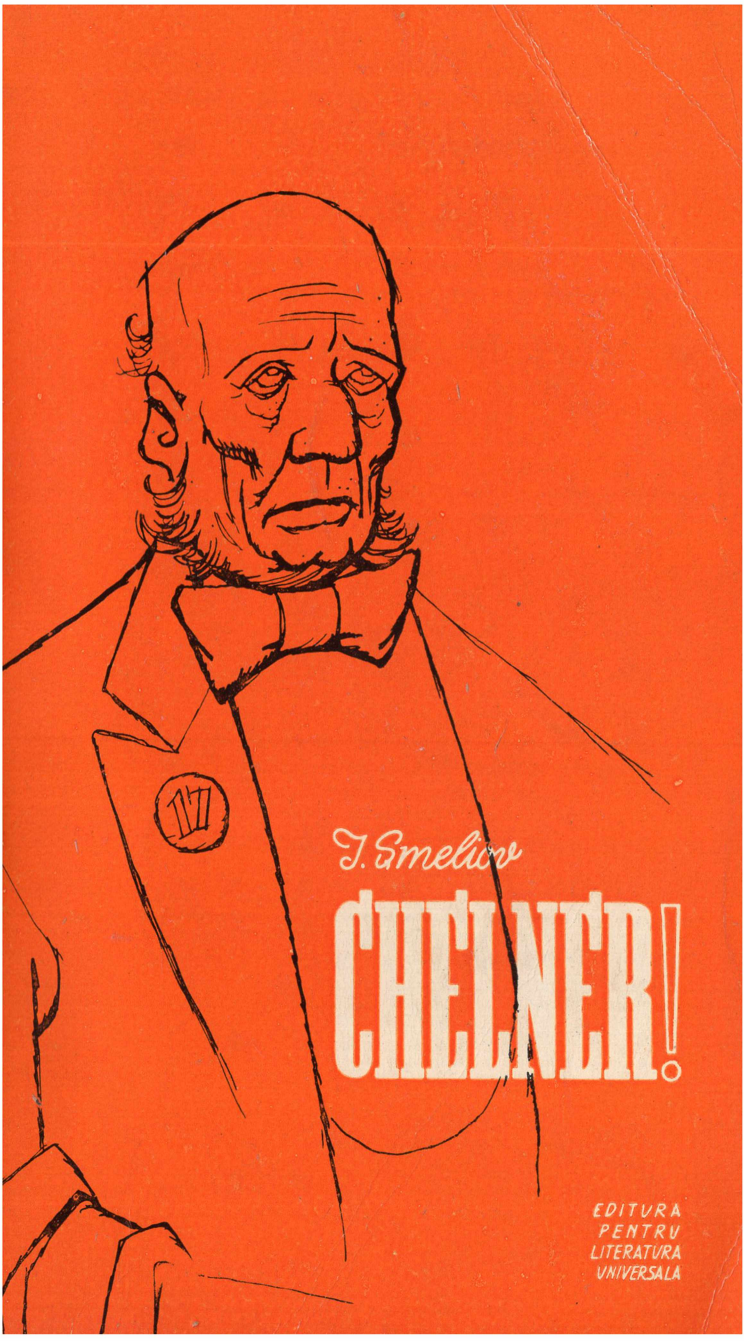

I. Șmeliov

CHELNER!

EDITURA
PENTRU
LITERATURA
UNIVERSALA

I. Şmeliov

CHELNER!

I. ȘMELIOV

CHELNER!

EDITURA PENTRU
LITERATURĂ UNIVERSALĂ

BUCUREȘTI • 1962

Coperta şi ilustraţiile de
Eugen Taru

И. ШМЕЛЕВ
ЧЕЛОВЕК ИЗ РЕСТОРАНА
Государственное Издателъство
Художественной Литературы
МОСКВА ● 1957

I. S. ŞMELIOV

Perioada cea mai fecundă a activităţii scriitoriceşti a lui Ivan Sergheevici Şmeliov — anii de după prima revoluţie rusă (1907—1912) — coincide cu apropierea lui de cercurile literare democratice. Scriitorul ia parte la reuniunile cenaclului format în jurul editurii *Znanie*, de sub conducerea lui Gorki. Din aceşti ani datează lucrările cele mai valoroase scrise de Şmeliov, printre care *Cetăţeanul Ukleikin* şi *Chelner !*

Scriitorul umanist îşi dezvăluie în aceste scrieri dragostea faţă de oamenii simpli, asupriţi şi lipsiţi de drepturi, exprimîndu-şi totodată revolta împotriva societăţii bazate pe exploatare, cu contradicţiile ei izbitoare dintre sărăcie şi bogăţie, dintre muncă şi parazitism.

În 1909, Şmeliov devine membru al cercului „Sreda" [1], care polariza literaţii democraţi ai epocii. Cele mai bune lucrări ale lui Şmeliov din această perioadă se apropie prin spiritul lor de operele unor scriitori ca Serafimovici, Kuprin, Veresaev, Teleşov, Podiacev. N. D. Teleşov, organizatorul cercului „Sreda", îl caracteriza astfel pe Şmeliov : „...un talent original, un om care a scris o seamă de nuvele şi romane valoroase..." [2]

Lucrările tînărului scriitor au fost apreciate pozitiv de V. G. Korolenko, N. N. Zlatovratski şi A. S. Serafimovici ; acesta din urmă a citit nuvela *Chelner !* încă în manuscris.

[1] „Miercuri" — cerc literar la Moscova, de la sfîrşitul secolului al XIX-lea pînă în 1916. Membrii săi, scriitori şi artişti progresişti, se întruneau în fiecare miercuri în casa scriitorului N. Teleşov (n. r.).

[2] *N. D. Teleşov*. Însemnările unui scriitor (n. r.).

O importanță deosebită în dezvoltarea creației lui I. Șmeliov a avut-o sprijinul acordat de Gorki, care l-a atras să colaboreze la culegerile de povestiri publicate de editura *Znanie*, ce se bucurau de o mare popularitate ; astfel a apărut la editura *Znanie* primul lui volum de nuvele. Gorki coresponda cu Șmeliov, citea în manuscris unele din lucrările lui și îi dădea îndrumări redacționale.

Aprecierea pozitivă dată de Gorki creației tînărului scriitor a întărit încrederea acestuia în vocația sa. „Dintre nuvelele dumitale am citit *Ukleikin*, *În bîrlog* și *Desrămarea* — îi scria Gorki în 1910. Aceste lucrări mă îndreptățesc să cred că ești înzestrat cu un talent viguros. În toate nuvelele se simte verva scriitorului care-l cucerește pe cititor, stilul e bogat, plastic, limbajul simplu și colorat. Pretutindeni răzbate acel sentiment nobil, specific rusesc — revolta sinceră, tinerească împotriva rînduielilor existente. Toate aceste însușiri evidente pentru mine, cititor îndrăgostit de literatură, te-au relevat printre zecile de literați ai zilelor noastre, cei mai mulți lipsiți de personalitate." [1] Răspunzînd unei scrisori a lui Șmeliov, Gorki scria în același an : „Ai darul de a crea cîntece frumoase, molcome, dar pline de optimism, ori tocmai de asemenea cîntece optimiste are nevoie Rusia" [2].

2 Ivan Sergheevici Șmeliov (1875—1950) s-a născut la Moscova. Tatăl său, țăran de obîrșie, se ocupa cu negoțul. După absolvirea liceului, Șmeliov s-a înscris la universitate. Primele sale încercări literare — povestirea *La moară* (1895) și notele de călătorie *Pe stîncile Valaamului* (1897) datează din anii studenției încă. Aceste încercări nu s-au bucurat însă de succes, ceea ce l-a determinat pe Șmeliov să lucreze o perioadă îndelungată ca avocat, apoi ca învățător și mic funcționar, reluînd activitatea literară abia în timpul primei revoluții ruse, cînd începe să colaboreze la reviste pentru copii și tineret.

[1] M. Gorki, culegerea de *Opere* în treizeci de volume, vol. 29 (n. r.).
[2] Ibid.

În domeniul literaturii pentru copii, Șmeliov a publicat o seamă de lucrări remarcabile, ca de pildă *Spre o viață nouă* (1907). Continuînd tradițiile scriitorilor democrați din perioada 1860—1880 (G. Uspenski, Levitov, Reșetnikov etc.), precum și cele ale lui Cehov și Gorki, Șmeliov povestește despre cumplita mizerie a satului rus, despre țăranii care pleacă la oraș să-și caute de lucru. Autorul descrie suferințele unui adolescent, ucenic la un meșter, munca lui istovitoare și plină de primejdii, bătăile și foamea pe care le îndură. Dar scriitorul nu vorbește numai despre viața de mizerie a băiatului de la țară, ci și despre dezvoltarea lui spirituală, setea lui de cultură. Întreaga lucrare este străbătută de încredere în talentele poporului rus, în forțele lui creatoare, capabile să se afirme atunci cînd găsesc condiții cît de cît prielnice. Despre această încredere nestrămutată, Șmeliov îi scria mai tîrziu lui Gorki : poporul rus — „popor ținut într-o cruntă înapoiere culturală, strîns în fiare și cătușe, biciuit, umilit și chinuit, veșnic flămînd și, totuși, plin de omenie, popor care undeva în sufletul lui păstrează nestinsă setea de dreptate, a dăruit întregii omeniri titani ai gîndirii și ai simțirii..." [1]

Șmeliov și-a reluat activitatea literară sub influența evenimentelor din perioada primei revoluții ruse. Talentul său s-a afirmat însă abia în anii următori, în perioada reacțiunii dezlănțuite, cînd s-au accentuat divergențele ideologice din cercul scriitorilor grupați în jurul editurii *Znanie*. Unii dintre ei s-au îndepărtat de democrație și realism, ajungînd în lagărul literaturii decadente (L. Andreev, Iușkevici etc.). Creația altora (de pildă, a lui Serafimovici) s-a ridicat pe o treaptă nouă, superioară, dezvoltîndu-se în direcția realismului socialist (romanul *Un oraș în stepă*, povestirile despre revoluție). Alți scriitori, bunăoară Kuprin și Bunin, au manifestat serioase șovăieli ideologice : lucrări cu caracter progresist alternau cu altele cu tendințe net reacționare. În același timp, se înrolau sub steagul literaturii realiste scriitori din generația mai tînără ca Alexei Tolstoi, Șmeliov, Prișvin etc. Mai tîrziu, în articolul *Renașterea realismului*, subliniind procesul de însănătoșire a

[1] Scrisoarea lui I. S. Șmeliov către A. M. Gorki din 1 martie 1910 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

literaturii, *Pravda* bolşevică scria: „În literatura noastră se constată în prezent o tendinţă vădită spre realism. Numărul scriitorilor care zugrăvesc «viaţa grosolană» este acum mult mai mare ca în urmă cu cîţiva ani. Gorki, Alexei Tolstoi, Bunin, Şmeliov, Surgucev şi alţii nu înfăţişează în scrierile lor «peisaje exotice», sau pe misterioşii «băştinaşi din Tahiti», ci adevărata viaţă rusească, în toată mizeria ei, viaţa obişnuită de zi cu zi." [1]

În cele mai bune lucrări ale lui Şmeliov din perioada 1907—1912 se afirmă limpede tradiţiile progresiste ale grupului de la *Znanie* — tradiţiile realismului critic rus. Deşi scriitorul nu-şi formase încă o concepţie social-politică clară, el îşi dădea totuşi seama că lumea veche merge spre declin, în timp ce din sînul poporului încep să răsară mlădiţele unei conştiinţe noi, răsună un protest înflăcărat împotriva asupririi sociale.

Suflul epocii revoluţionare s-a reflectat deosebit de pregnant şi de profund într-una din cele mai bune lucrări ale lui Şmeliov — nuvela *Cetăţeanul Ukleikin* (1908), scrisă cu o remarcabilă măiestrie şi cu o pronunţată acuitate politică. Scriitorul democrat se ridică cu vehemenţă împotriva jugului autocraţiei şi a burgheziei liberale. Şmeliov demască politica guvernului ţarist care, sub presiunea mişcării de eliberare, fusese silit să publice manifestul din 17 octombrie 1905 ce promitea „libertăţi", „drepturi", o Dumă de stat cu funcţii legislative; în fond, însă, prin acest manifest, care a stîrnit admiraţia liberalilor, se promulga doar un simulacru de guvernare constituţională, monarhia păstrîndu-şi întreaga putere.

După cum mărturisea însuşi autorul, în *Cetăţeanul Ukleikin* el a zugrăvit „protestul anarhic şi confuz al vieţii însăşi, umilite şi strivite" [2]. Eroul nuvelei este cizmarul Ukleikin, un om năpăstuit de soartă, în sufletul căruia mocneşte setea de dreptate şi revolta împotriva nedreptăţilor sociale. Revolta lui Ukleikin, ca şi năzuinţa lui spre o viaţă mai bună sînt extrem de confuze. Protestul lui se reduce la faptul că asemenea lui Turkevici (eroul nuvelei *În societate proastă* de

[1] *Puţi pravdî*, Nr. 5, 26 februarie 1914 (n. r.).

[2] Scrisoarea lui Şmeliov către Gorki din 22 decembrie 1910 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

Korolenko), la beție, el strigă vorbe injurioase dar pline de adevăr în fața caselor „părinților urbei", provocînd scandal, spre hazul mulțimii ; ca urmare, Ukleikin este bătut crunt la poliție. El aparține categoriei de oameni „veșnic frămîntați", în necontenită căutare, al căror prototip literar este Mihail Ivanovici, eroul nuvelei *Ruina* de Gleb Uspenski. Dar Șmeliov își prezintă personajul în condițiile istorice concrete ale anului 1905 și înfățișează trezirea politică a „omului mărunt", sub influența avîntului revoluționar. Pătruns de conștiința demnității umane, Ukleikin se lasă de băutură, se duce la mitinguri și adunări electorale, năzuiește spre drepturi și libertăți democratice, spre egalitate, zeflemisește autoritățile și pe bogătași, amenințîndu-i cu unirea celor asupriți. Conștiința politică a eroului este încă naivă, el își face iluzii, lăsîndu-se înșelat de făgăduielile mincinoase ale guvernului țarist și ale partidelor burgheze. Entuziasmat de manifestul din 17 octombrie, Ukleikin își pune speranța în Duma de stat și crede că în curînd va veni o viață mai demnă și mai omenească pentru cei săraci. Marea lui fericire constă în a participa la alegerile pentru Dumă. „Asta-i viață adevărată ! Acum totul este altfel." „Acum... știi tu cine sînt eu acum ? Ce-tă-țean !"

Mai tîrziu, însă, iluziile lui Ukleikin se spulberă, viața oamenilor muncii devine tot mai grea, cîștigurile lor se micșorează, în timp ce negustorii jefuiesc și se îmbogățesc la fel ca înainte, autoritățile comit nenumărate abuzuri, convocarea Dumei nu schimbă nimic, iar deputații partidelor burgheze caută să amețească cu vorbe goale masele populare. Entuziasmul lui Ukleikin se stinge ; el începe să provoace din nou scandaluri pe stradă, se îmbată, rostește discursuri vehemente și este schingiuit la poliție.

În această nuvelă, Șmeliov a reflectat într-o anumită măsură fenomenele societății ruse descrise de Lenin în articolele *Înainte de furtună* (1906), *Dizolvarea Dumei și sarcinile proletariatului* (1906). În primele etape ale revoluției, liberalii au ocupat avanscena luptei politice, fiind urmați de o bună parte a maselor populare, dar în cursul evenimentelor ulte-

rioare „în persoana cadeților poporul își pierde primele lui iluzii burgheze de eliberare" [1].

Nuvela lui Șmeliov nu a reprezentat un fenomen izolat în literatura acelei perioade ; ea zugrăvește caractere și condiții tipice epocii respective și se înrudește cu un șir întreg de lucrări ale altor scriitori grupați în jurul editurii *Znanie* — Veresaev, Teleșov, Kuprin, Iușkevici, Gusev-Orenburski etc. Prin caracterul și destinul eroului, nuvela *Cei uitați* (1909), aparținînd scriitorului democrat S. P. Podiacev, avea cele mai multe afinități cu *Cetățeanul Ukleikin*. Meritul principal al acestor lucrări îl constituie critica realității — demascarea societății bazate pe exploatare, înfățișarea asupririi și a mizeriei în care trăiesc oamenii muncii, spulberarea iluziilor cu privire la reformele înfăptuite „de sus". Dar adevăratele izvoare ale schimbării nedreptei orînduiri nu sînt scoase la iveală și nuvela lui Șmeliov, la fel ca și a lui Podiacev, se încheie cu o notă de pesimism.

3 Locul central în creația lui Șmeliov îl ocupă nuvela *Chelner !*, cea mai valoroasă lucrare a sa. Încheind lucrul la manuscris în decembrie 1910, Șmeliov l-a trimis lui Gorki. Lucrarea a fost acceptată pentru culegerea *Znanie*. Gorki a făcut o serie de observații, de care autorul a ținut seama la redactarea finală a manuscrisului. Gorki n-a fost mulțumit de titlul inițial *În sunetele muzicii*, considerînd că nu este sugestiv. El a propus un alt titlu : *Însemnări personale ;* pînă la urmă, după cîteva variante, s-a ajuns la titlul *Chelner !* Potrivit dorinței lui Gorki, cea de a XXXVI-a culegere *Znanie*, apărută în septembrie 1911, cuprindea două lucrări : partea a treia din *Viața lui Matvei Kojemeakin* de Gorki și noua nuvelă a lui Șmeliov, *Chelner !*, care s-a bucurat de un mare succes, stîrnind numeroase ecouri în presă.

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 11, pag. 101, E.S.P.L.P., 1957 (n. r.).

„N-am scris această nuvelă pentru «lumea bună». Masele largi ar putea să tragă din lectura ei un oarecare folos. Am vrut să rostesc un cuvînt cald în numele acestor mase și în apărarea lor, îi scria autorul lui Gorki, mărturisindu-și intențiile.[1] În noua nuvelă a lui Șmeliov erau dezvoltate ideile umaniste, exprimate anterior în *Cetățeanul Ukleikin*. Vrînd să zugrăvească „viața oropsită", „viața oamenilor neînsemnați" (expresiile îi aparțin lui Șmeliov), autorul a ales ca erou al nuvelei pe reprezentantul unei profesiuni disprețuite de toată lumea și considerate ca înjositoare pentru demnitatea omenească. Pînă și copiilor le era rușine că tatăl lor, Iakov Sofronovici Skorohodov, este chelner. Ore nesfîrșite de muncă fără răgaz, ciinoșenia patronului, nevoia de a trăi din bacșișuri, jignirile clienților, obligația de a satisface toate capriciile și de a plăti amenzi pentru vesela spartă de clienți, de a trata cu respect desfrîul și trîndăvia bogătașilor — iată soarta chelnerului, omul transformat într-un manechin, într-un robot al slugărniciei. Șmeliov a studiat îndeaproape mediul restaurantelor și a zugrăvit numeroase scene sugestive (Șmeliov „se pricepe să descrie moravurile", spunea Gorki)[2].

Cît de tipice sînt tablourile din viața de fiecare zi înfățișate de Șmeliov o arată, bunăoară, corespondența, articolele și documentele pe care le publica revista democratică *Omul* — organ al sindicatului chelnerilor și al salariaților din restaurante — apărută pe la începutul anului 1911 (februarie-aprilie). Acolo întîlnim aceeași viață a unor oameni înjosiți, aceleași frămîntări în rîndurile lor, năzuința spre unire și apărare a drepturilor, cu principala revendicare ca salariatul din restaurant să fie tratat ca om, să i se respecte demnitatea. Revista publica încercări literare ale chelnerilor, precum și operele clasicilor — Șevcenko, Gorki (una din *Povestirile din Italia* despre greva muncitorilor de la tramvaie), G. Uspenski etc. Povestirea *I-a distrat pe domni* de G. Uspenski, publicată în nr. 1 al revistei, care conține spovedania unui chelner, este una din lucrările înrudite cu nuvela *Chelner !* de Șmeliov, prin

[1] Scrisoarea lui Șmeliov către Gorki din 22 decembrie 1910 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

[2] Scrisoarea lui Gorki către Kotiubinski din 20 noiembrie 1910, *Opere*, vol. 29 (n. r.).

caracterizarea profesiunii, a vieții personajelor, cît și prin particularitățile limbajului.

Înfățișarea vieții restaurantelor, cu strălucirea lor exterioară și culisele lor întunecate, l-a atras pe Șmeliov și prin ascuțimea contradicției dintre existența parazitară „în sunetele muzicii, în ambianța elegantă și fastuoasă, plină de larmă", și existența inumană a celor care îi serveau pe bogătașii îmbuibați. „Datorită acestor puternice contraste, mi s-a părut interesant să-mi aleg ca personaj un chelner dintr-un mare restaurant și să redau, văzut prin prisma gîndurilor și sentimentelor lui, șuvoiul vijelios al vieții, în măsura în care acesta l-a prins și pe el." [1]

În cei patruzeci de ani cît a muncit prin restaurante, Skorohodov a avut prilejul să vadă nenumărate manifestări ale josniciei morale a reprezentanților claselor dominante : ploconirea tuturor, chiar și a oamenilor de vază, în fața superiorilor și a bogătașilor, batjocorirea celor slabi și a subalternilor, chefurile deșănțate ale delapidatorilor, șperțarilor și escrocilor, dezmățul dezgustător din separeuri, unde sînt seduse tinere fete și unde femei din familii „onorabile" se vînd pe bani. Skorohodov înțelege că femeia devine aici o marfă, că venalitatea domnește printre demnitari, negustori și avocați — gata oricînd să pună la cale tot soiul de afaceri murdare. „...Atunci să vezi pete, pete de tot felul și peste tot... Pete morale !... Pete de semnificație înaltă !" — astfel își rezumă Skorohodov observațiile asupra moralei „stăpînilor vieții".

Toate aceste reflecții din nuvela *Chelner !* sînt transmise cititorului nu sub forma unei narațiuni a autorului, ci ca o relatare orală a eroului însuși, relatare pe care autorul pare că ar fi pus-o doar pe hîrtie. Un maestru remarcabil al acestui gen în literatura rusă a fost N. S. Leskov ; influența acestuia se resimte puternic în lucrarea lui Șmeliov. Stilul povestirii orale determină și limbajul original al nuvelei. Skorohodov folosește în expunerea sa cuvinte și forme stilistice care se întîlnesc în limbajul unor anumite pături ale populației. În vorbirea eroului, expresiile populare se amestecă cu cele livrești, adeseori cu pretențiozități folosite de așa-zisa

[1] Scrisoarea lui Șmeliov către Gorki din 22 decembrie 1910 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

„societate cultă" şi prinse din zbor la restaurant. Aceste cuvinte „dificile" sînt adesea stîlcite, interpretate în felul său de povestitor şi folosite în semnificaţii neobişnuite, uneori în combinaţii de cuvinte ciudate şi greşite. Astfel, Skorohodov vorbeşte despre munca chelnerului: „La asemenea sort de clienţi trebuie să serveşti ca un maestru". Sau despre felurile de mîncare de la restaurant cu garniturile respective: „Asemenea delicatese în ambianţă". Este semnificativ, atît prin limbajul, cît şi prin conţinutul său, raţionamentul că la restaurant chelnerii trebuie să se comporte întocmai ca actorii pe scenă: „Un chelner bun e o raritate şi trebuie să te străduieşti mult pînă să faci dintr-un om obişnuit un chelner adevărat, pentru că omul obişnuit este prin natura lui potrivit pentru treburi fireşti şi are o mutră obişnuită, ca orice om obişnuit. Chelnerul, însă, trebuie să fie în orice clipă gata să te servească şi atît, nimic altceva să nu trădeze din felul lui de a fi." Limbajul eroului imprimă povestirii o notă umoristică. Deseori însă, formele stilistice comice ascund un conţinut grav şi trist, dezvăluind durerea „omului mărunt", schilodit de viaţă, umilit, ca şi năzuinţa lui tainică spre o altă viaţă, mai bună.

Alegîndu-şi ca erou un chelner şi zugrăvind contrastele vieţii de restaurant, Şmeliov şi-a propus însă sarcini mai ample. „Am ales ca mediu viaţa de restaurant, iar ca slujitor al acestei vieţi — un chelner. Am vrut să scot în evidenţă pe omul-slugă, care prin activitatea sa specifică concentrează ca într-un focar de lentilă întreaga masă de slugi de pe diferitele căi ale vieţii." [1]

Chelnerul Skorohodov reprezintă o imagine tipică a „omului mărunt", înjosit şi mutilat da asuprirea socială, omul în sufletul căruia pîlpîie însă şi sentimentul demnităţii omeneşti, şi protestul neputincios împotriva nedreptăţilor, şi aspiraţia confuză spre viaţa adevărată. Tipul „omului mărunt", care a intrat în literatura rusă o dată cu *Căpitanul de poştă* al lui Puşkin, *Mantaua* lui Gogol, i-a atras şi mai tîrziu pe scriitorii ruşi (*Parazitul* de Turgheniev, *Glumeţii* de Ostrovski, o serie de personaje din lucrările lui G. Uspenski, Dostoievski etc.).

[1] Scrisoarea lui Şmeliov către Gorki din 22 decembrie 1910 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

Acest erou a ocupat un loc de seamă în creaţia scriitorilor cu tendinţe umaniste, colaboratori ai editurii *Znanie*, ca, de pildă, Kuprin, Teleşov, Iuşkevici, L. Andreev (în lucrările din tinereţe), precum şi Podiacev.

Şmeliov îşi prezintă eroul, care aparţine păturilor înapoiate ale sărăcimii de la oraşe, în condiţiile avîntului mişcării de eliberare, surprinzînd procesul deşteptării „omului mărunt", al dezvoltării conştiinţei sale sociale.

Nuvela lui Şmeliov se remarcă prin subtilitatea şi profunzimea analizei psihologice. La început, cititorul are impresia că Skorohodov s-a împăcat pe deplin cu soarta sa jalnică, resemnîndu-se la o viaţă de slugă. El se mîndreşte chiar că lucrează într-un restaurant de prim rang, unde nu vine „orice nepricopsit", ci „publicul cel mai select şi mai de vază", unde angajarea chelnerilor se face cu toată severitatea „de parcă ai intra la nu ştiu ce universitate". „Cînd te gîndeşti, totuşi, nu sînt un om de nimic, o haimana, ci am un rost şi o poziţie" — afirmă Iakov Sofronovici. De fapt, el ţine să-i convingă pe alţii şi să se convingă şi pe sine însuşi că totul merge bine, firesc. Dar această „împăcare" cu o viaţă josnică lasă să răzbată tot mai puternic frămîntările sufleteşti ale eroului: amărăciunea jignirilor îndurate, tristeţea tainică a omului umilit şi obidit. După ce va cunoaşte mai îndeaproape modul de viaţă al „domnilor", el ajunge la ideea egalităţii oamenilor, pe care o exprimă în limbajul său specific. El, Skorohodov, seamănă foarte mult cu bogatul avocat Glotanov, singura deosebire constînd în felul cum se bărbieresc. „Dacă ar fi altfel bărbierit şi ar mai avea prins de rever un număr [1], să juri, nu altceva, că sînt chiar eu." Skorohodov începe să înţeleagă că bogătaşii, răsfăţaţi de viaţă, profită pe nedrept de bunurile ei, că ei nu sînt mai buni, ci dimpotrivă mai răi decît oamenii simpli.

Chelnerul sărac are unele tendinţe de mic proprietar. El încearcă să iasă din impas cumpărînd acţiuni la bursă. Uneori visează să strîngă bani, să-şi cumpere o căsuţă, să închirieze veselă, să crească găini, să bea ceai în grădiniţa lui, cu zmeura lui... Dar realitatea spulberă aceste speranţe. În viaţa de familie a lui Iakov Sofronovici, ca şi la serviciu, ne-

[1] În Rusia ţaristă chelnerii purtau numere pe reverul fracului (n. t.).

cazurile se ţin lanţ. El îşi pierde economiile în urma scăderii cursului acţiunilor. Fiica lui, Nataşa, rîvnind la o viaţă mai bună, devine amanta administratorului unui mare magazin. Nikolai, dispreţuit de toţi ca fecior de slugă, este persecutat la şcoală şi în cele din urmă exmatriculat pentru comportare „insolentă".

În tot cursul povestirii, deşi pe plan secundar, este zugrăvit destinul lui Nikolai, care şi-a legat viaţa de lupta de eliberare a poporului şi, fără ştirea tatălui său, a devenit membru al partidului revoluţionar. Aceasta atrage asupra familei lui Skorohodov tot felul de necazuri : percheziţii, arestarea lui Nikolai, apoi întemniţarea şi deportarea lui ; în fine, fuga lui Nikolai din locul exilului şi trecerea la activitatea ilegală. Fiul său fiind considerat un element periculos, Iakov Sofronovici este concediat de la restaurant.

Trebuie subliniat faptul că în anii reacţiunii, cînd mulţi scriitori (Vinnicenko, Sologub, Arţibaşev etc.) îi calomniau pe revoluţionari şi îi zugrăveau în mod denaturat, Şemeliov a izbutit să creeze chipul veridic al unui tînăr revoluţionar, căruia autorul îi arată toată simpatia sa. Cititorul urmăreşte cum se formează caracterul lui Nikolai Skorohodov. Intransigent faţă de orice nedreptate, incapabil de compromisuri, totdeauna principial, gata de orice sacrificiu pentru idealul de care este însufleţit, Nikolai devine revoluţionar de profesie.

La început, tatăl îşi condamnă fiul pentru ideile sale libere şi pentru îndărătnicia sa, îi reproşează faptul că nu e credincios, încearcă să-l convingă să fie supus : „Parcă eu n-am fost jignit de atîtea ori ! Ce vrei, sîntem oameni mărunţi şi cu noi poate să facă oricine ce vrea..." Dar, treptat, bătrînul chelner începe să-şi dea seama că Nikolai şi tovarăşii săi luptă în numele unui adevăr pentru care sînt gata să-şi dea şi viaţa. „Mai tîrziu am aflat — spune Skorohodov despre revoluţionari — că mai sînt şi astfel de oameni pe care nu-i vezi în juru-ţi şi care ştiu să pătrundă în miezul lucrurilor... Datorită caznelor mele i-am cunoscut şi nu pot să-i ocărăsc, cum fac alţii. Nu mă lasă conştiinţa. Ei n-au nimic care să fie al lor, sînt goi-goluţi, ca şi mine, dacă nu chiar mai rău..."

Deşi este pătruns de respect faţă de revoluţionari, deşi de partea lor este întreaga lui simpatie, bătrînul Skorohodov păşeşte pe o altă cale.

Mișcarea revoluționară a fost înăbușită ; în anii reacțiunii, viața burgheziei reintră aparent pe făgașul ei dinainte. La intervenția sindicatului chelnerilor, Skorohodov este reprimit în slujbă. Dar Iakov Sofronovici s-a schimbat în mare măsură, el nu mai este cel pe care l-a cunoscut cititorul la începutul povestirii. În viața personală, a pierdut tot ce avea mai scump, mai luminos, multe din visurile sale s-au spulberat, „m-am ales c-un singur lucru — am învățat să pătrund lucrurile" — mărturisește el. A pierdut definitiv orice respect față de domni, orice speranță că printr-un semn „de sus" viața poporului ar putea deveni mai bună. În toiul revoluției, la restaurant aveau loc banchete, la care burghezii și intelectualii liberali rosteau discursuri sforăitoare despre fericirea poporului. Acum, însă, după cum observă Skorohodov, ei tac chitic, iar la banchete se ploconesc în fața șefilor și a milionarilor.

Dar, deși simte că fiul său, care a pășit pe calea revoluției, are dreptate, Skorohodov rămîne și pe mai departe un sclav al iluziilor. El povestește că după moartea soției sale, după plecarea fiicei sale din casă și după arestarea fiului său, a ajuns la disperare. „...Atunci parcă mi-a răsărit o geană de lumină înaintea ochilor. Prin chin și durere a străbătut raza aceasta luminoasă..." Nikolai fuge din închisoare, este urmărit, dar îl ascunde un bătrîn cojocar. La cuvintele de recunoștință ale tatălui, bătrînul îi răspunde : „Oamenii buni au tărie în suflet de la dumnezeu..." Skorohodov, care și înainte fusese evlavios și citea cu admirație scrierile religios-moralizatoare ale lui L. N. Tolstoi, înțelege că bătrînul care i-a salvat fiul aplică în viață preceptele autoperfecționării morale („împărăția domnului e în sufletul vostru"). Urmîndu-l pe bătrîn, Skorohodov recunoaște drept adevăr suprem preceptele morale ale lui Tolstoi. Astfel, crede el, sînt rezolvate toate contradicțiile din viața spirituală a „omului mărunt".

Apreciind pozitiv chiar prima formă a lucrării *Chelner !*, Gorki a menționat că „...la sfîrșit, cînd eroul se întoarce la «starea primară», interesul povestirii scade" ; „...la sfîrșitul nuvelei eroul nu mai este cel care fusese la început, el privește viața cu alți ochi, dar la dumneata acest lucru nu este

destul de clar exprimat"[1]. După cum se vede din răspunsul său[2], Şmeliov, tocmai lucra la finalul nuvelei sale, călăuzindu-se după sfatul lui Gorki.

Trebuie să recunoaştem că modul cum se reflectă în finalul versiunii definitive a nuvelei destinul „omului mărunt" şi căutările lui spirituale este tipic pentru epoca aceea. În articolele *L. N. Tolstoi şi epoca sa* şi *Lev Tolstoi, oglindă a revoluţiei ruse,* Lenin sublinia că tendinţele patriarhale, reflectate în preceptele religioase şi morale ale lui L. Tolstoi erau caracteristice păturilor populare înapoiate şi că aceste tendinţe au jucat un rol important — şi negativ — în desfăşurarea mişcării revoluţionare. În acelaşi timp, Lenin menţiona că anul 1905 a spulberat iluziile „tolstoiene". În piesa *Duşmanii* (în eroul Levşin), în romanul *Mama* (în personajul Rîbin), Gorki a arătat „viabilitatea" moralei şi a evlaviei „tolstoiene" în mediul popular. Dar întemeietorul realismului socialist a scos în evidenţă şi altceva : înlăturarea tendinţelor „tolstoiene", însuşirea de către mase a concepţiei proletare despre lume, sub influenţa primei revoluţii ruse. Aceste perspective ale dezvoltării istorice n-au fost oglindite în lucrările lui Şmeliov.

4 Şmeliov nu s-a menţinut multă vreme la nivelul atins în perioada de înflorire a talentului său. Conţinutul democratic de idei din creaţia sa şi forţa criticii sociale s-au estompat ; lucrările lui au devenit apolitice, autorul acordă preferinţă schiţei care oglindeşte banalităţile cotidiene, sau înclină spre „zugrăvirea stărilor psihologice".

Încă în 1910, înainte ca Şmeliov să fi scris nuvela *Chelner !,* Gorki a criticat lucrarea acestuia *La poalele munţilor,* arătînd că conţinutul ei de idei este nesemnificativ şi că limba şi stilul său vădesc tendinţe moderniste. „...Evită dulcegăriile de stil ale lui Sologub şi momentele de groază ale lui An-

[1] Scrisoarea lui Gorki către Şmeliov din 9 februarie 1911 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

[2] Scrisoarea lui Şmeliov către Gorki din 11 februarie 1911 (Arhiva A. M. Gorki) (n. r.).

dreev !" îl prevenea Gorki pe Şmeliov.[1] Recunoscîndu-i talentul, Korolenko îi reproşa lui Şmeliov (în legătură cu aceeaşi nuvelă) lipsă de gust.[2] „Şmeliov decade" — îi scria Gorki mai tîrziu lui V. S. Miroliubov, 7 martie 1912,[3] referindu-se la nuvela *Tăcere înfiorată.*

În perioada 1914—1917, Şmeliov a scris povestiri din viaţa soldaţilor şi ţăranilor, în care poleia realitatea rusă din timpul primului război mondial (culegerea *Zile grele).* În felul cum prezintă lucrurile, războiul nu este de loc înfricoşător, armata e pe deplin mulţumită, ţăranii aprobă scopurile războiului. Rezerviştii pleacă la război „ca la biserică" ; recruţii, „parcă ar merge la tîrg într-o zi de sărbătoare", strigă „o să-i batem", „o să-i înfrîngem pe toţi". Războiul îi transformă pe ţărani : „Parcă e o reculegere : nici vorbe aprinse, nici scandaluri... Parcă ar fi căpătat cu toţii aripi... Nimeni nu e abătut " Satul din timpul războiului apare la Şmeliov sătul, liniştit, mulţumit. Aceste tablouri dulcege şi denaturate se opuneau reflectării sobre şi veridice a armatei şi a satului în timpul războiului din schiţele şi nuvelele unor scriitori democraţi, ca de pildă Serafimovici şi Podiacev.

Şmeliov nu a înţeles măreţul adevăr al Revoluţiei Socialiste din Octombrie ; în 1922 el a părăsit patria. După 1917, Şmeliov a publicat lucrări în care descrie în culori sumbre evenimentele revoluţionare, ruina şi foametea din perioada războiului civil. Într-o serie de nuvele şi schiţe din perioada emigraţiei, Şmeliov a evocat cu duioşie viaţa patriarhală din trecutul îndepărtat, din Rusia iobăgistă, ajungînd uneori la aberaţii mistice, morbide, în spiritul literaturii decadente.

Gorki a criticat cu asprime scrierile lui Şmeliov din emigraţie („ceva insuportabil de isteric")[4]. Dar Gorki continua să preţuiască operele cele mai valoroase ale lui Şmeliov dinainte de Revoluţia din Octombrie şi considera că cititorul sovietic trebuie să le cunoască. Aceasta o dovedeşte, bunăoară, scri-

[1] Scrisorile lui Gorki către Şmeliov scrise între 7 şi 27 ianuarie şi la 22 februarie 1910 *(Opere,* vol. 29) (n. r.).

[2] *V. G. Korolenko despre literatură,* M. 1957 (Scrisoarea lui Korolenko către Şmeliov din 19 iunie 1912) (n. r.).

[3] M. Gorki, *Opere,* vol. 29 (n. r.).

[4] Scrisoarea lui Gorki către Fedin din 3 iunie 1925 *(Opere,* vol. 29) (n. r.).

soarea către I. A. Gruzdev (iunie 1927) în care Gorki, aprobînd activitatea Editurii de Stat, scria : „Este bine că ați început să-i editați pe Bunin, Kuprin, Șmeliov..."[1] Lucrările realiste ale lui Șmeliov *Chelner !* și *Cetățeanul Ukleikin,* care au oglindit epoca primei revoluții ruse și sînt străbătute de un puternic suflu umanist și de idei democratice, rămîn un bun inalienabil al literaturii ruse.

B. Mihailovski

[1] Arhiva A. M. Gorki (n. r.).

I ...Sînt un om pașnic și știu să-mi stăpînesc firea — mă rog, treizeci și opt de ani am tot fiert în zeama mea proprie, ca să zic așa — dar, zău, vorbele astea ale lui m-au pus pe jăratic. Să fi fost între patru ochi, hai, mai treacă-meargă ; de la un om ca ăsta te poți aștepta la orice... Zi-i nemernic și pace bună... Dar să-mi zvîrle în obraz asemenea ticăloșii în fața lui Koliuška, prea-i din cale-afară !...

— Cine ți-a dat dreptul să-ți vîri nasul în casa altuia ! După ce c-am avut încredere în voi și am lăsat odaia descuiată, v-ați apucat să cotrobăiți împreună cu niște străini !... Te-ai deprins pe la restaurante cu buzunăreala și crezi c-o să tac din gură cînd e vorba de căminul meu !...

Și dă-i înainte tot așa... Nici măcar beat nu era. Zău, de parc-ar fi avut cine știe ce comori acolo... Adevăru-i că avea pică pe noi, pentru că îl rugasem să se mute. Prea am îndurat multe de pe urma lui ! Era conțopist la o secție de poliție, dar se ținea bățos nevoie-mare și era cum nu se poate mai bănuitor. Și doar îl rugasem cu tot respectul, îi spusesem că nu mai merge să stăm în aceeași casă, că prea-i fudul din fire și veșnic în stare de ebrietate, și, ca omul, atîrnasem un anunț la poartă, cum că am odaie de închiriat. I-a sărit țîfna dumnealui c-au venit să vadă camera și s-a năpustit asupra mea.

Cică nu-l tratăm ca om și cîte și mai cîte altele !... Dar noi, dimpotrivă, ne-am purtat cu el totdeauna cu cea mai mare băgare de seamă, ba chiar ne feream de el, întrucît Koliuşka ne prevenise că poate fi foarte primejdios cu slujba pe care o are. Pe vremea aceea deseori vorbeam cu Koliuşka despre meseria mea. Cînd s-a făcut mai mare și a învățat ceva carte, nu-i era de loc pe plac că lucrez la restaurant. Iar Chiorul, chiriașul nostru — de chemat îl chema Ejov, dar noi așa-i ziceam — m-a lovit tocmai acolo unde mă durea mai tare. Auzi dumneata, buzunăreală ! Cît p-aci să-l omor pentru vorba asta, dar el, șmecherul dracului, îndată s-a ferecat în odaia lui. Apoi a mîzgălit un bilețel și mi l-a trimis prin nevastă-mea, Lușa. Zicea acolo că bea din cauză că e amărît și că nu are nici un rost în viață și-mi propunea să urce la jumătate de rublă chiria. Vorbe goale, că înainte tot jumătate de rublă plătise. Fie și așa, numai să-l văd odată plecat din casă, că te băga în sperieți prin purtarea lui... Și tot căuta să te ocolească, să nu care cumva să dea ochi cu tine. Cu Koliuşka, însă, am avut o discuție foarte aprinsă. I-am ars, țin minte, și-o palmă pentru o vorbă nelalocul ei. Și după aia îmi tot făcea observații.

— Vezi, tată... Orice nemernic poate să te arate cu degetul !...

Îl lăsam în pace și-mi spuneam în sinea mea : e tînăr și nu știe ce-i viața ; după ce-o să se mai frece de ea și o să cunoască oamenii, ei, atunci să-l vedem cum o să vorbească ?

Și, totuși, e dureros să auzi de la propriul tău copil asemenea vorbe, e foarte dureros. Mă rog, sînt slugă, chelner... Ce să-i faci, dacă soarta a vrut să fiu slugă ! Da' vezi, nu sînt un fitecine ; lucrez la un restaurant de mîna'ntîi, unde vine întotdeauna publicul cel mai select și mai de vază. La noi nu poate intra orice nepricopsit ; portarii de jos au poruncă să-i dea afară. Cei mai mulți sînt oameni cu stare — generali și capitaliști, și oameni din cei mai învățați, tot felul de profesori, și, în gene-

ral, comersanți și aristocrați... Mă rog, publicul cel mai fin și mai sus-pus. La asemenea sort de clienți trebuie să servești ca un maestru, apoi mai trebuie să știi și cum să te porți, ca să nu fie careva nemulțumit. La noi nu se primește așa, la nimereală, ci te purică și te scarmănă, de parcă ai intra la nu știu ce universitate. Trebuie să corespunzi și ca ținută, să ai fața curată, fără ciupituri, și o privire serioasă, severă. La noi nu se prinde să iei comanda și să servești așa, de mîntuială, ci totul trebuie făcut cu cap. Trebuie să știi și cum să stai, și cum să privești, ca și cum nici n-ai fi acolo, dar tot timpul să fii cu ochii-n patru și cu urechile ciulite la tot ce se petrece. Așa că, de fapt, nu ești un simplu chelner, ci un fel de *maître d'hôtel* dintr-un restaurant de clasa a doua.

— Ai o meserie josnică și fără pic de folos, zice Kolenka. Te ploconești în fața oricărui tercheaberchea, a oricărui mîrlan... Îi lingi tălpile pentru o jumătate de rublă!

Aha?! Îmi scotea pe nas jumătățile de rublă! Da, dar din jumătățile astea de rublă, pe care le primeam ca bacșiș pentru toate — pentru temeneli, pentru servitul diferiților domni, și bețivani, și nobili, și de tot felul — tocmai din jumătățile astea l-am crescut pe el. Și pantaloniii lui i-am făcut din jumătățile astea de rublă, și hainele, și cărțile pe care a buchisit, și cizmele, și toate, toate. Vezi, așa e cînd nu știi nimic din viață! Să fi văzut el cum se ploconesc unii mai ceva ca mine și ling tălpile, și nu pentru o jumătate de rublă, ci din considerente înalte! Eu le-am văzut pe toate.

Într-o zi, în salonul rotund, s-a dat un banchet cu prilejul sosirii unui domn ministru. Împreună cu alți chelneri am fost pus să servesc la banchet și am văzut cu ochii mei pe un domn impozant, cu pieptul plin de decorații, cum s-a aplecat repede sub masă, să ridice batista ce-i scăpase din mînă domnului ministru. A fost mai iute decît mine, și pe sub masă mi-a împins chiar mîna la o parte. Și cînd te gîndești că nu era chiar o treabă pentru

un domn ca el să se tîrîie pe jos după o batistă... Să fi văzut asta Koliuşka, n-ar mai fi zis că eu sînt slugă. Firește că asta mi-e meseria, dar dacă dau cuiva să aprindă o țigară, îi dau în cadrul obligațiilor de serviciu, iar nu în afara lor...

De cînd lucrez în meseria asta, încă de pe timpul cînd eram picolo, am rămas tot la ea, nu ca alții, care sînt domni cu vază. Îl vezi astăzi trufaș ca un vultur, cum stă în capul mesei și toarnă pe gîtlej Schlosshannisberg sau șampanie, cum își ține depărtat degetul cel mic cu inel și cum dă tonul în conversație ; iar altă dată, îl vezi într-o altă societate, dar glăsciorul îi este acum dulce și subțirel, stă la colțul mesei și ține capul aplecat într-o parte, ca un bărzoi, și parcă tot trupul i s-a aplecat în partea aceea. Am văzut și de astea...

Păi zău, și nici mutra nu mi-e mai puțin arătoasă ca a altora. Zice-se chiar că semăn cu avocatul Glotanov, cu Anton Stepanîci adică. Toți ai noștri de la restaurant pufnesc în rîs cînd ne văd pe amîndoi. Amîndoi purtăm frac, numai că, desigur, al lui e croit mai bine și stofa e mai acătării. E adevărat că are și un burdihan mai mare și peste el atîrnă un lanț gros de aur. Încolo, are și el chelie și, în general, avem amîndoi același aer. Numai că eu am favoriți, pe cînd el poartă barbă. Dacă ar fi altfel bărbierit și-ar mai avea prins de rever un număr, să juri, nu altceva, că sînt chiar eu. Am și eu portofel, numai că deosebirea e mai mult pe dinăuntru. Al lui, ce vreți, e umflat, burdușit cu teancuri de diferite culori și cu polițe, pe cînd al meu e turtit și nu vezi nici un fel de culori, iar în loc de polițe zac acolo de trei săptămîni două cărți de vizită : a judecătorului Perekrîlov, pentru douăsprezece ruble, fiindcă a uitat banii acasă, și a domnului Zațepski, cîntăreț de la teatru, cu un blazon mic pe ea, pentru nouă ruble, din același motiv. De trei săptămîni n-au mai dat pe la noi ; pesemne că nici nu mai au de gînd să plătească. Fiți pe pace, n-o să le meargă ! Și pe la noi se perindă mulți domni d-ăștia și dacă ar fi să plătim pentru toți

care-şi uită banii acasă, îmi dau cu presupusul că n-ar ajunge nici banca naţională.

Sînt unii care n-au un sfanţ în buzunar, dar le place să arunce praf în ochii mulţimii şi să se fudulească într-un restaurant de lux, mai ales dacă sînt cu cineva din societatea înaltă. Ce vrei, e foarte plăcut să urci scara noastră aşternută cu covor şi să cinezi în saloanele albe cu oglinzi, mai cu seamă cînd aşa cer persoanele rîzgîiate de sex feminin... Şi nu se gîndesc cît îi ţin băierile pungii. Ba îţi vine şi ţie nu ştiu cum să-i vezi cum se ruşinează, cum se zgîiesc tulburaţi la nota de plată, parcă pentru a o controla, apoi te cheamă pe coridor. Le tremură şi glăsciorul de ruşine să nu-i afle cei cu care sînt împreună. N-ai ce-i face, le primeşti pe riscul tău cărţile de vizită. Cîteodată, prind bine şi astea, căci în semn de recunoştinţă mai adaugă o rublă, două. Asta nu face rău nimănui, ba e chiar folositor — ajută la circuitul vieţii. La drept vorbind, nu văd nimic rău în asta. Chiar şi Anton Stepanîci, cînd ia dejunul cu oameni de afaceri, vorbeşte nespus de frumos despre circuitul capitalului şi acuma are două case în plin centrul oraşului şi nu demult am auzit cînd îl felicita cineva că a mai cumpărat una la licitaţie.

Am uitat să vă spun că el e prieten cu Vasil Vasilici Kaşerotov, „omul de prim-ajutor", cum i se spune la noi. Kaşerotov ăsta are totdeauna la el poliţe în alb ca să le dea junilor de familie bună şi să tragă din asta tot soiul de foloase. Şi cînd te gîndeşti că tipul ăsta a ajuns om sub ochii mei şi acum are relaţii cu asemenea persoane, că... Este chiar un fel de epitrop pe lîngă o mînăstire de maici şi mare amator... Îi plac mai cu seamă măicuţele novice şi obţine tot ce-i poftеşte inima prin influenţa şi prin daniile pe care le face. Se zice că, dată fiind specialitatea lui în materie de poliţe, are relaţii chiar cu nişte doamne foarte elegante din cele mai bune familii. Ei! Ce înseamnă banul! Şi cînd te gîndeşti că e smochinit rău de tot, iar gura-i duhneşte de departe, din motive de dinţi găunoşi.

Desigur că viața m-a cam boțit și pe mine și m-am jigărit întrucîtva. Totuși sînt prezentabil și port chiar favoriți, deși regula e alta. Restaurantul nostru este în stil franțuzesc și de aceea toți chelnerii sînt rași. Dar cînd directorul Stross m-a zărit prima dată — are niște cai de rasă la curse și două amante — l-a chemat pe *maître d'hôtel* și i-a poruncit :

— Să-l lași cu favoriți.

În semn de respect, Ignati Eliseici și-a supt burta și a făcut o plecăciune adîncă.

— Am înțeles. Unora le place un aspect prezentabil...

— Tocmai. Să rămînă ca exemplu.

Chiar așa a dat ordin special pentru mine. Iar Ignati Eliseici mi-a poruncit răspicat :

— De azi înainte să nu îndrăznești să-ți mai razi cotleții ; vezi, ți-a pus dumnezeu mîna-n cap.

Al dracului noroc ! Desigur că așa ești mai prezentabil, unii se jenează să-ți dea numai jumătate de rublă bacșiș, dar în munca noastră ținuta asta te stingherește.

În general, am o mutră foarte respectabilă, chiar diplomatică, cum zicea cîteodată, în glumă, Kirill Saverianîci. Kirill Saverianîci ! Ce părere bună aveam despre el și cît de mult a scăzut el în ochii mei. Ce om era !... Dacă n-ar fi fost de neam prost, cu mintea lui și cu o protecție bună ar fi căpătat o funcție înaltă de stat. Știu c-ar fi ajuns de pomină ! Așa, însă, are o frizerie și vinde parfumuri. Un om cu minte la cap : a scris chiar despre viața lui într-un caiet.

Multe necazuri mi-a alinat și de multe ori l-a contrazis el pe Koliuşka cu vorbe înțelepte, arătîndu-i miezul lucrurilor.

— Tu, Iakov Sofronîci, zicea, înlesnești alimentarea, iar eu pun la punct mutrele, și nu noi am născocit treaba asta, ci viața...

Un om de aur !

Şi cînd stau aşa în ţinută, lîngă pereţii împodobiţi cu oglinzi, nici n-ai crede că eu sînt acela şi că se întîmplă ca vreun client ameţit de băutură să mă înjure, iar o dată... Cînd te gîndeşti, totuşi nu sînt un om de nimic, o haimana, ci am un rost şi o poziţie şi nu cîştig cîţiva pitaci, acolo, ci vreo şaptezeci sau chiar optzeci de ruble, şi înţeleg toate fineţurile manierelor elegante şi ştiu cum să mă descurc chiar şi cu feţele mai simandicoase. Am şi un fiu la şcoala reală, iar fiică-mea, Natalia, a terminat şi ea liceul... Şi cu toate acestea, se mai întîmplă cîteodată ca domnii dintre cei mai nobili, care tocmai ei ar trebui să priceapă... Că-s atît de fini în purtări şi vorbesc o seamă de limbi... Mănîncă atît de delicat, şi pînă şi c-un oscior se poartă cu atîta grijă, iar, cînd din greşeală, răstoarnă vreun scaun se scuză, şi, totuşi, cîteodată...

Un domn din ăştia simandicoşi, îmbrăcat în uniformă de funcţionar superior, cu o decoraţie mare pe piept, care şedea la masă cu o doamnă cu o pălărie largă, cu pene — şi pe doamnă o ştiam eu de unde se trage — o dată, cînd din cauză de strîmtoare, că şedeau prea aproape unul de altul, i-am atins cu marginea platoului cu peşte marginea unei pene de la pălărie, m-a făcut dobitoc. Desigur că mi-am cerut iertare, că ce altceva puteam să fac? Dar m-a jignit foarte rău. E drept că mi-a dat bacşiş o rublă, dar asta nu ca să se scuze şi să mă despăgubească într-un fel, ci ca să-şi arate mărinimia în faţa cucoanei. Bineînţeles, Kirill Saverianîci, cu mintea lui isteaţă şi ageră, a întors toată povestea asta, zicînd că a fost o neînţelegere, care se întîmplă şi oamenilor celor mai de seamă, totuşi nu e frumos. Mi-a vorbit chiar despre o carte pe care a scris-o un învăţat, unde se spune că orice muncă e cinstită şi nobilă şi că pe om nu-l poţi întina cu vorbe, dar eu le ştiam toate astea şi fără carte şi, totuşi, zău că nu-i frumos. E uşor să vorbeşti, cînd n-ai simţit-o pe pielea ta. Lui îi convine, că are prăvălie şi dacă cineva îl face dobitoc se duce glonţ la judecătorul de pace. Pe

cînd eu, dacă răspund ceva, a doua zi mă dă afară și nu mai pup în viața mea un restaurant de mîna întîi, că imediat le anunță pe toate. Învățatul acela poate să scrie ce vrea în cartea lui, nimeni n-o să-l facă dobitoc. Ia să fi fost învățatul ăla în pielea mea, să simtă și el cum fiește mîrlan pentru rubla lui sau, mai știi, chiar pentru una străină, îl face pe boierul cu tine, să vedem dacă n-ar fi vorbit altfel? În cărți totul e simplu și frumos, dar să-ți povestească Agafia Markovna despre inginerul ăla și ai să vezi că dacă cercetezi lucrurile mai îndeaproape...

Au luat o dată masa la noi niște cărturari din ăștia. Îl felicitau pe unul chel pentru o carte și au spart veselă de zece ruble. Dar parcă au ei habar cui îi reține costul veselei *maître d'hôtel*-ul din ordinul administrației! Pe clienți nu poți să-i deranjezi cu fleacuri d-astea, că se supără. Cînd discută aprins, de enervare, pocnesc un pahar de altul, și, hop! îți zboară o rublă din buzunar. La asta nu-ți mai ajută nici o știință.

Stai și te uiți cum comandă Anton Stepanîci tot felul de delicatese și bea la ele vin de cea mai bună marcă și te tot întrebi: pentru ce fapte de seamă îi sînt date toate astea — și casele, și capitalurile, și celelalte? Și nu te poți dumiri. Iar prietenii lui zic că-i o pramatie. Ăsta-i adevărul gol-goluț.

Cînd a fost banchetul anual al consiliului de administrație al domnilor fabricanți, de procesele cărora se ocupă Anton Stepanîci pe la tribunale și se judecă cu toată lumea, au venit toți capitaliștii în păr, și chiar și milionarul Gușcin, pe care-l cunoaște oricine. Și pe cînd chefuiau — am auzit chiar eu — domnul Gușcin ăsta l-a bătut ușurel pe umăr pe Anton Stepanîci și i-a zis:

— Mare pra-a-matie ești tu, căpățînă de aur!...

Și toți au rîs, iar Anton Stepanîci făcea cu ochiul și se fudulea, ca și cum i s-ar fi adus cine știe ce compliment. Iar apoi, cînd au fost chemate franțuzoaicele la desert, una a încercat să-i facă plăcere

domnului Guşcin şi i-a zis şi ea lui Anton Stepanîci „pramatie". Să fi văzut ce tărăboi s-a iscat atunci! Domnul Glotanov şi-a ieşit din fire şi, beat cum era, a zbierat ca din gură de şarpe :

— Orice... de-aia... îşi ia nasul la purtare!...

Rostise un cuvînt urît de tot, ba a mai făcut şi un gest. S-a pornit apoi un scandal, nu glumă! Şi dacă n-a avut urmări, asta numai datorită renumelui de care se bucură restaurantul nostru. Iar fetei i-au împroşcat toată rochia cu icre negre... Au răsturnat o găleţică întreagă! Cîte nu se întîmplă...

Te uiţi şi te minunezi... Ah, nefericite făpturi ale lui dumnezeu! Am văzut destule în viaţa mea! Şi, cînd te gîndeşti, au fost şi ele curate, neprihănite, dar s-au lăsat ispitite şi-au ajuns pradă străzii. Şi nimeni nu le mai ia în seamă. Mi-amintesc uneori cum mă-ntorceam acasă, mă rugam lui dumnezeu şi mă culcam... Iar în odaia de alături dormea Nataşa... Abia i se auzea răsuflarea... Şi mă năpădeau tot felul de gînduri... Ce-o aşteaptă în viaţă? De la mine n-o să-i rămînă nici cupoane şi nici rente de stat, din acelea cu cîştig sau fără, nici case cu mai multe etaje, cum le-au rămas moştenire domnişoarelor Pupaev, al căror chiriaş eram pe atunci.

II

Şi trăiam aşa, în tihnă şi neluaţi în seamă, cînd din senin s-a stîrnit furtuna. Şi ce furtună, ce mai vîrtej!...

Era tocmai într-o duminică şi mă dusesem la utrenie, cu toate că Koliuşka îşi cam bătea joc de evlavia mea. Cînd m-am întors acasă, m-am aşezat să-mi beau ceaiul pe-ndelete, căci duminica deschideam restaurantul abia la ora douăsprezece. Aveam tocmai nişte plăcinte cu varză şi venise la mine frizerul Kirill Saverianîci, prietenul meu, care era tare bine dispus în ziua aceea, căci slovenise straşnic din Apostoli la liturghie. Se apucase, de aceea,

să discute iarăși despre rosturile vieții și despre politică. De fapt nu vorbea decît în zilele de sărbătoare, fiindcă, așa cum, pe bună dreptate, spunea chiar el, în celelalte zile ale săptămînii trebuie să muncești fără preget, în schimb sărbătorile sînt făcute pentru discuții folositoare.

Și cînd se porni să vorbească de religie și de credința în cel de sus, eu, ca om neluminat ce sînt, după spusele lui Kirill Saverianîci, am cîrtit pe seama învățaților, zicînd că în deșteptăciunea lor prea-și pun nădejdea în știință și în creier, iar pe dumnezeu nu vor să-l recunoască. Și am spus-o cu durere, deoarece Koliuška nu se ducea niciodată la biserică. Am mai zis că un părinte are parte de multă amărăciune cînd își trimite copiii la învățătură, că asta poate să-i împingă cu totu. la pierzanie. Atunci, Koliuška al meu se repezi la mine :

— Dumneata, tată, nu pricepi nimic în de-ale învățăturii și greșești. Dumneata habar n-ai ce-i știința și nici măcar ce-s alea credință și religie ! Și nici plăcinta n-a mai mîncat-o.

Eu să nu știu ce-s credința și religia, auzi dumneata ! Ia să-l învăț eu minte pentru vorbele astea nemaiauzite ! Și-i zic :

— Frumos mai vorbești cu tatăl tău ! Minți ! Firește că eu nu am pătruns științele tale și n-am învățat geografia, dar vreau să fac om din tine, să fii în rîndul celor nobili. Să nu ajungi mai rău ca alții și nici slugoi, așa cum te exprimi tu despre mine... Cînd a auzit asta, a făcut fețe-fețe. Iar dacă eu n-aș recunoaște religia, de mult m-ar fi cuprins deznădejdea și poate că mi-aș fi pus capăt zilelor. Tu, însă, înveți și, totuși, văd că nu ai suflet nobil... Rău mă mai amărăști tu, băiete !

Kirill Saverianîci m-a aprobat în totul, dar Koliuška a sărit în sus, fript :

— Ia mai lasă-mă cu poveștele dumitale ! Dacă m-aș apuca să-ți lămuresc totul, ai înțelege ce înseamnă noblețea. Iar de rugăciunile dumitale, dumnezeu n-are nevoie, dacă o fi, cum zici, un dumnezeu.

Ei ce ziceți ? Eu îi vorbesc de credință și religie, iar el tot cu ale lui... M-am căit din cale-afară că l-am dat la învățătură. Aducea acasă maldăre de cărți și ședea toată nopticica de le citea. Cît gaz a stricat numai ! Și mai venea pe la el și Vasikov, ofticosul ăla, de la direcția căilor ferate... Se gălbejise la față, de parcă ar fi fost ciumat, și slăbise...

L-am amenințat cu degetul, de ce cîrtește împotriva celui de sus, iar Kirill Saverianîci s-a uitat la el așa, în felul lui, strîmbîndu-și gura. Dar Koliuşka odată s-a repezit și a început să-i ocărască pe toți, chiar pe oamenii de seamă, și să îndruge despre ei asemenea vorbe, că ne-a băgat în sperieți, iar Kirill Saverianîci s-a tulburat rău de tot, de l-a apucat tusea și se uita mereu pe fereastră.

— Îți bați gura degeaba, îmi striga el. Știu eu ce fel de noblețe îți trebuie dumitale ! Pentru dumneata totul e să ai aici, și se bătu peste buzunarul de la haină. Mai bine o să lucrez la pietruitul străzilor, decît să fac după gustul dumitale.

Parcă și-ar fi ieșit din minți. Adică, eu de ce m-am străduit ? De ce l-am rugat pe domnul director al școlii să-l scutească de taxe ? Și mi-a făcut înlesnirea asta, numai pentru că venea pe la noi, la restaurant, și aveam grijă să-l servesc cît mai bine, și-l rugam și pe bucătarul Lexei Fomici să-i pregătească bucate mai acătării. De trei ori i-am înmînat niște cereri, arătînd că sînt om nevoiaș, de nu știu cîte ori i-am micșorat notele de plată — asta se poate face, dacă te înțelegi cu ăla care marchează la bucătărie — și așa am obținut scutirea. Și în schimb, să aud vorbe ca astea !

Atunci, a început chiar Kirill Saverianîci să-l povățuiască :

— Dumneata ești încă prea tînăr și cam iute din fire și încă n-ai pătruns științele în toată adîncimea lor. Științele îl apropie treptat pe om de adevărata noblețe și îi dau cheia fericirii veșnice ! Strașnic a vorbit ! Credința și religia, însă, îmblînzesc sufletul. Și să vezi ce-o să mai fie cu științele. Acum eu, după cum știi, nu sînt decît un frizer.

Dar dacă n-ar fi perfecțiunea științifică la mașini, ca să fac o tunsoare la zero cu foarfeca mi-ar trebui zece minute și asta pentru că sînt un meșter foarte priceput. Dar de cînd s-a inventat mașina, operația asta o pot executa într-un minut. Așa e cu toate. Și va veni ziua cînd învățații vor născoci niște mașini care vor face totul. De pe acum multe se obțin din aer cu mașinile, chiar și zahărul. Iar cînd vom ajunge la toate acestea, oamenii se vor odihni și vor avea răgazul să cerceteze natura. Iată de ce trebuie învățate științele, ceea ce fac oamenii nobili și instruiți, iar noi toți, deocamdată, trebuie să avem răbdare și să ne păstrăm credința în puterea domnului. Asta să n-o uiți !

Eu am încuviințat întru totul cuvintele astea înțelepte, dar Koliuşka nu s-a dat bătut și pur și simplu l-a împroșcat pe Kirill Saverianîci cu niște vorbe, care mai de care :

— Ia să mă slăbiți cu aiurelile voastre ! După părerea dumitale, să crape calul pînă o crește iarba ? Dumitale îți convine, că vinzi parfumuri, bărbierești tot felul de mutre și nici măcar cu mîinile dumitale ! Vopsești, dai cu lac, le ascunzi cheliile cu peruci, ca să-i faci ferchești pe domnii ăștia !...

Kirill Saverianîci, care e tare orgolios, s-a supărat foc, ba chiar s-a și înecat.

— Să înveți întîi evanghelia și atunci am să stau de vorbă cu dumneata, i-a zis el. Eu am învățat filozofia ! Să citești mai întîi cît am citit eu și abia după aceea... Eu pot să-l învăț și pe profesorul dumitale, nu numai...

Dar nici al meu nu se lăsa... Ăla îi zicea cinci cuvinte, iar ăsta scotea douăzeci și cinci. Și el, ce-i drept, citise mult.

— Aha... Ai întors-o acum cu evanghelia ! Îți arăt eu evanghelie ! O să-ți iasă pe nas ! Cînd m-oi apuca să-ți puric credința pe puncte, ai să vezi cîte parale face ! O să-ți prezint în cifre mașinile dumitale, de o să se umple străzile cu mulțimea în zdrențe ! La asta e bună evanghelia dumitale ? ! Îți

ţii acum pe ea contabilitatea pentru tuns şi bărbierit !

Ai fi zis că e un cîine turbat nu alta ! E aprins flăcăul meu şi tare simţitor. Umbla cu paşi mari prin odaie, arăta cu degetul, ameninţa cu pumnul şi vorbea mereu despre viaţă, despre politică, despre toate. Şi ne tot înşira la nume. Pomenea despre oameni de vază... Şi de istorie... De unde se trage fiecare lucru. Multe cărţi a mai citit. Şi spunea cum ar trebui să fie, uite aşa, şi aşa şi pe dincolo, şi în ce constă noblețea vieţii.

Kirill Saverianîci se pierduse cu totul şi-şi strîmba numai gura. Se prefăcea doar că se dă bătut, dar între timp se gîndea ce să răspundă. Şi a luat-o iar de la capăt, cu duhul blîndeţii :

— Astea nu-s decît vorbe goale, tertipuri. Silnicii de astea nu se întîmplă în viaţă. Gîndeşte-te numai bine şi ai să-ţi dai seama. În ce mă priveşte cunosc bine politica şi cred că...

Dar Koliuşka a izbit o dată cu pumnul în masă de-au zăngănit farfuriile. E lat în spate şi vînjos, dar prea-i aprig la mînie.

— De gîndit lasă-ne pe noi să gîndim — iar dumneata bărbiereşte mutrele !

Obraznic i-a mai răspuns ! Iar Kirill Saverianîci a zis iarăşi încet şi rar :

— Nu te grăbi să sparqi farfuriile. Nici n-ai băut încă şi plescăi din limbă. Şi apoi, cine eşti dumneata ? O să-ţi termini învăţătura, o să te faci inginer, o să construieşti poduri, drumuri... Cînd o să înceapă să-ţi curgă bănuţii de peste tot, ai să-ţi pui şi mănuşi în mîini şi o să-ţi pice de ici ceva, de colo ceva şi o să se tot adune. O să vină atunci şi căsuţele, şi madame cu decolteu... Atunci n-ai să mai vrei să stai de vorbă cu noi, ăştia, care bărbierim tot felul de mutre... Nu, stai puţin, nu-mi închide qura ! Ai să mi-o închizi pe urmă, cînd o să te bărbieresc... O să citeşti tot felul de cărţi şi o să înveţi tot felul de cuvinte meşteşuqite. Cunoaştem noi ! Iar cu mîinile tale înmănuşate ai să strînqi pe careva de bereqată. Am văzut noi de

toate în viață — cunoaștem noi! Iar cît despre adevăr! Adevărul... e la Petru și Pavel!

Pusese omul punctul pe i. Avea o minte ce nu s-a pomenit! Dar Koliușka numai ce a mijit puțin ochii și a zis așa, cu scîrbă:

— Dumneata o știi desigur din proprie experiență! Dă-mi voie, însă, să te întreb: cît storci din munca lucrătorilor dumitale?

Nici n-a apucat bine Kirill Saverianîci să deschidă gura cînd, deodată, dădu buzna în odaie Lușa, albă ca varul. S-a repezit la Koliușka, dînd desperată din mîini:

— Fie-ți milă măcar de maică-ta! Ai să ne duci la pierzanie! Chiorul a tras cu urechea la tot ce-ați vorbit aici!

O, doamne! Uitasem cu totul de el. Și noi care ne pregăteam să-l dăm afară din casă! Era un tip suspect prin toate faptele sale. Înainte zicea că are slujbă într-un magazin cu articole de cauciuc și că nevastă-sa ar fi fugit, cică, cu un subcomisar. A închiriat la noi odăița, a cărei fereastră dă spre lada de gunoi. În fiecare seară venea beat criță și făcea gălăgie de unul singur. Cum intra în casă, lua ghitara din perete și cînta pînă la trei noaptea valsul *Vremuri apuse*. Nu lăsa pe nimeni să doarmă, iar dacă i se făcea vreo observație, începea să zbiere:

— O să vedeți voi cine sînt eu! Credeați că nu-s decît un biet contopist la secție? N-ați nimerit-o! Am eu alte socoteli!

Ne vîrîse frica-n oase. Și te minunai de unde atîta tupeu în vorbele lui. Ce mai vremuri! Uneori lăsa ghitara din mînă și se domolea. L-a privit odată Lușa prin gaura cheii. S-a așezat în mijlocul odăii și, zburlindu-și părul, își tot rotea privirea în jur. Avea obiceiul să ardă cu lumînarea plosnițele de sub tapet. Era în stare să dea și foc la casă. Se legase de noi ca boala de om sănătos.

Și Chiorul ăsta — avea pleoapa căzută pe ochiul stîng — se arătă deodată în spatele Lușei, într-o haină nou-nouță. Avea privire vicleană și ne ame-

ninţa cu degetul tremurînd. Şi după ochiul lui, se vedea că e gata de orice.

— Care va să zică, am pus laba pe voi ! Cu-um ? ! Aţi crezut că nu-s decît un copoi, dar v-aţi înşelat ! O să daţi voi socoteală pentru discuţia asta politică ! Cu-um !

Ştiindu-l cam într-o ureche şi pe deasupra aburit, am tăcut mîlc. Koliuşka i-a întors spatele, că nu putea să-l sufere. Kirill Saverianîci, însă, a căutat să-l liniştească :

— De fapt, am vorbit de ştiinţă, nu de altceva... Poate aţi vrea să beţi cu noi un pahar de ceai ?...

Şi a încercat să-l ia aşa, cu plan subţire :

— Şi noi sîntem patrioţi, spuse el, nu de-ăia... Şi vă roq să nu credeţi cine ştie ce. Eu am chiar o frizerie...

Dar Chiorul închisese pe jumătate şi ochiul teafăr şi stătea ţanţoş.

— Ia mai lăsaţi-mă cu complimenturile voastre ! Văd şi fără ochelari ce pramatii sînteţi ! Aha, v-am făcut impresie ? ! Cu-um ? ! Poate că vă duc pe toţi la pierzanie, deşi îmi pare rău de voi, dat fiind sentimentele mele cultivate, dar findcă m-aţi jignit şi mă alungaţi din casă ca pe un terchea-berchea, nu pot să admit aşa ceva ! Dacă eşti slugoi — asta mie mi-a zis-o — să ştii că eu nu mi-s la nimeni...

A vorbit urît de tot. Atunci Koliuşka a zvîrlit în el un pahar plin cu ceai de i-a stropit haina şi toată cămaşa fantezi. Am sărit cu toţii. Kirill Saverianîci l-a apucat pe Koliuşka de mîini, iar eu i-am tăiat Chiorului drumul spre uşă, ca să nu iasă în stradă şi să facă scandal. Luşa, mai-mai să cadă în genunchi şi-l tot implora să aibă milă de familia ei. Unde mai pui că Nataşa se ivise şi ea, iar Chiorul îşi holbase ochiul sănătos şi arăta mereu cu degetul la haină. Se stîrnise o zarvă şi un tărăboi ! În clipa aceea, a picat şi celălalt locatar al nostru, muzicantul, care cînta pe la nunţi din trombon. Cerepahin, Polikarp Sidorîci pe nume ; o namilă de om... Îndată s-a apropiat de Nataşka.

— Nu cumva v-a jignit? Vă rog, ieşiţi de aici ca să nu asistaţi la o discuţie neplăcută...

Apoi s-a năpustit asupra Chiorului:

— O să-ţi sucesc gîtul dacă nu te-astîmperi! Vierme spurcat! Porc de cîine! Insulţi oameni de faţă cu o domnişoară!...

Am început să mă rog şi de ăsta să nu mai lăţească tărăboiul, dar el e foarte iute la mînie şi ţine la noi. Tot dădea să-l pocnească pe ălălalt peste bot.

— Daţi-mi drumul, că-l aranjez eu! Îi fac eu eclipsă şi la celălalt ochi! Cotoi siberian!

Iar Chiorul zbiera ca un apucat şi nici nu-l lua în seamă. Kirill Saverianîci se tot ruga de el:

— Vrei să nenorocești un june, asta e o faptă urîtă! Ba-i chiar o cruzime să faci aşa ceva! S-a vorbit despre maşini şi despre rostul vieţii, iar dumneata ai şi întors-o c-ar fi fost cu substrat politic...

Iar celălalt se bătea cu pumnul în piept şi ţipa:

— Ştiu eu ce substrat e aici! Mi-a murdărit haina nouă! Eu nu-s fitece mitocan! Eu am deprinderi nobile!

— Las'că aranjam noi totul, zice Kirill Saverianîci. Dăm haina la curăţat. Am un văr care lucrează la Buckermann...

— Nu-i vorbă de haină! ţipă Chiorul iarăşi. Ce-i tot dai zor cu haina! Alta-i buba aici! În vinele mele curge sînge de viţă nobilă şi nimic nu mă poate satisface! O să mă mai gîndesc, dar să-mi ceară imediat iertare!...

Ca să nu meargă lucrurile prea departe, firește că i-am spus în şoaptă lui Koliuşka:

— Cere-i iertare... Nu face să te iei la harţă cu unul ca ăsta...

— Şi să mi se cumpere imediat o haină nouă!

Koliuşka, însă, se răsti la mine:

— Să cer iertare unui parazit ca ăsta?...

— Aha... Eu parazit? Ei bine, vă arăt eu vouă!...

Şi deodată-şi vîrî mîna în buzunar şi scoase o fituică. Am rămas toţi cu gura căscată.

— Da'asta ce-i ? ! Parazit, hai ? Singuri aţi vrut-o, acum vedeţi cum e cu circulara ! La revedere.

Şi a plecat. Kirill Saverianîci a dat fuga după el, iar eu îi zic lui Koliuşka :

— Unde vrei să mă aduci ? Te-am crescut şi te-am hrănit cu sudoarea frunţii, te-am scutit de plata taxei, fiindcă am servit cu zel... Şi iată cum te porţi ! Ce-o să se-ntîmple acum cu noi ?

— Păcat că ai muncit şi ai sluqărit pe la tot felul de canalii, îmi răspunde el. Pentru mine n-au plătit nişte lichele care nu se qîndesc decît cum să ciupească mai mult... Iar Chiorul poate că nici el nu e vinovat... Unde sînt mortăciuni, sînt şi viermi.

— Ce viermi ?

— Din ăia verzi... şi începu să rîdă.

— Ce vorbă-i asta ? l-am întrebat eu sever. Ce-ţi închipui tu că eşti ?

— Lasă, nu face nimic. Hai mai bine să bem ceaiul, că acuşica trebuie să te duci la restaurantul dumitale...

— Nu schimba vorba, îi zic eu. Bagă de seamă !

— Ciudat om mai eşti ! De ce te-ai enervat ? Am vrut doar să te apăr de jigniri...

— Halal apărare, nimic de zis ! Acum o să se plîngă la judecătorul de pace pentru haină şi o să te denunţe la poliţie pentru vorbele pe care le-ai spus. Vezi doar ce cîrcotaş e ! Poate să-ţi facă un pustiu de bine şi la şcoală...

Între timp, se întoarse şi Kirill Saverianîci. Era palid, dădea din mîini, şi de supărare îşi tot răsucea cravata.

— A plecat de-a binelea. Pesemne că s-a dus la secţie. O să mă vîre şi pe mine acum în buclucul ăsta... Pe mine toată lumea mă ştie că sînt om paşnic. Iar acum, din pricina unui mucos, o să dau şi eu de belea. Ai grijă, i-a zis lui Koliuşka. Am vorbit de maşini, de ştiinţă, de credinţă în dumnezeu şi de răbdare... Acum sînt vremuri qrele şi sînt

destul de cătrănit și așa, fără politică... Afacerile îmi merg anapoda.

Și-a luat căciula și a plecat. Nici plăcinta nu și-a mîncat-o. Ce să fac! Am vrut să alerg după el, să-i cer un sfat, dar m-am uitat la ceas și am văzut că e douăsprezece fără douăzeci. Trebuia să plec la restaurant. Și era zi de sărbătoare, clienți mulți, bătaie de cap.

Mergeam pe stradă și mă întrebam ce-o să se mai întîmple acum. Ce-o să se mai întîmple acum?

III

Și tocmai în ziua aceea s-a întîmplat o poveste întreagă la noi la restaurant. Ignati Eliseici ne-a anunțat o nouă dispoziție:

— De mîine toți chelnerii să-și pună la ghete tocuri de cauciuc, ca să nu facă zgomot!

S-a rîs mult la noi pe chestia asta, dar mie nu-mi venea de loc să rîd. Primeam comenzile după lista de bucate și ascultam cum să servesc claponul *Richelieu délandaisse*, dar gîndul îmi era la povestea cu Chiorul. Și, colac peste pupăză, s-a mai supărat și domnul Filinov, director de bancă. Are un burdihan mare și mănîncă de parcă ar avea în el, în burdihan adică, o panglică de o sută de metri. A gustat la noi din toate felurile și e mare cunoscător în ale mîncării. A ridicat capacul de pe platou (nu te lasă niciodată să-l ridici, ci o face singur și chiar îi tremură ușurel mîna) și i-a sărit mustarul. Ceruse *șafrua*[1] de vînat cu trufe — fusese și un alt chelner de față — și cînd i l-am adus l-a refuzat.

— Nici prin gînd nu mi-a trecut să comand așa ceva, zise el. Am gustat încă de ieri... de comandat am comandat... se uită pe listă și puse degetul pe ceeă în vin de Rin. Ceeă am comandat!

[1] Corect: *chaud-froid* — carne rasol (fr.) (n. t.).

Poftim! Ţineam bine minte că ceruse şafrua, ba chiar bătuse cu degetul în masă — să fie cu trufe franţuzeşti. Şi *maître d'hôtel*-ul îmi dăduse bonul pentru bucătărie. Acum — să mănînc eu mîncarea asta! La ce dracu îmi trebuie mie şafrua! De asta îmi ardea mie?!

Mă tot întrebam ce s-o fi petrecut cu Koliuşka, de unde a învăţat el să îndrugе asemenea vorbe? A crescut băiatul, s-a făcut mare şi nici n-am băgat de seamă. Parcă am avut cînd? La slujbă plecam devreme, abia dacă apucam să-l văd un minut-două făcîndu-şi lecţiile, iar noaptea, cînd veneam după ora trei, îl găseam dormind. A crescut fără să bag de seamă, iar acum e ditamai flăcăul. Nici nu-mi mai aduc aminte cum arăta cînd era mic... Parcă ar fi crescut printre străini. Şi nici nu l-am alintat vreodată cum trebuie. N-am avut timp să-l alint.

Ei, şi acum iată că meseria mea nu-i mai place. Şi eu care mă gîndeam c-o să iasă într-o bună zi inginer, o să las şi eu slujba, o să cumpăr veselă şi o s-o închiriez la serate, baluri şi înmormîntări. Visam să-mi cumpăr şi o căsuţă, într-un locşor mai liniştit, să cresc găini, aşa, pentru plăcerea noastră... Tare îmi mai place să gospodăresc! Şi Luşa ar fi fost bucuroasă... Parcă eu nu ştiu cum e cu meseria asta a noastră şi ce înseamnă să fii chelner! Nici nu se uită în ochii tăi, ci undeva în gol, între mese ori la picioare. Venea la noi odată unul, mare specialist, proprietarul unei herghelii; zicea că unui chelner stilat îi poate comanda tot supeul fără să spună un cuvînt, numai făcîndu-i semn cu degetul... Cum ţi-ai dat în petic, cum ai rămas fără bacşiş. De aici se trage şi ideea cu tocurile de cauciuc. Ignati Eliseici ne-a explicat:

— Directorul a fost la Paris şi a văzut că acolo toţi garsonii au tocuri din astea şi nu-i auzi cînd umblă. Asta le place clienţilor şi nici muzica n-o tulbură.

Apoi a băgat de seamă că am o pată pe frac şi mi-a poruncit cu străşnicie s-o scot sau să pun o bucată de stofă nouă. Pata asta mi-a făcut-o tot un

client : îmi explica cum să-i prepar englezește un biftec și din nebăgare de seamă m-a împuns cu linguriţa. Mi-a zis să scot pata, să nu care cumva să se supere clienţii.

De ce să se supere ? Că am o pată pe frac, cînd tot timpul numai du-te-vino ? Mare lucru-i o pată ! Misitul Lisicikin are pete și pe pantaloni, și pe plastron... Iar domnul Kașerotov, cînd te uiţi mai bine, vezi că-i plin peste tot... auzi dumneata, să se supere !... Da' eu să nu mă supăr că domnul Eiler, inspector fiscal, mi-a ars pantalonii cu ţigara ? Sau un altul, om cu carte — profesor de liceu, scrie și pe la ziare — domnul... are un nume tare sucit... s-a cherchelit în așa hal, cînd a sărbătorit nu știu ce decoraţie primită, că împreună cu prietenii săi a murdărit tot salonul, iar cînd l-am dus, sprijinindu-l, la closet, i-a scăpat din manșetă o felie de nisetru *provençal,* și cînd a început să verse pe coridor, cu capul plecat pe pieptul meu, mi-a împroșcat tot plastronul și vesta cu vin și cu alte lichide din stomacul lui. Ţi-e silă să vezi asemenea mojicie. Iar de sfînta Tatiana... atunci să vezi pete, pete de tot felul și peste tot... Pete morale ! Morale, iar nu materiale, cum zicea Koliușka ! Pete de semnificaţie înaltă ! Și atunci, unde-i adevărul ? Poate că nici nu-l afli în viaţă ? În ultima vreme, mai-mai că-mi vine a crede asta.

Și de unde le știe Koliușka pe toate, de parc-ar fi lucrat chiar el la restaurant ? Cine le află pe toate astea și le explică chiar și tinerilor ? Eu nu cunosc astfel de oameni. În general, la noi nimeni nu dă atenţie unor astfel de lucruri. Dar cineva există, există. Dacă aș întîlni un astfel de om drept să stau de vorbă cu el ! Ar fi o mare mîngîiere pentru mine... Cunosc un om care scrie răspicat în cărţi despre dreptate. E strașnic de deștept și în poze are o privire aspră. E contele Tolstoi ! Și îl mai cheamă și Lev ! Ce nume — Lev ![1] Să-i dea dum-

[1] Leu (n. t.).

nezeu sănătate! Firește că el nu vine pe la noi și habar n-are că am citit operele lui, pe cît am putut, din lipsă de timp, și pe care mi le-a dat Koliușka. Minunate opere! Eh, de-ar veni el pe la noi și ar vedea totul! Cîte nu i-aș mai povesti și arăta! Că doar la noi nu e un birt ordinar, ci local pentru oameni subțiri... Și cînd stai și te gîndești, pe dinaintea ochilor noștri se perindă întreaga viață. O viață cu cele mai felurite pățanii. Cîteodată, omul își scoate la iveală aici pînă și măruntaiele și îți dai seama ce fel de măruntaie are sub cămașa scrobită... Cîți oameni de tot felul trec pe-aici, dintre aceia care s-ar zice că trebuie să ne învețe și să ne îndrume pe noi, cei proști adică. Și ce exemple ne dau!

Tot atunci, în duminica aceea, am fost martor la următoarea întîmplare. Și cui i s-a întîmplat? Unui om îndopat de carte, care a urmat o școală unde se învață viața practică și de aceea se și cheamă academia practică. Prin urmare, totul în practică. Trebuie să-ți zugrăvească adică întreaga viață în practică. Și e fiul unor părinți onorabili și are titlul de consilier comercial. Îl cheamă Ivan Nikolaevici Karasev. Dar oare nu l-a învățat nimeni la academia asta practică cum trebuie să se poarte cu un om sărac, care-și cîștigă pîinea cea de toate zilele cu talentul lui muzical?!

Cîte n-am văzut eu de cînd servesc prin restaurante, nici nu face să le mai spun. Dar socotesc că nimic nu e mai îngrozitor decît batjocorirea sufletului, care este însăși oglinda ființei.

Domnul Karasev ăsta vine adesea la noi și, pentru că-i putred de bogat, i se dă toată atenția, mai mult decît oricui. Cîteodată chiar directorul Stross se așază la masa lui și îi recomandă personal bucatele și băuturile, iar porțiile i le pregătește chiar bucătarul-șef, domnul Fernand, un franțuz adus de la un mare restaurant din Paris și care are o leafă de opt mii de ruble pe lună; el este la noi și degustător de vinuri, poate să recunoască vinul chiar și prin sticlă. Ia șpert de la bucătari ca să-i angajeze. Hîlpav mai e! Iar Ignati Eliseici e tot timpul

cu ochii la masa lui Karasev și, pentru că sînt un chelner stilat, mă pune pe mine să-l servesc. Dar tot el îmi smulge tăvile din mînă și le așază pe masă într-un mod cu totul elegant, aplecîndu-și capul, ca unul care a trecut prin școala superioară a restaurantelor.

Domnul Karasev vine într-un automobil luxos cu muzică, și încă de departe se aude șoferul claxonînd, ca să atragă atenția oamenilor și a trăsurilor. Atunci este anunțat Stross, iar *maître d'hôtel*-ul coboară în goană pînă la intrare, ca să-l întîmpine.

Poate că-i cel mai bogat dintre clienții noștri, pentru că după moartea tatălui său a moștenit zece milioane de ruble și o grămadă de fabrici și moșii. Cum dracu să cheltuiești atîta bănet, cînd Ignati Eliseici a calculat că în fiecare minut capitalul lui sporește cu cinci ruble. Așa că dacă a stat la noi vreo trei ore, gata și mia! E teribil, zău! Și-i îmbrăcat totdeauna după ultima modă. Poartă un ceas cu briliante care sună ora, se zice că costă zece mii și a fost cumpărat în străinătate, la o licitație, de la împăratul Franței. Pe degetul mic are un briliant, cît o nucă, iar acul de cravată strălucește atît de puternic, încît îi învăluie fața într-o lumină albăstruie. E un bărbat bine, cu o mustață neagră, numai că e cam bondoc, cu toate că poartă tocuri înalte. Și apoi are capul prea mare. E întotdeauna mahmur, iar fața îi este puhavă și gălbejită de viața pe care o duce. Se zice că încă din școală a suferit de boala asta și de aceea a rămas cu tristețea întipărită pe față.

La noi venea pentru capela de femei, vestită în toată Rusia, dirijată de domnul Kapuladi din Viena.

Orchestra noastră e renumită pentru că nu-i o orchestră obișnuită, ci are un repertoriu special. Cîntă în ea numai femei, anume alese — niște domnișoare distinse, delicate, cu școală, multe au terminat chiar conservatorul de muzică și toate sînt frumoase coz și serioase, așa că s-ar zice că nu lasă pe nimeni să se apropie de ele și se țin țanțoșe. Firește că unele dintre ele, datorită frumuseții

și talentului lor muzical, au ajuns să fie întreținute de diferiți fabricanți boqați și chiar conți. Dar astea au ieșit din orchestră. În general, domnișoarele sînt serioase și asta atraqe. De aceea se și omoară unii — să le ispitească. Ele cîntă acolo liniștit, în timp ce clienții le mănîncă din ochi și rîvnesc la ele.

Într-o zi, a intrat în orchestra noastră o domnișoară de o rară frumusețe. Subțirică și gingașă ca o fetiță. Brunetă și cu fața palidă. Mînuțele delicate, ca de copil. Mai mare draqul să te uiți la ea. Pesemne că nu era rusoaică, căci o chema Guttelet. Și avea ochii neobișnuit de mari și cu o căutătură tristă.

Am văzut multe femei și fete în tot felul de restaurante : și actrițe, și balerine, și cîntărețe, și în general neveste leqitime, și din lumea sus-pusă, și cu maniere delicate, și cocote, și străine, și de o marcă atît de superioară cum e Cavalieri, cunoscută în toată lumea — portretul ei atîrnă chiar la noi în salonul de aur, comandat la un pictor din Paris, care a primit șapte mii pentru el. Cînd a fost o dată la noi și a luat masa în salonul de aur cu persoane de vază, eu am servit-o împreună cu cei mai buni chelneri și am stat chiar lîngă ea... Ea aici, eu colea... Trebuie să vă spun numai că nu mi-a făcut cine știe ce impresie. Nici vorbă că este tare fină, chiar minunată, dar se vede cît colo că e sulemenită și că și-a pus și nu știu ce picături în ochi, ca să-i strălucească, cunosc eu toate astea... Dar domnișoara Guttelet o întrece în frumusețe. Și Cavalieri are ochi neobișnuiți, numai că în ei citești viclenie și calcul, pe cînd asta are niște ochi care îi luminează fața. Ca niște stele. Cum de-a intrat la noi zău că nu știu. Numai că lumea rîdea că în fiecare zi venea o bătrînică — maică-sa — s-o ia, ca să nu meargă singură acasă.

Și cum v-am spus, Ivan Nikolaevici Karasev a început să dea pe la noi în fiecare seară și se instala la o măsuță de lîngă orchestră. Înainte, dacă nu se retrăqea într-un separeu, se așeza în fața oglinzilor principale. Venea la ora cînd începea muzica și se-

dea pînă la terminarea programului. Tot timpul privea țintă în aceeași direcție. Eu știam bine unde se uită, fiindcă noi ne pricepem foarte bine să deslușim privirile, urmărim chiar orice clipit, orice tresărire. Mai ales la un client ca el... Și-o fixa mereu și scotea des ceasul, ca să-i azvîrle drept în ochi o rază a briliantului. Dar degeaba. Ea îi tot trăgea cu arcușul, cu ochii pierduți în tavan, privind la candelabru, la apele cristalelor. Parcă ar fi fost un înger ceresc și nu-l lua în seamă pe domnul Karasev. Acesta să turbe nu alta. Sugea din Schlosshannisberg de cincizeci și șase și jumătate — șaptezeci și cinci de ruble sticluța, și tot ofta cu năduf. Dar, ce folos, nu se prindea de loc !

Și în ziua aceea ședea la măsuța lui domnul Karasev, iar cu el, ca să-i țină de urît, directorul Stross. Iar eu mai la o parte, cu ochii în patru. Deodată, Karasev zice :

— Nu înțeleg ! Și spuse cuvintele astea tăios. Și la Paris și la Londra... Mă mir că...

Vorbea aprins. Iar cînd un client începe să vorbească aprins, apoi să te ții. Chiar și Stross al nostru, care e un tip potolit și greoi, se arătă neliniștit, și își lăsă chiar țigara de foi jos, în scrumieră. Pînă și bărbia lui cărnoasă începu să-i tremure. Atinse ușurel mîna domnului Karasev și începu să-i vorbească. Are o voce groasă și răgușită, așa că se aude tot.

— Preastimate domn... La noi nu s-a mai întîmplat așa ceva... Mă rog... Pentru muzică...

Și începu iar să pufăie din țigară. Karasev continua la fel de aprins :

— Așa ! La mine asta-i regulă și vreau să arăt că apreciez... Eu întotdeauna...

Stross însă nu se lăsa.

— Aveți un gust subțire, zise el, dar nu garantez...

Și iar au început să șușotească. E al dracului de șiret Stross ăsta, cu toate că, de gras ce e, pare cam mototol. I-a spus că a încercat să vorbească cu domnișoara pe coridor, dar că ea s-a arătat complet indiferentă. Karasev, însă, dădu din umeri, și-mi

făcu semn cu degetul să mă apropii. Scoase o carte de vizită :

— Du-te numaidecît la Duferly să-ţi facă un buchet din trandafiri albi, cu o garoafă neagră la mijloc. Să-l aranjeze Liubocika, ea îmi cunoaşte gustul. Fuga !

Ei, am văzut eu ce poveste începe. Dar ce-mi păsa mie ! M-am dus după buchet şi mă gîndeam numai cît o să-mi dea bacşiş pentru alergătură. Mă bucuram că o să aranjăm şi chestia cu Chiorul, o să-i dau trei ruble pentru haină... Dar cînd mi-am amintit de vorbele lui, parcă-mi venea să las totul baltă şi să fug acasă. Vai şi amar de pielea mea !...

Cînd am ajuns la magazin tocmai se închidea. Dar cum le-am arătat cartea de vizită, m-au lăsat să intru. Patronul, un franţuz, a început să se agite. Îşi freca mîinile, dădea ordine domnişoarelor...

— Imediat, imediat... Unde e cuţitul ? Mai repede nişte sîrmuliţe !

I-a dat un ghiont băieţandrului din prăvălie, a luat un cuţit încovoiat şi s-a repezit drept la tufele de flori.

I-am spus că domnul Karasev a cerut să-i facă Liubocika buchetul, dar el n-a răspuns nimic. Atunci i-am spus încă o dată, mai tare. A sărit dintre tufe, a scos din vestă o jumătate de rublă şi mi-a dat-o :

— Spune-i că l-a făcut Liubocika... Nu-i acum aici, dar spune-i că ea l-a făcut... Ştiu eu cum îi place şi o să-l aranjez la fel... E pentru vreo fetişcană buchetul ?

A zis ceva domnişoarelor pe franţuzeşte, iar ele au pufnit în rîs. I-am spus pentru cine e.

— Aha... La restaurant ? Bine.

Şi, deodată, harşt, taie un trandafir roşu.

— A cerut să fie albi, îi zic. Şi la mijloc o garoafă neagră.

— Bine, bine ! Şi iar a zis ceva domnişoarelor pe limba lui, iar domnişoarele chicoteau. O să aibă şi o garoafă neagră, fii pe pace !

Şi fluiera o melodie. Au făcut un buchet de toată frumuseţea, au prins florile pe sîrmuliţe, au des-

făcut petalele trandafirilor roșii și înăuntru au turnat nu știu ce praf. Și, dintr-o dată, s-au înălbit. Iar garoafa neagră privea din mijlocul buchetului ca un ochi. Apoi patronul a luat niște panglici argintii și a legat buchetul cu fundă. După aceea, a deschis un dulap de sticlă și a strigat :

— Nadenka, alege tu... Niutocika !

Au început să se certe. Una arăta spre un tubuleț cu un șarpe de argint, a doua vroia altceva.

— Lui îi place mai mult Frina [1], zise ea. Îi știu eu gusturile.

Franțuzul nici n-a mai stat la discuție.

— Șarpele este mai potrivit pentru o actriță, pe cînd aici merge mai curînd Frina, dacă e de la restaurant...

Și a scos-o din dulăpior. De ce-i zicea Frina, nu știu. Era o statuetă de femeie, cam de două palme, cu mîinile ridicate la ceafă și despuiată. A vîrît buchetul în mîinile ei, l-a prins bine, așa că era ușor să-l ții de piciorușele figurinei. Apoi a stropit panglicile cu parfum, și suportul, și l-a așezat într-un cartonaș.

— Te rog, ai grijă cum îl duci... Și să-i spui că Liubocika l-a făcut...

Mi-a deschis chiar el ușa.

Cum am ajuns la restaurant și am urcat sus s-a repezit la mine Ignati Eliseici, mi-a luat buchetul și s-a chiorît la el ținîndu-l la distanță, cu mîna depărtată de trup. Cînd a văzut statueta, a plescăit chiar din limbă.

— Ia te uită, drăcie ! și a gîdilat-o cu degetul.

Toți se minunară și rîseră. Apoi a traversat cu buchetul în mînă tot salonul alb, ca să-l vadă lumea. S-a oprit în fața lui Ivan Nikolaevici și i-a prezentat buchetul. Ieșise totul grozav de elegant. Iar clientul îi spuse :

[1] Phryne — curtezană greacă ; i-a pozat lui Praxiteles pentru statuia Afroditei din Cnidos (n. r.).

— Pune-l pe masă ! Vorbi chiar pe un ton sever și își șterse fruntea cu batista.

Buchetul îl satisfăcu. Și directorul i-l lăudă. Iar domnul Karasev zise :

— Ei, ce zici de gustul meu ? E frumos ?

— Foarte frumos, răspunse directorul. Dar nu știu cum o să-l primească ea... Are de gînd să ne părăsească, să se mute la un teatru...

— Mofturi... și pocni din degete.

În clipa aceea veni un ofițer și se instală la masa vecină, zăngănindu-și sabia. Orchestra tocmai cînta, dar domnișoarele, bineînțeles, zăriseră buchetul și se tot uitau la el. Pînă atunci așa ceva nu se mai întîmplase la noi. La separeuri se mai ofereau cîteodată unele cadouri, dar de data asta era la fel ca la teatru. Numai Kapuladi nici nu se uita. Mișca bagheta parcă din somn. Desigur, vroia să se termine mai repede programul și să se ducă la culcare. Iar domnișoara Guttelet plimba arcușul pe strune, palidă și ostenită, ca în vis. Ofițerul a scos de după rever un monoclu, l-a scuturat și l-a pus la ochi. Apoi s-a lăsat pe speteaza scaunului și și-a ațintit privirile spre orchestră, în punctul unde ședea ea, în rochie neagră cu dantelă și cu brațele goale.

Era clar unde se uită. Încă un amator, m-am gîndit eu. La noi sînt mulți d-ăștia. Aproape toți sînt amatori. Deodată, îmi face semn cu monoclul să mă apropii.

— Uite ce e... Hm...

Văd că nu prea îi vine la îndemînă că mă uit în ochii lui. Parcă ne-am fi citit gîndurile unul celuilalt.

— Cîntă de mult la voi orchestra asta ? m-a întrebat el, privind în altă parte.

Eu pricepusem unde bate șeaua. Îi știu eu bine pe toți : încep așa, pe ocolite.

— De mult, zic. Mai bine de doi ani...

Parcă nu știa... Doar mai fusese pe la noi. Știa el foarte bine.

— Aha... Şi, deodată, a trecut la ceea ce-l interesa : Cine e aia subţirică şi brunetă, din dreapta ?

„În sfîrşit, ai trecut direct la chestiune", mi-am zis eu.

— Nu ştiu... Nu cîntă de mult la noi.

În momentul acela, orchestra tocmai sfîrşea o melodie. Karasev l-a chemat pe *maître d'hôtel* :

— Oferiţi buchetul domnişoarei Guttelet !

Ignati Eliseici ridică iarăşi buchetul în sus şi-l ţinu culcat pe braţ ca să se vadă de pretutindeni. Se opri şi aşteptă ca orchestra să termine. Toată lumea privea, iar directorul se ridică şi ieşi. Domnişoarele se agitau, înţelegînd că acuşi o să se întîmple ceva neobişnuit, curioase nevoie-mare să afle pentru cine e buchetul. Kapuladi bătu însă cu bagheta în pupitru, atrăgîndu-le atenţia să cînte mai rar. Iar domnişoara Guttelet, cînd plecă ochii şi văzu buchetul, începu să facă feţe-feţe. Numai lui Kapuladi îi era totuna : mişca bagheta, ca în somn. Apoi făcu un gest de parcă ar fi sfîşiat o pînză de la stînga la dreapta şi orchestra amuţi.

În clipa aceea, *maître d'hôtel*-ul se înclină, că i se desfăcură cozile fracului şi i se văzu gaica de la pantaloni — că-i tare burduhănos — şi întinse buchetul cu ambele mîini peste pupitre. Gestul a fost foarte solemn şi toată lumea a băgat de seamă. Dar domnişoara se rezemă de speteaza scaunului şi lăsă braţele în jos. Pe Ignati Eliseici îl treceau toate năduşelile. Îi întindea buchetul într-o poziţie foarte anevoioasă, de parcă trăgea ceva de după nişte scaune şi ceafa i se făcuse roşie ca sfecla. Stătea încovoiat, într-o parte, ca publicul s-o vadă pe domnişoara. Ce l-a mai ocărît după asta Ivan Nikolaevici ! Iar pe cînd acesta îi întindea buchetul, Ivan Nikolaevici se înclină şi el în aceeaşi direcţie, ducînd paharul de vin rubiniu la gură, ca să se înţeleagă că bea în sănătatea ei. *Maître d'hôtel*-ul are o voce groasă, aşa că se auzi în toată sala :

— Pentru dumneavoastră... Un buchet pentru dumneavoastră din partea lui Ivan Nikolaevici Karasev.

Toată mascarada asta luă sfîrșit cînd Kapuladi își dădu seama cît de uluită e domnișoara, așa că luă el buchetul și-l puse jos, lîngă trepiedul de note. Apoi bătu în pupitru cu bagheta și începu un vals. Iar domnul Karasev îmi porunci să-l chem pe director.

Nu era greu de ghicit în ce scop fusese dat buchetul. Lumea din sală holba ochii la domnișoară. Iar un client vechi de-al nostru, un babalîc zaharisit, domnul Arnikov, fabricant de bere, un tip al dracului de versat în chestii din astea, mă întrebă :

— Asta-i aia nouă a lui Karasev, he-he ?... Nu e rea marfa...

O și categorisise, care va să zică. Asta e, de altfel, lesne de înțeles. Cînd e vorba de o actriță, atunci e altceva. Pe cînd aici, nici n-o auzi din toată orchestra. Asta înseamnă că i se aprinseseră călcîiele după ea.

Țin minte atît de bine toate acestea, pentru că și mai încolo Karasev m-a tot sîcîit, în timp ce la mine acasă începuseră necazurile. Cu Chiorul... Multă tevatură a fost în seara aceea cu organizarea mesei de pomină, iar pe suflet parcă aveam un bolovan... Aruncam privirea pe fereastră și mă întrebam : ce-o fi acasă ? Și inima parcă mi se strîngea. Iar în jur, ca în derîdere, luminile străluceau, muzică, lux... Și cînd te uiți pe fereastră, întuneric, întuneric beznă și frig. La doi pași de aici, în ulicioară e casa domnișoarei Pupaev, iar în curtea din dos, într-o aripă mică, prizărită și veche — Lușa coase la mașină halate pentru spital... Și nu-ți dă pace gîndul : ce-o să fie mîine ?

Iar domnul Karasev discută cu directorul de-ale lui :

— A auzit probabil de mine, ce zici ? Pot să-i găsesc un loc într-un teatru bun... Și mi-a venit ideea să cinăm împreună, în trei...

Stross, însă, îl refuză, politicos :

— Cînd se angajează la noi, semnează un contract... și la noi este o atmosferă aristocratică și de familie... Așa că vă rog să mă scuzați...

Domnul Karasev, desigur, era obișnuit ca totdeauna să i se satisfacă orice dorință. Așa că începu să stăruie :

— Nu înțeleg... Să nu interpretezi greșit... mă gîndesc la muzică...

Directorul îi răspunse :

— Puteți fi liniștit, o să încerc, dar...

Deodată, ofițerul se sculă de la masa lui și se duse la Kapuladi. Orchestra tocmai terminase de cîntat. I-a dat mîna și a început să-i arate ceva în note... A salutat și pe domnișoare și tot despre muzică le-a spus ceva. A luat niște note în mînă și a clătinat din cap, arătîndu-se entuziasmat. Kapuladi s-a luminat la față și a început să zîmbească că i s-au zburlit și mustățile. Iar domnișoarele s-au apropiat să audă ce le spune ofițerul despre muzică. Le arăta ceva cu degetul și tot dădea din umeri. Apoi s-a sprijinit de un pupitru și a agățat buchetul cu vîrful sabiei. Frina s-a lăsat într-o parte. Pe loc însă a ridicat buchetul și l-a întins domnișoarei Guttelet, scuzîndu-se și privind în jur, unde să-l pună. Pînă la urmă a întrebat-o pe ea. Ea, însă, s-a făcut roșie ca focul și a clătinat din cap. Atunci mi-a făcut mie semn să mă apropii.

— Ia-l de aici. Domnișoara te roagă să-l iei de aici !

— Unde să-l duc ? Mă codeam, dar el mi-a repetat cu asprime : Ia-l de aici ! Ce stai ? Domnișoara roagă să fie luat de aici !

În clipa aia s-a apropiat de mine *maître d'hôtel*-ul și mi-a suflat la ureche :

— Du-l în cabina orchestrei.

Am luat buchetul și am trecut cu el chiar pe lîngă domnul Karasev. Cînd m-am întors, ofițerul discuta mai departe cu domnișoarele despre muzică, cu un aer de mare cunoscător :

— Mă pricep și eu, zicea el. Pot să deosebesc fiecare notă... E chiar de mirare... cum... Femeile cîntă mult mai bine...

Iar cu Kapuladi discuta pe franțuzește. Dirijorul își strîngea ochii ca un cotoi și clătina din cap :

— Da, da... Mare *plăsere* să ai *discusii* cu un cunoscător... O să vă mai cînt.

Se trezise de-a binelea. Apucă din nou bagheta și începu o muzică foarte fină.

Domnul Karasev, însă, se înfurie și-l întrebă pe Stross :

— Cine e individul ăsta cu mutră de vulpoi ?

— E prințul Șuhanski, husar...

— Aha... Scăpătatul ăla ! și făcu să-i sclipească pietrele de la inele. Apoi urmă vesel : Uite la ce m-am gîndit. Vreau să ofer un supeu întregii orchestre. Asta se poate, nu-i așa ? Sînt și eu membru al conservatorului... Spuneți-le...

La asta Stross n-a mai putut să se opună :

— Bineînțeles, noi servim totdeauna o masă orchestrei... Dacă acceptă...

— Depinde de dumneata... Promite-mi că ai s-o faci !...

Iar eu stăteam în spate și îi vedeam ceafa. Avea o ceafă foarte lată. Era pieptănat cu cărare. Stăteam și mă gîndeam... Eh, cum s-au înmulțit nemernicii ăștia ! V-au învățat tot felul de științe, dar nu v-au învățat știința simplă cum să vă purtați cu oamenii. Tații voștri au adunat bani, s-au hrănit numai cu ciorbă și terci, au jupuit pielea de pe oameni, iar voi iată ce întrebuințare le dați. Și nu mai aveți nimic sfînt ! Stau și mă uit la ceafa lui și-mi dau seama cîte parale face el cu totul.

Apoi directorul Stross a stat de vorbă cu Kapuladi și cu domnișoarele și a spus :

— N-au nimic împotrivă, ba chiar dimpotrivă...

— Vezi ce idei bune am eu întotdeauna ! Acum aș vrea să chibzuim ca să iasă totul frumos, artistic, serviciul elegant...

Stross, acum bine dispus, îi răspunse :

— Aș propune salonul roșu. Ideea dumneavoastră e excelentă...

Și s-au dus să se sfătuiască. Cum să nu fie excelentă ideea : o masă pentru patruzeci de persoane, cu toate dichisurile !

Și s-a pus la cale așa de bine că după aceea — pare-mi-se — multă vreme s-a lucrat în birou la notă. S-au comandat cinci sticle de vin din acela care se servește la noi foarte rar, în coșulețe, iar sticlele parcă-s acoperite cu mucegai. Doi chelneri le-au adus cu grijă pe o tavă de argint, pentru că o sticlă din astea costă mai bine de o sută de ruble și vinul e tare vechi. Se spune că a fost cumpărat de la un polonez, căruia i-au rămas niște crame de la străbuni, și care polonez a dat faliment. Vinul are peste o sută de ani. E tare și are un buchet nemaipomenit !...

O sută douăzeci și cinci de ruble o sticlă ! Cu banii ăștia aș putea trăi două luni cu familia mea ! Apoi au ars pe o tavă două flacoane de parfum scump de cîte șapte ruble, ca să miroasă plăcut. În salon plutea o mireasmă fină — simțeai că amețești și te trage la somn. S-au scos tacîmurile de argint masiv din dulapul de onoare și cristalurile cele mai fine, și porțelan de *Sebră* [1]. Numai farfurioarele pentru desert costă cîte douăsprezece ruble bucata ! Au fost scoase din cutiile căptușite cu atlaz, ceea ce nu se întîmplă des. Așa a fost aranjată masa pentru orchestră ! Merita s-o vezi ! Totul strălucea să-ți ia ochii, nu alta !... Nici cînd a fost Cavalieri nu s-a făcut așa ceva !

În cinci gălețele de argint s-au pus cîte patru funturi de icre moi. S-au servit tartine cu măduvă fierbinte — cea mai delicată gustare pentru cucoane. La noi o tartină din asta costă o rublă și șase grivne. *Belangevin* [2] franțuzesc — niște pere de cîte cinci ruble bucata... Un adevărat ocean de bunătăți, atîtea

[1] Corect : Sèvres (n. t.).

[2] Corect : *belle angevine* (varietate de pară) (fr.) (n. t.).

delicatese în ambianță ! Și apoi mai era o surpriză . lîngă fiecare tacîm era cîte un bilețel de la domnul Karasev către magazinul Filet — să se dea fiecăreia cîte o cutie de bomboane.

Orchestra a cîntat pînă la ora cuvenită, iar apoi domnișoarele și-au strîns viorile și s-au adunat. Domnul Karasev se învîrtea pe lîngă masa cu gustări ca o gazdă și tot făcea complimente :

— Îmi face multă plăcere și sînt nespus de fericit... Vă rog, serviți-vă cu ce a dat dumnezeu...

Toți se simțeau stînjeniți, iar Stross, impunător, se plimba de colo colo cu țigara de foi în gură și, foarte amabil, glumea cu domnișoarele. Deodată, domnul Karasev a început să-și rotească ochii în jur :

— Mi se pare că n-a venit încă toată lumea...

Iar Kapuladi, care apucase să bea un pahar mare de votcă și acum mînca icre, zise cu gura plină și ochii holbați :

— A-a-a... Lipsește numai *mamzel* Guttelet... Știți, capul... doare... Și venit mamisica după ea...

— Aha... Atunci... vă rog... Serviți...

Atîta a fost în stare să spună domnul Karasev. S-a făcut liniște și domnișoarele s-au uitat lung una la alta. Și avea o mutră... să-ți vină și să rîzi și să-i plîngi de milă. S-a servit masa. Kapuladi ciocnea mereu și-i mergea gura ca o moriscă : Stross ciocnea și el, domnul Karasev de asemenea... Ciocnea și mulțumea. Și avea un aer, o expresie... cum să zic, cu totul neobișnuită ! Iar dincolo, la birou, Agafon Mitrici și începuse să facă nota și o umfla fără pic de rușine. Și trecea toate după tariful cel mai scump... Pentru cristaluri, pentru servicii, pentru parfum, pentru...

Cînd să ies în coridor, l-am întîlnit pe ofițer.

— Ce, e nuntă aici ? mă întreabă el, arătînd spre masa din salonul roșu.

— Nu, zic. Domnul Karasev a oferit un supeu întregii orchestre.

Cînd a auzit asta, s-a încruntat și a plecat.

Am vrut eu să-i spun ce supeu frumos a ieşit pentru dumnealui, dar, desigur, nu se făcea. Noi trebuie să vorbim numai cînd sîntem întrebaţi. Dar tare aş fi avut chef să-i spun.

IV

M-am întors acasă de la restaurant după ora trei. Mi-a deschis Luşa. Totdeauna se trezea din somn să-mi deschidă. Am întrebat-o de Chiorul şi am aflat că n-a mai trecut pe acasă. Toată seara Luşa dăduse în cărţi şi îi căzuseră numai necazuri. De bună seamă că toate astea sînt prostii, dar uneori, nu ştiu cum, se nimereşte întocmai. Şi mereu îi cade o instituţie de stat, prin urmare, o fi vorbit el ceva pe la secţie. Buclucuri...

— Îmi spune ceva inima mea, zise Luşa. Uite, ştii, l-au arestat pe fiul lui Gaikin. Nu cumva tot Chiorul i-o fi făcut-o ?... Gaikin, ţii minte, te întreba mereu de el şi zicea că i-ar fi cerut bani ca să deschidă un magazin cu articole de cauciuc...

Cuvintele astea ale ei m-au indispus atît de mult, că n-am mai putut închide ochii toată noaptea. Şi, într-adevăr, feciorul negustorului Gaikin fusese arestat. Au făcut o percheziţie la ei şi au găsit cărţi interzise. Era student, şi Koliuşka al meu luase o vreme cărţi de la el. Chiar eu, cu mîna mea, două cărţi i le-am dus înapoi lui Gaikin. Iar Chiorul sennădise prin prăvălia lor, chipurile după ţigări, şi-l tot bătea pe bătrîn la cap să deschidă în tovărăşie un magazin de articole de cauciuc.

Mi-a trecut atunci prin minte că Chiorul i-a copt-o. Dimineaţa, fiind beat, şi-a dat arama pe faţă... Iar de copoi ştiam eu că mişună pretutindeni, numai că-i greu să-i dibuieşti. Kirill Saverianîci spunea chiar că-i foarte bună rînduiala asta pentru ordine şi linişte. Eu, însă, ştiu că ăştia pot fi foarte periculoşi. Agafia Markovna, peţitoarea, ne-a povestit o dată că a peţit un agent din ăştia şi el i-a spus cum scapă

ei oamenii de ruină. Şi mie cînd mi s-a furat ceasul, agentul mi l-a găsit şi i-am dat pentru osteneală zece ruble. Dar cînd e vorba de oameni, nu-i de glumit cu ăştia. Am întrebat-o pe Luşa dacă n-are Koliuşka vreo carte din acelea, dar ea m-a liniştit, zicînd că nu. Îl iscodise toată seara pe băiat şi el se jurase că n-are nimic.

— A dus un teanc de cărţi aseară la Vasikov, îmi spuse ea. Ar fi bine să-i zici tu lui Vasikov ăsta să nu mai dea pe la noi. El îl tot întărîtă pe Koliuşka...

Aşa am şi hotărît să facem. Am vrut chiar să-l rog pe Kirill Saverianîci să-i aducă cîteva cărţi bune, din cele adevărate. Are el nişte cărţi de istorie, care l-au luminat la minte. Dar, deodată, prinse să sune clopoţelul de la intrare.

Am sărit jos din pat în picioarele goale şi am deschis. Era Chiorul, într-un hal fără de hal. Nu mai avea haina cea nouă pe el, ci un fel de cataveică. Şi arăta ca un strigoi. Mai întîi n-am vrut să-l las să intre. Dar nu ştiam cum să-l iau şi doar i-am tăiat drumul. El tăcea. Apoi, însă, a spus încet, dar apăsat :

— Iată-mă-s ! Ei ? pot să intru în casă la mine ?

Vroia să pară ţanţoş, dar glasul îi era schimbat. Totuşi nu intra, ci parcă se ruga. Şi cu toate că era în cataveică, parcă ar fi fost în frac, şi după ton se simţea că e pus pe arţag. Dar parcă se şi temea de ceva. Glasul îi tremura. „Las' că mîine te scot eu neapărat, drăguţă, mi-am zis eu, acuma hai, să te las să stai aici peste noapte." Şi l-am întrebat aspru de ce sună aşa de tare la ora asta cînd oamenii dorm. Iar el, deodată, s-a strecurat pe sub braţul meu şi s-a întors spre mine :

— Cu-um ? şi mi-a duhnit în faţă a băutură. Vocea parcă îi devenise un şuierat. Soneriile de-aia sînt : ca să suni ! N-ai decît să pui broască automată !

Şi se făcu nevăzut în odaia lui. N-am dat atenţie vorbelor ăstora obraznice. Dar Luşa îmi tot dădea ghes.

— Mă seacă la inimă... Ia-l cu binișorul. Acuma cînd e beat o să-ți spună dacă ne-a reclamat sau nu. Că altfel nu izbutesc să adorm de loc... Parcă am o povară pe suflet.

Dar eu nu pot înghiți bețivanii și i-am spus că nu mă duc, fiindcă o să iasă cu scandal. Ațipisem chiar, dar Lușa m-a înghiontit în coastă :

— Ascultă, Iakov Sofronîci... Ce-o fi făcînd el acolo ?... Parcă mîrîie... Îmi scoate sufletul, iar tu stai ca un nesimțit... Fă-l să iasă din odaie, dacă...

Am început să tragem cu urechea. M-am uitat și prin peretele de lemn unde plesnise tapetul : lumina era stinsă, dar se auzea cum îi scîrțîie patul... și niște sunete neplăcute. Rîgîia. Ți-era și silă. Parcă-i ieșeau măruntaiele din el. Am bătut la ușă, dar n-a răspuns. Și Lușa tot îmi da ghes : potolește-l și potolește-l.

— Poate că acum, dacă îi e rău, o să zică ceva... Du-te !

Aprind lumînarea și mă duc la el. Cînd să intru, îl văd tolănit pe pat, îmbrăcat cum era, cu capul înfundat în perna cu fața de stambă și sughițînd.

— Prohor Andrianîci... îi zic. Ce mai e și comedia asta ? Vrem și noi să dormim... Te porți atît de urît și nici noaptea nu ne lași să dormim...

Răsuci capul, se uită la mine cu un ochi și parcă nici nu pricepea ce-i spuneam. Iar fața îi era udă de lacrimi și avea o privire înfricoșătoare.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... Aici mă... și-mi arătă pieptul.

Pentru prima oară am auzit glasul lui adevărat. Se uita jalnic la mine de parcă aș fi vrut să-l alung. Știam că nevastă-sa fugise cu subcomisarul și că-i murise un băiat care abia trecuse de patru ani. Astea i le spusese el lui Cerepahin. Și atunci i-am zis așa, ca între oameni :

— Hai mai bine să ne înțelegem. Pentru haină o să-ți plătesc trei ruble... Noi nu ți-am vrut niciodată răul, dar dumneata ne-ai căutat ceartă cu lumînarea... Spune-mi, de ce vrei să ne faci rău ? Ai zis singur că ai să te plîngi și ai întors pe dos discuția

noastră familială... Și ne-a fost teamă de dumneata, ăsta-i adevărul... Spune-mi tot și hai să ne despărțim în bună înțelegere... Ce să-i faci, dacă asta e meseria dumitale... Dar nu du oamenii la pierzanie!

El s-a săltat puțin într-un peș și mi-a zis:

— Așa, așa... Dumneata ești un om de treabă... Zi-i înainte...

— Să nu crezi că sîntem niște nesimțiți, zic eu. Numai răspunde-mi cu mîna pe inimă și nu ne băga în bucluc... Iar eu îți aduc să mănînci o plăcintă, ca să nu crezi...

I-am spus astea ca să-și mai vină în fire și ca să aflu ce gînduri nutrește. Iar el s-a aplecat spre mine, m-a fixat cu ochiul lui și a început să șuiere:

— Cu-um? Plăcintă? Îți bați joc de mine? Du-te la dracu cu plăcinta ta cu tot! Ești un porc de cîine, un ticălos! Chiorul... Toți îmi ziceți Chiorul! Acum îmi dai plăcintă pe la nas? Ai? Vreți în schimbul plăcintei să aveți liniște noaptea? Vreți să mă cumpărați cu o plăcintă? Dar dimineața mi-ați dat plăcintă? Ați copt două plăcinte mari și nu mi-ați dat! Din pricina voastră m-a dat afară Gaikin din prăvălie! Dar eu vă iert!

Făcu un gest solemn cu mîna și se așeză pe pat. Deodată, am auzit niște pași. Koliușka băgă capul pe ușă și mă trase de umăr.

— Ce-i, vrei să-l dai afară din casă?

— Nu-l dau afară, i-am răspuns eu. Numai că iarăși... nu e în apele lui...

Și, într-adevăr, Chiorul își luă capul în mîini și umerii începură iar să-i tresalte de plîns. Am văzut cum Koliușka s-a încruntat și s-a apropiat de el. Glasul îi tremura.

— Lasă, zău, chestiile astea... Cum de nu ți-e rușine pentru niște fleacuri!

Atunci Chiorul s-a ridicat, s-a încheiat la cataveică și a spus pe un ton tragic:

— Puteți să mă alungați! Azi m-a dat afară de la secție, acum voi... Ăsta-i sfîrșitul!

— Cum adică, te-au dat afară? l-am întrebat. Pentru ce?

Nu izbuteam să pricep de loc. Iar el o ținea una și bună :

— Alungați-mă ! Chiar acum, în stradă, în beznă ! Sînt gata numaidecît ! N-aveți grijă...

Nu mai era beat de loc. Se purta însă așa ciudat. Apucă perna, luă ghitara din perete, se vîrî sub pat, scotoci pe acolo, scoase niște izmene. Apoi și le înfășură într-un cearșaf, mai trase de sub saltea o cărticică ferfenițită — *Contele de Monte Cristo* — și făcu din toate o boccea.

— Credeți că n-o să-mi aflu un loc ? Pot să trăiesc și fără loc... Mi-e totuna...

Și iar începu să scotocească. Apoi scoase toate lucrurile din boccea.

— Puteți să vă luați tot ! Nu-mi trebuie nimic... Pentru chirie o să vă trimită de la moșie... O să plătesc tot... Adio !

Dădu să plece, dar l-am apucat de mînă.

— Nu mai face pe nebunul și nu te porni pe scandal, i-am zis eu. Unde vrei să te duci acum, noaptea ?

S-a uitat pe fereastră și iar s-a așezat pe pat. Era slab ca un țîr și cu părul vîlvoi și avea o privire ciudată. Se vedea că e într-o situație desperată și că vrea numai să-l facă pe viteazul, ca omul la beție. Știam că împrumutase de la Luța treizeci de copeici și îi promisese să-i înapoieze deseară, dar nu-i mai adusese. Era tare căpățînos și își spăla singur în odaie izmenele rupte, ca să nu-l vadă oamenii. Cu greu recunoscuse că este slujbaș la secție, căci înainte se lăuda mereu că e vînzător la un magazin de articole de cauciuc. Înainte fusese, într-adevăr, dar apoi, după nenorocirea pe care a avut-o, a început să bea și s-a băgat contopist.

Picam de somn, dar el se tot jeluia într-una. Atunci i-am zis :

— Nu-ți mai pune la inimă... Dacă te-au dat afară, o să găsești altă slujbă... Parcă nu sînt și alte slujbe pe lumea asta...

Iar el mi-a răspuns cu trufie :

— În primul rînd, n-am fost dat afară ! Eu l-am scuipat pe comisar între ochi ! Am o mătușă care are o moșie și o sută de mii la bancă ! Adicătelea cu-um ? Să avem iertare... Nu sînt un coate-goale...

— Hai, lasă, nu te mai fandosi...

— Nu-i treaba voastră ! Și ce mă tot mustruluiți ? Aha, poate c-am mințit ? Aud ?! Nici nu știți dacă să mă dați afară sau ba... Vezi că mucosul ăla al tău mi-a pătat haina, dar habar n-ai dacă eu nu i-am făcut ferfeniță toate hainele și pantalonii cu o trăsătură de condei ?! Aud ?!

Mi-am dat seama atunci ori că și-a pierdut mințile de tot, ori că vrea să-l facă pe nebunul. Koliuşka, însă, era palid și îi tremurau buzele.

— Nu-i nimic... Glumesc. Am mințit. N-am fost niciodată agent ! N-am fost agent ! Băgați-vă bine în cap asta ! Aha ! V-ați ferit de mine ! I-ați împuiat capul lui Gaikin ! Ar fi deschis omul o prăvălie în tovărășie cu mine și aș fi făcut negustorie cu cauciucuri... Se zbate omul să-și facă un rost, iar voi... îi dați cu pumnul peste bot ?! Haide, scuipați-mă în bot, haide ! Ei, tinere ! Scuipă-mă !... Dumneata știi să vorbești despre politică... Pricepi totul... Scuipă !... Chemați-l și pe frizerul ăla al vostru, care se tot ploconește, și... scuipați-mă !...

Și a început să urle și să se bată cu pumnii în cap... Koliuşka îl tot scutura de umăr.

— Ce tot vorbești ? Nu-i adevărat !... Nu sîntem noi oameni din ăștia !...

În clipa aceea, Luşa a băgat capul pe ușă. Cînd a văzut-o, a sărit în picioare.

— Dumneata, Lukeria Semionovna, să n-ai grijă... O să ai cele treizeci de copeici chiar mîine... Uite, ghitara face banii ăștia... Nu mi-am băut încă tot... Fii liniștită !

Deodată, se ivi Cerepahin, numai în cămașă de noapte :

— Vă rog să-mi scuzați ținuta... Ia ascultă, ai de gînd să te potolești ? Te foiești ca un păduche în

plăcintă ! Ai s-o trezești pe Natalia Iakovlevna și pe ceilalți ! Ești un porc de cîine !

Eu, însă, l-am tras de mînecă și i-am șoptit că omul nostru și-a pierdut mințile. Dar Cerepahin are o fire foarte aprinsă și totdeauna ne ține partea.

— Știu eu de ce și-a pierdut el mințile ! I-ar trebui vreo douăzeci de copeici să se dreagă. Mai bine spune-o de-a dreptul și ți-i dau, dar nu te mai grozăvi așa...

Chiorul s-a uitat la el încruntat și și-a ieșit din pepeni.

— Sînteți toți contra mea ! Ei bine, aflați ! Pe toți i-am pus pe răboj, și pe licheaua de comisar, și pe scumpa mea nevestică, pe toți. La toți o să vă dau cu tifla ! N-aveți grijă ! S-au încheiat socotelile. Iartă-mă, tinere ! Iar cele treizeci de copeici și banii de chirie o să-i primiți în douăsprezece zile... Uite, ghitara face banii ăștia...

Și îi întinse Lușei ghitara. Ea, însă, refuză s-o ia.

— Mă rog, faceți cum știți... Eu am vrut să vi-o dau... Ei, rămîneți cu bine pînă dimineața.

Făcu un pas înainte, întinse mîna și parcă ne sfredelea cu privirea. Iar Cerepahin îi spuse :

— Du-te încolo ! Te scălămbăi ca o maimuță... Și nici nu ești sincer măcar... Joci teatru ca un actor prost.

— Bine, cum vreți... Cum vreți...

Și, deodată, suflă în lumînarea pe care o țineam eu în mînă și țipă în gura mare :

— Jos cortina !

Ciudat om ! Și ce se mai fandosise ! Ne-am culcat, dar simțeam cum mă apasă ceva pe inimă.

Deodată, l-am auzit hîrșîind un chibrit. M-am uitat printr-o crăpătură și l-am văzut cum aprinde lampa din perete. Apoi începu să-și desfacă bocceaua, tot clătinînd din cap. După aceea se sculă, trase cu urechea, atîrnă ghitara pe perete, iar izmenele și pe *Contele de Monte Cristo* le vîrî sub pat. Se opri în mijlocul odăii și privi bănuitor în jur. Cercetă cu privirea prin colțuri, se uită la icoane. Își acoperi ochii cu palma și clătină din

cap. Apoi începu să-și smulgă părul. Se duse după aceea la ferăstruia ce dă spre lada de gunoi, își lipi nasul de geam și își ațintì privirile afară. Era liniște și se auzea deasupra noastră, unde locuiește un mecanic de la calea ferată, un patefon hodorogit cîntînd un dans popular. Își serba onomastica. Iar Chiorul se tot uita pe fereastră, în bezna nopții... M-am culcat și am adormit.

Dimineața, tocmai cînd mă pregăteam să plec la slujbă — Koliuška plecase la școală — altă dăndănaie. Emelian Ivanîci Landîșev, administratorul caselor domnișoarelor Pupaev, veni să-mi spună că de la întîi chiria se mărește cu cinci ruble.

— Și de ce, mă rog, să se mărească? S-a mai mărit și anul trecut...

— Așa am primit dispoziție... Eu n-am nici o vină în treaba asta... Mi se cere și mie. Domnișoarele au cheltuieli mari și nu le ajunge. Ba chiar sînt foc și pară pe mine...

— Asta ai născocit-o din capul dumitale, zic. Le cunosc eu foarte bine pe domnișoare și știu că-s persoane cultivate și se ocupă cu tot felul de opere de binefacere. Au pus chiar și firmă...

Iar el de colo :

— Ce-are a face una cu alta? Fiecare vrea să tragă foloase pentru el. Ele singure nu cer, dar îmi pretind mie... Dacă vrei, plătești, dacă nu vrei, cum vrei...

Ei, poftim! Parcă-i un cerc vicios. M-au scos din fire de-a binelea cu aceste adausuri și majorări! Da... Acum am priceput eu cum stă chestia asta. Ele singure nu cer... Mereu dau serate muzicale și mese... Și de opere filantropice se îngrijesc domnișoarele Pupaev, da-le-ar dumnezeu sănătate... Au învățat toate științele la pension și umblă și prin străinătățuri, așa că, vezi dumneata, nu le mai ajunge. Organizează loterii, brodează șervețele... Și cum să se priceapă la afaceri, cînd astea nici nu sînt treburi pentru domnișoare! Sînt așa de gingașe și de fine, că, firește, nu le ajunge... Ei, ai cam dat greș, Kirill Saverianîci! Vezi, de-aici vine rulajul!

Rulajul capitalurilor! Ce-i dacă-ți plătesc ele ție pentru pieptănături și bucle cîte o sută de ruble de cap! Și mie îmi dau cîte douăzeci de copeici domnișoarele astea Pupaev și alții ca ele... Iar eu le plătesc ruble, și ele primesc, fiindcă puțin le pasă! Știu eu ce-i cu rulajul ăsta! Le-am simțit pe pielea mea pe domnișoarele astea Pupaev și pe alții, da-le-ar dumnezeu sănătate! De altfel, și fără sănătatea mea sînt sănătoși, pentru că nu fac altceva decît să cînte și să danseze...

Iar locuințe tot nu se găsesc. S-au clădit multe case, dar n-ai unde să stai, că toți vor să aibă venituri după cum și-au pus în cap. Tare m-a mai enervat povestea asta...

V

Am bătut la ușa Chiorului ca să stăm de vorbă ca lumea, acum cînd era, probabil, treaz. Dar dormea și trăsese ivărul. Și Lușa a zis să-l las să doarmă după chef, că altfel o să fie iar furios. Am început să chibzuim dacă să-l dăm afară, ori să-l lăsăm să șadă. Ce să mai iei de la el, dacă nu mai are slujbă? Și povestea cu mătușa aia e o parascovenie de-a lui. Și înainte se întîmpla să vorbească de ea, dar pe urmă zicea că n-are nici o mătușă. Și ce mai ifose pe el! Iar noaptea le-a răstălmăcit toate, chipurile l-am fi jignit noi pe el. Și toate mofturile astea nu se datoresc decît obîrșiei lui poznașe. Se lăuda că maică-sa avusese sînge nobil și că fusese întreținuta unui guvernator, așa c-o fi fecior de guvernator, nu un tercheaberchea. Îi tot spunea lui Cerepahin: „Eu ar trebui să fiu cel puțin funcționar de stat și șef, și uite ce-am ajuns! O să trimit însă o scrisoare la gazetă și o să arăt eu cine e ticălosul de taică-meu, ca să-l dea afară din post. Ori de nu, să-mi trimită și mie o mie de ruble, să fac negustorie cu cauciucuri de biciclete."

Pălăvrăgea atîtea despre el, ca să arunce praf în ochii lumii, dar, de fapt, îi era ruşine de situaţia în care se afla. De aceea şi mînţea.

Am venit la restaurant şi i-am găsit la oficiu pe ai noştri discutînd cu aprindere. Ikorkin[1] îi stîrnise. Unul mărunţel şi negricios ca un purice, dar mare meşter la vorbă şi al dracului de îndîrjit. Îl porecliseră în rîs Ikorkin, pentru că atunci cînd se angajase la restaurant avea obiceiul să lingă icrele de pe linguriţe şi de pe farfurii. Ne-a adus vestea că se organizează o asociaţie de sprijin pentru toţi chelnerii. Zicea că e bine să ne înscriem, să dăm cîte o jumătate de rublă în rate. Dar *maître d'hôtel*-ul ne-a poruncit să lăsăm vorba şi l-a amendat pe Ikorkin cu o rublă pentru obrăznicie. Apoi mi-a zis mie :

— Ia buchetul pe care l-a uitat domnişoara şi du-i-l acasă. A scris Karasev un bilet şi a poruncit să-i fie trimis imediat.

Am pus buchetul într-o cutie şi am plecat. N-am întrebat însă dacă trebuie să iau vreun răspuns. Abia pe drum mi-am amintit. Am ajuns acasă la ea şi am urcat la etajul doi. Mi-a deschis o cucoană bătrînă. Şi m-a întrebat ce vreau. I-am zis c-am un buchet pentru domnişoara din partea domnului Karasev, de la restaurant. A dat din umeri şi a strigat :

— Alia, ce-i asta ? Un buchet pentru tine !

A ieşit domnişoara, subţirică şi zveltă, cu un şorţuleţ pe dinainte, ca o fetiţă. A smuls buchetul din mîinile cucoanei şi au plecat amîndouă. Le-am auzit vorbind cu aprindere în franţuzeşte. Ţipau în gura mare... Iar eu aşteptam să văd dacă îmi dau vreun răspuns. Între timp, au ieşit o fetiţă oacheşă şi un băieţel. Stăteau şi se uitau la mine. Băieţaşul m-a întrebat de unde sînt, iar apoi a zis :

— Acolo lucrează Alia a noastră, unde vin oamenii să mănînce...

[1] De la *ikra* - - icre (n. t.).

Iar fetița a adus, să-mi arate, o păpușă ; era tare nostimă. Deodată, a ieșit repede domnișoara și mi-a spus cu un aer trufaș :

— Poți pleca, nu-i nici un răspuns !

Atît de trufaș cum, zău, nu mă așteptasem de la ea. Și părea furioasă. Pe băiețaș l-a smucit o dată de mînă, că pușt iul a sărit în lături și poc ! ușa după mine. Cum s-ar zice m-a dat afară ! Am și scuipat de necaz ! Ducă-se dracului cu toții ! Și mi-a mai fost milă de ea !

Se nimerise o zi grea de tot, fiindcă în salonul de aur se servea un ospăț de nuntă pentru două sute de persoane. Se însura fiul guvernatorului cu fata fabricantului Barîghin. Cîte douăzeci de ruble de persoană, fără băutură ! Iar în salonul din colț se serba jubileul directorului liceului. Drept pedeapsă că am primit buchetul de la ofițer, *maître d'hôtel*-ul m-a dat pe mine acolo. Și ce-i un jubileu ?! Numai funcționari ! Flecăresc cu toții și apoi se uită bine la fiecare bănuț să nu-ți dea care cumva douăzeci de copeici în loc de cincisprezece...

Am început serviciul. Ei, unul din clienți, de la o agenție de comisioane, pot să zic că mi-a scos sufletul !

Să vezi numai ce înseamnă capitalul ! Zău, dacă mai pot înțelege ceva. Fusese cîndva băiat de alergătură la o astfel de agenție, iar acum a ajuns celebru. A construit la case de a speriat lumea. Și nu-i pasă de nimic. Tot cîte șase și șapte etaje. Domnul Glotanov chiar așa l-a și poreclit — Constructorul ! De fapt, îl cheamă Mihaila Lukici Semin. Face cîte un căsoi de șase etaje cu o sută de apartamente și imediat îl ipotechează cu cîștig. Apoi face altă casă și iar o ipotechează. În felul ăsta a ridicat vreo șase. N-are școală, dar e ager la minte. Și ce-am mai rîs în seara aceea !

Nu știu ce-o fi sărbătorit, dar și-a adus și nevasta la restaurant. El vine pe la noi de trei ani, dar pe ea a adus-o prima dată. Cînd a intrat femeia și a văzut luxul de la noi, a încremenit, nu alta ! Ședea

cu o pălărie cît un castron pe cap și holba ochii ca o cioară. Eu îi serveam și o auzeam zicînd :

— Nu-mi prea vine la îndemînă să mănînc de față cu atîția oameni... Parc-am fi la teatru...

Iar el îi răspunse tăios :

— Toanto ! Stai mai demn... Aici sînt numai capitaliști, nu niște coate-goale...

Ea-și vîra capul între umeri, sfioasă, iar el o cicălea într-una :

— Stai mai drept ! Toanto !

Ea, însă, o ținea pe-a ei :

— În viața mea nu mai calc pe aici ! Toți zgîiesc ochii la noi...

El iar o blagoslovea cu : toanto ! Să mori de rîs, nu alta.

— Mie, zise el, puțin îmi pasă dacă se zgîiesc...

De fapt, s-a exprimat mult mai urît, golănește chiar.

— Mă... pe toți, a spus... Eu mi-s deprins cu lumea asta...

Urît s-a exprimat ! Eu le pricep pe toate, chiar și cînd omul e necioplit. Și îmi face semn să mă apropii :

— Chelner ! Dă-mi ceva mai ușor... privi la nevastă-sa și-mi spuse : — Dă-mi... *sol* [1] !

Ea, bineînțeles, n-a priceput ce vrea și și-a holbat mai tare ochii. El, însă, părea încîntat că a dat de așa o toantă. Și cînd te gîndești că nu demult mă ocărîse cînd îi adusesem *artișouri* [2].

— Eu — zice — credeam că-mi servești carne preparată franțuzește și cînd colo mi-ai adus un fel de ridiche cu coarne.

Așa va să zică ! Și cînd le-am adus peștele, i-a spus nevesti-si :

— Uite, ăsta-i *sol,* mănîncă, nu te teme... E un pește care trăiește în mare, la o sută de verste adîncime.

[1] *Sole* — limbă de mare (fr.) (n. t.).

[1] *Artichaut* — *anghinare* (fr.) (n. t.).

Să mori de rîs, zău! El niciodată nu consuma limbă de mare, nici cînd era cu alții la masă. Iar acum a comandat, ca s-o facă praf pe nevastă-sa. Ea, însă, scormoni cu furculița și zise:

— Parcă nu seamănă a pește... Nu face rău?

Și, după ce-a gustat și a simțit în gură mirosul de pește cald, aburind, a dat farfuria deoparte.

— Vai de mine, e împuțit... Mihaila Lukici!

Nu știa femeia că ăsta-i mirosul obișnuit al peștelui. Auzi, dumneata, împuțit! Ce-a mai rîs el, de se ținea cu mîinile de burtă!

— Pește din ăsta mănîncă numai franțuzoaicele... toanto!

Ea — mai-mai să-i dea lacrimile. Se făcuse roșie ca sfecla și parcă se pătase toată pe față.

— Aș mînca mai bine o bucățică de morun... zise ea.

Dar el de colo:

— Mănîncă, nu mă face de rîs față de servitori! O porție din asta costă trei ruble și jumătate!...

Fără pic de rușine! Iar ea mînca și se îneca. Pînă s-a întîmplat chiar ceva urît: odată i s-a aplecat... în șervet. Iar el o bodogănea:

— Toanto! Nu te mai iau niciodată cu mine. Ești o incultă! Apoi m-a chemat și mi-a poruncit grav: Dă-i niște... *artișouri!*

Poftim! Asta numai așa, ca s-o facă de rîs! Cum să știe ea să se descurce cu *artișourile?* Ce oameni! Și el, ce mai poamă! Într-o zi s-a dus la separeu cu o fetiță de vreo cincisprezece ani... Vreo ucenică de la croitorie. Și a îmbătat-o. El să tot aibă vreo cincizeci de ani, iar aia — o copilă. I-a dat și ei să mănînce tot felul de lucruri neobișnuite, ca să-și rîdă de ea. Stridii, langustă, caracatiță... Dinadins s-a sfătuit cu *maître d'hôtel*-ul ca să fie totul cît mai neobișnuit... Cu o ucenică de croitorie!...

Le-am văzut toate astea cu ochii mei, ba chiar eu i-am servit. Și ce greață ți se face uneori. Cei cu carte nu-s nici ei mai breji... Și nimeni nu le spune o vorbă... Iar ei nici nu se sinchisesc! Mîrlani,

mîrlani și slugoi ! Iată cine sînt slugoii și mîrlanii ! Nu cine cred ei... De-alde noi or fi ei mai grosolani, și mai din topor, dar nici unul n-ar cuteza să facă asemenea fapte... Se mai îmbată, e adevărat, și-și bat nevestele, dar ca să ajungă la asemenea lucruri încît să pună femeile să se despoaie și să umble în patru labe pe covoare, așa ceva zău că nu se întîmplă la noi. Pentru asta trebuie o fantezie deosebită. Acum nu mă mai duce nimeni de nas, oricîte bazaconii ar îndruga, cum am auzit la niște adunări cînd se discuta despre tot ce vrei... Au fost banchete grozave, cînd rosteau discursuri cu lacrimi în ochi, dar toate erau vorbe goale... Nici un pic de adevăr și totul se spulberă într-o clipă, ca și fumurile beției. Iată acum, sînt pline iar restaurantele, iar clocotește viața, totul merge iar ca înainte. Eh, Koliuška ! Ai dreptate ! Acum văd și eu ce înseamnă noblețea vieții... Și unde e adevărul ? Un bătrîn neștiut de nimeni m-a înduioșat și mi-a revărsat în suflet lumina adevărului... un cojocar... iar ăștia... crapă și se îmbată și pălăvrăgesc în sunetele muzicii... Alt soi de oameni n-am avut prilejul să mai văd.

Și rîdea fetița aceea, ucenica, rîdea... cînd a cherchelit-o cu coniac... Și după aceea, după aceea, s-au dus acolo... E la noi așa un coridor... Închis cu o perdea de pluș... un coridor curat, pe jos cu un covor gros, că nici nu se aude cînd pășești. Și apoi au luat-o pe coridorul ăsta...

Coridorul duce spre niște separeuri speciale, unde poți intra cu permisiunea șefilor. Șefii merg și ei pe coridorul ăsta. Mii de inși trec pe acolo — oameni învățați și bătrîni cu păr cărunt și cu serviete și aduc cu ei tot soiul de femei prin intrarea asta și prin cealaltă. Pentru întîlniri... La încăperile astea face de servici unul, Karp, descurcăreț nevoie-mare în chestii de astea. Să-ți povestească el ce se întîmplă pe acolo ! Femei căsătorite din familii nobile vin pe furiș, să mai scoată ceva bani, și-și dau pe un preț mare fotografiile să fie puse în albume. Iar albumele astea se dau pe furiș

numai oamenilor cu greutate, cu mulți bani. Acolo pereții sînt tapisați cu pluș și peste tot — numai covoare... Glasul ți se pierde în tăcerea asta, de parcă ai fi sub pămînt. Iar la celălalt capăt ies clienții cu servietă și cu o mutră serioasă, parcă ar fi venit pentru cine știe ce treburi importante... Iar fetele și cucoanele pleacă prin alte ieșiri. Toți știu asta, dar se fac că nu văd, ca totul să pară distins și nobil. Acum nu mai cred în nimic, chiar dacă m-ar vrăji cineva cu vorbe frumoase. Risipesc mii de ruble pe an, sînt trecuți prin ciur și prin dîrmon, s-au ghiftuit cu de toate și mai au neobrăzarea să spună că pot să apere dreptatea. Vorbe goale...

Și așa cu coridoarele... Chiar și Karp era odată să zboare afară, cu toate că e tare din fire și are experiență. Una atîta țipa și se zvîrcolea, că a îndrăznit omul să bată la ușă. Dar pentru că a cutezat să deranjeze, a ieșit un tărăboi de era să se ducă dracului tot restaurantul nostru, cu coridoare cu tot.

Și pe cînd le serveam *artișouri*, am simțit că mi se împăienjenesc ochii și parcă mi se zbate ceva în piept. Desigur că erau și necazurile de acasă, dar nici cu inima nu prea mă laud, se tot strînge și bate prea repede ; iau mereu picături. Și m-a apucat odată, că parcă-mi venea să mă culc pe jos, în sală. Clientul îmi face semn să mă apropii, dar eu nu pot să mă mișc. Deodată, vine la mine un chelner și-mi spune :

— Hai mai repede, că te caută nevastă-ta, nu știu ce vrea...

Mi-am biruit durerea și m-am apropiat de masă.

— Dă-mi apă minerală, iar ei sifon...

Am dat fuga pînă la oficiul nostru, unde am găsit-o pe Lușa cu basmaua pe cap și galbenă la față, ca o moartă...

— Vino repede acasă ! S-a spînzurat Chiorul ! M-a trimis după tine subcomisarul...

La început nici n-am înțeles bine, așa m-am speriat. Dar ea mi-a zis iarăși, gata să izbucnească în lacrimi :

— Vino mai repede, mai repede ! E plină casa de lume... Și nu e nimeni...

Am început să mă îmbrac, dar nu izbuteam de loc să nimeresc mînecile de la palton. Iar ea mă tot zorea :

— Grăbește-te, omule !... O să ne bage și pe noi în afacerea asta... Așa a zis subcomisarul...

Am fugit într-un suflet pînă acasă. În curte, grămadă de lume ; se buluceau care mai de care să se uite pe fereastră, iar în casă, poliția. Am pătruns în odăița lui și l-am văzut întins pe jos așa cum fusese îmbrăcat în ajun, cu cataveica aceea ruptă... Se spînzurase de cureaua de la pantalon. Zăcea pe spate, cu pumnii strînși, parcă amenința. Și cînd m-am uitat la fața lui, m-am speriat — atît de înfricoșător era. Limba îi atîrna afară, un ochi închis, iar celălalt holbat, parcă mă privea țintă. Încă de azi-noapte se strîmbase în tot felul.

Subcomisarul nostru, Alexandr Ivanîci, ședea la fereastră și fuma. În mînă ținea un bilețel și avea o mutră foarte severă. Pe subcomisar îl cunoșteam bine. Cîteodată îi duceam la preț mai ieftin vin, după ce era vreun bal pe la noi... *Maître d'hôtel*-ul ne vindea cu rabat.

— Cît trebuie să te aștept ? Ce-i porcăria asta la voi ?!

Și, încruntat, îmi arătă cu degetul spre Chiorul. Ca și cum eu l-aș fi sugrumat.

— Ce știi, din ce cauză ? Dar un pahar de ceai nu se poate căpăta aici ?

Și cu toate că, de obicei, era foarte politicos, acum chiar și ceaiul îl ceru cu asprime. Iar eu mă zăpăcisem de tot și nu mai pricepeam nimic.

— O să ai neplăceri... îmi zise el și bătu cu palma peste bilețelul pe care-l ținea în mînă. Unde-i fiul tău ? Trebuie să-l interoghez... Dați-mi niște cerneală !

I-am dat imediat și ceai, și cerneală, și apoi am stat și am așteptat...

— Acoperiți-l cu ceva... Vă adunați cu tot felul de ticăloși și uite ce iese... Acoperiți-i capul!

Chiar și pe el îl impresionase. Deodată apăru Cerepahin.

— De ce vorbiți așa despre un mort? Treceți asta în procesul-verbal.

— Dar tu cine mai ești? îl întrebă subcomisarul. Ieși afară! Aici se ia interogatoriul. Cine-i ăsta?

Dar Cerepahin care se ține bățos s-a și repezit la el:

— De ce mă luați cu *tu*? Și eu stau aici în casă și vreau să arăt care sînt cauzele. Eu știu tot. Și începu să povestească, ironic parcă: Iată cum a fost. De dimineață, pe la ora zece, cînd să ies din closet, văd...

Dar subcomisarul i-o reteză:

— Marș afară! O să te chem eu, cînd o să fie nevoie! Să iasă toți din cameră!

A dat afară toată lumea din casă. Au rămas numai portarul și administratorul, iar pe Cerepahin l-a amenințat că-l arestează dacă se mai bagă. Cu greu l-am tras de acolo.

— Ei, acum s-o luăm punct cu punct...

Și citi biletul în care Chiorul spunea că am vrut să-l dăm afară din casă...

— Așa. Care va să zică, ați vrut să-l dați afară din casă... Adevărat?

I-am explicat tot din fir în păr și i-am povestit ce se petrecuse cu o noapte înainte. Și-a notat și pe urmă a spus iarăși:

— Asta n-are importanță, dar uite...

Citi cu glas tare toată scrisoarea. Chiorul spunea că a denunțat pe toată lumea și că acum se teme să nu fie tras la răspundere. Și apoi că i-e scîrbă de toată viața asta. A pomenit și de paharul de ceai cu care aruncase Koliuška în el și de discuția pe care a auzit-o. Subcomisarul citi pînă la sfîrșit și se încruntă.

— Bătaie de cap, nu glumă ! Trebuie să fac cercetări că, uite, zice de politică... Ce a spus fiul tău despre politică ? Mai bine mărturisește totul, cum a fost... Oricum, trebuie să bag biletul la dosar... Cîtă bătaie de cap !

Eu am negat, Lușa la fel, iar Cerepahin țipă din dosul ușii :

— Eu știu ! Întrebați-mă pe mine !

M-am mirat, zău, auzind aceste vorbe. Ne arăta atîta simpatie și deodată... iar subcomisarul s-a bucurat.

— Cheamă-l încoace ! Ce-ai auzit tu de politică? Spune tot ce știi !

Iar Cerepahin făcu o mutră șireată și începu :

— Nu *tu,* ci *dumneavoastră !* De politică nu știu nimic, dar uite cum s-au întîmplat lucrurile : dimineața, cînd să ies de la closet, văd...

Să te apuce rîsul, nu alta. După aceea mi-a spus că i-a vorbit într-adins așa, ca să-l înfurie. Subcomisarul l-a dat imediat afară, ba chiar l-a și amenințat. Atunci am amintit de Kirill Saverianîci, care e un tip onorabil — îl cunoaște doar și subcomisarul. Imediat a fost trimis cineva după el. Locuia la cîțiva pași de noi.

A venit foarte speriat, a dat mîna cu subcomisarul și a început să-l lămurească cu multă pricepere :

— Parcă nu mă cunoașteți ? Oare, în prezența mea și-ar fi permis cineva să spună ce nu trebuie ? a zis el. Eu am respect față de autorități și mă jignesc chiar și asemenea bănuieli din partea dumneavoastră.

Subcomisarul se uită iar la bilețel !

— Ce să fac, datoria... Știu prea bine...

Iar Kirill Saverianîci se uită la Chiorul și spuse :

— Chiar și după moarte a pricinuit neplăceri ! Și totul din pricina hainei !

Subcomisarul puse mîna numaidecît pe procesul-verbal :

— Care haină ? Explicați-mi.

Kirill Saverianîci își îndreptă bărbia, luă o mutră foarte isteață și se prefăcu chiar că-i supărat.

— Păi, să vedeți cum. Ședeam, mîncam plăcintă și vorbeam... despre viață. Iar Chiorul trăgea cu urechea la ușă. Atunci fiul dumnealui, elev la liceul real, a început să-l dojenească pe Chiorul că de ce face așa, adică de ce se îmbată, și a spus că așa nu se cade, și în general... nu se poate așa în politica vieții... Asta a fost chestia cu politica... Politica vieții... Adică felul cum trăiește omul... ca să zicem așa, dacă ar fi să ne exprimăm mai savant...

— Așa e, întări și subcomisarul. E limpede...

— Tocmai. Un om fără carte nu pricepe, firește, dar pentru unul învățat... e limpede. Iar eu am început să-i explic Chiorului ăsta chiar din evanghelie... despre autorități și despre viață. El, însă, ne-a făcut deodată pe toți slugoi... asta s-o notați neapărat ! și atunci tînărul, fiul dumnealui, a aruncat, într-adevăr, un pahar pe jos, spre el, și l-a stropit pe haină... Atunci el s-a înfuriat, a spus că o să ne denunțe pe toți și a fugit la secție. Ăsta-i adevărul gol-goluț.

O brodise bine. Cît despre ăla, tot e mort, ce-i mai pasă ! Altfel ar fi ieșit mare bucluc. Era sever de tot pe vremea aia. Și subcomisarul a confirmat:

— A fost, într-adevăr, la noi și a făcut scandal. L-am dat afară definitiv. Dar asta n-are nici o legătură...

Și a început să scrie în procesul-verbal. Iar Kirill Saverianîci ședea și se uita pe fereastră. Deodată, nu știu ce-i veni să se supere și iar zise :

— Nu pricep ce amestec am eu în chestia asta?!... Mă luați de la muncă...

Iar subcomisarul îi răspunse :

— Noi ne-am săturat și mai și de toate tărășeniile astea, dar, ce vreți, asta-i legea. Și apoi mă întrebă pe mine : Ce denunț a făcut împotriva fiului dumitale și unde l-a trimis ? Scrie aici în bilețel...

Și arătă cu tocul spre Chiorul.

— Păi ce fel de denunț, dacă era beat, i-am răspuns eu.

— Mai știi ! La beție omul spune multe. Despre ce era vorba în denunț ?

De unde să știu, ce sînt eu, sfîntul duh ? Ce chițibușar !

Tocmai în momentul ăla a venit și Koliușka de la școală. Cînd a aflat totul să încremenească, nu alta.

Iar subcomisarul l-a luat numaidecît la interogatoriu :

— Explică-mi declarația lui ! Uite ce spune în scrisoare...

Și îi citi scrisoarea. Koliușka se uita la el și parcă nu înțelegea nimic.

— Hai, spune, zice subcomisarul. Ce denunț a trimis și unde ?

Koliușka stătea ca o stană de piatră și bîiguia :

— Noi, l-am, noi... doamne !

Și se apucă cu mîinile de cap. Iar subcomisarul, gata, a și trecut în procesul-verbal.

— Ce înseamnă asta ? întrebă el. Sînt niște ițe încurcate aici la voi... Cum adică voi ? Ce-ați făcut voi ?

De data aceasta Kirill Saverianîci se înfurie.

— Dar ce, bănuiți că ei l-au sugrumat ? Omul se gîndește din punct de vedere moral... Din pricina jignirii... Doar spune el asta și singur în scrisoare!... Poate mă bănuiți și pe mine de ceva ?

— Nu vă bănuiesc, zise subcomisarul, totuși, e ceva ciudat. Cum adică, voi... Spune sincer tot...

Dar fiul meu s-a uitat la Chiorul, s-a încruntat și a fugit din odaie. Subcomisarul îmi porunci sever :

— Adu-l înapoi. Cer, în numele... Cheamă-l încoace !

M-am dus după Koliușka. L-am găsit sprijinit de fereastră, cu mantaua pe el. A întors capul și m-a repezit :

— Pleacă de aici ! Nu pot, nu pot !

Am început să-l ocărăsc.

— Uite ce-am făcut, zice el. Şi asta eu, eu...

Mă întorc în odaia Chiorului şi-l văd pe subcomisar vorbind în şoaptă cu Kirill Saverianîci. Acum nu mai arăta sever. Kirill Saverianîci, însă, făcu o mutră supărată şi se repezi la mine :

— Nu-l înţeleg pe fiul dumitale, îmi vorbi el, de data aceasta cu *dumneata*. Şi Alexandr Ivanîci se miră... Cît de înapoiat şi de prostănac e !

Subcomisarul, însă, nu era supărat.

— Pesemne, s-a speriat de procesul-verbal... Ei, hai să-i punem capăt... Ne dădu să semnăm procesul-verbal şi-l puse în servietă. Mai mult mă supără denunţul... Dar n-aveţi grijă, am scris că am găsit cadavrul cu semne evidente de sugrumare... adică de sinucidere... Mda... da.

Kirill Saverianîci îmi dădu una cu piciorul. Subcomisarul, între timp, se uita pe fereastră şi se gîndea.

— Acuşi o să trimit să-l ia... Ce vreme ! Iar noroi...

Iar Kirill Saverianîci îmi dădu iar una cu piciorul.

Subcomisarul porunci să fie luat Chiorul cu salvarea. Luară şi ghitara lui şi tot ce mai era pe acolo. Eu, firește, l-am petrecut pe subcomisar pînă la uşă şi l-am rugat să aibă grijă, să nu dau de vreun bucluc... Iar el mi-a răspuns amabil :

— Nu-ţi fă griji degeaba, acum mi se pare că totul e clar... Îl cunosc bine — se ţinea numai de denunţuri şi calomnii...

M-am întors în casă şi Kirill Saverianîci s-a năpustit la mine.

— Aşa preţuiţi voi simpatia pe care v-o arăt ! M-aţi vîrît şi pe mine în beleaua asta ! Din pricina voastră am nimerit acum şi într-un proces-verbal. M-aţi vîrît şi pe mine... Şi asta din vina unui mucos... Fiindcă n-are el lacăt la gură trebuie să fiu amestecat în chestii care nu mă privesc. Şi aşa am

destule cheltuieli... Da, mai bine-i să n-ai de-a face cu nimeni... Abia acum îmi dau seama... cum trebuie să mă port cu oamenii...

În clipa aceea a dat buzna în odaie Koliuşka.

— Mă rog ! Poţi să pleci... Afară !

— Cum afară ? Tu... mai îndrăzneşti ? În faţa ta îndrăzneşte ? Pe mine ? Pe mine ? Jigodie, nemernicule, mucosule ! Ar trebui să fii bătut cu vergile la spate, descreieratule ! O să-ţi arăt eu să mai vorbeşti aşa !

Eu mă pierdusem de tot, dar Koliuşka îi dădea într-una :

— Afară ! Afară ! Tata n-are nevoie de dumneata, de îngăduinţa dumitale !

Kirill Saverianîci nu mai era în stare să spună o vorbă. Ba chiar se învineţise la faţă.

— Ai noroc, ticălosule, că nu-i nimeni de faţă, iar legea nu îngăduie să fie chemat ca martor taică-tu. Plec eu singur... singur ! N-o să-mi mai calce niciodată piciorul pe aici !... Apoi se uită pieziş la mine şi-mi spuse mînios : Numai indivizi de teapa ta pot să aibă asemenea... huligani !

M-a jignit fără să port nici o vină şi a plecat. Al meu, cît p-aci să-l sfîşie în bucăţi. Se apropiase chiar de el, dar l-am ţinut eu de mînă. Apoi s-a dus în camera Natalşei şi s-a încuiat acolo. Frumoasă întorsătură ! Atîta tevatură şi chiar Kirill Saverianîci, pe care-l respectam atîta, îşi arătase colţii. Şi, colac peste pupăză, denunţul ăla al Chiorului...

M-am dus la Luşa, care se lungise puţin pe pat, fiindcă o apucase inima. Ea mi-a zis :

— Nu mai pot... Ai să vezi că o să-l vîre pe Koliuşka în puşcărie... Ce ticălos şi Chiorul ăsta... Ce-o fi scris despre el ? O să-l aresteze, ca pe băiatul lui Gaikin...

I-am dat nişte picături şi m-am dus la Koliuşka. Am încercat să deschid uşa, dar era încuiată. Pînă la urmă am forţat-o. Şedea la masă, cu capul în mîini.

— De ce te porți ca un turbat? îl întrebai eu. L-ai întărîtat și pe omul ăla... La mînie s-ar putea să te și denunțe, să declare tot ce-ai îndrugat atunci. Și mai e un denunț împotriva ta... În orice clipă poate să vină poliția... Te pomenești că ai și tu cine știe ce cărți de la Gaikin...

Dar în loc să mă liniștească, a sărit el cu gura la mine :

— Frumos te mai porți și dumneata ! În fața dumitale a mințit pe socoteala mortului, iar dumneata... Mi-a spus mama... Lasă-mă în pace ! Și-și dădu cu pumnii în cap. Crezi că din pricina mea s-a spînzurat ? Doamne ! Tată !

Ca să spun drept, m-am simțit chiar jignit. Auzi, dumneata, îl doare inima că s-a spînzurat Chiorul, dar de ceea ce se va întîmpla cu noi nici că-i pasă ! Și i-am zis :

— De altul văd că te doare sufletul, dar de noi nici nu te sinchisești. Așa ești tu ? Și eu care îți port de grijă... Răspunde-mi, ai ceva cărți din alea ?...

El, însă, iar se porni să țipe :

— Pleacă de aici ! Își strînse pumnii și își înfundă fața în pernă.

— Cruță-l măcar pe tatăl tău ! zic. Pentru voi muncesc ca un rob din zori și pînă în noapte... Ce-l tot faci pe eroul ? O să iasă un neisprăvit din tine ! începui eu să-i fac morală. Ce fel de membru folositor al societății o să ajungi tu ? Un scandal după altul... S-a spînzurat un om la noi în casă și fără doar și poate că o să avem necazuri... Apoi tot din cauza ta m-am certat cu Kirill Saverianîci. Și de cîte ori nu mi-a sărit în ajutor... Și ție ți-a făcut un bine — ți-a găsit o protecție cînd te-am înscris la școală, căci cunoștea un profesor...

El nu-mi răspunse nimic, doar dădu una cu piciorul în pat.

— Așa înțelegi să te porți ? zic. Acum pricep eu tot ! Lunganul ăla de Vasikov te-a abătut de pe calea cea dreaptă. De cînd a început să vină pe la tine cu tot felul de cărți, parcă ai devenit altul...

Să nu-i mai calce piciorul la mine în casă ! Ai de gînd să-mi răspunzi ? Pe toţi am să-i dau afară ! Nici pe Pahomov n-am să-l las să intre în casă. A fost dat afară, ticălosul, pentru obrăznicie şi vine la tine să crape mîncare. Îl mai şi hrăneşti pe trîntorul ăla !

Vorbele astea l-au atins la inimă. S-a sculat în picioare, s-a uitat la mine şi a clătinat din cap. Mai tîrziu mi-am dat seama că nu trebuia să vorbesc chiar aşa. Pahomov ăsta era un băiat sărac şi bolnav. Maică-sa spăla rufe cu ziua, iar el fusese dat afară din şcoală pentru indisciplină... Pînă să-şi găsească o slujbă, venea la Koliuşka, că n-avea de nici unele... Şi Koliuşka mi-a zis :

— Nu ţi-e ruşine ? şi, fireşte, avea dreptate. Nu ţi-e ruşine ?! Îţi pare rău de un pic de mîncare ! Nu m-am aşteptat de la dumneata. Singur mi-ai spus c-ai îndurat şi dumneata foame, mîncai resturi din terciul muncitorilor... Fii liniştit, n-o să mai vină... Să ştii, însă, că şi eu o să te scutesc de cheltuieli... Poate că-ţi pare rău şi de mîncarea pe care mi-o dai mie ?

Şi a început să plîngă. Stătea în picioare şi tot mototolea un colţ al feţei de masă. Şi hăinuţa îi tremura pe el. Îl văd ca acum. Atunci am băgat de seamă că şi pantalonii i-au rămas scurţi de se vedea carîmbul cizmelor. Deodată, mi s-a făcut milă de el. Atîtea necazuri, şi ne mai facem şi noi sînge rău unul altuia.

— Acolo, la restaurantul dumitale, între boierii ăia, ţi-ai pierdut şi dumneata omenia.

Apoi, deodată, scoase un plic din buzunarul de la piept al hainei.

— Poftim o scrisoare din partea directorului.

Am simţit ca un cuţit în inimă.

— Ce fel de scrisoare ? Pentru ce ?

— Citeşte-o... îmi răspunse el şi întoarse capul.

Nu primisem pînă acum niciodată scrisori şi iată că... Am desfăcut-o cu mîinile tremurînde. Era o hîrtie scrisă la maşină, prin care eram invitat pen-

tru a doua zi, la ora douăsprezece, să vin la director în chestiunea fiului meu, Nikolai Skorohodov.

L-am întrebat de ce mă cheamă acolo, dar el a dat din umeri.

— Poate din cauza Cimpanzeului... mi-a zis apoi. Avem noi un profesor căruia îi spunem așa... Am avut cu el o ciocnire...

— Ce fel de ciocnire ? Ce vrea să zică asta ?

— M-a făcut ticălos în fața întregii clase... Eu am căutat să-i conving pe băieți să nu adune bani pentru război, iar el a spus că numai un ticălos poate să se opună la așa ceva... Dar în același timp l-a scutit pe fiul său de mobilizare printr-o protecție. Atunci l-am întrebat cum se cheamă asta. Iar el a plecat din clasă. Pesemne că de aceea te cheamă...

— Și tu i-ai spus așa ? Îți dai seama ce-ai făcut ?!

— Da, i-am spus. Nu mă tem de nimic. N-au decît să mă dea afară... Crezi că am mare nevoie de diploma lor ? O să capăt eu diplomă și altfel.

— Cum altfel ? Prin urmare, toată munca și grijile mele s-au dus în vînt ?

— Nu. Îți sînt foarte recunoscător. Cel puțin acum pricep tot. La școală îmi pretind să cer iertare Cimpanzeului, dar eu n-am s-o fac !

M-am uitat la icoană și i-am spus îndurerat :

— Uite, colo-i maica domnului din Kazan... În fața ei îți spun cît de amarnic mă chinuiești ! Koliușka, cere-i iertare !...

— Nu, nu pot ! Poate că nici n-o să mă dea afară... Nu mai sînt decît șase luni pînă la încheierea școlii. Și să lăsăm discuția asta, te rog... Or să se aranjeze toate...

Și așa au tăbărît toate necazurile deodată pe capul meu. Tocmai atunci veni și Natașka de la liceu, mai-mai să izbucnească în plîns.

— Mi-a făcut observație directoarea... Mi-a zis aproape în față că sînt o zdrențăroasă... Nu mă mai duc la liceu ! Îmi trebuie o uniformă nouă, c-asta e numai petice, și roasă pe la cusături... Și toate fetele sînt cu tocuri ca lumea, pe cînd ale mele s-au tocit...

Şi-a aruncat cărţile sub pat şi a început să bocească de năduf. Ocnă, nu alta ! Cînd i-am povestit de Chiorul, a rămas încremenită. Şi aşa o deznădejde m-a cuprins, că-mi venea şi mie să-mi vîr grumazul în laţ... Şi uite, aşa s-au pornit belelele.

I-am dat încolo pe toţi şi am plecat la restaurant. Măcar printre oameni să mai uit ! Dar cum să uiţi ? Veselia altora parcă-ţi face şi mai rău...

VI

Zău, Chiorul ăsta parcă adusese năpasta pe capul nostru.

Şi m-a cuprins o mînie nemaipomenită : de ce i-oi fi dat la învăţătură ? An de an, Koliuşka devenea mai cîrcotaş, iar Nataşka învăţa de la el. Începuse să se gătească, să-şi facă bucle, să meargă la patinaj, la galeria de tablouri... Şi nimic nu-i mai plăcea, şi mereu alte pretenţii : că locuinţa noastră e proastă, că nu vin la noi oameni „bine", că-i e ruşine să-şi invite colegele. A început să-i poruncească Luşei să poarte neapărat pălărie, ba chiar o şi corectează cînd vorbeşte.

Halal profesoară ! Da' singură nu-i în stare să-şi pună un petic. I-e ruşine să invite musafiri !

— De ce ţi-e ruşine, prostuţo ? o întreb. Ai odaia ta şi n-ai decît să laşi pe cine-ţi place. Te opresc eu ?

— Dumneata nu înţelegi nimic ! Ce mobilă avem noi în casă ? O canapea ruptă şi un preş pe jos ?

Ei poftim ! Mucoasa ! N-are decît şaptesprezece ani şi-şi îngăduie să vorbească astfel ! Ştiam eu, ştiam de ce îi e ruşine. Maică-si i-a mărturisit tot. Îi e ruşine că lucrez la restaurant. Pe colege le minţise că lucrez la nu ştiu ce firmă. Toanta ! Se temea să nu afle colegele. Acolo, la şcoală, sînt mai mult fete de negustori şi de aia îi e ruşine. S-a apucat să mintă şi pe hîrtie. Li s-a spus să declare în scris cu ce se ocupă părinţii. Şi ea s-a apucat să scrie că lucrez la o firmă. Îi e ruşine că taică-său e chelner

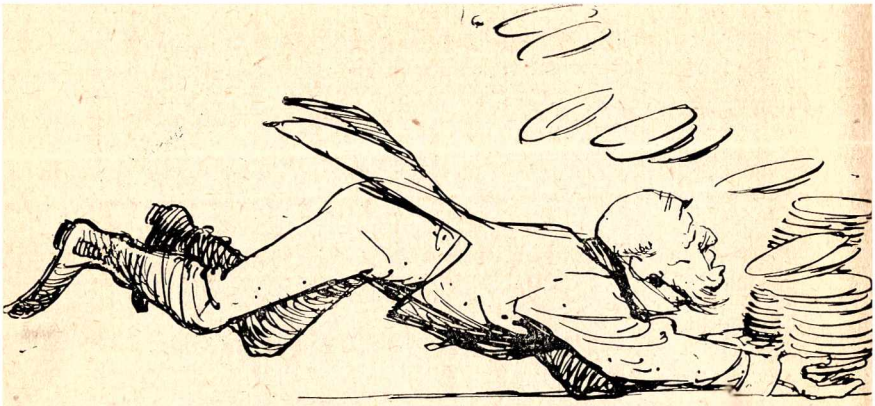

la restaurant. Poftim concepție ! Dacă taică-său ar fi zvîrlit cu banii și s-ar fi dus cu amantele prin coridoare, nu i-ar fi fost rușine ! Așa au învățat-o la școală ?

Am văzut eu destulă considerație din asta ! De cîte ori nu se apuca vreun tip să facă observații nevesti-si sau cucoanei care era cu el... Într-o zi, chiar doctorul Samogruzov i-a spus nevesti-si :

— Te piepteni ca o bucătăreasă... Îți atîrnă lațele în toate părțile...

Cît despre ea, parcă o apucaseră năbădăile :

— Să-ți fie rușine că-mi faci observații în fața slugilor...

Auzi, cică le e rușine în fața slugilor ! Însă nu le e rușine să facă și alte năzdrăvănii și nu numai în fața slugilor, dar în văzul tuturor ? Nu se jenează, de pildă, să-și frece țurloaiele unii de alții, ca niște javre în călduri ? Zău ! Cînd vin în societate și se așază perechi-perechi, ca să fie mai veselă discuția, după ce beau lichior, tot pe sub masă... cu picioarele... Dau pe gît păhărel după păhărel și-și aruncă mereu ocheade cu tîlc... Îi știu eu cîte parale fac, îi știu oricum ar vorbi ei pe franțuzește și despre

tot felul de chestii înalte. Una tot ciripea despre oamenii care locuiesc prin hrube și nu mai putea, chipurile, de mila lor, și-i tot dădea zor că trebuie pus capăt acestei situații, iar în timpul ăsta ronțăia o ieruncă preparată cu sos de vin alb și o despica cu cuțitul cu atîta meșteșug, de parcă ar fi cîntat la vioară. Dau din plisc la căldurică și în fața oglinzilor, și li se rupe inima pentru oamenii care locuiesc prin hrube, în sărăcie și mizerie. Mai bine ar fi înjurat. Cel puțin s-ar vedea dintr-o dată ce pramatii sînt. Dar nu... Le place să se prefacă și să zvîrle praf în ochi.

Dar cînd a fost cu foametea aceea... Desigur, noi cu meseria noastră sîntem totdeauna sătui. Dar, într-o zi, a venit la un ajutor de bucătar taică-său și a început să se tînguie la bucătărie. Zicea că noi avem de toate, pe cînd la ei fac oamenii pîine din scoarță de plop. A fost atunci o discuție aprinsă la noi și Ikorkin i-a dat gata pe toți. Așa a vorbit de frumos, că pînă și Ignati Eliseici l-a lăudat :

— Mă, Ikorkin, ar fi trebuit să te faci popă !

De atunci am hotărît să dăm cîte o copeică de fiecare chelner pe zi, adică o rublă și douăzeci de copeici de la toți.

Ikorkin trimitea banii în fiecare lună prin mandat poștal la comitetul pentru ajutorarea înfometaților și ne arăta recipisa.

— Uitați-vă că i-am trimis și nu i-am băgat în buzunar, cum fac alții.

A scris și pe la gazete despre asta. Și în saloanele noastre s-au pus niște cutii și s-au făcut de asemenea colecte. Venea o bandă de cheflii să ia masa și cînd ajungeau la lichioruri, doamne miluiește, vreunuia începea să i se înmoaie inima : uite, noi benchetuim aici, iar acolo mor copiii de foame. Și, deodată, vedeai cîte o cuconiță luînd o pălărie în mînă și începînd :

— Dați-vă obolul, domnilor ! Ivan Petrovici, Piotr Ivanovici ! Hai, fiecare din sărăcia lui ! Nu vă codiți !...

Şi s-o vezi cu cîtă plăcere se strîmba şi-şi dădea ochii peste cap... Pînă la urmă, aduna vreo zece ruble, iar nota de la restaurant se ridica la o sută.

Într-o zi a venit o actriţă la noi cu o liotă de amici şi s-a pus ea singură la licitaţie. Ce s-a mai rîs pe chestia asta! Ca să-i săruţi braţul gol pînă la cot — trei ruble, pînă la umăr — cinci ruble, iar pe gît — zece ruble... Şi atîta mi-au sărutat-o că ...unul i-a lăsat şi o pată roşie pe gît şi atunci au hotărît cu toţii că trebuie să plătească o amendă. Iar, altă dată, s-a iscat din senin un scandal. În salon cu ei mai era unul Ivan Ivanîci Gustov, mare fabricant de frînghii. Gustov ăsta era un tip tare posac. Ăla de s-a împuşcat din plictis. A sărit în picioare şi a zis :

— Vă dau pentru înfometaţi uite asta! şi a scos portofelul. Am aici zece mii de ruble, pe care le-am ridicat chiar acum de la bancă. Vă fixez tarif pentru toţi. Pe toţi am să vă scuip în obraz şi dăm banii pentru înfometaţi. Ei, ce ziceţi?!

Doamne, ce tămbălău a ieşit! Şi a trîntit portofelul pe masă. Doi inşi s-au repezit la el cu cărţile de vizită, actriţa a leşinat, cineva a întins-o pe divan, alţii au sărit cu pumnii la el, dar el i-a împins pe toţi la o parte, a băgat portofelul în buzunar şi a spus :

— Şi de un scuipat îmi pare rău!

Şi s-a cărat. Iar apoi în ziare s-a scris că un client necunoscut de la restaurantul nostru a donat zece mii de ruble pentru înfometaţi. Straşnică poveste!

Şi cum vă spuneam, m-am dus la restaurant, dar ce era în sufletul meu numai eu ştiam şi nu izbuteam de loc să-mi vin în fire. La munca noastră însă se cere îndemînare şi nu se cade să-ţi zboare gîndul aiurea. Fiindcă dacă nu ţi-s gîndurile la treabă, dai din buzunar. Să nu mă duc nu se putea, căci erau două urgenţe : o nuntă şi un jubileu. Nu mă apucasem bine de treabă — duceam trei duzini de farfurii în salonul din colţ — că am simţit cum mi se moaie picioarele şi m-am întins cît eram de

lung. Cîte zece ruble duzina. A doua oară că mi se întîmpla așa ceva de cînd eram în slujbă. Prima dată am zobit niște cristal, bacara de douăzeci și patru de ruble, fiindcă am alunecat pe o coajă de portocală. Și acum iar așa. Imediat a venit și *maître d'hôtel*-ul. Le-ai spart ? Le-am spart. Ai să le plătești. La noi merge simplu, că-ți oprește din garanție.

Și așa m-a răzbit după paguba asta, că aș fi vrut să mă ascund undeva, să mă vîr în cine știe ce văgăună, să nu mă vadă nimeni, să zac acolo și să plîng. Tare amărît eram. Dar slujba-i slujbă: te-nvîrți de colo colo, ici faci bonuri, alergi de la o secție la alta, ba la bufet, ba la bucătărie, ba la oficiu, ba-i cîte o hibă la notă... Trebuie să ții minte ce a comandat fiecare. În profesiunea noastră, principalul sînt picioarele și memoria. Ești totdeauna încordat strună. Iar cînd ceva nu merge cum trebuie, apoi toată ziua iese pe dos.

S-a sfîrșit cu mesele, s-a servit în salonul din colț și apoi jubileul. Tot veneau și veneau. Și numai oameni mofturoși și nervoși, profesorii ăștia. Vin rar pe la noi, așa, o dată pe an, la vreo festivitate, dar atunci să te ții : vor să arate că și ei se pricep. Au început cu gustările, una-alta... Și pe urmă țin-te... Organizatorul banchetului din partea lor era mai abitir decît *maître d'hôtel*-ul nostru și avea și o voce sonoră. Aia lipsește, cealaltă nu-i cum trebuie, cheamă-l pe *maître d'hôtel,* de ce sînt numai trei platouri cu icre, de ce sînt mai mult sosuri și chiftele, să se dea mai mult pește și batog, și somon, și homari... Se pricep la ce-i mai scump ! Și asta la șase ruble de persoană, bineînțeles, fără băutură. Ar fi vrut să i se servească și ciuperci marinate pentru cele șase ruble.

Nu mai știam unde mi-e capul. Și tocmai atunci, ca un făcut ! Duceam pateurile, cînd deodată — l-am zărit. Era el, excelența-sa, directorul lui Koliuška. M-a pălit așa o spaimă, că aproape era să scap platoul. Tare aș fi vrut să nu mă vadă. Dar parcă dinadins, oriunde mă opream, dădeam cu ochii de el.

E lat în umeri și pîntecos, ca un butoi. De cîte ori aruncam privirea spre el, mi se părea că și el mă vede. Ba parcă ar fi avut ceva împotriva mea.

Cînd am început să servesc pateurile cu icre, îmi tremura platoul în mînă. Și cînd mi-a poruncit să-i pun și lui în farfurioară, l-am servit cu de toate din belșug — și cu *vol-au-vent au gratin*, și cu crochete, și cu icre moi — tare-i plăceau gustările astea — și am tot avut grijă de el. Cum a băgat în gură ultima crochetă, a ridicat capul și s-a uitat foarte binevoitor la mine. Înghețasem, gîndindu-mă că acuși o să mă întrebe ceva. El, însă, a mestecat, a înghițit și apoi mi-a făcut semn să mă apropii. Într-o clipită eram lîngă el. Iar el s-a uitat iarăși prietenos la mine și mi-a spus :

— Mai dă-mi niște icre... Și din alea...

I-am mai pus crochete și icre, cît o porție mare.

Părea însă că nu mă recunoaște. Foarte posibil să mă fi uitat, căci erau trei ani de cînd fusesem ultima dată la el cu cererea de scutire de taxă.

Seara aceea a fost pentru mine un adevărat calvar. Iar cînd s-a servit pește, mi-a cerut să-i dau vin de Mosella.

De fapt nu se sărbătorea un jubileu, ci o avansare. Directorul liceului, un bătrînel zaharisit, fusese făcut inspector. Și acum se adunaseră să-l sărbătorească. Imediat după pește au început discursurile. Iar atunci trebuie să înceteze orice foială. Stai neclintit și asculți. Au vorbit foarte frumos — că trebuie să crească tînăra generație pentru folosul poporului și să fie mai multă lumină. Au rostit toasturi, au băut pentru toate. La urmă au hotărît să trimită o telegramă. Așa se întîmplă la noi întotdeauna. Vorbesc ce vorbesc și imediat trimit cuiva o telegramă.

Iar mie parcă mi se înfipsese o gheară în inimă ; de cîteva ori am fugit la bucătărie, așa de tare mă durea. Ieșeam în curte, puneam puțină zăpadă sub cămașă, pe inimă, și mă mai lăsa. Iar pe cer puzderie de stele... Era atît de frumos în jur, atîta liniște,

pe cînd la noi, un adevărat iad. Şi, colac peste pupăză, se mai stîrni şi un scandal la bucătărie. Lui Semion, bucătarul, i se făcuse iar de ceartă. Fusese dat afară pentru beţie. Şi acum, sub ochii mei, s-a repezit cu cuţitul de tranşat la bucătarul-şef, l-a tăiat la mînă şi apoi a vrut să se înjunghie singur...

M-am dus iarăşi sus în restaurant, iar acolo — lumini şi fast, orchestra cînta. Ca în basme.

Cînd au început să plece cei de la banchet, abia mai răbdam să-l văd o dată şi pe directorul lui Koliuşka luîndu-şi tălpăşiţa.

Stăteam la uşă şi-l aşteptam. Hotărîsem în sinea mea ca atunci cînd va trece, să-i amintesc de mine şi să-l rog pentru Koliuşka. Cînd a venit spre uşă, s-a uitat prietenos la mine şi mi-a spus :

— Chelner, vezi că am lăsat acolo pe fereastră o pară şi încă ceva...

M-am dus repede la fereastră, unde băgasem eu de seamă că pitise o pară şi nişte mandarine, am mai adăugat vreo două prune din alea albe şi i le-am dus. Le-a băgat numaidecît în buzunarul de la spate al uniformei şi mi-a dat cincizeci de copeici. Iar eu am îngăimat :

— Excelenţa-voastră... Permiteţi-mi să vă rog...

Odată s-a întors şi m-a repezit supărat :

— Mi se pare că ţi-am dat bacşiş ?

Şi a plecat. Între timp, m-a chemat organizatorul mesei. Care va să zică a înţeles că eu mai vroiam bacşiş...

Tare-aş fi plecat acasă, că abia mă mai ţineau picioarele şi eram într-un hal făr de hal... Dar parcă poţi să scapi cu una, cu două, după jubileurile astea ? Au dat bani şi vor să-şi scoată pîrleala. Au mai stat să bea şi restul de vin, sub ochii organizatorului lor. Şi ce mi-a mai scos ăla sufletul cu sticlele ! A controlat toate sticlele după notă, a făcut socoteala pe o hîrtiuţă de cîte au rămas şi a chibzuit totul ca un gospodar. Deşi profesor, s-a dovedit al dracului de descurcăreţ în de-alde astea.

— Cele începute le lăsăm pentru chelneri, a zis el. Astelalte să le scadă din notă și să le ia restaurantul înapoi, iar astea cinci — le-a ales pe cele mai bune ! — împachetează-le și mîine, cînd ai timp liber, du-le la adresa asta. Și mi-a dat o carte de vizită.

Apoi a scormonit prin portofel și mi-a dat treizeci de copeici.

Pînă să termine de băut ce mai aveau, a trecut destul timp. Acum vorbeau nestînjeniți și știu că l-au puricat și mi ți l-au întors pe toate fețele pe ăla pe care abia-l felicitaseră. La urmă totdeauna se întîmplă așa... Am avut de lucru nu glumă în noaptea aceea — a durat vreo două ore pînă am pus ordine în salon. Făcuseră o murdărie nespusă și aruncaseră mucuri peste tot, chiar și pe după draperii. Ignati Eliseici ne-a și certat că n-am băgat de seamă. Încearcă de le spune ceva ! Și ce hulpavi sînt ! Să-ți stea mintea în loc ! Au curățat de pe masă tot ce a socotit *maître d'hôtel*-ul împreună cu organizatorul lor. Ce n-au putut să mănînce și-au băgat prin buzunare. Fructe bunînțeles. Fiecare zîmbea așa, jenat, și spunea :

— Să duc copiilor... o amintire...

A fost destul să înceapă unul, că s-au repezit toți să-și ia cîte o amintire. Unul chiar și-a murdărit uniforma, că s-a așezat pe o pară — o avea în buzunarul de la spate. De, trebuiau să se îndoape pentru cele șase ruble pe care le-au dat. Și pot să spun că se pricep. Gustările le-au lichidat la repezeală. Din icre, homari, batog nici urmă n-a mai rămas. Le-au înghițit într-o clipită. Stăteau cică de vorbă, dar întindeau mîinile la precizie. Bineînțeles că și noi avem socotelile noastre. Cînd servim gustările, avem grijă să dăm mai întîi pe cele calde, care cad mai greu la stomac, iar apoi, de fason, și din alea mai delicate. Dar vezi că nici ei nu-s proști... Nu s-au repezit la crenvurști, chiftele și salate... De cinci ori au luat somon și batog. Firește că astfel restaurantul nostru n-a cîștigat mare lucru. Iar la sfîrșit, a mai ieșit și-o bazaconie.

A venit servitoarea de la unul de acasă și a spus că boierul ei a uitat pe masă o tabacheră de argint. Am căutat-o peste tot, dar ia-o de unde nu-i. Au fost întrebați toți chelnerii, însă nimeni n-o văzuse... Or, la noi se întîmplă să lase unii portofele cu bani și tot le predăm la birou. Așa că n-avea cine să se lăcomească la o nenorocită de tabacheră, care făcea cel mult cincisprezece ruble. Pînă la urmă tot nu s-a găsit. Poate că vreunul dintre clienți o fi băgat-o fără să-și dea seama în buzunar, așa cum iei chibriturile altuia. S-au mai întîmplat la noi chestii de-astea.

Țin minte o dată, o cucoană a ridicat de pe jos o broșă, a învîrtit-o între degete, s-a uitat prim-prejur și... a înfășurat-o în batistă. Am văzut-o chiar eu. Și ea a simțit că m-am uitat la ea, s-a roșit pînă-n vîrful urechilor, dar n-a spus nimic. Cum puteam să zic ceva *maître d'hôtel*-ului ? Pe cucoană n-o cunoșteam... La urma urmei, poate era broșa ei. A doua zi dimineața însă a venit cineva de la un fabricant să întrebe dacă nu cumva a pierdut la noi nevastă-sa o broșă de cinci sute de ruble. Ei, și acum tabachera... Numai că noi ținem mai mult la reputație decît la bani.

VII

I-am spus *maître d'hôtel*-ului că a doua zi o să vin pe la două. Am ajuns acasă la patru dimineața, iar la noi mai ardea lumina. Toți ai mei se strînseseră într-o odăiță și dormeau cu lumina aprinsă. Erau înfricoșați după ce se spînzurase Chiorul. Nataşka se ghemuise pe o canapeluță, iar Koliuşka dormea cu capul pe masă. Ca niște orfani, nu alta. Numai Luşa nu se culcase, fiindcă-i era teamă să se ducă în dormitorul nostru, care e alături de odaia unde locuise Chiorul.

Koliuşka ridică capul şi îmi aruncă o privire obosită. Se topise parcă dintr-o dată — numai ochii ce i se mai vedeau pe faţa supţă.

— De ce nu te culci ? l-am întrebat.

Nu mi-a răspuns. Iar Lusa de colo :

— Mi-a scos sufletul băiatul ăsta. Poate să-l poţi tu linişti. O ţine una şi bună : că noi şi noi sîntem de vină... Şi aşa ţi se năzare mereu că-l vezi pe nenorocitul ăla... Trebuie să-i mulţumim lui Cerepahin că măcar a distrat-o pe Nataşka, i-a adus bomboane de la bal...

Uşa spre odaia Chiorului era închisă şi puseseră chiar şi-un scaun în dreptul ei. Parcă-l tot aveam înaintea ochilor zăcînd pe jos şi ameninţînd cu pumnii... M-am apucat să-l liniştesc pe Koliuşka. I-am povestit că l-am văzut pe directorul lui, care era foarte vesel şi prietenos, dar el mi-a zis deodată, supărat :

— Cînd ai să vorbeşti mîine cu el, vezi să te ţii cum trebuie... Că prea te-ai obişnuit cu ploconelile !...

Tare m-au durut cuvintele astea ale lui.

— Iar tu te-ai obişnuit să vorbeşti urît cu tatăl tău, zic. Ţi-e milă de orice ticălos, de Chiorul care ne-a făcut atîtea necazuri cu îngîmfarea aia a lui. S-a şi spînzurat dinadins la noi şi tu îi scoţi ochii lui taică-tu.

El, însă, m-a privit aspru şi a clătinat chiar din cap :

— Şi încă mai vorbeşti de religie ! Evlaviosule !

Eram întors pe dos atunci şi, firesţe, vorbisem aşa de Chiorul ca omul la mînie. Koliuşka, însă, a pus-o la inimă.

— Iar tu, dacă te porţi astfel eşti un animal, nu fiu, i-am întors eu vorba. Un trîntor ! Asta eşti !

Mi-a întors spatele şi s-a dus pe coridor, unde dormea de obicei. Iar eu parcă simţeam nevoia să dau în cineva, sau să fug... Am tras-o pe Nataşka de pe sofa şi am suduit-o, iar ea, zăpăcită de somn, nu pricepea nimic. Apoi am băut votcă de-a dreptul

din carafă. Să uit totul, să nu mai am habar de nimic... Crunt am mai suferit atunci și după aceea! Of, mi se sfîșia inima pentru Koliușka! De cînd îl știu nu l-am alintat, în schimb, l-am certat destul... De fapt, ne făceam sînge rău unul altuia... Așa-i el... neînduplecat...

Cînd ne-am băgat în pat, Lușa a început să mă bată la cap să ne mutăm în altă casă. Spunea că nu rămîne cu nici un chip aici. Prin toate colțurile, oriunde s-ar duce, i se arată mortul, parc-ar vrea s-o zădărască. De fapt, și eu aveam vedenii cum că stă în pragul ușii și se uită țintă la mine, ca în noaptea aceea. Pe atunci șobolanii tot rodeau podelele și ți se părea că zgîrie cu gheara careva pe dedesubt. Stăteam în pat pe gînduri și nu izbuteam să adormim. Deodată, Lușa îmi spuse:

— Polikarp Sidorîci a început să se poarte cam ciudat... Azi, toată ziua, de cum ai plecat tu, s-a tot învîrtit prin odaie și s-a pipăit la cap. Iar cînd s-a întors de la bal, i-a adus Natașkăi un inel... Zice că l-a găsit pe stradă... E nou-nouț și cu o pietricică roșie. A rugat-o să-l primească, ca să mai uite de necazurile astea ale noastre. Nu-i nimic că l-a luat? Să tot facă vreo cinci ruble...

— Nu văd nimic rău în asta! zic. Ține foarte mult la noi...

— Da. A zis că dacă nu-l ia, îl aruncă la gunoi. Cică n-are nici un fel de rude, iar ei știe c-o să-i facă plăcere... I l-a pus în deget și s-a ascuns în odaia lui...

De bună seamă că a făcut-o din simpatie. O iubise foarte mult pe sora lui, Katenka. Fusese croitoreasă. A avut o dragoste nenorocită și s-a otrăvit cu amoniac. Mi-a povestit el o dată. Trăise cu un tînăr și ăla se însurase cu alta... Cerepahin l-a prins pe ăla pe stradă și l-a bătut, mai-mai să-l omoare, dar tribunalul l-a achitat și l-a condamnat numai să se pocăiască la biserică. Tare l-a mai impresionat în-

tîmplarea asta, și s-a legat omul de noi atîta sub cuvînt că nu mai are pe nimeni pe lume. Nu-i vorbă, cam trăgea el la măsea, cînd îl apuca năduful. Iar cînd bea, se fudulea mereu că o să facă nu știu ce faptă grozavă, ca să afle toată lumea de el. Apoi și meseria lui îl chinuie, adică trombonul. Spunea mereu : m-a legat pe toată viața. Iar Natașka îl tot cicălea :

— Cum se poate ca dumneata, Cerepahin, cogeamite om — într-adevăr, era foarte înalt și voinic — să te ții de fleacuri din astea, să sufli din trombon ?... Măcar de-ai cînta la pian, că asta nici nu-i muzică !

El roșea și-și freca mîinile.

— Ba-i muzică și asta, numai că, firește, nu pentru o ureche de femeie... Dacă aș avea bani, aș cînta și la pian. Degetele mele îs foarte potrivite pentru pian...

Și cînd își răschira odată degetele, să mori de rîs, nu alta. Mîinile lui erau ca niște furci. Și Natașka îl punea să cînte la trombon, dar el se rușina.

— Dacă nu cînți n-o să mai primesc bomboanele pe care mi le aduci și nici nu mai vorbesc cu dumneata.

Se pornea el atunci să-i zică un marș, iar ea se veselea și se tăvălea de rîs. Așa îi plăcea să glumească pe socoteala lui. Iar el se purta cu ea blînd ca un mielușel. Și tare frumos îi vorbea.

Într-o zi, Natașka a început să-și rîdă de numele lui, că vine de la broască țestoasă [1]. S-a supărat foc și două zile n-a mai ieșit din odaia lui. Apoi a venit deodată și i-a spus :

— Ți-ai bătut joc de numele meu, Natalia Iakovlevna... N-am vrut să-ți spun nimic, dar acum trebuie să-ți mărturisesc adevărul... E un nume atît de fistichiu, fiindcă mă trag din niște tîlhari...

[1] *Cerepaha* — broască țestoasă (n. t.).

Ce-am mai rîs atunci. Era un om plin de ciudăţenii!

— Numele meu nu se trage de la broască ţestoasă, ci de la tîlhari. Bunicul meu a făcut parte dintr-o ceată şi lovea cu o forţă nemaipomenită, că dacă-l izbea pe vreunul în cap, îi făcea ţeasta zob! De aia l-au şi poreclit aşa. Scrie asta şi la judecătorie, puteţi chiar să întrebaţi în gubernia Vladimir... S-a făcut şi un cîntec despre bunicul meu. A murit la ocnă... Şi eu am o putere uriaşă, pot să ridic cinci puduri cu o singură mînă!

A pus mîna pe un vătrai de fier, l-a răsucit şi i-a făcut un nod, de parcă ar fi fost o sfoară. Iar cînd Luşa a început să-l ocărască, l-a îndreptat din nou.

— Să îndrăznească cineva numai să te supere cu ceva, Natalia Iakovlevna! Să-mi spui mie... O să fac cu el aşa cum am făcut cu vătraiul!

Stăteam cu Luşa în pat şi ne gîndeam: deodată aud un zgomot de suspine dinspre coridor. Luşa îmi zice:

— N-o fi Koliuşka? Ce-o fi cu el?...

Ei nu i-am spus că fusesem chemat pentru a doua zi la director, ca să nu se mai necăjească înainte de vreme.

Am ieşit pe coridor şi l-am auzit oftînd din greu. Am aprins un chibrit şi băiatul a sărit în picioare...

— Vai! M-ai speriat!

Atunci am început să-i vorbesc din suflet:

— De ce te chinuieşti pe tine şi ne chinuieşti şi pe noi? Koliuşka, copilul nostru drag... Îngeraşul meu! Vezi, acuma plîngi...

El, însă, mi-a răspuns trufaş:

— Nu plîng. Ţi se pare dumitale...

În clipa aceea s-a stins şi chibritul.

M-am aşezat lîngă el. L-am îmbrăţişat pe întuneric şi mi s-a făcut o milă nespusă de el... Era slab să-i numeri coastele, cu toate că era vînjos şi cu oase late.

S-a lipit și el de mine. Am stat așa fără să scoatem o vorbă. L-am mîngîiat în tăcere pe obraji. Și mi se strîngea inima de durere...

O singură dată în viață l-am mîngîiat așa. Și am început să-i șoptesc la ureche, ca să nu audă Lușa :

— Cere mîine iertare profesorului... Parcă eu n-am fost jignit de atîtea ori ! Ce vrei, sîntem oameni mărunți și cu noi poate să facă oricine ce vrea... Ia exemplu de la Isus Cristos...

— Nu pot, tătucule... zău că nu pot !

Mi-a vorbit printre lacrimi. Și niciodată nu-mi mai zisese așa — tătucule. Mi s-a făcut chiar rușine și în același timp m-a înduioșat. Rostise vorba asta cu multă căldură.

— N-am să mă mai pot socoti om după asta... Nu pot !... Cît m-au înjosit, cît m-au chinuit... Dumneata nu știi nimic. Celor ca mine li se spune copii de slugă. Nu, nu ! Nu-i cer iertare ! A sărit în picioare și m-a apucat de mîini. Să știi că n-am să făptuiesc niciodată o ticăloșie. Sînt fiul dumitale și lucrul ăsta mă bucură... Poate că altfel aș fi fost cu totul altul... Tătucule, culcă-te... Ești ostenit... Eh, tătucule !... De-ai ști cît mi-e de greu, cît mi-e de greu !...

M-a cuprins pe după umeri, și tremura ca frunza...

Atunci l-am binecuvîntat în întuneric, făcîndu-i asupra semnul crucii.

— Cere-i iertare... O s-o omori pe mama, Koliușka... E bolnavă de inimă...

— Nu mă chinui... Nu pot !

În clipa aceea m-a strigat Lușa :

— Ce s-a întîmplat ? Ce tot șușotiți amîndoi ? Vino, Iakov Sofronîci... Mi-e frică...

Și așa ne-am despărțit. N-am putut să adorm. Eram așa de abătut, că m-am rugat mult în noaptea aceea, am spus toate rugăciunile cîte le știam. M-am rugat și pentru Koliușka, și pentru odihna sufletului Chiorului. Iar Lușa a avut o criză de năduf și striga mereu să deschid ferestruicile alea mici. Toată noaptea s-au tot pocnit ferestruicile din pricina vîntului, de parcă ar fi bătut cineva în geam.

VIII

Țin minte foarte bine ziua aceea. M-a trezit Lușa :

— A venit iarna... Ia uită-te cum ninge...

În casă parcă se luminase, iar afară o perdea albă de fulgi mărunți și deși. M-am apucat să-mi îmbrac redingota, iar Lușa m-a întrebat de ce o pun. I-am zis că trebuie să mă duc într-un loc, pentru niște treburi de-ale restaurantului.

Redingota îmi vine bine și par foarte prezentabil. Am pornit-o. Pe drum, am intrat la capelă să aprind o lumînare. În sfîrșit, am ajuns la școală. Portarul, un tip impunător, cu medalii, ordine și fireturi, m-a primit foarte politicos. Asta fiindcă am o ținută prezentabilă și apoi port și o șubă bună, cu guler, imitație de castor, așa că arăt ca un boier cu greutate. A întrebat pe cine să anunțe. I-am spus că am fost chemat printr-o scrisoare. Atunci mi-a cerut cartea de vizită, dar cum nu aveam, mi-a dat o hîrtiuță să scriu cine sînt și în ce chestiune vin. A plecat sus, iar pe mine m-a rugat să aștept într-o cameră alăturată.

Parcă aș fi fost chemat la judecată. Cu oamenii sînt frecat, dar în locuri ca astea mă pierd. Iar aici e mai rău ca la judecată, căci totul depinde de ei și n-ai cui să te plîngi. În încăpere mai era încă o cucoană cu pălărie, elegant îmbrăcată, în rochie neagră cu trenă. M-am așezat pe marginea unui scaun — am simțit așa, cum mi se moaie genunchii. Totdeauna îmi tremură genunchii cînd sînt neliniștit : așa-i meseria noastră, întîi și-ntîi vlăguiește picioarele.

Și totul era așa de impunător ! Niște dulapuri uriașe și înăuntru tot felul de statuete din alabastru, suporturi, stele, capete. Iar pe dulapuri — păsări împăiate și borcane. Pe pereți — niște portrete înrămate și un ceasornic uriaș, pînă-n tavan, într-o cutie de lemn. Și făcea tic-tac. În jur liniște, iar ceasul — tic-tac... Inima începuse iar să mă doară. Nici cucoana parcă nu era în apele ei. S-a sculat,

s-a dus la fereastră, şi-a trosnit degetele şi a oftat. Apoi, deodată, mi-a spus :

— Cît de mult durează !... Vedeţi, aş vrea să vă întreb ceva... Îl mut pe băiatul meu de la un liceu în clasa a treia... Ce credeţi, o să-l primească fără examen ?... A fost primul din clasă...

Din obişnuinţă m-am ridicat în picioare şi i-am răspuns că nu ştiu. S-a uitat curios la mine şi nu mi-a mai spus nici un cuvînt. Ea era neliniştită că s-ar fi putut să nu-i fie primit băiatul fără examen, pe cînd eu... În clipa aceea, portarul deschise larg uşa şi intră excelenţa-sa directorul. Arăta cu totul altfel decît la restaurant. Era în uniformă, ţinea capul semeţ şi avea o privire aspră. I-a făcut semn portarului să închidă uşa şi mai întîi i s-a adresat cucoanei. I-a vorbit amabil şi după cîteva clipe ea a plecat. Apoi s-a întors spre mine. Parcă s-a uitat peste capul meu şi mi-a întins în silă mîna. Eu, însă, m-am zăpăcit, căci aveam căciula în mînă... M-am înclinat în faţa lui, iar el s-a uitat nu ştiu cum la mine, şi a ieşit nu ştiu cum de-a-ndoaselea. Nici n-am apucat să-i strîng mîna, că a şi pus-o la spate şi s-a uitat drept în fruntea mea.

— Ce doriţi ? m-a întrebat de sus şi iarăşi mi-a ocolit privirea...

I-am întins scrisoarea şi i-am spus că e în legătură cu fiul meu...

Atunci a făcut un gest cu mîna şi a spus repede :

— Da, da, ca şi cum şi-ar fi amintit. Da, da ! Skorohodov ?...

După ochii lui, mi-am dat seama că acum m-a recunoscut. S-a încruntat într-un fel neplăcut, şi-a mişcat degetele şi a început să arunce cuvintele, parcă să împuşte.

— Da, da, da... Nu ştim... Pur şi simplu nu ştim ce să facem cu el ! E absolut imposibil ! Nu pot să înţeleg ! Pur şi simplu nu pot să înţeleg !

Vorbea cu faţa spre dulap, cu mîna spinteca aerul şi ridica tot mai mult glasul. Mie începuseră să-mi tremure picioarele şi mă simţeam de parcă aş fi

avut nisip în cizme. Îmi înghețase sîngele în vine. Iar el țipa înainte :

— Asta-i inadmisibil ! Aici e colegiu... Dumneata îți cunoști băiatul ?

— Vă rog să mă iertați, excelența-voastră, zic. Își face totdeauna lecțiile...

Dar nu m-a lăsat să termin.

— Nu e vorba de lecții ! E nedisciplinat ! A fost mojic !

— Vă rog să-l iertați, excelența-voastră, zic. Era întors pe dos. Am avut niște necazuri... O chestie familială.

Am vrut să-i povestesc cum a fost cu Chiorul, dar nu m-a lăsat să vorbesc.

— Asta nu are nici o legătură ! A fost obraznic cu un profesor !

— Din prostie, excelența-voastră... O să-l pedepsesc aspru. Dați-mi voie să vă explic...

El, însă, se înfuriase atît de tare, că nu-mi dădea nici o atenție.

— Lasă-mă să vorbesc ! strigă el. Și asta încă nu e tot ! A mai făcut și alte porcării !

Și scoase din buzunar două scrisori.

— Știi cine mi-a scris denunțul ăsta ? Ce-i asta ? Cine-i ăsta ?

Și-mi întinse scrisorile. În aceeași clipă m-a fulgerat prin minte — Chiorul !

— Ce-i asta ? Ai știut de ele ? Te întreb, ce-i asta ?

Răsuceam scrisorile în mînă și mă pierdusem cu totul.

Am văzut un scris întortocheat, exact scrisul Chiorului. Și bilețelul acela de scuze, pe care mi-l dăduse, tot așa întortocheat era.

— Am avut noi un chiriaș, zic. Contopist la o secție de poliție... A făcut-o la mînie... Dați-mi voie să vă spun...

El, însă, nici nu voia să audă, supărat foc.

— Te rog să mă scuteși ! Ia măsuri ! Aș fi anunțat poliția, dar nu vreau să pătez bunul renume al

colegiului. Şi a continuat tot aşa, pornit. Vin tot felul de haimanale de stradă şi ne amestecă în scandalurile lor...

În cîteva minute mi-a spus o grămadă de lucruri despre grijile lui. Şi mereu parcă mă împungea cu degetul. Îşi ieşise cu totul din fire... Eu ziceam un cuvînt, el zece... Nu mă lăsa de loc să vorbesc.

— Excelenţa-voastră, zic, cînd am văzut că a obosit puţin. Îşi face lecţiile totdeauna şi respectă pe toată lumea... Noi, însă, vă rog să mă iertaţi, am avut un chiriaş, unul Chiorul, care s-a spînzurat ieri, şi el, la mînie, a scris asta...

Directorul, însă, se mai odihnise şi acum iar nu mai voia să mă asculte. Îmi tăie vorba cu un gest.

— Destul, destul ! Nu vreau să mai ascult mahalagisme ! Asta n-are nici o legătură... Ţi-o spun deschis : dacă fiul dumitale nu cere scuze profesorului în faţa clasei, îl exmatriculăm !

— Excelenţa-voastră ! Fie-vă milă ! O să facă tot ce doriţi şi o să ceară scuze tuturor profesorilor... O să-l muştruluiesc eu în faţa tuturor... Eu sînt toată ziua la lucru, şi chiar o parte din noapte, la restaurant, aşa că a crescut fără supravegherea mea...

El mi-a răspuns mai liniştit acum :

— Regulamentul trebuie respectat ! Pentru noi, toţi sînt la fel. În şcoala noastră învaţă şi fiul portarului nostru şi lucrul ăsta ne bucură... Dar nu vom admite nimănui să fie nesupus, chiar dacă ar fi şi fiu de ministru !

Şi iarăşi începu să-mi facă morală. Spunea că nu vrea să nenorocească pe nimeni, dar că nu poate să admită să se lăţească răul, fiindcă la ei sînt cinci sute de elevi în şcoală. Iar eu l-am rugat să-l cheme pe Koliuşka, ca să-i trag o praftură în faţa directorului.

Directorul sună imediat şi porunci :

— Să fie chemat Skorohodov din clasa a şaptea.

Şi se porni să se plimbe prin odaie, supărat şi zburlindu-şi părul cu mîna. Se făcuse roşu la faţă ca un rac fiert. Bău puţină apă. Iar eu stăteam şi nu

suflam o vorbă. Numai pendula făcea tic-tac... De s-ar termina odată... Apoi și-a mai revenit și a pornit-o iarăși :

— E prost crescut și mojic ! Se vede că acasă nu-i bagă nimeni mințile în cap ! Trebuie neapărat să fie supravegheat ! Se ceartă și cu părintele la lecții... La biserică se duce ?

Ca să-l apăr, am spus o minciună.

— Cum să nu, excelența-voastră. Se duce în toate sărbătorile, am eu grijă.

A strîns din umeri și a pufnit. Apoi s-a dus la fereastră și a început să se uite pe geam. Se făcuse liniște. Se auzea numai pendula — tic-tac. În clipa aceea a intrat și băiatul meu.

S-a oprit lîngă dulap, a băgat mîna pe sub curea. Era palid și-și ținea buzele strînse. Se lăsase pe un picior și se uita pieziș, într-o parte. Directorul l-a măsurat de sus pînă jos și i-a poruncit să-și îndrepte tunica și să se țină cuviincios.

Ca să spun drept a făcut ce i-a spus directorul cu un aer cam neglijent, tot legănîndu-se de pe un picior pe altul. Și parcă m-a cuprins o teamă. S-a uitat la mine și am avut impresia că zîmbește ironic.

Directorul începu să-i vorbească :

— Poftim, și tatăl dumitale se plînge de dumneata — deși, de fapt, eu nu mă plînsesem de loc. Îi necăjești și pe părinți... Și tatăl dumitale se miră de felul cum te porți... Stai drept, cînd ți se vorbește.

Atît de aspru a strigat la el, încît m-am speriat și eu. Dar Koliuska a dat doar din umeri, cum face și acasă cînd îl cert. Ca și cum ar fi vrut să arate că nu se teme de nimic.

— Și ce-i nepotrivit în purtarea mea ? a întrebat chiar cu obrăznicie... Mi s-a spus că sînt...

Directorul, însă, i-a retezat-o pe loc :

— Taci !

Ce să facă, a strîns din dinți și a tăcut.

— Dumneata să asculți, nu să-mi răspunzi ! Știu eu tot !

Koliuska încercă iar să spună :

— Am fost jignit...

Directorul, însă, nu-l slăbea de loc :

— Taci ! O să te învăț eu cum să vorbești cu superiorii ! În fața tatălui dumitale ți-o spun pentru prima și ultima oară : te duci imediat în clasă, vin și eu, vine și... a rostit numele profesorului, dar l-am uitat. Și o să-i ceri iertare pentru obrăznicia dumitale nesăbuită.

Am început să-i fac semne din ochi ca să-l înduplec, dar el o ținea morțiș pe-a lui.

— Nu, zice, nu pot să cer iertare... El m-a jignit primul... Asta nu-i drept...

Am simțit cum mă trec toate căldurile. Iar directorul s-a repezit la el.

— Cu-um ? Dumneata, un mucos, îndrăznești !... Mojicule ! După părerea dumitale n-are nici o importanță că școala a avut grijă de dumneata ? Că ți-a dat învățătură ! Ai avut noroc, așa să știi...

Dar Koliușka s-a schimbat odată la față și i-a trîntit-o :

— De ce noroc ? Și s-a uitat la el tot așa de batjocoritor ca la mine.

Dar directorul a țipat atît de tare, încît deodată i s-a pițigăiat vocea :

— Gura ! Ce, stai de vorbă cu portarul ? O să te învăț eu cum să vorbești ! Mucosule, mojicule !

Eu stăteam ca pe jăratic, dar lui nici că-i păsa. Se făcuse verde la față și i-a zis directorului răspicat :

— Nici dumneavoastră să nu țipați la mine ! Nici eu nu sînt portarul dumneavoastră.

Atunci directorul și-a ieșit cu totul din fire și chiar și-a smuls ochelarii de pe nas. Trebuie să recunosc că Koliușka fusese din cale-afară de obraznic. Poți să vorbești astfel cu superiorii ? ! Directorul îi porunci să iasă afară :

— Ieși ! O să te dau afară din școală !

Koliușka țipă și el :

— N-aveți decît ! Dați-mă afară ! Dar n-o să cer scuze ! Nu, n-o să cer !

Și ieși din cameră. Mă repezii la director. Dar el se feri cu mîinile. Se făcuse roșu la față, se sufoca,

își băga degetele pe după guler. Am început să mă rog de el :

— Excelența-voastră... Aveți milă... Acasă s-au întîmplat necazuri... Nu-i în mințile lui, se chinuiește...

El, însă, mi-a zis, de data asta încet :

— Nu, nu... Luați-l... Noi îl dăm afară... îl exmatriculăm... Afară, afară ! Nu pot... Nici un fel de iertare... Destul !

Și a ieșit din încăpere. Am încercat să mă țin după el, dar a trîntit ușa în urma lui. Și am rămas singur...

Koliuška mi-a reproșat după aceea că am stat aproape în genunchi în fața directorului, dar asta nu-i adevărat... Nu m-am pus în genunchi, nu, nu-i adevărat... L-am rugat, l-am rugat foarte mult să înțeleagă situația, dar el m-a respins numai cu un gest și a ieșit. Și nu fusese nimeni de față cînd l-am rugat. Dar în genunchi nu m-am pus... Parcă-mi pierdusem mințile... Da... Uite aici, să zicem, erau dulapurile acelea, iar aici dumnealui, iar eu m-am apropiat și-am început să mă rog... Poate oi fi întins chiar brațele spre dumnealui, asta-i adevărat, dar să mă pun în genunchi... Nu, asta nu, nu, niciodată !... El a ieșit grăbit, iar eu m-am clătinat și cu cotul am spart geamul de la un dulap...

Și, deodată, am văzut în fața mea unul înalt, într-o uniformă cu nasturi și cu un condei după ureche... Avea niște ochi răi și mi-a spus trufaș :

— Din însărcinarea directorului vă anunț că Skorohodov Nikolai va fi exmatriculat.

S-a răsucit pe călcîie și a plecat. Iar între timp a venit ușierul și mi-a arătat dulapul :

— Plătiți pentru geam că altfel o să ne rețină nouă...

I-am dat jumătate de rublă pentru geam. Mi-a adus șuba și chiar părea să-i fie milă de mine. Mi-a zis :

— Îl exmatriculează pe fiul dumneavoastră ? La noi e foarte sever. Dar duceți-vă la adresa asta,

și-mi bagă în mînă o carte de vizită. E o școală la fel de bună, directorul ei a învățat și el cîndva la noi... Pot să vă recomand... Numai că la ei e două sute de ruble taxa... Dar poate vă mai reduce, dacă-l rugați...

Cînd am ajuns în curte, nu mai vedeam nimic în juru-mi. Deodată, aud :

— Tată ! Stai puțin !

Era Koliușka, care ieșise pe ușa laterală, cu cărțile sub braț. Fugea, își punea paltonul din mers, iar cărțile îi cădeau drept în zăpadă. L-am ajutat să le strîngă, însă el le ridica cu zăpadă cu tot și le îndesa ; au căzut niște foi, dar le-a lăsat pe jos.

— Nu-mi mai trebuie acum... Nu-mi mai trebuie...

Eu le-am adunat însă și i le-am băgat în buzunar. Și ningea, ningea atît de tare... Am pornit-o prin curte... M-am uitat la Koliușka, care pășea încet de tot. Deodată, a fugit iarăși înapoi, unde îi căzuseră cărțile... A început să caute pe jos, dar n-a găsit nimic... Iar ne-am îndreptat spre poartă. De data aceasta nu mă mai uitam la el, ci căutam să merg pe cărare, căci în jur se făcuseră nămeți.

— Ei... Totuna-i... Spunea și se scărpina la nas. Nu-i nimic... O să dau eu examenele toate o dată... Totuna-i...

Și tăcu. Nici nu puteam să spun nimic : nu găseam cuvintele. Mergeam alături unul de altul. În fine, am ajuns pînă la poartă. Atunci a întors capul, s-a uitat la clădirea școlii... Și a sughițat parcă din gît... Era pămîntiu la față... Strîngea pleoapele, să nu plîngă... Și viscolul ne izbea drept în față. Într-un tîrziu, a spus cu voce surdă :

— Pe nedrept m-au...

Scoase un icnit. Apoi începu să plîngă și făcu un gest de lehamite.

— Totuna-i... Nu-i nimic...

Am ajuns pînă la colț, dar eu tot nu izbuteam să scot o vorbă. Am cotit-o în ulicioara care dădea spre restaurant. Acasă nu mă puteam duce. Aș fi dat de Lușa...

— Tată, unde te duci ?

Abia am putut să îngăim :

— Unde ? Mă duc la restaurant...

Şi ne-am despărţit. Cînd mi-am mai venit în fire, m-am gîndit că trebuia neapărat să se ducă acasă. M-am întors să-i spun, dar nu l-am mai văzut. Ningea atît de tare, atît de tare, că nu puteai să deslueşti nimic...

IX

Prin grea încercare mi-a fost dat să trec ! Şi pentru ce ? Nu mi-am văzut de serviciul meu, nu mi-am făcut cu prisosinţă datoria ?

Într-o zi, am stat mai mult de vorbă cu Ivan Afanasici, un bătrînel care locuieşte la noi în curte. Fusese cîndva profesor la o şcoală judeţeană — acum era pensionar. Mi-a povestit şi el cîte ceva din amărăciunile lui. Şi trebuie să mărturisesc că oricît de amărît eram, după ce-am vorbit cu el, parcă mi-am mai uşurat sufletul, căci vedeam că altora le merge şi mai rău.

Fiul lui, cînd a intrat şi el în rîndul oamenilor şi s-a angajat contabil la o fabrică cu o leafă de două mii de ruble, şi-a bătut de-a dreptul joc de el. I-a spus fără ruşine :

— Tu, tată, trăieşti pe spinarea mea, fiindcă pensia ta îţi ajunge abia pentru chirie...

Şi a început să-i ia toată pensia pentru masă şi chirie şi să-i dea să poarte pantalonii lui vechi. L-a scos în coridor, să doarmă pe un cufăr. Şi cînd bătrînelul a vrut să se mute într-o odăiţă, la mine, şi să trăiască din pensia lui, nu l-a lăsat.

— Aha ! Vrei să mă faci de ruşine ! Să mă arate lumea cu degetul ! Sînt bine văzut la direcţie şi am cerut să mi se majoreze salariul, ca să-mi pot întreţine tatăl. Şi acum ţii cu tot dinadinsul să-mi faci rău ? !...

Şi pînă la urmă nu l-a lăsat. Iar pentru tutun îi dădea numai treizeci de copeici pe lună şi îi po-

rîncea să fumeze la bucătărie, unde se pun cărbunii în samovare. Cică tutunul pute rău de tot... Așa că durerea mea e numai jumătate de durere. Că de, profesorul și-a sacrificat toată viața pentru fiu-său, a cheltuit o sută de ruble ca să-l învețe contabilitate și a mai dat bani ca să-l primească în slujbă.

Ce le-am mai dat peste cap toate în ziua aia la restaurant! Pe Anton Stepanîci Glotanov l-am servit foarte prost, chiar mi-a fost rușine. Am început cu felul al doilea. Iar el m-a întrebat:

— Ai tras cumva la măsea?

Țin minte că nici nu i-am răspuns măcar și s-a uitat curios la mine. Stăteam aproape de masa lui, mă uitam pe fereastră cum ninge, dar înaintea ochilor nu vedeam decît odaia aia cu dulapuri...

Anton Stepanîci a ciocănit cu cuțitul în farfurie:

— Am cerut apă minerală!

Iar eu simțeam cum mă ard parcă ochii. I-am adus sticla fără să-i scot dopul. Și așa rușine mi s-a făcut, că nici n-am mai putut să mă stăpînesc. Mi-am șters ochii cu șervetul și am desfăcut sticla.

— Ce-i cu tine, azi, frate? m-a întrebat.

Am socotit însă că nu-i politicos să-i vorbesc despre mine. M-am scuzat pentru neglijență și i-am spus că s-a întîmplat din cauza grabei. Doar nu puteam să-i mărturisesc că nu mi-e bine, fiindcă la noi e foarte sever în această privință. Pe un chelner bolnav nu poți să-l lași să servească clienții și acest lucru administrația ni l-a pus de mai multe ori în vedere. S-ar putea ca unora să le fie greață. Și să-i povestesc ce-am pățit cu fiul meu?... Totuși, poate fiindcă m-o fi văzut așa, mi-a dat cu jumătate de rublă mai mult. Întotdeauna îmi lasă cincizeci de copeici, dar de data asta mi-a pus o rublă pe masă.

Cînd m-am întors acasă de la restaurant am găsit-o pe Lușa bocind. Mi-am dat seama că a aflat totul. I se umflaseră ochii de atîta plîns. Am întrebat de Koliușka și mi-a spus că toată seara a stat și a scris o scrisoare, apoi s-a dus undeva, iar acum

doarme. După aceea Lușa a început să mă tot bată la cap :

— Du-te la director și mai roagă-l o dată... Ce să facem acum cu el ? Să intre contopist la calea ferată ?

I-am răspuns că o să încerc să mă mai duc și apoi ne-am culcat. Iar cînd mi-am amintit de scrisoare și iarăși de Chiorul cum și-a făcut seama în toiul nopții, m-a apucat frica. Dacă Koliușka... Poți să știi ? Nici n-a mîncat nimic astăzi. Și ce scrisoare o fi scris ? N-am mai putut să stau în pat. Deodată, l-am auzit tușind pe coridor și m-am dus să văd ce face. Candela din odaia noastră dădea destulă lumină, așa că l-am văzut stînd culcat cu fața în pernă. Nici nu-și scosese cizmele. M-am apropiat de el și l-am strigat :

— Kolia ! Nu dormi ?

— Nu dorm...

— Și de ce nu dormi ?

— Nu vreau...

— Kolia ! Dormi, puiule... Nu te necăji... Dumnezeu e îndurător. Tăcea. Kolia, mă doare inima pentru tine... Măcar de te-ai dezbrăca...

— Nu, totuna-i...

Și oftă din rărunchi. Atunci m-am așezat pe marginea patului ; am început să-l mîngîi pe umeri și să-i vorbesc :

— Nu-i nimic. O să fac tot ce-mi stă-n puteri, ca să fii primit înapoi... Dacă vrei, o să mă duc la un general, care are influență mare. E un client de-al nostru... E destul să spună numai un cuvînt... Cu siguranță că o s-o facă pentru mine...

Cînd auzi aceste cuvinte, sări în sus :

— Dumneata vrei să-ți rîzi de mine ? și tremura tot. Păi, eu mai bine...

— Ce ? Ce mai bine ? îl întrebai.

— Nimic... Iar examenul o să-l trec și fără ei. Crezi că eu nu înțeleg ? Înțeleg totul foarte bine ! Poate că mă doare mai amarnic decît pe dumneata... Și îi tremura glasul. Ați așteptat bucurii de la mine, mai zise el, iar eu uite ce v-am făcut...

Şi a început să plîngă în hohote... Luşa a venit în fugă, s-a trezit şi Nataşka... Iar el nu mai contenea să plîngă... Se sculase în picioare, se uita la noi şi dîrdîia de parcă l-ar fi bătut cineva. Şi dinţii îi clănţăneau...

Apoi şi-a revenit şi mi-a spus să fim liniştiţi, că se culcă. După ce femeile au ieşit, mi-a spus :

— Ascultă-mă. N-ai să mai poţi schimba nimic. Le-am trimis o scrisoare şi le-am spus tot...

— Cui i-ai trimis o scrisoare ?

— Lor, directorului şi tuturor profesorilor. Totul le-am spus.

— Şi-acum ce-ai să te faci ? l-am întrebat.

— Le-am spus tot. Crezi că mai sînt un copil ? Cunosc şi situaţia dumitale. Dar dumneata pe a mea o cunoşti ? Ţi-am suflat eu măcar vreo vorbă de supărările mele ? N-am vrut să te necăjeşti...

M-a apucat de mînă şi mi-a strîns-o.

— Nu, nu. Taci... Ascultă ce vreau să-ţi spun... Nici n-am cu cine să vorbesc... Tăticule dragă !

— Bine, zic. Atunci linişteşte-mă tu... Cere iertare...

Dar în clipa aia mi-am adus aminte că le-a trimis scrisoarea.

— Pentru ce să le cer iertare ? Pentru că m-au împilat în toţi anii ăştia ? Nu-i cunoşti !

Şi a început să-mi povestească ce a avut de îndurat la şcoală, cum a fost tratat, şi cum îşi bătea joc de el pedagogul.

Şi tare m-am simţit ofensat pentru el !

— Încă din clasa întîi pe mine şi pe cîţiva băieţi ne priveau cu alţi ochi, mi-a zis el. Şi tot năsosul ăla. Lui îi plăceau numai cei îmbrăcaţi elegant, pe cînd eu umblam fără guler... Spunea că sînt un zdrenţăros. Ticălosul, urmă el, mi-a pocit şi numele într-adins... Îmi spunea Skomorohov [1]... ca alţii să facă haz pe socoteala mea.

Apoi mi-a povestit că din clasa a cincea a început să-i îndemne pe elevi să se ducă *acolo*... Şi le dădea

[1] De la *skomoroh* — măscărici (n. t.).

adrese. Iar despre Koliuşka a răspîndit zvonul că e versat în treburi din astea... I-au spus colegii. Iar Koliuşka al meu l-a făcut de rîs, spunîndu-i în faţă că e un mincinos.

— Înainte îmi zicea păduchios, iar la gimnastică mă silea să mă învîrtesc în jurul unui stîlp, deşi ştia că sufăr de ameţeli. Am ajuns să-l urăsc. Iar astăzi, cînd am ieşit din odaia unde am vorbit amîndoi cu directorul, l-am găsit la uşă — trăgea cu urechea. Şi m-a întrebat năpîrca : „Cum merg treburile, domnule Skomorohov ?" Atunci l-am făcut ticălos de la obraz...

Ce să-i mai spun la asta ? ! Iar apoi m-a întrebat :

— Mi-a spus directorul de nişte scrisori... Dumneata nu ştii despre ce scrisori e vorba ?

Uitasem cu totul de scrisorile Chiorului. Le-am scos din haină, am aprins lampa şi am început să le citim. Scornise atîtea acolo, că nici nu-ţi venea să crezi. Într-una spunea că Koliuşka înjură profesorii şi superiorii, că vorbeşte despre politică, iar în cealaltă zicea că în prima scrisoare a spus numai minciuni, că toţi profesorii şi superiorii sînt nişte pungaşi şi că o să-i denunţe că iau mită. Zău că nu mai era în minţile lui în momentul acela...

Am tot discutat aşa pînă aproape de cinci dimineaţa, cînd, deodată, apăru Cerepahin, care se întorcea de la un bal. Era băut bine.

— De ce nu dormiţi ? Iar s-a mai spînzurat careva ?

Şi deşi era criţă, i-am povestit totul de-a fir-a-păr. Iar el a vrut să cînte la trombon mulţi ani trăiască. Cu greu l-am potolit. Se dezlănţuise. Se răţoia şi mînţea că în faţa publicului îl stuchise în ureche pe capelmaistru. Şi cum are o voce zgomotoasă, a trezit-o şi pe Nataşka. Ea imediat i-a tras un perdaf. El se potoli dintr-o dată şi mă chemă în odaia lui. Acolo îmi spuse :

— Aş vrea să ştiu părerea dumneavoastră... Deşi sînt dispreţuit, o să mă arăt eu cu vreun prilej de ce sînt în stare, fiţi pe pace... Nu mă las. Dar uite ce aş vrea să-mi spuneţi... Este permis să faci curte

unei domnișoare fără să știe părinții ei ? Să-mi răspundeți numai da sau nu.

— Dar de ce mă întrebi ? zic.

— Nu, vă rog, spuneți-mi, e permis ? Mă interesează pentru un prieten...

I-am spus că, firește, nu este cuviincios.

— Așa e ! Bă e chiar și foarte primejdios pentru viitorul ei... Acum mișună foarte mulți golani... Dar dacă e un ofițer, ce părere aveți ? Eu îi cunosc fiindcă am fost și eu soldat. Atunci e permis ?

I-am spus că nici atunci nu e bine.

La care el a zis :

— Că bine le văd eu pe toate !

Și a început să mă roage că dacă ne mutăm din casă, să-i păstrăm și lui o odăiță în apartamentul nou. Lușa și cu mine hotărîsem să ne mutăm. Prea fusese cu ghinion casa asta.

/

X

Așa se făcu că ne-am mutat din casa domnișoarelor Pupaev. Casele îs toate scumpe foc și, de aceea, am luat o locuință mare cu gîndul să mai subînchiriem niște odăi, cum se obișnuiește acum, ca să se mai acopere cheltuielile. Bufetierul nostru a găsit o casă cu patruzeci de ruble, iar el scoate pe odăile subînchiriate patruzeci și cinci. Și noi, slavă domnului, ne-am aranjat destul de bine.

O odaie și-a luat-o Cerepahin și a mai băgat la el un cunoscut care cîntă la vioară la un cinematograf. O altă odaie am închiriat-o unei tinere perechi — i-a recomandat Vasikov prin Koliuška — un tînăr și consoarta lui. E drept că nu-s cununați legitim, dar ce ne pasă nouă. Să plătească chirie și să fie liniștiți. Iarăși Koliuška a fost nevoit să doarmă în coridor. Nataška are nevoie de odăița ei, căci e fată de măritat și, vezi bine, nu se cade să se amestece cu alții. De aceea, i-am despărțit printr-un paravan un colțișor, în sufragerie. Și astfel, locuința

noastră a devenit un fel de corabie a lui Noe ; oriunde te uiți, vezi numai paturi.

Eu mă liniștisem de tot, deoarece Koliuşka începuse să învețe cu multă rîvnă pentru examen. Şi Vasikov, cel de la calea ferată, venea seara la el, să învețe împreună. Şi astfel, trăiam liniștiți.

Un singur lucru îmi lipsea : Kirill Saverianîci, cu care mă certasem. Deşi avea o limbă ascuțită şi se ținea cu nasu pe sus, cînd stăteam de vorbă cu el mă mai linişteam. Eram tare plictisit. M-am gîndit cum să-l fac să-i treacă supărarea. L-am rugat pe Koliuşka să-i scrie măcar o scrisoare de scuze, că poate o să-l înduioşeze. Dar Koliuşka s-a încăpățînat : nu şi nu. Ce-i drept şi Kirill Saverianîci are cusururile lui, dar mai aveai măcar pe cineva cu care să schimbi o vorbă. Alți prieteni n-am şi nici la cine să mă duc în vizită. De colegii mei, chelneri, sînt sătul pînă peste cap şi la restaurant. Iar Ivan Afanasici, profesorul, locuieşte acum cam depărtişor şi e cam suferind omul.

Într-o zi de sărbătoare, m-am hotărît să mă duc eu pe la Kirill Saverianîci înainte de slujbă.

Ținea prăvălie în colț, lîngă catedrala Înălțării. O prăvălie foarte elegantă, cu geamuri de cristal, iar pe firma mare, vopsită încît să semene a catifea, scria citeț cu slove de aur, în franțuzeşte *„Cuafer Kirill"*. Asta era aşa, pentru publicul de soi, că pe el, de fapt, îl chema pur şi simplu Laicikov.

Am intrat în prăvălie. Îmbrăcat în alb, bărbierea personal un domn. Cînd m-a văzut, mi-a arătat cu mîna un scaun şi mi-a spus politicos, dar pe un ton deosebit :

— Luați loc, vă rog...

De parcă aş fi venit să mă bărbieresc. În acest timp s-a apropiat de mine un tînăr cu un şervet în mînă, dar l-am refuzat. Kirill Saverianîci nici că mă privea. Bărbierea şi din cînd în cînd comanda :

— Băiete... Fierul !...

În sfîrşit, a terminat şi mi s-a adresat nepăsător :

— Cu ce pot să vă servesc ?

Mi-am dat seama că vrea să-l facă pe grozavul, dar din ochi mă cîntărea. Atunci i-am spus cu toată sinceritatea cît mă doare să pierd un om pe care l-am respectat din adîncul sufletului... I-am spus şi de năpasta care ne-a lovit. Koliuşka a fost dat afară de la şcoală. Ca să-l înduioşez şi să-i cîştig bunăvoinţa, i-am spus că şi feciorul îi cere iertare. Atunci Kirill Saverianîci îşi scoase pieptenul şi începu să-şi pieptene moţul, pe gînduri.

Apoi îmi spuse pe un ton blajin :

— Vezi cum le orînduieşte soarta pe toate : o pricină se leagă de alta. Deşi crede-mă că-mi pare nespus de rău. Şi îşi tot pieptăna moţul. Mă întristează, mă întristează foarte mult ca om... Dar să nu dai uitării regula vieţii ! Doaga o îndoi după ce ai fiert lemnul... În toate-i aşa... Prin urmare, trebuie să vezi întîi ce şi cum, pe cînd al dumitale se pripeşte... Şi iată finalul !

Mi-a arătat multă compătimire, iar apoi mi-a spus :

— Am chibzuit şi găsesc că tot ce s-a întîmplat... a fost aşa, o neînţeleg|re în vorbe. Îl iert, fiindcă a trecut prin atîtea. Hai să bem un ceai...

Şi mi-am vărsat năduful într-o discuţie înţeleaptă despre viaţă. Atît de mult m-a mîngîiat şi m-a consolat, încît parcă mi s-a limpezit totul. Mi-a făgăduit că o să treacă iar pe la noi, ca mai înainte, şi că o să caute să-l domolească pe Koliuşka. La urmă a poruncit chiar să fiu tuns şi bărbierit, deşi eu obişnuiesc să-mi fac singur operaţia asta, ba chiar a spus să mi se dea pe faţă cu apă de colonie.

Şi iarăşi lucrurile şi-au urmat mersul lor obişnuit. Noii locatari s-au dovedit a fi oameni punctuali, îşi plăteau chiria la zi, deşi erau săraci lipiţi. Au legat prietenie cu Koliuşka. Luşa mi-a spus că în toate serile, cînd sînt acasă, stă la ei în odaie. Şi îi tot dădea zor :

— Teamă mi-e să nu se încurce cu chiriaşa noastră... E ca o sfîrleză şi cam prea dezgheţată... Şi apoi nici nu-i cununată la biserică...

Prea se neliniștea, zău! Și de Natașka începuse să se plîngă, că în fiecare seară o șterge la patinaj. Pas de-o păzește! E fată frumoasă, ba chiar drăguță foc, și umblă haihui singură pe străzi. I-am făcut o dată observație, dar ea mi-a răspuns:

— Nu-i treaba dumitale! Nu mai sînt copil și nu vreau să stau închisă între patru pereți... Toate fetele de la noi merg la patinaj.

Apoi au început s-o conducă acasă liceeni și chiar studenți, și ea stătea cu ei în poartă de vorbă și chicotea. Într-o zi, Lușa, care se întorcea de la băcănie, a sărit cu gura la ei și Natașka i-a făcut după aia un scandal de pomină.

— Ce, vreți să fug de acasă? Mie îmi place societatea! Voi sînteți oameni fără carte și habar n-aveți de manierele elegante...

Tocmai atunci m-am îmbolnăvit și am zăcut cam o săptămînă. Aveam fierbințeală și amețeli. Rău m-a băgat în sperieți boala asta! Dacă o fi să mor? Copiii încă nu-s pe picioarele lor, Lușa n-are nici un venit... Măcar să fi avut o căsuță, dar așa, fără nici o proprietate... O să fie nevoită pînă la urmă să se ducă la azil, și asta numai dacă o să aibă protecție. Că în copii, ce speranță poți să-ți pui?!

Și cum zăceam așa în pat bolnav, am hotărît că, dacă mă fac bine, o să mă apuc să strîng bani. Aveam pe vremea aceea pe carnet la casa de depuneri vreo șase sute de ruble și ceva. Să mai adun vreo mie cinci sute și aș putea să-mi cumpăr pe la marginea orașului o căsuță cu ipotecă. Atunci m-am hotărît să strîng băierile pungii, ca să-mi mai iau un carnet în secret, să nu știe nici Lușa, și să pun în fiecare zi măcar cîte o rublă deoparte. O să-i spun că cîștig mai puțin și asta-i tot. Că altfel, iar îi dă Natașkăi ba pentru panglicuțe, ba pentru patinaj... O groază de cheltuieli! M-am hotărît să mă las și de fumat și să fumez doar din ce mai uită clienții pe masă... Iar după un an, să le fac o bucurie.

Și Lușa se lega mereu de mine:

— Ne trebuie neapărat o căsuță... De la o vreme, tot văd în vis cîini negri lățoși... Asta înseamnă casă proprie, se știe...

De cum m-am făcut bine, m-am dus la Kirill Saverianîci să mă sfătuiesc cu el. El m-a aprobat întru totul și mi-a spus :

— Treaba asta se poate pune la cale. Cunosc un notar... ia cu împrumut sume mici de bani, cu dobîndă, și împrumută la rîndul lui, cu gaj, ălor de au nevoie, cu doisprezece la sută, iar el plătește opt. Numai patru la sută își oprește pentru osteneala lui...

Se nimeri să fie și un cunoscut de-al meu, unul Vasil Semionîci Strenin. Ia masa totdeauna la noi cu Anton Stepanîci Glotanov și e un om bine înstărit. Numai că nu primește mai puțin de o mie de ruble.

— Așa că mai strînge și tu, m-a sfătuit Kirill Saverianîci, care acum că reluase prietenia îmi spunea din nou „tu". E foarte bine că ți-ai pus treaba asta în gînd. Fiecare trebuie să se rostuiască pentru binele patriei ; de aceea au și înființat autoritățile casele de depuneri... Eu chiar am dat lucrătorilor mei tichete din acelea de la casa de depuneri, dar parcă înțeleg ei, proștii ! Și cinci copeici dacă are, îl mănîncă în buzunar... În străinătate, vezi dumneata, de ce e rîndu/ală și liniște ? Pentru că acolo pînă și elevii din școli au poruncă să strîngă bani ! Da ! Acolo aproape fiecare muncitor își are casa lui proprie !

Vorbele astea ale lui m-au încurajat atît de mult, încît m-am hotărît definitiv să strîng fiece pitac. Cînd m-am dus la restaurant, am trecut pe la biserică și am dat un acatist pentru împlinirea năzuințelor mele. Îmi și închipuiam căsuța cumpărată. Mă gîndeam să-mi fac o grădiniță, să sădesc niște mesteceni, sîngele-voinicului și floarea-soarelui... Pusesem ochii și pe niște găini strașnice, de rasă *longsjan* [1], cum are bucătarul nostru... În definitiv, după

[1] Corect : *Langsham* (n. t.).

treizeci și nouă de ani de muncă, merit și eu să am plăcerea asta... Să beau ceai în grădinița mea, cu zmeura mea... Da, da, ce mai ceai mi-a fost dat să beau !...

XI

Era timpul cel mai bun pentru restaurante, după crăciun. Muncă și iar muncă. În meseria noastră se întîmplă cîte o lună în care scoți cît într-o jumătate de an. Era sezonul distracțiilor și zaiafeturilor. Bogătașii se întorc din străinătăți, din ținuturile cu o climă caldă, și iar se pun pe trai. Sînt apoi domnii care vin de la moșiile lor... Să-și vîndă grînele sau cu alte treburi... Apoi mai sînt și administratorii bogătașilor. Tare le place ăstora să soarbă din aerul capitalei. Vin și crescătorii de cai la curse, iar ăștia sînt clienți minunați pentru restaurante, le place să chefuiască pe picior mare. Ce vreți — rulează capitalurile ! Mai vin și din Siberia — ăștia-s niște tipi mai aparte. Vor să petreacă într-o zi, cît pentru un an, să li se ducă buhul. Mai vin negustorii și procuriștii să cumpere mărfuri la modă pentru sezonul de vară.

Soiul ăsta de clienți sînt de mare folos pentru noi. Nu se zgîrcesc pentru fiece copeică... E drept că te și pun să alergi, de nu-ți mai simți picioarele, de parcă te-ar fi bătut cu îmblaciul. Dimineața abia te mai scoli din pat.

Dar nu numai noi așteptăm zile ca astea. *Maître d'hôtel*-ul le așteaptă cu și mai multă nerăbdare... Or, el nu este un fitecine.

Și fiindcă veni vorba de *maître d'hôtel*... Cine nu se pricepe la treaba asta nici nu poate să înțeleagă ce înseamnă un *maître d'hôtel* ! Dar asta e după norocul fiecăruia. El nu e pur și simplu un om oarecare, ci, se poate spune că trebuie să fie mai ceva ca un învățat și să se priceapă la oameni. Un adevărat *maître d'hôtel,* unul de rasă, cum s-ar spune,

e ca un fel de oracol. Pe cinstea mea. El trebuie să aibă fler la toate. Mai degrabă te faci cine știe ce șef, judecător, poate chiar guvernator, dar *maître d'hôtel*-ul trebuie să fie peste ei cu un cap. Să luăm de pildă pe chelnerii noștri... Un chelner bun e o raritate și trebuie să te străduiești mult pînă să faci dintr-un om obișnuit un chelner adevărat, pentru că omul obișnuit este prin natura lui făcut pentru treburi firești și are o mutră obișnuită, ca orice om obișnuit. Chelnerul, însă, trebuie să fie în orice clipă gata să te servească și atît, nimic altceva să nu trădeze din felul lui de a fi. Cînd e în aer liber, treaba lui, poate să se poarte după cum i-e caracterul, dar atîta timp cît e în local, trebuie să se miște ca la teatru. Mai cu seamă cînd e vorba de un restaurant renumit. Atunci e chiar ca la teatru, cînd ți-l arată pe un țar sau pe un rege sau pe cine știe ce tîlhar. Iar *maître d'hôtel*-ul... ăsta-i gradul nostru suprem, o raritate, ca cega albă să zicem. El trebuie să pătrundă pur și simplu în sufletul clientului și să-l cunoască pînă în măduva oaselor. Să-l cunoască dintr-o ochire, ca să nu facă nici o greșeală. Și cîtă răspundere ! Trebuie să știe cum să se apropie de client, cum să-l ia ca să nimerească la tanc. Și mai trebuie să aibă prestanță în mișcări... Asta place. Trebuie să se miște ca un diplomat. Și apoi *maître d'hôtel*-ul trebuie să fie impunător la trup. Un *maître d'hôtel* mărunțel nici că poate să existe. Dacă e mic de statură, trebuie să impună măcar prin corpolență... Și nici un *maître d'hôtel* slab nu merge, căci atunci nu are înfățișarea care se cere... Trebuie să arate așa ca să se deosebească și de chelnerul obișnuit. Cînd trece prin local, să pară că e client, dar în așa fel, încît nici să nu fie luat drept client...

Uneori, se mai întîmplă cîte o neplăcere. O dată, a fost o chestie cu o actriță. La banchete, la noi se oferă doamnelor buchete de flori. Într-o zi, o actriță a intrat în salon, iar la ușă *maître d'hôtel*-ul nostru, Ignati Eliseici, i-a oferit un buchet. A făcut-o însă cu un astfel de gest și cu o astfel de privire, încît ea l-a salutat din cap și i-a zîmbit amabil. A crezut

că e un admirator de-al ei. Dar apoi, cînd s-a aflat ce și cum, cavalerii ei i-au făcut observație *maître d'hôtel*-ului că de ce i-a prezentat buchetul în felul acesta. Cum s-ar zice, sărise peste cal.

Grea meserie și asta cînd ai de-a face cu un public rafinat. Crezi că clienții nici nu te privesc, dar de fapt ei observă tot. Trebuie să te porți așa ca să se vadă și seriozitate, și iuțeală în toate. Să se întrevadă!

Și bani poate că are mai mulți decît alții. Un *maître d'hôtel* bun abia așteaptă momentul și, cum și-a făcut stagiul și și-a strîns ceva capital, își deschide neapărat un restaurant... Nici bacșișul nu poate să-l primească ca oricare altul, ci, așa, cu noblețe. I se dă bacșiș pentru că lucrează cu creierul și stă mai mult prin saloane, sau separeuri, pentru organizarea petrecerii.

Vezi, asta e tare greu. Trebuie să înțelegi totul cu finețe, cum și ce să oferi, ca să fie cu fantezie! Numai puțini cunoscători își pot alege singuri un prînz sau o cină cu delicatese. Pare simplu, dar... vine cîte unul și cere cu un aer grav lista. Își înfundă nasul în ea, dar nu pricepe nimic și niciodată nu va ști să-și aleagă ce-i trebuie după gust. Iar dacă alege ceva, sînt numai feluri cunoscute de toată lumea. Știe să ceară *provençal*, antricot, omletă, chifteluțe, *boeuf à l'anglaise*... Dar cum dă de un nume mai fistichiu, s-a și încurcat. Ce-o fi fiind și ce gust are? *Granite Victoria parisien de la reine?* ce-o mai fi și asta? Crede că e vreo prăjitură, dar de fapt este o mîncare sățioasă pentru felul trei... Sau să luăm de pildă *timbale andalouse croquette?* Asta ce-o mai fi? Iar nu știe ce să creadă și, ca să nu se facă de rîs, nu comandă. Sau dacă comandă, de abia se face de rîs, fiindcă astea nici nu sînt un fel de mîncare, ci piroști...

Noi, firește, trebuie să știm pe dinafară lista, ca pe Tatăl Nostru, și toate numele fistichii de mîncăruri, așa că uneori mai dăm cîte un sfat cu fereală. Dar clientul se mai și supără cîteodată. Mi s-a întîmplat chiar mie cu unul — stătea cu niște cu-

coane la masă. A comandat o mulțime de gustări, pește și friptură, apoi îmi zice așa, grav : „Iar la sfîrșit să ne dai *turbot*[1]". Îi plăcuse numele. I-am spus că e un pește, fiindcă am văzut că nu înțelege... El, însă, mi-a retezat-o : „Știu, știu !" Apoi, totuși, a anulat comanda.

Tocmai pentru asta e nevoie de *maître d'hôtel*. El poate să le aranjeze așa, încît în loc de zece ruble, să urce masa la douăzeci și cinci, ba chiar și cu alte zece pe deasupra, dacă clientul e serios. Iar pentru clienții care vin din Siberia, *maître d'hôtel*-ul este, cum să spun, necesar ca aerul. Pe unul din ăștia trebuie să-l ia în grija lui ca pe un prunc și să-l înfețe, ce se cheamă. Aici e nevoie cel mai mult de fantezia lui. Îți aranjează niște feluri de mîncare, de te minunezi. Și, de bună seamă, că mai umflă și nota...

Apoi, în legătură cu... marfa... Se știe ce-i aia „marfă"... Și aici iarăși e nevoie de *maître d'hôtel*. Dacă se cer prin separeuri, treaba noastră este să-l anunțăm, iar *maître d'hôtel*-ul știe ce să facă... Firește că nu se ocupă oricine cu treburi de-astea, dar Ignati Eliseici al nostru e mare specialist. Și mie mi s-a-ntîmplat să capăt bacșișuri de la domnișoare de astea, dar pot jura cu mîna pe inimă că niciodată nu le-am recomandat și nu le-am făcut legătura cu clienții. Că, vezi, ăsta e un lucru foarte urît și eu îmi dau seama, că am și eu o fată... Odată, la spovedanie, i-am spus părintelui și el mi-a zis că bani de-ăștia, de nu poți să-i refuzi, mai bine să-i dai pentru biserică.

Și tocmai cînd m-am hotărît să strîng cît mai repede banii ca să-mi fac o căsuță, s-a ivit și momentul potrivit.

La hotelul de lîngă restaurant au tras doi negustori de la Krasnoiarsk și s-au pus pe chefuit. Iar mie mi-a picat treaba asta cum nu se poate mai bine, căci le-am plăcut din cauza favoriților mei.

— Poliţaiul orașului nostru, Axen Simonîci, mi-au zis ei, seamănă cu tine ca două picături de apă !

[1] Calcan (fr.) (n. t.).

Şi chiar din prima zi au început să-mi zică Axen Simonîci. Cum veneau la masă, imediat — Axen Simonîci ! Şi plăteau bine de tot, cîte o rublă de căciulă.

Într-o seară, mi-au comandat să le servesc într-un separeu. Mai era cu ei şi un procurist de aici, de la o casă de mode. Şi tot căutau să se tragă pe sfoară unul pe celălalt. Colţoşi oameni : pentru plăcerea lor nu se uită la o mie sau două de ruble, dar în afaceri nu-ţi lasă măcar unu la sută, pentru nimic în lume. După ce s-au cherchelit bine cu votcă şi coniac, au luat-o iar de la cap cu votca. Au servit şi o gustare zdravănă, dar asta e mizilic pentru ei, că pot să înfulece o masă completă de trei ori la rînd. Şi cînd au ajuns să fie mai bine dispuşi, m-au chemat pe mine :

— Ce-ar fi, Axen Simonîci, să ne faci rost de nişte „zefiri"... de marcă franţuzească !...

Eu nu m-am dumirit la început prea bine. Zefiri ! Zefir se cheamă la noi un fel de prăjitură, din cremă, în general ceva uşor. Cînd însă procuristul a zis că ar vrea nişte „sălăţică vie" şi a mai plescăit şi din limbă, bineînţeles că am priceput. Iar procuristul, care era cunoscător, mi-a poruncit de-a dreptul :

— Cheamă-l pe *maître d'hôtel*, c-o să aflăm de la el ce ne trebuie.

Asta aşa era, fiindcă Ignati Eliseici al nostru are chiar şi o listă de telefoane şi, în general, e ca un birou de informaţii. Domnişoarele îl roagă singure şi el trage folos de pe urma lor în toate ocaziile. Şi, apoi, nici pentru restaurant nu e vreo pierdere. Şi el nu numai că avea telefoanele, dar oamenilor de vază putea să le prezinte şi un teanc întreg de fotografii, ca modele. Ştiu că fotografiile tot domnişoarele i le dădeau. Şi ţinea fotografiile în birou la el.

L-am chemat pe Ignati Eliseici şi le-a dat pachetul. Dar el, bineînţeles, că s-a retras, ca să-şi păstreze prestanţa. Şi a început povestea obişnuită... Au luat pozele una cîte una. Iar procuristul, care

era din oraș de la noi, se arăta a fi mare cunoscător. N-o făcea pentru prima dată și căuta mereu să le cîștige simpatia. Ca și cum ar fi ales niște vinuri și s-ar fi uitat cîte grade au.

— Ei, ia să vedem cu ce vă lăudați pe aici ?

Cel mai zelos era ăla mai bătrîn. Buza de jos îi atîrna, roșie și umedă, și mereu parcă și-o tot potrivea cu mîna. Avea ochii tulburi și vocea răgușită. Iar procuristul dădea explicații :

— Pe asta o știu... m-merge... Dar asta... are sare și piper... Astălaltă e... Niușka... o corcitură dată naibii...

Iar babalîcul plescăia din limbă. Își pusese *pince-nez*-ul și țăcănea cu unghia în fotografii.

— Ptii... ce scoabă ! Parcă ar fi o fetișcană... Drace !

Și gîfîia mereu de parcă ar fi cărat bolovani.

— Iar asta are un trup grozav... Și-i cam isterică...

Așa de bine le știa procuristul, că te minunai. Vorbea ca un specialist.

Iar eu stăteam lîngă draperie, mă uitam la ei și mă gîndeam : „Mare drăcovenie ! Koliușka nici n-a văzut așa ceva... Dar de pe acum e pornit împotriva unor astfel de lucruri." Avea pe atunci vreo nouăsprezece ani, dar n-ar fi făcut-o ! Știam lucrul ăsta și îl știa și Lușa, după unele semne, dar nu puteam să discut cu el, mi-era rușine.

Și, chicotind vesel, nevoie-mare, le tot alegeau. Hai să zicem asta, dar apoi se răzgîndeau și ziceau : asta e mai bună. M-au văzut că stau lîngă draperie și cel mai bătrîn mi-a spus :

— Ce te tot holbezi ? Șterge-o !

După cîtva timp, l-au chemat pe *maître d'hôtel* și, bineînțeles, i-au dat comanda.

Cînd au sosit mai tîrziu cele trei comandate, le-am condus în separeu prin coridor. Iar cînd au intrat, după cum se întîmplă întotdeauna în ocazii din astea, treaba a mers strună, căci erau dintre cele cu experiență multă.

Alesul ca alesul, dar și *maître d'hôtel*-ul le știe pe de rost care e ocupată și care liberă. Apoi s-a

comandat masa. Cele mai straşnice feluri. Bineînţeles că baza e băutura, dar şi mîncarea... Poate să combine nişte feluri, pe care nici nu le găseşti pe listă. Aici e toată şmecheria! Şi pune şi preţul pe care-l vrea. Ce se pricep siberienii ăştia? Dă-le numai cît mai piperat şi ardeiat şi, în plus, să nu-i supere la pungă. Iar la ei adesea supărarea e pe de-a-ndoaselea.

Îi spui — *Crème de la reine*... el crede că e un dulce şi cînd îi aduci vede că e supă. Dar îi face chiar plăcere şi porţia costă două-trei ruble. Sau *rissole*... Aha, se gîndeşte el, orez sărat! Da' de unde, pateuri! Unii chiar fac haz. Iar dintre ele, dintre „zefirii" ăştia, sînt unele care cunosc pe dinafară lista noastră şi apoi mai au şi fantezie. Şi ştiu ele ce trebuie să facă pentru ca *maître d'hôtel*-ul să fie mulţumit şi să nu le uite. Ea trebuie să-l îndrume ca lumea pe client, mai ales pe cei de soiul ăsta. Că sînt unii clienţi care imediat se fac praf. I se împleticesc picioarele şi i se strîmbă buzele, dar ea îl răcoreşte imediat, cu o privire galeşă:

— Ah, ce foame mi-e! Mor de foame!

Şi, de fapt, nici n-are chef să mănînce, dar îi spune numai aşa, ca să-l întărîte. Şi numaidecît cere lista. Asta n-am voie să mănînc, asta nu-mi place, şi ţine şi mîna aşa, cu graţie, iar cu ochii îl frige. Şi comandă, şi comandă, din aia, şi din aialaltă... Dar astea nu-s ca cele din restaurantele mici. Acolo şi soiul e altul, mai mărunt. Acolo se roagă şi din gură, şi din ochi, că, într-adevăr, le e foame. Poate că nici n-a mîncat încă în ziua aia. Şi cere aşa, cu sfială: „aş putea să iau o chifteluţă, sau puţină şuncă?"... Pe cînd aici, pur şi simplu comandă. Dă-mi chifteluţe picante *à la Cayenne*. Şi tocmai pentru picanterie îţi bagă un preţ special. Aşa costă o rublă jumătate porţia, iar pentru picanterie mai adaugă trei ruble jumătate. Sau, *granite Victoria à la parisienne*! Şi poate că nici bucătarul-şef nu ştie ce-i aia *à la parisienne*. Pune foaia de salată în dreapta, în loc s-o pună în stînga, şi gata-i *à la parisienne*! S-au văzut şi din astea.

Noi doar înțelegem farafastîcurile astea. Apoi mai sînt domni cărora le place să le amețească pe domnișoare. Bineînțeles că restaurantului îi convine să se consume cît mai mult vin. Pentru aceasta se și pun niște vase speciale, cică pentru clătitul gurii. Iar fetele se pricep ele să găsească vreun rest de dop sau să arunce o fărîmitură în pahar și îndată îl varsă. Sau îl răstoarnă din nebăgare de seamă. Știu ele cum să facă.

Așadar, au venit trei femei, cu dichis. Și s-a pornit ca de obicei. Mai întîi au stat de vorbă și le-au cîntărit, iar apoi s-au mai dispus, și așa mai departe. Se încălzeau din ce în ce mai tare. Iar cînd au ajuns la desert, au început să se apropie fără jenă. Și-a ales fiecare cîte una, după gust. Babalîcul, ăl de-și potrivea buza cu mîna, și-a ales una slăbuță de tot, să fi avut vreo optsprezece ani. Ea, lăsîndu-și pe spate capul cu părul înfoiat, întindea cupa spre el și privea peste capul lui, iar el îi gîdila gîtul... Și fiecare se zbenguia pre legea lui...

Și atunci mi s-a ivit și mie norocul parcă să-mi împlinesc dorințele.

S-au mai jucat ei așa cu vorbele, s-au mai zbenguit, au privit pe săturate decolteurile și gîturile... Una s-a scuzat și a început să-și dea drumul puțin la corset în fața oglinzii și să-și îndrepte ciorapul străveziu. Au început să gîfîie toți mai tare, ca după o muncă grea, și au poruncit să fie adus un automobil, ca să mai facă și o plimbare afară din oraș, pentru continuarea chefului. Apoi unul, care era mai tînăr, a început să facă scamatorii. Nu știu ce-a făcut cu mîinile pe sub masă, a scos ceva din haină, iar apoi începu să-și gîdile fetișcana pe după urechi și s-o mîngîie pe păr. Și cum o mîngîia o dată, îi scotea o monedă de cinci ruble de aur din coafură. Și apoi i-o strecura în decolteu. Celorlalte le plăcu grozav figura asta și-l rugară să le-o facă și lor. Și atunci începură să se gîdile și să se răsucească, și să-și mlădie trupurile, că s-au aprins cu toții de-a binelea... Iar după aceea, se apucară să scuture domnișoarele, și de sub rochii le cădeau tot

felul de monezi : de o rublă, de douăzeci de copeici, ba chiar și monezi de aur, și care mai de care se repezeau să le prindă. Asta cică în joacă.

Deodată, scamatorul zise :

— Dar unde e moneda de zece ruble ?

Și începu să se întrebe unde a putut să se ascundă. Atunci porniră să se joace de-a percheziția.

— Nu s-o fi prins de corset ? Îmi dai voie să controlez ? Nu te superi ?

— Poftim, numai să nu mă gîdili...

Și începură iar jocul. Eu de afară auzeam totul și vedeam prin gaura cheii. Ce haz mai făceau ! Și fetele chicoteau ascuțit.

— Doar n-o fi nimerit în ciorap ? Dacă îmi dai voie... Sau poate aici ?

— Vai, nu, nu...

— Zău, stai să văd... Nu cumva ți-a alunecat pe spate ?...

Și tot felul de amănunte în legătură cu toaleta feminină. Ce să mai spun, am văzut eu și altele mai dihai. Iar bătrînii sînt mai răi decît tinerii. Dinadins se ațină.

În sfîrșit, au plecat cu automobilul mai departe. Și cînd am început să deretic în separeu, am găsit două monezi de cîte cinci ruble și trei a cîte o jumătate de rublă, care se rostogoliseră prin colțuri. Le țineam în palmă și chibzuiam dacă să le bag în buzunar sau nu. Doar pentru clienți astea-s ca un fel de gunoi... Și le-am băgat în buzunar. Unsprezece ruble și jumătate.

Făceam mai departe ordine, iar în minte îmi treceau tot felul de gînduri despre banii găsiți. Ăștia erau plata femeilor pentru jocul de-a percheziția și i-am luat eu... Am început să scotocesc prin tot separeul, m-am uitat sub canapea, sub covoare... Am mai găsit patruzeci de copeici. Apoi m-am apropiat de masă și, cînd mă uit, mă apucă un fel de tremurici. Sub masă zăcea o hîrtiuță... Albă și cu un cerculeț negru la margine. Îndată mi-am dat seama că nu e o simplă hîrtiuță. Tocmai atunci

mai veni un chelner să mă ajute la curățenie. Tremuram... Dacă o s-o vadă ? I-am spus să ia tăvile cu vesela. Cînd a ieșit, m-am aplecat și am ridicat-o de jos. La pipăit mi-am dat seama că nu e o singură hîrtiuță. M-am tras într-un colț, le-am desfăcut și am văzut că erau cinci bancnote a cîte o sută de ruble împăturite. Probabil că-i scăpaseră clientului, cînd scosese pe sub masă banii pentru scamatorii. Nu mai știam ce-i cu mine... Îmi bîțîiau mîinile și picioarele, iar prin fața ochilor îmi jucau numai cerculețe negre... Mi-a pus dumnezeu mîna-n cap ! Mă tot frămîntam cum să strîng bani și iată că-i am dintr-o dată. I-am cocoloșit, mi-am ridicat pantalonul și i-am vîrît cît mai adînc în gheată. Mergeam ca un bezmetic. Și mereu îmi era teamă să nu-i pierd. Am dat fuga la closet, i-am mutat din gheată în buzunar, dar apoi mi-am adus aminte că trebuie să las fracul la vestiarul personalului. Ca să nu-i uit cumva, i-am băgat la subsuoară, pe pielea goală, dar și de acolo i-am scos și nu mai știam unde să-i ascund ca să nu-i pierd.

M-am tot sucit și învîrtit, nici eu nu știu cît... Pe de o parte, îmi era teamă să nu-și dea seama clientul, pe de altă parte, îmi părea rău. Poate că habar n-avea unde i-a pierdut ! Niciodată nu mi s-a întîmplat să iau bani găsiți, dar lor ce le pasă ! Poate că într-un ceas o să cheltuiască mai mult... Și doar nu erau în portofel. De-aia o fi visat Lușa cîini negri lățoși ! Asta era — bancnote cu cerculețe negre ! Și îmi vîjîia capul. Împreună cu chelnerul care m-a ajutat la curățenie am băut o jumătate de sticlă de șampanie. Și mie șampania niciodată nu mi-a plăcut...

Clienții plecaseră pe la ora unu și eu tot număram minutele. Cînd a sunat două, mi-am zis că e gata. N-au băgat de seamă. De mult ar fi trebuit să observe... Acum pesemne că sînt beți morți.

Deodată, îmi zice *maître d'hôtel*-ul :

— De ce ți-e pantalonul răsucit ? Și ce tot alergi prin local ?...

M-am făcut galben-verde. Iar cînd am terminat de strîns, fuga acasă... Dumnezeu cu mîna lui mi-a trimis asta, m-am gîndit eu. Mă apropiam de casă, cînd, deodată, parcă m-a străfulgerat... Koliuşka !... Şi în clipa aceea mi s-a răsucit ceva parcă în creier şi mi-am amintit cum m-am certat cu Chiorul, cum striqase el beat că ne ştie pe noi chelnerii, cum cotrobăim prin buzunarele altora. După scandalul acela parcă nu mai era în minţile lui. Şi Koliuşka tot umbla, umbla, îşi pocnea degetele şi, deodată, se apropie de mine şi-mi zise :

— Poate că n-am dreptul să-ţi cer socoteală, dar mă frămîntă qîndul...

— Care gînd ? îl întrebai.

— Uite care. Dumneata ne porţi de grijă, ne dai de mîncare... Dar e adevărat ce a striqat Chiorul ?

Nu i-am răspuns. Dar, de mînie, i-am dat o palmă. Poftim — ne dai de mîncare ! Poftim ! Şi după aceea m-a durut inima toată noaptea, iar Koliuşka nu s-a supărat, ba chiar a rîs pe urmă şi a venit şi s-a aşezat pe patul meu.

— Te cunosc bine pe dumneata, mi-a zis. Iartă-mă...

Eu şi maică-sa ne-am bucurat mult atunci pentru sentimentele astea ale lui, că aveam un băiat curajos şi sincer, sincer pînă la mînie.

Şi acum, stînd în faţa porţii, parcă îmi apăru băiatul înaintea ochilor, aşa cum mă privise atunci. M-am rezemat de un felinar. Nu ştiam ce să fac... Şi auzeam hîrtiile alea blestemate cum foşneau în buzunarul hainei. Prin urmare, duc acasă bani furaţi... Să le dau de mîncare... Niciodată nu făcusem pînă atunci aşa ceva şi-i mai dădusem şi o palmă lui Koliuşka. Nu puteam să intru în casă. Mă apucă groaza. Care va să zică, toată viaţa mea de pînă atunci s-a dus de rîpă ? Viaţa mea a fost ea grea, de ocnaş, însă fără nici o pată... Atîta aveam şi eu : o viaţă nepătată. Oricine mi-ar fi spus altfel, puteam să-l scuip între ochi, nu numai pe fiul meu ! Chiar şi dumnezeu se uită acum la mine, îmi zi-

ceam... Şi aşteaptă să vadă ce am să fac... Poate că dinadins mi-a trimis bancnotele astea, ca să vadă ce am să fac...

Stăteam lîngă felinar. Trecu o birjă cu un moşneag care moţăia pe capră. Şi era un ger cumplit. L-am strigat ca să-l trezesc, să nu îngheţe, dar el a sărit în sus ca fript şi a dat bice cailor... să fugă de mine... M-a cuprins o spaimă îngrozitoare şi am luat-o la goană înapoi.

Ochii parcă mă ardeau şi simţeam că fac o faptă foarte bună. Şi îmi spuneam eu singur vorbe de laudă. Iată, mi-a trimis domnul banii ăştia, dar eu nu-i vreau nici în ruptul capului, nu-i vreau. Iată... Şi nimănui n-am să-i spun ce-am făcut. Iar în sinea mea îmi ziceam : acum dumnezeu o să ţină socoteală de asta, o să ţină neapărat socoteală. Şi fugeam, gîndindu-mă că mă port cum trebuie. Cine face aşa ceva ? Toţi abia aşteaptă să pună mîna, dar eu nu ! Pe de altă parte, însă, un glas îmi zicea : „Mare nătăfleţ mai eşti ; oricum ei o să-i bea sau o să-i vîre în cine ştie ce corsete !" Dar parcă un altul îmi şoptea : „O să fii răsplătit şi o să se ţină socoteală de asta".

Poate chiar s-a şi ţinut socoteală... Aşa mă gîndesc eu după un semn. Într-un oraş necunoscut, trăia un bătrîn cojocar, care vindea tot felul de îmblănituri pentru ger... Poate că s-a ţinut socoteală... Poate şi de asta...

Cînd am ajuns la restaurant, era întuneric peste tot. Atunci m-am repezit la hotelul nostru, unde trăseseră negustorii. Un servitor de acolo, Stepan, m-a întrebat :

— Ce-ţi veni, frate ? Nu s-au întors încă... Ce-ai cu ei ?

— Au uitat nişte bani sub masă...

— Aha... Şi vrei să-ţi dea vreun bacşiş ? Mulţi ? Aşa-s oamenii la noi, foarte curioşi.

— Cinci sute !

— Ei, nu zău ! Cinci sute ! Într-un portofel ?

— Nu, așa... Vroiam să-i predau la birou, dar s-a închis...

— Hm... făcu el. Ar fi trebuit să-i predai la birou... Și numai cinci sute?

Parcă aș fi găsit mai mult!

Am stat să-i aștept. Pe la șase au sosit. Pe babalîc îl duceau aproape pe brațe. Cămașa scrobită îi ieșise din pantaloni, cravata i se legăna, iar ceasul îi sărise din buzunărel și-l lovea peste genunchi. Îl căra scamatorul ăla, care și el era beat turtă, dar se ținea pe picioare. Iar portarul îl susținea din spate, aproape că-l ducea în cîrcă. Și babalîcul tot cîrîia — cra-cra... Dar nu izbutea să-și termine vorba. Și apoi înjura...

— Nu vrrr... eau! Cra!

Și buza i se răsucise de tot, de-i atîrna ca un petic roșu în barbă. La ultima treaptă s-a proptit cu picioarele, s-a sprijinit cu spatele de portar și l-a acoperit cu șuba. În clipa asta i s-a făcut rău și a început, bineînțeles, să verse pe covoare... Dar tot nu se lăsa și cîrîia mereu. Bătea și din picior și tot călca pe un colț al șubei. I-a venit și servitorul în ajutor, l-au apucat toți de șubă și l-au dus așa, cu chiu, cu vai în odaie.

Servitorul i-a spus scamatorului că am venit eu și m-au chemat înăuntru. Babalîcul ședea înfofolit în șubă, pe fotoliu și tot stuchea pe jos, iar cu degetele parcă pipăia ceva în aer. Scamatorul deschisese fereastra larg și, cu capul dat pe spate, bea apă din carafă. Cînd a lăsat carafa, m-a văzut.

— Ce mai vrei și tu, mîrlane?

Am pus pe masă cele unsprezece ruble și nouăzeci de copeici, pe care le găsisem prin colțuri, și apoi și hîrtiile de o sută.

— Iată, domnule, am găsit astea pe jos, după ce ați plecat dumneavoastră...

S-a holbat la mine, și-a șters fruntea, s-a zgîit la bani și apoi a început să se scotocească prin buzunare. Mai întîi a căutat în ăla din spate de la pantalon. A scos un pachețel învelit într-un ziar, l-a

scuturat și l-a aruncat pe masă. Erau acolo tot felul de bancnote. Apoi a început să se scotocească prin buzunarele laterale, prin buzunarele de la vestă și să tot scoată. Unele hîrtii erau netede, altele boțite, altele făcute sul, mai erau și monezi. Cîteva au căzut pe jos... Le-a numărat, le-a mai numărat o dată. Apoi a rămas cu ochii holbați la lampă.

— Totuna-i. Dă-le încoa ! zise. Altceva n-a mai fost ?

I-am zis că asta era tot. A scos o monedă de cinci ruble din grămadă și mi-a dat-o.

— Tu ești... chelnerul din parc ? m-a întrebat.

I-am spus de unde sînt. M-a privit, somnoros, și pe urmă mi-a făcut un semn cu mîna.

— Totuna-i. Du-te... Dă-i complimente lui Kraska...

Era beat criță, deși se ținea pe picioare. Stepan, care stătuse lîngă ușă și ascultase, m-a întrebat dacă mi-a dat mult. Cînd i-am spus cît mi-a dat, mi-a răspuns :

— Chiar că merita să-i aduci ! Nici nu mai ține minte...

Cînd am ajuns acasă, am găsit-o pe Lușa neliniștită. M-a întrebat ce s-a întîmplat. I-am spus că am zăbovit din cauza unor clienți.

— Iar la noi, mi-a zis ea, chiriașii au avut musafiri pînă la patru dimineața. Iar Koliușka a ieșit cu chiriașa să se plimbe puțin la aer, că i se făcuse rău de la fum... de la sobă... Numai să nu se întîmple ceva...

— Ce să se întîmple ?

— I s-au aprins călcîiele după ea. M-am uitat pe gaura cheii, zice. Și am văzut că nu-și lua ochii de la ea. Iar chiriașul parcă ar fi orb, nu bagă nimic de seamă. Ea îl tutuiește, îi spune Nikolai... Poate că ar fi bine să-l ții mai din scurt pe Koliușka...

Drept să spun, observasem și eu asta și eram îngrijorat.

Dar ar fi trebuit să observ altceva...

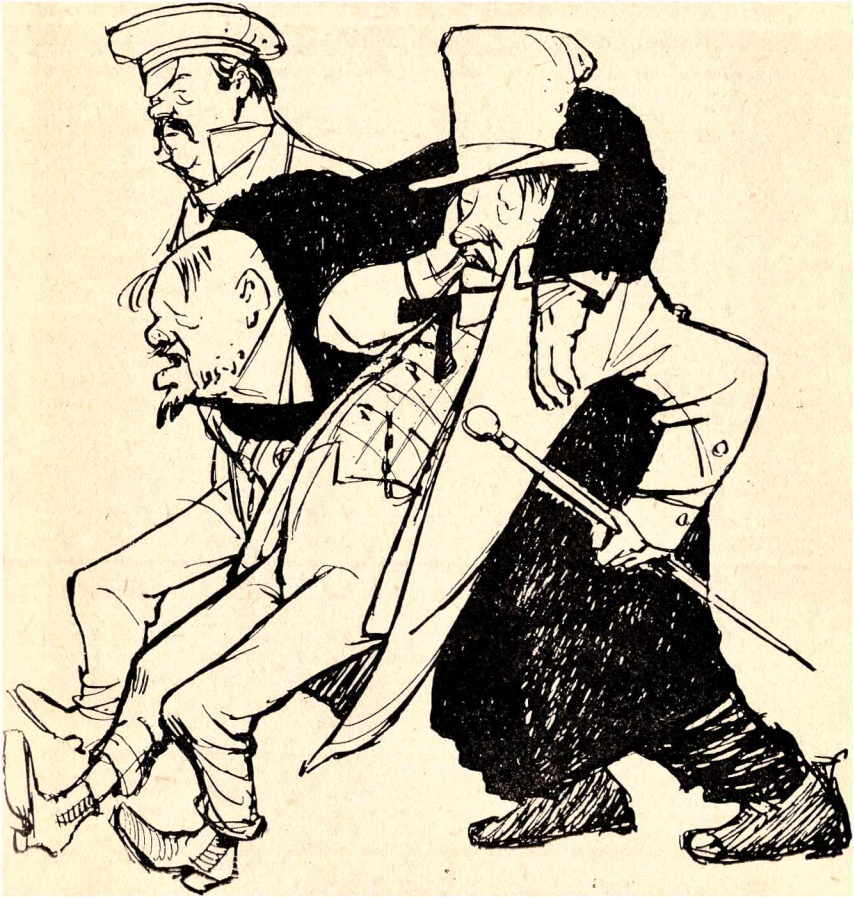

XII

Pînă în februarie am mai adunat pe carnet vreo optzeci de ruble, căci bacşişurile erau grase. Oamenii îşi trăiau viaţa din plin. Din pricina războiului veneau pe la noi mulţi ofiţeri şi, în general, din cauza marii afluenţe de bani pentru nevoile statului domnii care se ocupau cu treburi de astea trăiau pe picior mare. Unii, de care pînă atunci nici habar n-aveai, s-au înavuţit peste noapte şi au început să arate ce pot. Apoi s-a încins un joc teribil la cluburi, cu mormane de bani. Şi asta era foarte folositor pentru domeniul nostru : ălora de cîştigau le venea cheful să ia masa în sunetele orchestrei, iar ăi de pierdeau veneau să-şi mai înece năduful.

Şi s-au pornit nişte chiolhanuri de modă nouă pe la restaurante, mai rare pînă atunci : banchetele. Erau un fel de mese festive şi la ele venea un nou sort de clienţi, care se pricepeau grozav să vorbească despre orice. Vorbeau cu atîta aprindere şi curaj, că îţi sălta inima de bucurie.

Ai zice că nu-i nimic bun la restaurantele astea, dar uite că şi la noi aveai ce să vezi. Se perpeleau oamenii pentru popor, se înfierbîntau. Nici n-ai fi crezut — o mulţime de indivizi, din ăi cu avere chiar, se îngrijeau de soarta poporului ! Şi cum mai vorbeau ! Umblam cu platourile în jurul meselor şi-i ascultam. Iar cînd ajungeau la şampanie, puneau şi mai mult suflet în vorbele lor. Şi ştiau totul, cum şi ce, fiindcă erau oameni cu carte. Şi cîte telegrame n-au trimis... Restaurantele scoteau un venit frumuşel. Îi serveşti la masă, le aduci peşte sau mai ştiu eu ce şi asculţi ce spun, şi-ţi creşte inima de bucurie — ai zice că se străduiesc pentru toată lumea.

Asta n-a rămas fără urmări, căci Ikorkin al nostru s-a aprins rău de tot. „Am ajuns să ne uităm în ochii clienţilor ca nişte cîini şi să aşteptăm să ne dea ceva de pomană. Să punem capăt, o dată pentru totdeauna, acestor stări de lucruri ! Să nu mai luăm bacşiş, ci să plătească la casă procente

după notă. Şi apoi să avem şi noi o zi liberă pentru odihnă şi familie şi să fim trataţi mai bine." Ăsta cap isteţ! „Acum nu mai merge aşa! Schimbă, nene, macazul, că deraiezi!" Şi mulţi s-au înscris atunci în asociaţie. Şi ce om de treabă s-a dovedit Ikorkin ăsta, adevărat tovarăş şi prieten! Fiindcă simţise toate pe pielea lui şi le înţelegea cum trebuie.

— N-are rost să stăm şi să aşteptăm pînă ne pică norocul din cer, zicea. Trebuie să ne facem singuri dreptate! Cui să-i pese de noi?

Vorbea tăios şi cu miez. Zicea că dacă stăm şi aşteptăm, n-o să cîştigăm altceva decît nişte ghionţi.

Tot atunci l-a năpădit jalea pe Cerepahin. Îi era frică să nu fie mobilizat, căci era soldat. Adesea îmi spunea:

— Tare rău mi-ar părea să vă părăsesc şi să crăp undeva, departe, în pustiu... Aş fi vrut şi eu să arăt ce sînt în stare, să las naibii trombonul ăsta blestemat.

Şi într-o zi, era prin februarie, mi-a zis neliniştit:

— Să ieşim oleacă la plimbare...

M-am mirat mult că m-a chemat. În ultimul timp devenise ciudat, tot cu toane. Era într-o duminică. Am ieşit în stradă şi iată ce mi-a spus:

— Să nu crezi că o fac pentru mine, dar mi-e să nu iasă cumva vreun bucluc.

Şi a pocnit din degete. Ce bucluc?

— Iată ce e. Într-o zi de sărbătoare, am cîntat la patinaj şi parcă m-a înjunghiat la inimă cînd am văzut ce-am văzut. Un ofiţeraş se tot fîţîia cu Natalia Iakovlevna de braţ, ba îi potrivea şi patinele pe picioare...

N-am ştiut ce să cred.

— Oare e bine aşa ceva? Dumneaei este o fată fără experienţă, iar el se tot scălămbăieşte în faţa ei, fără ruşine, în văzul tuturor...

Mi-am amintit în clipa aceea că îmi mai pusese el o dată nişte întrebări.

— Şi seara o conduce acasă numai pe unde e întuneric.

Apoi mi-a spus că tot din pricina Nataşkăi ofiţerașul a avut un scandal la patinoar cu studentul cu care patinase ea înainte. După aceea a scos deodată un ziar şi mi-a arătat :

— Citeşte aici, dacă crezi cumva că mint. Am fugit atunci din orchestră ca s-o conduc pe Natalia Iakovlevna acasă, că, altfel, ar fi nimerit şi numele ei în procesul-verbal.

M-am uitat în ziar şi am văzut că, într-adevăr, se vorbea acolo de un scandal din cauza unei domnişoare.

M-am dus imediat acasă şi i-am povestit maică-si. Nu mai întrebaţi ce a fost. Luşa a făcut-o pe Natașa de două parale, că săraca e tare nervoasă. Dar Nataşkăi nici că-i păsa. Îşi împletea mai departe coada şi se uita obraznic la maică-sa.

— Asta cine v-a mai spus-o ? Cerepaha ? făcu ea ironic. Ei, da, am fost la patinaj ! Şi ce vedeţi aşa de-ngrozitor în asta ? ! E fratele unei prietene şi era şi dînsa cu noi...

Pentru ea totul era cît se poate de simplu.

— Puteţi să controlaţi !... Numai nişte oameni mîrşavi pot să calomnieze astfel !

Iar Cerepahin auzise tot. Ieşi din odaie şi se uită la mine cu un aer de mustrare. Apoi se duse drept la Natașa :

— Natalia Iakovlevna, de ce vorbeşti aşa ? Am vrut să te feresc de neplăceri... M-am speriat rău de tot din cauza dumitale...

Şi pînă şi buzele începură să-i tremure. Se închise în odăiţa lui. Nataşkăi i se făcu ruşine. Se duse şi îi bătu în uşă.

— Polikarp Sidorîci, deschide ! Nu sînt supărată. Lasă fleacurile astea !

Dar el nu i-a deschis. Luşa a şi certat-o pentru asta :

— Fată cu carte şi aşa de toantă ! De ce l-ai jignit pe bietul om ?

N-am dat atenţie întîmplării ăsteia.

Şi, deodată, s-a răsturnat parcă totul în viaţa mea. M-au năpădit iarăşi necazurile şi amărăciunile.

Era într-o duminică, o zi senină, însorită, voioasă. Am cumpărat ziarul şi m-am uitat la cursurile de la bursă. Am văzut că m-am îmbogăţit dintr-o dată cu şaizeci de ruble într-o zi. Iată cum s-a întîmplat.

Lui Kirill Saverianîci îi plăcuse foarte mult hotărîrea mea de a cumpăra casă şi m-a sfătuit cum să fac.

— Calea cea mai bună e să cumperi hîrtii la bursă... Dacă ai niţel noroc, ajungi să învîrteşti capitaluri, nu glumă...

Şi a început să-mi explice. N-am înţeles nimic, dar m-a înduplecat cu vorba lui meşteşugită.

— Trebuie s-o faci, însă, prin Cemodanov. O fi el negustor de ovăz, dar se pricepe bine la treburi din astea...

Şi Cemodanov ne-a sfătuit ce şi cum.

— Acum, cu războiul ăsta, i s-au comandat uzinei o mie de tunuri, zice. Ştirea asta am aflat-o de la unul de încredere. Grăbiţi-vă, cît timp lumea nu ştie încă. Acum se poate lua caimacul...

Iar Kirill Saverianîci zise cu importanţă :

— Da, este o ocazie...

Vreo patru zile m-am opintit, dar în timpul ăsta acţiunile au crescut cu şase ruble. M-a apucat o furie, de parcă mi-ar fi sfeterisit cineva banii ăştia din buzunar. Am scos banii de pe carnet şi m-am dus la prietenul meu, care cîştigase pînă acum cu treaba asta o sută de ruble. S-a învoit să mă însoţească la birou, să-mi aranjeze şi mie afacerile. Am pornit-o. Birja am plătit-o eu.

O clădire frumoasă : numai aramă roşie şi stejar băiţuit. Tavane de sticlă, ba chiar şi balconaşe cu coloane, ca nişte strane de biserică. Ţăcăneau abacele, iar funcţionarii erau toţi juni, îmbrăcaţi după ultima modă şi foarte delicaţi. Iar în timp ce şedeam noi acolo, a trecut unul, aşa, sever, cu ghete moi, de nici nu-l auzeai, şi ne-a întrebat :

— Vă face hîrtiile? și s-a uitat sever pe sub *pince-nez* spre ghișeu, unde un filfizon cu cărare piezișă socotea pentru noi pe o hîrtiuță.

S-a purtat foarte politicos. Pe lîngă noi, se foiau mereu tinerei cu maldăre de bilete cîștigătoare și alte hîrtii. Soneriile țîrîiau, casierii tot aruncau pachete strînse în elastice. Nu mai văzusem pînă atunci așa ceva. Niște cucoane împopoțonate schimbau și primeau bani, cîțiva babalîci erau conduși de braț de slugi, să-și încaseze banii. Și toți de o politețe !...

Ne-au dat o chitanță, am plătit șapte sute treizeci de ruble și au înscris pe numele meu două mii de acțiuni. N-am priceput o iotă, dar Kirill Saverianîci mi-a zis să nu am nici o teamă, căci totul s-a făcut după toate regulile.

— Aici nici chiar oamenii învățați nu înțeleg totul. Asta se învață numai din practică, și ce mai capete sînt pe aici ! Politica finanțelor ! E avantajos pentru toată lumea. Rulajul capitalurilor ! La noi, astea au început de puțin timp, dar în străinătate toți birjarii o fac și de aceea e acolo atîta bogăție...

Într-o săptămînă am cîștigat patruzeci și cinci de ruble, iar cînd m-am uitat duminică în ziar, am văzut că într-o singură zi m-am îmbogățit cu șaizeci.

Eram atît de vesel în duminica aceea, că-mi venea să pup pe oricine și să le spun numai vorbe frumoase. Și plăcinta reușise de minune. Dar tocmai cînd m-am așezat la plăcintă și am dat peste cap un păhărel de votcă, așa ca de sărbătoare, a intrat în casă noul nostru chiriaș.

XIII

Se lăsase un ger năprasnic în ziua aceea, dar el era într-un paltonaș pirpiriu. Și atunci m-am gîndit : „Uite, noi sîntem sătui, stăm, slavă domnului, la căldură, iar chiriașul ăsta cu domnișoara lui sînt săraci lipiți". Și păreau tare simpatici.

El să fi avut vreo douăzeci și cinci de ani. Era uscățiv, oacheș și cu o mutră serioasă. Iar domnișoara, tinerică de tot, vreo optsprezece ani — și albă la față. Trăiau în aceeași odăiță, dar aveau nume diferite. Treaba lor, firește. El vindea cărți de la niște magazine și umbla cu mostrele, iar ea urma niște cursuri. Toată averea lor era o ladă cu cărți, pernele și plăpumile. Așa că noi le-am pus o canapeluță și un pat. Iar Koliușka s-a împrietenit repede cu ei, prin Vasikov al lui.

Erau niște chiriași liniștiți. El era adesea dus cu cărțile prin provincie, iar domnișoara pleca de dimineață și se întorcea seara. În patru luni, Koliușka a legat o prietenie atît de strînsă cu ei, mai cu seamă cu chiriașa, încît Lușa a început să se teamă să nu-i iasă mai știu eu ce vorbe. Că de, omu-i slab! Ea era frumoasă și cam liberă în purtări. Al meu, ce să spun, nu-i nici el urît, chiriașul mereu plecat, așa că vezi... Și ea îi spunea chiar Nikolai, iar Lușa a auzit-o o dată zicîndu-i „tu". Uneori pleca cu ea și se întorcea pe la trei noaptea. Iar chiriașul parcă avea orbul găinilor. Mai mult decît atît. O dată a lăsat-o să plece cu el pe vreo două zile, s-o însoțească la o mătușă, într-un alt oraș.

I-am dat a înțeleqe într-o zi lui Koliușka, dar el n-a suflat o vorbuliță.

— Răspunzi de faptele tale în fața lui dumnezeu, i-am zis. Vezi să nu aduci năpasta în casa oamenilor...

N-a zis nimic, ba chiar a mai și zîmbit. Iar Lușa își ieșise cu totul din fire.

— Să nu iasă adulter... Și încă în casa mea! Dacă observ ceva, imediat îi dau afară!

Numai că domnișoara tare se pricepea să cîștige simpatia tuturor și era nespus de drăguță cu toată lumea. Și pe Lușa o alinta:

— Bunicuță-hărnicuță! Semeni cu mama mea...

Și o săruta. Iar Lușa era în al noulea cer, cînd o alinta așa. Ba se supăra pe ea din pricina lui Koliușka, ba i-o dădea ca exemplu Natașkăi:

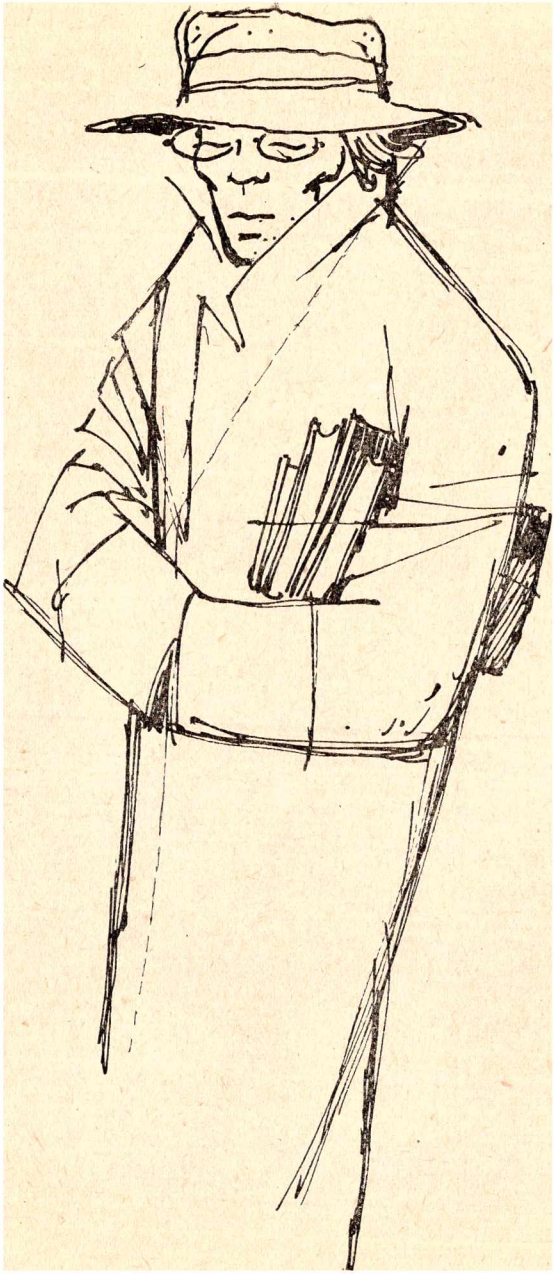

— Numai tu ești inimă de piatră cu maică-ta. Uite, chiriașa mă respectă mai mult decît tine, cu toate că e un om cu carte...

În schimb, de la chiriaș nu auzeam o vorbă : era ursuz și închis, și cît sta acasă, mereu măsura odăița dintr-un colț în altul.

Așadar, venise de afară și se vedea cît colo că-l pătrunsese gerul. Simțeam aburii dulcegi de plăcintă și parcă mă apucase ceva la inimă. Uite, mi-am zis eu, niște oameni care n-au ce mînca în fiecare zi, deși sînt îndopați de carte, și niciodată n-au pe masa lor o plăcintă de casă. I-am spus Lușei :

— Uite ce e. Eu zic să-i poftim pe chiriași să mănînce și ei o bucățică de plăcintă... Cred că le-am face o bucurie.

Ea a încuviințat :

— Dacă zici tu... Oricum, sînt oameni cultivați și totdeauna plătesc regulat...

M-am dus și i-am poftit. Iar Koliuška era, de bună seamă, la ei, de parc-ar fi locuit acolo. Tare s-a mirat cînd m-a văzut, dar apoi a început și el să-i roage. Chiriașul se jena și se tot uita la prietena lui, dar ea, Raisa Serqheevna, m-a luat de amîndouă mîinile și mi-a spus prietenos :

— Vă mulțumim și să știți că ținem mult la dumneavoastră. Nikolai ne-a spus multe lucruri frumoase.

Și m-a cuprins deodată mila de ei. Locuiesc într-o odăiță, ca doi orfani. Și totul e așa de ordonat, și cărțile, și fotografiile de pe perete, lîngă patul domnișoarei. Și au și o icoană a maicii domnului, cu pruncul în brațe.

S-au așezat să mănînce plăcinta, dar mai mult în tăcere. Numai domnișoara vorbea cu mine despre tot felul de nimicuri. Trăgeam cu coada ochiului și vedeam că tot timpul Koliuška o sorbea parcă din ochi, ba îi dădea ceașca mai aproape, ba altceva... Chiriașul, însă, se simțea stînjenit. Hainele îi erau tare roase și de, oricum, era și Nataška de față... Dar au mîncat cu poftă. O dată a zis și chiriașul :

— Minunată plăcintă. Numai la mama acasă am mai mîncat plăcintă ca asta...

Raisa Sergheevna a și oftat chiar și a zis că tare mult îi place plăcinta cu smîntînă. Iar Lușa le-a mai dat cîte o bucată, că îi făcea mare plăcere cînd era lăudată.

L-am poftit și pe Cerepahin, numai că el se rușina tare de sexul feminin. Era stînqaci, avea niște labe roșii și ochii tulburi, fiindcă începuse să bea zdravăn de cînd cu teama că-l mobilizează. Și acum, trăgea pahărel după pahărel. Și devenise atît de obraznic, sau poate tocmai fiindcă se sfia, că nici nu mai aștepta să-l poftesc, ci își turna singur. Lușa îmi făcea mereu cu ochiul, dar eu nu puteam să-l opresc. Și tot așa, pînă a prins și el niţel curaj. Iar Nataşka îl lua mereu în rîs. Povestea că el poate să îndoaie vătraie, că purcede dintr-un neam de tîlhari și cîte și mai cîte. Iar el îi tot dădea pe qît un pahărel după altul. Chiar s-a mirat toată lumea că bea atîta și fără să ia nici o qustare. Iar cînd s-a turtit, nu știu ce-i veni să se adreseze, așa, deodată, chiriașului :

— Ia spune-mi, domnule, cum se face că-l apucă pe om un alean, așa, ca de moarte ?

Tare ne-au mirat vorbele astea. Numai Nataşka a izbucnit în rîs !

Lușa a amenințat-o cu degetul, iar chiriașul a dat din umeri și a zîmbit. „E foarte qreu de răspuns la asta", zise el.

— Dar spuneți-mi altceva, începu iarăși Cerepahin. Omul trebuie să năzuiască spre ceva sau puțin să-i pese de toate ? Și cum poate să fie viața pe pămînt, dacă omul nu trebuie să năzuiască spre nimic ? Trebuie să-și facă planuri, nu, ce părere aveți ?

Vorbea așa în doi peri, de nu puteai să pricepi mare lucru. Chiriașul începu să-i explice iarăși ceva, dar el îl întrerupse :

— Dacă un om se plictisește cu îndeletnicirea lui fără rost, ce trebuie să facă ? Dacă toată viața lui e numai batjocuri și trudă fără folos ? Spuneți-mi și mie, ce cred oamenii învățați...

Şi începu să-şi frece fruntea, fiindcă ochii i se înroşiseră şi pesemne că era ameţit. În clipa aceea, a picat şi Kirill Saverianîci, parcă l-aş fi chemat la telefon. A fost foarte amabil cu chiriaşii :

— E nespus de plăcut să ai de-a face cu oameni cultivaţi, aşa, cum să zic...

Şi s-a pornit să vorbească şi să arate cîte ştie el din diferite cărţi. Şi despre legi, şi despre viaţă, şi despre maşini. A început să reproşeze unor persoane sus-puse lipsa de rînduială şi să-i ocărască pe toţi pentru spiritul de răzvrătire. Chiriaşul, însă, nu scotea o vorbă. Koliuşka tăcea şi el chitic. Lui Kirill Saverianîci îi turuia însă gura ca o morişcă. Şi aşa de mult i-a plăcut că nimeni nu poate să facă faţă vorbelor lui, încît şi-a turnat un păhărel şi l-a rugat pe chiriaş să bea cu el. S-a mirat foarte mult, cînd a văzut că acesta nu bea.

— Te simţi mişcat că vezi o asemenea cultură şi înţelepciune, a zis el. Cînd ştiinţa va ajunge la maximum, totul o să se schimbe. Că aşa, mai sînt încă la noi destui oameni care nu au pricepere...

Iar chiriaşul a zîmbit şi a spus :

— Totul merge după cum e rînduit.

— Foarte just aţi grăit. Devenise tare politicos. Daţi-mi voie să vă întreb, sînteţi funcţionar de stat ?

Dar în clipa aceea Cerepahin se amestecă şi el în vorbă. Îşi îndreptă umerii şi spuse aşa, într-o doară :

— Vezi, trebuie să schimbi macazul, să nu deraiezi !

Toţi făcură un haz nespus, iar Kirill Saverianîci nu se supără şi i-o întoarse şiret :

— Păi, schimbă-l şi gata... ce mai calea-valea... şi ciocăni cu degetul în păhărel.

În clipa aceea, chiriaşii se sculară de la masă şi trecură în odaia lor, împreună cu Koliuşka. Iar Kirill Saverianîci îmi spuse :

— Să ziceţi bogdaproste că aveţi un astfel de chiriaş. E un om cu multă carte şi poate să-l influ-

enţeze în bine. Bag şi eu de seamă o oarecare influenţă, dar — şi aplecîndu-se spre mine, îmi şopti la ureche — ai grijă!

— Dar de ce?

— În legătură cu domnişoara... Am mirosit eu ceva... Îşi aruncă nişte priviri...

I-am mărturisit că şi eu sînt neliniştit.

— În felul ăsta n-o să-şi ia nici examenele. O să vedeţi! Acum sînt asemenea timpuri, că unii trăiesc chiar în trei. Asta e ca la franţuji, ştiu eu. Un franţuz, care are un magazin de vinuri şi vine la mine să se bărbierească, mi-a explicat pe îndelete cum trăiesc ei, foarte liber... De aici vine şi imoralitatea, şi răzvrătirea... Şi s-ar putea nici să nu se mai nască copii, ca în Franţa... Să fii cu ochii în patru!

Deodată sosi o telegramă! Ne-a sărit inima la toţi! Dar era pentru chiriaş. Acesta şi-a strîns cărţile în grabă şi a plecat. Curînd după aceea a plecat şi chiriaşa cu Koliuşka. Ne-am uitat pe fereastră după ei, iar Kirill Saverianîci mi-a spus:

— Să nu se lase cu vreun amor! Atunci n-o să-şi mai dea el examenele, să ţii minte vorba mea! Ar fi mai bine să iei măsuri.

Am mai vorbit noi despre una, despre alta, iar Cerepahin şedea şi moţăia. Şi tare mă miră ceea ce-mi spuse, deodată, Kirill Saverianîci:

— Ştii că s-ar putea să fiu nevoit să-mi închid prăvălia... şi deveni serios de tot.

— Şi de ce mă rog?

— Nu mai merge! Lucrătorii ăştia o să mă aducă în curînd la sapă de lemn. Ce mai oameni sînt acum — dinte pentru dinte! N-are decît o pereche de pantaloni şi un lanţ fals fără ceas la vestă, dar se repede să-ţi pună mîna în beregată! Auzi dumneata, cică să lucreze numai cîte opt ore şi să li se mărească salariile! Au făcut tărăboi, au stricat două aparate şi au plecat la plimbare... Şi uite că a trebuit să închid prăvălia tocmai acum, de sărbători...

În clipa aceea, Cerepahin a ridicat capul și, deodată, i-a zis :

— Păi lucrează și dumneata cu mașinile.

— Cum adică ?

— Foarte bine. Ia-ți niște mașini din alea, de care tot pălăvrăgești, și nu mai plictisi oamenii. Sau vezi să-ți trimită niște vardiști care să tundă și să radă...

Kirill Saverianîci îl amenință cu degetul și zise :

— Uite la ce duce ignoranța noastră !

— Buzunarul dumitale, în schimb, e doldora de știință, răspunse Cerepahin.

Dar Kirill Saverianîci nu-i mai dădu atenție și începu să spună povestea cu stomacul și membrele care n-au mai vrut nici în ruptul capului să lucreze pentru el și atunci au pierit cu toții.

— Dacă o să înceteze lucrul peste tot, a zis el, atunci ce-o să se întîmple ?

Dar Cerepahin nu s-a lăsat nici el mai prejos :

— Un perdaf, asta o să se întîmple ! și bătu cu pumnul în masă.

Kirill Saverianîci, însă, i-a retezat-o :

— Nu pot să stau de vorbă cu un om fără carte. În primul rînd, în dumneata vorbește spirtul, iar în al doilea rînd, neștiința. Aici trebuie să știi să privești în miezul lucrurilor. Asta nu e totuna cu a sufla în trombon !

În clipa aceea m-am uitat pe fereastră și am văzut sosind o birjă, iar în ea era Koliuška. Ce s-o fi întîmplat ? A intrat în casă și a spus că trebuie expediate cărțile, fiindcă chiriașii noștri se mută la Voronej. Un unchi de-al domnișoarei e pe moarte și ei s-au dus direct la gară, ca să nu întîrzie, iar el a venit după bagaje.

A luat toate boarfele lor și a plecat repede. Lușa a și spus chiar :

— Nu cumva l-o fi dat afară din slujbă ?... Parcă se schimbase la față, cînd a primit telegrama...

Ce să-i faci ! I-am spus Nataşei să pună pe poartă un bilet cum că odaia este de închiriat. Ea a scris biletul, apoi s-a îmbrăcat repede, s-a fîțîit

puțin în fața oglinzii și a șters-o. Cînd am întrebat-o unde se duce, cică la galeria de tablouri.

Era timpul să mă duc și eu la restaurant, că întîrziasem. Am ieșit împreună cu Kirill Saverianîci, dar cum am făcut colțul, el mi-a arătat cu degetul :

— Ia uită-te, parcă-i Natașa dumitale...

M-am uitat bine și am văzut-o, la capătul ulicioarei, pe puștanca mea, braț la braț cu un ofițeraș. Parcă mi-ar fi dat cu leuca în cap. Ea era, chiar ea... Numai ea are un boa din ăsta de iepure, alb. M-am luat după ea, dar am văzut cum se suie într-o birjă și duși au fost. Am fugit pînă la colț și am întrebat un băiețaș care era acolo, dacă n-a auzit cumva încotro au pornit-o.

— La teatru.

Dar la care, nu știa. Kirill Saverianîci a încercat chipurile să mă liniștească :

— Nu lăsa baltă lucrurile, căci s-ar putea să fie ceva serios...

Dau iar fuga acasă și-i povestesc tărășenia Lușei, care se face foc. Iar Kirill Saverianîci ne mai ațîța și el :

— Voi sînteți de vină că v-a scăpat din mînă... Și Varvarei mele i se năzărise că vrea să meargă la cursuri. I-am arătat eu cursuri ! Și acum e măritată cu un contabil și o duce strașnic...

Iar Lușa se bătea cu pumnii în piept...

— Am să-i smulg părul din cap ! și apoi mie : Tu ești de vină, tu ! Tu povestești în fața lor porcăriile voastre de la restaurant...

Da, dar cine îi cumpără panglicuțe, fustițe și danteluțe de tot felul ? Iar consolatorul meu îmi tot turuia la ureche :

— E periculos, dacă e vorba de-un ofițer. La ei sînt reguli speciale pentru căsătorie.

Și Cerepahin hop și el, aproape plîngînd :

— V-am spus eu ! Păziți-o !

Iar Kirill Saverianîci, parcă triumfător :

— Ce-ar fi nici să nu fi plecat la teatru ? A scris nu demult în ziar cum un tip și o tipă s-au otrăvit

într-un hotel, după ce s-au ghiftuit cu șampanie și cu altele... Poate să iasă o dramă...

Atunci parcă m-a izbit într-adevăr cu ceva în cap — începu să-mi zuruie în urechi și să mi se învîrtească totul în fața ochilor... Mi-am revenit, însă, repede. Lușa apucase să-și pună șuba, ca să fugă cu Cerepahin, s-o caute. Dar Kirill Saverianîci de data aceasta ne-a potolit.

— Oricum, dacă s-a întîmplat ceva rău, nu mai ai ce-i face. Lăsați-o în voia domnului. Iar dacă s-au dus la teatru, tot trebuie s-o aducă el acolo de unde a luat-o. Așa dictează politețea. Așa că trebuie să-i pîndiți și să le atrageți atenția că nu e cuviincios ce fac...

Zis și făcut... Cerepahin s-a oferit să stea el de pază. Pe la trei, am ieșit cu toții afară și am colindat primprejurul casei pînă am înghețat. Iar către patru, Polikarp Sidorîci i-a zărit la capătul ulicioarei și mi-a făcut semn cu mîna. I-am văzut: coborîseră din birjă, ofițerul îi strîngea mîna, iar ea se izmenea și-și tot flutura voaleta prin fața nasului lui. M-am apropiat de ei și am zis:

— Ce înseamnă asta?

Nataşka a încremenit.

— La revedere... îi spuse lui.

Și a plecat. Iar el mi se adresează sever:

— Dați-mi voie!

— Nu-ți dau voie nimic, zic. Iar dumitale poate să-ți fie rușine! Oamenii de treabă se prezintă părinților, nu umblă așa, pe la colțuri! Și vă rog s-o lăsați pe fata mea în pace!

I-am întors spatele și am plecat, dar el s-a luat după mine. L-am văzut pe Cerepahin cum pîndea pe aproape, stînd lîngă un felinar. Iar ofițerul îmi vorbea, tulburat:

— Vă rog să mă iertați. Dați-mi voie... Vă cer explicații... Trebuie...

Eu mă făceam că nici nu-l bag în seamă și mă îndreptam spre casă. Atunci a început să stăruie și mai mult:

— Dați-mi voie... E vorba de onoarea mea ! Trebuie să vă explic !

Lumea în jur începuse să se oprească, iar el continuă încet, cu un glas tremurat :

— Vreau să vă spun numai două vorbe ! Nu pot pe stradă... Sau vreți să vă lovesc ?

M-am întors spre el și i-am spus :

— Mai vrei și scandal ? După ce te porți așa, tot dumneata mă amenințI ? Ei bine, love ște-mă ! Ei !

Și sîngele clocotea în mine. Numai să mă fi lovit ! Nu bătusem pe nimeni niciodată, dar cu statura mea cred că aș fi putut s-o fac la fel de bine ca alții. Iar Cerepahin se apropiase și stătea atent, cu mîinile în buzunar.

— Numai două vorbe ! Să intrăm aici, în grădinița asta...

Trecusem de casa mea și ajunsesem tocmai în dreptul grădiniței. Ne așezarăm pe o bancă.

— Vorbește, și pe urmă am să-ți spun și eu ce cred, i-am zis.

— Iată ce este... V-ați pripit... E fata dumneavoastră ?

— E fata mea și nu voi admite să se întîmple vreo porcărie ! Nu aveți dreptul...

Iar el m-a întrerupt :

— Vă rog să mă iertați... O să aflați totul... Am făcut cunoștință la patinoar... Vă dau cuvîntul meu de ofițer... Nu-i nimic rușinos pentru fiica dumneavoastră... Am vrut să-i cunosc și familia...

— Sînteți fratele unei colege de-a ei ?

El începu să dea din colț în colț :

— Da... adică nu... Dar am vrut să vă cunosc, numai că n-am avut prilejul.

Mi-am ieșit din pepeni ! Iar Cerepahin s-a așezat pe o altă bancă, cam în fața noastră, să mă păzească. Și îi zic :

— N-ai avut prilejul ? Păi pe mine poți să mă vezi în fiecare zi la restaurant, unde servesc domni ca dumneata. N-o să-ți vină la îndemînă să faci cunoștință cu mine.

El s-a uitat lung la mine și s-a sculat de pe bancă.

— Aha... Adică așa...

— Da, am zis. Chiar așa ! Și dacă o să îndrăznești să te mai apropii de ea, apoi vorbim noi altfel.

Atunci mi-a răspuns cu trufie, de sus :

— Să nu uiți cu cine stai de vorbă ! Eu pot să te duc la secție !

— Păi să mergem, zic. Haidem !

Iar el, deodată :

— Impertinentule !

Și a plecat cu pași mari, iar eu am mai strigat în urma lui :

— Ține minte, domnule !

El, însă, s-a prefăcut că nu aude. Cerepahin m-a apucat de mînă, parcă m-ar fi strîns cu un clește.

— Vreți să-l învăț minte ? Îi arăt eu lui acuși !

Nu l-am lăsat. Iar cînd m-am întors acasă, am găsit un balamuc în lege. Lușa stătea cu icoana în mînă și striga de parcă n-ar fi fost în mințile ei :

— Jură în fața icoanei maicii domnului din Kazan ! Jură, tîrfă ce ești ! Jură că n-ai avut nimic cu el, scîrnăvie, tîrîtură !

Iar Nataşka, cu părul ciufulit, bocea, își făcea cruce și tremura. Apoi a apucat-o o criză de isterie.

— M-ați chinuit, m-ați nenorocit !

Dar cine a chinuit-o ? Avea doar totul de-a gata, totul... Și maică-sa din nou :

— Jură pe viața ta, jură ! O să te strivesc în picioare ! Să ne iasă vorbe din pricina ta ? Cine are nevoie de tine, desfrînato ?

Atunci am intervenit eu. Am încuiat-o pe Lușa în odaia noastră și i-am explicat Natașkăi tot. S-a mai liniștit și mi-a sărit de gît.

— Tăticule, n-am știut... Mi-a plăcut...

Iar Lușa țipa din dosul ușii :

— O să-ți arăt eu „mi-a plăcut" ! O să-ți smulg cozile, trîndavo ! Și o să te leg în lanțuri !

Curînd după aceea veni și Koliuşka. Maică-sa numaidecît începu să i se văicărească :

— Bucură-te de sor-ta ! Se plimbă în birjă cu ofițerii...

N-a priceput la început nimic, dar s-a făcut alb la față. Cînd a aflat, însă, a luat-o pe Natașa în odaia chiriașilor și a stat de vorbă cu ea. Apoi ne-a împăcat pe toți. Părea foarte neliniștit. N-a mai mîncat nimic. L-am întrebat dacă se mai întorc chiriașii sau putem să închiriem odaia. El mi-a răspuns tăios :

— Închiriați-o...

Și a căzut pe gînduri. Iar Lușa mi-a zis :

— I-e dor de chiriașă... Bine că au plecat...

Mai bine să nu fi venit de loc...

XIV

În seara aceea a fost la noi ca la înmormîntare. Nataşka s-a retras după paravan, Koliuşka în odaia chiriașilor, Cerepahin a plecat la patinoar cu trombonul, iar violonistul la cinema. Eu nu m-am mai dus la restaurant că prea eram enervat. M-am întins puțin în pat cu Lușa, să ne odihnim. Dar pe la șapte seara, Lușa m-a sculat, speriată.

— E fum în casă, arde !

Am sărit din pat. Toată casa era îmbîcsită de fum, de nu se mai zărea nici lampa. M-am repezit în odaia chiriașilor și l-am găsit acolo pe Koliuşka, alergînd dintr-un colț în altul.

— Am aprins lampa și din greșeală am aruncat chibritul în colț, pe niște hîrtii, îmi spuse el. Le-am băgat eu pe urmă în sobă, dar am uitat să deschid ușița.

În clipa aceea, s-a auzit clopoțelul. Koliuşka s-a repezit la ușă să deschidă, a schimbat cu cineva cîteva cuvinte în șoaptă, pe întuneric, și-a luat paltonul și a șters-o.

Ce-o mai fi și asta ? Nu puteam să pricep nimic din tot ce se petrecuse în ziua aceea. Iar Lușa îi tot dădea cu ale ei :

— Mi se pare mie că ăştia pun la cale ceva... Poate că dînsa s-o fi despărţit de ăla şi s-a mutat din casă ca să nu băgăm noi de seamă...

Şi îmi tot turuia numai aiureli dintr-astea. După o jumătate de oră, Koliuşka s-a întors.

— Ce-i cu toată comedia asta ? l-am întrebat.

Mi-a spus că, cică, venise Vasikov să-l invite la o serată, dar el l-a condus numai puţin şi n-a vrut să meargă. Şi nu ştiu de ce m-a năpădit deodată aşa o amărăciune, că i-am adunat pe toţi ai mei la un loc. Am chemat-o şi pe Nataşka :

— Ce tot staţi ca nişte ciumaţi, fiecare în bîrlogul lui ?

Am trimis-o să cumpere nişte alune şi pe urmă ne-am aşezat să jucăm tabinet. I-am silit eu, că prea era apăsătoare atmosfera. Singura mea bucurie era că cîştigasem la hîrtiile acelea. Dinadins am lăsat-o pe Nataşka să cîştige la cărţi. Dar degeaba, tot bosumflaţi stăteau şi nu erau de loc atenţi la joc. Iar Luşa îl tot iscodea pe Koliuşka :

— Te plictiseşti fără chiriaşa ta ?... Unde te uiţi ?

El azvîrli cărţile şi plecă. Iarăşi s-a strîcat atmosfera. N-a venit nici la masă. Iar cînd mă pregăteam să mă duc la culcare, s-a apropiat de mine şi mi-a spus :

— Te rog să nu povesteşti nimănui că i-am ajutat pe chiriaşi să-şi transporte lucrurile.

— Şi de ce, mă rog, să nu povestesc ?

— Fiindcă poliţia spionează toate şi nu permite să circule cărţile bune... Să n-avem cumva vreo neplăcere... Mai bine să nu vorbeşti în general nimic despre istoria asta.

— Păi, cu cine vrei să vorbesc ? Ce treabă am să vorbesc !

— Asta-i altceva... Am vrut numai să-ţi atrag atenţia.

Aşa a bălmăjit-o, că n-am priceput nimic. Iar după puţin timp a sosit şi Cerepahin de la patinoar. Era galben ca ceara şi se clătina. Şi mai avea şi o sticlă la el.

— Adio, priviri duioase ! zise el.

L-am întrebat ce s-a întîmplat și mi-a spus că a aflat de la subcomisar, la patinoar, că mîine va fi mobilizat și contingentul său și că la noapte va primi ordinul de chemare. Se și tipăresc ordinele de chemare la tipografie.

— Așa că, dați-mi voie, acum de adio, să beau în sănătatea dumneavoastră și să mai prind și eu oleacă de inimă...

— Mă rog, prinde inimă, i-am zis, numai, te rog, fără scandal...

Am băut și eu cu el un păhărel, dar el golea unul după altul, pînă s-a cherchelit, și în așa hal, încît a început să se uite sașiu și i s-au înroșit ochii. Deodată, a despăturit o hîrtiuță și mi-a arătat-o :

— Vezi, asta te scapă de toate... Un praf izbăvitor ! Dacă-l bei cu votcă, are efect imediat...

I-am dat una peste mînă și a zburat tot praful. Apoi i-am zis :

— Ia mai las-o cu prostiile astea ! Gîndește-te că pe lîngă dumneata, mai dăm și noi de bucluc : întîi s-a spînzurat Chiorul, acum vrei să ajungem de pomină din cauza dumitale ? Da' ce sîntem noi ? ! Călăi ?

El, însă, începu să bocească :

— Acum s-a dus totul pe copcă, Iakov Sofronîci... Ce făcuși cu mine ?

— Dar ce-ți veni ? îl întrebai. Ești încă tînăr, în putere...

El se apucă cu mîinile de cap și începu să se legene de pe un picior pe altul :

— Sufletul meu nu-și mai găsește liniște și mi-e scîrbă de viață... Măcar să ucid pe cineva ! Măcar să sfarm ceva !

Apucă trombonul, dar i l-am smuls din mînă.

— Te rog, fără scandal ! Doarme Natalia Iakovlevna...

Vroiam să-l domolesc cu asta și, într-adevăr, se potoli.

— Da, făcu el, Natalia Iakovlevna... Iakov Sofronîci ! vorbi mai departe cu sentiment şi se bătu cu pumnul în piept. Simt că-s vînjos ca un taur, dar nu izbutesc să-mi croiesc un drum nicăieri... Măcar de-aş crăpa...

— Viaţa, zic eu, ne e dată de dumnezeu şi trebuie trăită...

— S-o ia dracu de viaţă ! Ce mi-a dat ea ? Am lucrat la o fabrică de sticlă... Tata şi-a scuipat plămînii suflînd sticle, pe mama nici n-am cunoscut-o... Katiuşka... s-a otrăvit, tot din pricina vieţii prea bune... Iar pe mine m-a dat la muzică... Ticălosul, porcul de cîine ! De ce m-a dat la muzică ? Nemernicul !

Am căutat să-l liniştesc, dar nu izbuteam de fel.

— Carte n-am învăţat şi în dovleacul meu e un terci... Şi poate că aş fi ajuns om cu vază căci multe forţe dospesc în mine. Dar pe mine m-au dat la porcăria asta, zicea de trombon. Stăpînul, şi îl sudui amarnic, a adunat nişte orfani. O să le dau să halească o bucată de pîine, zicea el, şi o să înfiinţez o fanfară... Pentru fiecare notă greşită, ne bătea de ne căpia ! Ne-a dus şi la Petersburg şi se lăuda în faţa generalilor... Iată ce-am scos din nişte nătărăi... Toţi pot să-şi cîştige acum bucata de pîine. Hai, căraţi-vă acum şi cîntaţi unde-oţi şti şi v-o plăcea şi nu uitaţi grija pe care v-am purtat-o... Diavol bătrîn ! Iar el are o sută douăzeci de milioane !... Hei, nu mai e bunicul meu în viaţă... L-au omorît în bătaie la ocnă... că i-ar fi sucit el gîtul.

Scrîşni din dinţi şi holbă ochii. Iar încercai să-l domolesc, dar degeaba.

— Şi acum... mobilizare... cică să apărăm patria... Care patrie ? şi iar dădu una cu piciorul în trombon...

Apoi începu să mi se vaite că-i crapă capul de durere. I-am urat noapte bună şi i-am spus să nu care cumva să facă vreo poznă, că-l pedepseşte dumnezeu. Şi m-am dus la culcare... Şi atunci s-au pornit toate...

XV

Să tot fi trecut cred de ora două... Deodată, m-a trezit Lușa.

— Sună cineva la noi, Iakov Sofronîci...

Auzisem și eu, că suna să-ți spargă urechile, nu altceva. Aveam un clopoțel din ăla simplu. Ce s-o fi întîmplat ? Așa cum eram, mai mult despuiat, dau fuga la ușă. Și Koliuşka sărise din pat și începuse să-și tragă pantalonii. Cerepahin ieșise și el din odaia lui, mormăind :

— Au venit după mine... Mobilizarea...

— Cine-i acolo ? întrebai.

— Deschideți ! Telegramă ! spuse o voce hotărîtă.

Cînd dau să deschid ușa, afară o liotă de oameni. Aoleu ! Poliția... De cum au intrat, se auziră bătăi la ușa din dos și unul dintre ei se repezi să deschidă. Intrară și pe acolo cîțiva : un funcționar cu cocardă la șapcă, comisarul nostru, subcomisarul, alți doi cu paltoane pe ei și niște portari.

— Dumneata ești stăpînul casei ? mă întrebă funcționarul.

I-am zis că eu, și dinții îmi clănțăneau în gură. Nimic nu puteam să pricep. Se așezară la ușă, comisarul se instală la masă și-mi porunci să aprind lămpile.

— Avem de făcut aici o percheziție... Unde-ți sînt chiriașii ? întrebă tot ăla cu cocarda, iar comisarul ședea la masă și bătea darabana cu degetul.

— Chiriașii au plecat astăzi, i-am răspuns eu.

— Cum adică, au plecat ? Și unde, mă rog, au plecat ? și se uită la comisar.

Iar comisarul făcu :

— Ciudat...

Ceilalți se răspîndiseră prin casă și, deodată, o aud pe Lușa țipînd :

— Plecați de aici, nerușinaților ! Fata mea e dezbrăcată...

— Să binevoiască să se îmbrace... Unde e camera chiriașilor ?

Cerepahin, care își dăduse seama că nu veniseră după el, stătea cu țigara în gură și se agăța de ei ca să-l facă pe grozavul :

— Alarmă de noapte, dar inamicul i-al de unde nu-i !

Atunci șeful îl întrebă :

— Da' tu cine mai ești ? Iar apoi mie : Ăsta cine e ?

Cerepahin îi răspunse obraznic :

— Un chiriaș ca toți chiriașii, cu două picioare !

— Percheziționați-l !

Imediat au pus mîna pe el și l-au scotocit prin buzunare. Într-o clipă au fost gata. N-au găsit nimic. Iar Cerepahin, ca să-și bată joc :

— N-ați căutat și în izmene ! Am acolo o pereche de purici fără buletin de identitate !...

Obrăznicia lui m-a încurajat și pe mine. I-am spus șefului :

— Excelența-voastră, nu trebuie, zău, să vă purtați așa... N-am greșit nici măcar cu gîndul...

Între timp, au scotocit în camera chiriașilor, s-au uitat prin răsuflătoare, în sobă. Au scormonit cenușa și au zis că s-a ars ceva acolo. Atunci eu le-am spus că am ars singur tot gunoiul care a rămas după chiriași, ca de obicei. Atunci îmi luă apărarea și comisarul.

— Îl cunosc bine... E un cetățean liniștit, chelner la restaurant.

Între timp au început să-l întrebe pe Koliușka, dacă-i cunoaște pe chiriași, ce știe despre ei, unde au plecat. Și făceau o harababură prin toate odăile... Lușa era tare colțoasă cu ei, chiar mă miram. Și Natașka țipa :

— Vai, nu puneți mîna pe mine !

Koliușka fugi la ea, șeful după el. Natașka stătea în cămașă de noapte, cu un singur pantof în picior, și se acoperea cu mîinile. Patul era vraiște și salteaua întoarsă pe dos. S-a băgat și Cerepahin :

— N-aveți dreptul ! Asta e o porcărie !

Koliușka și Lușa țipau și ei. Iar eu am spus :

— Aici doarme fata mea, nu-i admis să se procedeze astfel.

Iar şeful mi-a răspuns :

— Lasă gura şi răspunde la întrebări. Doar nu ne jucăm aici.

Şi a început să mă piseze : cînd au plecat, cine venea pe la ei, şi tot aşa mai departe...

În clipa aceea, alţii au cărat în sufragerie un vraf întreg de cărţi şi hîrtii de-ale lui Koliuşka şi, deodată, au găsit o scrisoare. Şeful a citit-o şi m-a întrebat :

— Asta ce înseamnă ?

Koliuşka s-a uitat şi a zis că e o scrisoare de-a Chiorului, un fost chiriaş de-al nostru, care s-a spînzurat. Şi le-a explicat că a trimis scrisoarea directorului şcolii. Au luat scrisoarea şi au zis c-o să vadă ei ce e cu Chiorul. Apoi Luşa avea un album de fotografii. S-au uitat prin el şi au început să întrebe : Cine-i ăsta ? Dar ăsta ? Apoi nu ştiu ce nu le-a plăcut la unul şi l-au întrebat pe Koliuşka :

— Dar ăsta cine e ?

Koliuşka habar nu avea. Era un bucătar cu care fusesem eu prieten. Murise mai demult. Le-am spus cine e, dar şeful nu m-a crezut.

— O să mai vedem noi...

Şi a luat fotografia. A mai luat şi poza unuia de pe cînd era flăcău. Acum e *maître d'hôtel* la restaurantul „Hutor" şi e însurat. Chiar nu mă dumiream. Ce nevoie aveau de toate astea ? Vreo trei ore au cotrobăit aşa. Apoi şeful scoase din portofel o hîrtiuţă şi i-o arătă lui Koliuşka. Partea de sus o acoperi cu mîna.

— Nu cumva ai scris tu asta ?

Koliuşka s-a uitat, s-a încruntat şi a spus :

— Nu-mi aduc bine aminte... parcă ar fi scrisul meu...

Atunci şeful îi citi :

— „O să vă trimit tot ce este gata..." Ce-i aia „gata" ?

— Aha... sînt nişte exemplare din publicaţiile galeriei de tablouri... uneori luam eu marfa pentru

chiriaș, zise el, și i-o trimiteam la adresa indicată, cînd pleca în alte orașe.

Iar șeful zîmbi ironic și spuse :

— O să te arestez.

— Cum doriți, zise Koliușka.

Atunci i-am luat eu apărarea.

— Pentru ce să-l arestați ? Asta-i samavolnicie !

Și Lușa se repezi la el :

— Nu aveți dreptul ! O să mă duc la guvernator ! Un văr de-al meu e lacheu la guvernator...

Șeful o întrerupse imediat :

— Ia, lămurește-mă, ce vrei să spui cu asta. Care lacheu, la care guvernator ?

Iar ea mințea înainte.

— Nu vreau să lămuresc nimic !

Atunci el îi spuse :

— Ei bine, atunci o să te arestez pînă te hotărăști să dai explicații.

La vorbele astea tăcu mîlc. Iarăși am intervenit eu. Am spus că a vorbit așa de spaimă, căci n-avem nici un fel de văr la guvernator. Natașa aproape să facă o criză de isterie, iar lui Koliușka îi scăpărau ochii.

— N-o speriați pe mama ! țipă el.

Șeful îl amenință. Cerepahin începu să țipe și el că-i samavolnicie, dar l-au dat afară.

Șeful porunci să se percheziționeze podul, magazia ! Au fugit imediat cîțiva și s-au uitat peste tot. Apoi cuferele.

Au răsturnat totul cu susul în jos : niște băsmăluțe, niște șaluri, și alte nimicuri de zestre, pentru Natașka. S-au uitat și după icoane. Lușa a vrut să-i oprească, dar ei i-au spus foarte politicos că sînt și ei credincioși și că o să umble cu grijă. Apoi șeful îi porunci lui Koliușka să se îmbrace. Lușa începu să bocească, dar chiar comisarul, care se purtase nobil — șezuse la masă și bătuse doar darabana cu degetele — o liniști :

— Dacă nu-i nimic, o să-l țină puțin și o să-i dea drumul. Nu vă neliniștiți...

Iar Koliuşka parcă se trăsese în carapacea lui şi tăcea. Eu, care-l ştiam, îmi dădeam seama că în sinea lui fierbea. Chiar şi şeful i-a spus :

— O să explici totul şi n-o să te reţinem.

— N-am ce să explic, fiindcă nu ştiu nimic. Puteţi să mă luaţi.

Taman atunci veni şi violonistul de la un bal, unde întîrziase. L-au înhăţat şi pe el imediat, i-au întors buzunarele pe dos şi au găsit o pară şi nişte bomboane. Între timp, Koliuşka s-a îmbrăcat. Ne-am luat rămas bun de la el. Abia au izbutit să-l smulgă din braţele Luşei. Ţi se rupea inima. Şi l-au dus între vardişti. Am ieşit şi eu în urma lor. În curte erau alţi vardişti. L-au înconjurat şi au pornit spre nişte birje... Şi atunci i-am strigat :

— Koliuşka, cu bine !

Nu m-a auzit. Au plecat... Am alergat după ei, dar în colţ am alunecat şi am căzut. Era beznă. Nici ţipenie de om, numai felinare. Am rămas pironit acolo, în colţ, pînă ce unul dintre portari mi-a zis :

— Hai, du-te... du-te... Ai să îngheţi...

Nici nu ţin minte cum am intrat în casă. Luşa şedea împietrită în mijlocul lucrurilor răvăşite, iar Cerepahin tot uda o cîrpă în carafa cu apă şi i-o punea la cap. Şi îi ocăra pe toţi în gura mare.

— Aha ! ţipa. Fii de căţea ! Şi cîte şi mai cîte.

Era furios la culme. Pe toţi ne-a mîngîiat însă violonistul. Era slăbuţ de tot şi tuşea tare.

— Şi Isus Cristos a stat la temniţă...

Iar Cerepahin tot făcea pe eroul :

— Nu voiam să vă aduc şi alte necazuri, că altfel le-aş fi arătat eu !

După ce am mai făcut puţină ordine şi am vîrît cum am putut lucrurile prin cufere, ne-am culcat. Dar cum să adormi, cînd ai un pietroi pe inimă ! Luşa se bocea mereu. Şi Nataşa plîngea după paravan. Iar maica domnului din Kazan privea de lîngă candelă la noi, la viaţa noastră oropsită...

Of, amarnic a mai fost !... Va să zică oameni de ăştia erau chiriaşii noştri... Mai tîrziu am aflat eu

tot. Iar atunci am blestemat cît am avut putere, am blestemat și purtarea mea blîndă cu oamenii. Vezi cum sînt oamenii ? Pe cîți nu i-am servit, și cum ! Dar pe mine cine m-a servit ? Mulți oameni am văzut și mulți au trecut pe lîngă mine, pe la restaurante... Dar degeaba. N-am tras nici un folos de nicăieri. Nimic bun n-am ales de la domnii ăștia. De bună seamă, își au și ei treburile lor, dar măcar o vorbuliță frumoasă, din cînd în cînd... Și cîte necazuri și chin n-am îndurat... Cîte lacrimi am vărsat prin colțuri, cînd eu, cînd Lușa... Și în fiecare zi, în restaurantul nostru era lumină și căldură, totdeauna cînta un taraf romînesc și domnii mîncau în sunetele muzicii și erau veseli și mulțumiți... Iar eu îi serveam în sunetele muzicii, cu jalea în suflet. Ce le păsa lor de mine, ce-i privea ce am eu pe inimă ? Căci lor nu le lipsea nimic și n-aveau de ce să fie triști. Fiindcă, vezi, așa e rînduiala vieții...

XVI

Multe chinuri am avut de îndurat în focul ce-mi mistuia inima. Dar cui să-i pese ? Nimănui. Îl doare numai pe cel în stare să plîngă și să priceapă tot. Dar astfel de oameni aproape că n-am întîlnit. În orice caz, nu i-am întîlnit printre cei cu care am avut de-a face. Pentru că acum nu mai există sfinți, cum erau înainte și despre care se scrie în cărțile sfinte. Oamenii sînt plămădiți acum din alt aluat și nu au altă grijă decît cum să le zornăie în buzunar cinci ruble mai mult. Mai tîrziu am aflat că mai sînt și altfel de oameni, pe care nu-i vezi în juru-ți și care știu să pătrundă în miezul lucrurilor... Datorită caznelor mele i-am cunoscut, și nu pot să-i ocărăsc, cum fac alții. Nu mă lasă conștiința. Ei n-au nimic care să fie al lor, sînt goi-goluți, ca și mine, dacă nu chiar mai rău... Dumnezeu le vede pe toate și pe toate le va judeca !

Toată noaptea aceea n-am închis ochii și m-am tot gîndit la cine să mă duc și de cine să mă rog. I-am luat pe rînd pe toți clienții cu vază, care vin la restaurantul nostru. După aceea, m-am dus pe la ei. Unii nu m-au primit de loc, iar alții au zis că asta nu-i privește și că nu pot face nimic. Am fost chiar și la președintele tribunalului, dar și el și-a desfăcut brațele a neputință și a spus că asta nu-i treaba lui. Și era un om care se bucura totdeauna de cel mai înalt respect și la noi toată lumea îl saluta. Dar acum nimeni nu dădea nici o atenție rugăminților mele. Se fereau și căutau să scape cît mai repede.

Cîte n-am văzut în vremea asta! Și de ce-s oamenii acum atît de cruzi? Am bătut drumul și pe la secție, și pe la tot felul de autorități. Dar nimeni nu știa nimic. L-au înhățat și nimeni nu știa nimic! La închisoare mi-au spus același lucru, cum că ei nu știu și să aștept să fiu înștiințat. M-am dus și la popă, la duhovnicul nostru, cu alte cuvinte, dar el a clătinat din cap și m-a întrebat de ce l-am educat așa. Ce înseamnă aia, l-am educat? Școala l-a educat, și nici nu l-a educat, că l-a dat afară. Parcă a văzut la mine ceva rău? Și parcă el e chiar așa de rău?

Vreo cinci zile am lipsit de la restaurant, atît eram de amărît. Cînd am venit, m-au întrebat de ce am lipsit, dar nu le-am povestit, fiindcă îmi era rușine. Am fost bolnav, cică. Atunci Ikorkin mi-a spus:

— Să știi că în statutul nostru e un punct care prevede cazurile de boală. Ar trebui să-ți dea un ajutor din economii, numai că asociația noastră deocamdată n-are fonduri...

Greu mă mai apăsa pietroiul de pe inimă și cînd am văzut că se poartă așa frumos cu mine, i-am povestit tot, ca să mă mai ușurez. Iar el, deodată, mi-a spus:

— Trebuie să fii mîndru! De ce să-ți fie rușine?!

Și mi-a strîns mîna. Era un om plin de bun simț. Dar de ce să fiu mîndru?

Iar el mi-a arătat spre sala restaurantului:

— Iată-i cum stau și înfulecă... Crezi că ei o să ne ajute cu ceva, pe mine și pe dumneata? Acum mi s-au deschis ochii în multe privințe. Și să nu fii neliniștit. Să știi că mă bucur chiar pentru dumneata!

E un om tare inimos. Și cînd începe să vorbească despre ceva important, se adresează tuturor cu dumneavoastră. Iar înainte se întîmpla să se certe cu mine, cînd ne împărțea mesele.

— Să nu-l rog pe Stross? l-am întrebat. Are relații foarte mari...

— Pe porcul ăla? A vrut să se strecoare și în asociația noastră, dar știm noi cîte parale face. Și apoi uite ce vreau să-ți spun... Să nu mai povestești la nimeni. Există la noi o circulară... Sînt în stare să te dea afară de la restaurant.

— Dar pentru ce?

— Păi ești suspect...

— Cum adică, suspect?

— Crezi că ei o să stea să cerceteze? Fiul dumitale a fost arestat și prin urmare... Le e teamă de oamenii ăștia mari care vin pe aici... Și făcu cu ochiul. Doar noi le servim mîncarea!

Peste o săptămînă, am fost chemat la secție. Tare m-am bucurat. Numai că nici de data asta nu mi-au spus nimic, ci au început să mă întrebe de chiriași. Dar ce să știu eu? M-au amenințat chiar că o să mă expulzeze din oraș, însă eu n-am putut să îi lămuresc cu nimic.

Și cînd mă cuprinsese de-a binelea deznădejdea și nu mai eram în stare să-mi văd nici de treabă ca lumea la restaurant, m-a chemat deodată cineva la bucătărie. Era un băiețaș, care mă întrebă:

— Dumneata ești Skorohodov, chelner aici, la restaurant?

Mi-a dat un bilețel și a plecat. Era de la Koliuška. Cum de a izbutit să mi-l trimită, nu știu. Îl scrisese la repezeală, că abia puteam să-i deslușesc scrisul. Zicea că să fiu liniștit și că în curînd o să i se dea drumul, deoarece nu există nimic împotriva lui. Mai

spunea să le sărut pe mama și pe Natașecika. Atîta tot, dar pe mine m-a bucurat nespus.

Apoi iarăși n-am mai primit nici o știre. M-am dus și pe la Kirill Saverianîci, dar el m-a primit neașteptat de urît. În loc să-mi aducă o mîngîiere, a început să-mi facă reproșuri.

— Eu, zicea, am prevăzut tot și a ieșit chiar așa cum îmi închipuiam. Zău, chiar așa!

Și se tot bătea cu degetul în piept, foarte satisfăcut că ieșise așa cum își închipuise el.

— Mi se pare chiar ciudat că vii la mine cu asemenea treburi, zicea, ce sfat pot să-ți dau eu? Eu sînt negustor și nu mă pot amesteca în chestii deastea... Nu mă așteptam de la dumneata la așa ceva!

Și așa m-am perpelit ca pe jăratic aproape o lună. Într-o dimineață, tocmai cînd s-o pornesc de-acasă spre restaurant, mă ajunse din urmă un necunoscut.

— Să intrăm mai repede într-o berărie, îmi zise el. Eu pot să te ajut...

Vorbea neliniștit, parcă s-ar fi temut de ceva.

— Mai repede, mai repede, să nu mă vadă cineva...

Mergea iute înainte și-mi făcea semne să-l urmez. Era îmbrăcat foarte bine și vorbea politicos. Eu mă țineam după el. A cotit-o după un colț și mi-a arătat cu mîna spre o berărie. Am intrat și am cerut două sticle de bere, dar el nu m-a lăsat să comand:

— Comand eu... zise el. Îl cunosc pe Nikolai al dumitale din partid și am îndurat și eu destule. Am primit sarcina să te ajut...

Privirea însă îi era tăioasă și iscoditoare.

— Eu însumi mă ascund de autorități, dar trebuie să te ajut... Numai că am nevoie de un adăpost și de un buletin de identitate. Dă-mi un buletin, dacă ai vreunul...

L-am întrebat de unde să am eu încă un buletin, cînd orice om nu are decît unul singur. Iar fără buletin, nu pot să-l țin în casă.

— Atunci spune-mi unde a plecat chiriașul dumitale, Serghei Mihailîci, căci fiind în închisoare, am

pierdut orice legătură... Atunci o să-l scăpăm şi pe Nikolai al dumitale...

Dar nici în chestia asta n-am ştiut ce să-i răspund. Atunci a început să-şi jeluiască viaţa lui amară. I-am povestit şi eu de durerea mea, i-am spus că Nikolai ar fi trebuit să-şi dea acum examenele şi fără nici o vină stă la puşcărie din pricina chiriaşilor.

— Da, a zis el. Şi eu tot din cauza tovarăşilor am ajuns unde am ajuns...

A stat trist aşa un timp, iar apoi mi-a zis :

— Prin urmare, altă cale nu există... şi m-a apucat de mînă. Uite ce e... Să mergem acum la secţie şi să mărturisim tot... Asta-i singura cale... Dracu să-i ia ! Nu mai pot să îndur ! Să povestim tot ce ştim... Şi atunci o să ne ierte... Că aşa nu am linişte ! Atunci o să-l elibereze şi pe fiul dumitale, iar mie o să-mi dea buletin de identitate... Că singur mi-e teamă să mă duc... Şi ce bine am trăit înainte ! Gîndeşte-te că şi fiul dumitale ar putea să aibă o soartă tot atît de nefericită ca şi a mea... Hai să mergem !

Atunci i-am spus că am povestit la interogatoriu tot ce am ştiut şi totuşi lui Koliuşka nu-i dau drumul.

— Înseamnă că lucrurile stau prost... Prin urmare, nu pot să te ajut cu nimic.

Şi a plecat. Nici măcar berea n-a plătit-o.

Parcă se rupsese ceva în mine şi după convorbirea asta nu mai vedeam nici o scăpare. Şi, colac peste pupăză, veni şi pacostea cu banii. În tot timpul ăsta, nu mi-a ars de ei, cînd, deodată, primesc o scrisoare recomandată de la biroul ăla. Îmi cereau să mai aduc o sută cincizeci de ruble. Ce să fac ? Mă reped pînă la Kirill Saverianîci... Dar el mă face de zevzec.

— Ce-ai tot aşteptat ? zice el. Eu am vîndut hîrtiile mele acum trei săptămîni şi am cîştigat două sute de ruble.

— Păi mie de ce nu mi-ai spus ? l-am întrebat.

— Dar cum puteam să vin, cînd locuinţa ta e sub supraveghere ? Eu nu pot să-mi permit să fiu bănuit de ceva.

I-am spus atunci cu amărăciune că așa poate să se poarte numai un om prost și fără simțire. S-a simțit stînjenit și m-a sfătuit să mă duc mai repede și să vînd totul, ca să nu pierd și ceea ce-mi mai rămăsese. Mi-am vîndut imediat hîrtiile și am păgubit o sută optzeci de ruble.

Poftim și casă proprie... Halal casă !...

XVII

Au mai trecut vreo două luni, trecu și paștele, fără să bag de seamă. Într-o zi, îmi spune Natașa :

— Vreau să dau examenele și să intru casieriță la un magazin. Unchiul unei colege e administrator la But și Brot, și mi-a făgăduit...

M-am gîndit că asta e foarte bine. Acum și oameni cu carte se tocmesc taxatori cu treizeci de ruble. Iar ea urma să capete un loc de patruzeci de ruble. O să stea la casă și o să dea bonuri. Asta e răsplată pentru învățătură ! Totuși, mai bine așa decît să intre la telefoane. Că acum chiar și la telefoane tot îți trebuie diplomă. Greu mai e de găsit azi un loc.

— Vă mai scutesc și pe voi de griji, zise ea. Vă dau cincisprezece ruble pentru masă și casă și mai răsuflu și eu oleacă...

Luța a și repezit-o :

— Prin urmare, asta e recunoștința ta... Numai cincisprezece ruble merităm noi !...

Dar Nataşka i-a răspuns obraznic :

— Dar ce, vrei să umblu ca o cerșetoare ? Trebuie să mă îmbrac, să-mi cumpăr ce am nevoie... Acum principalul este să te îmbraci bine...

Slobodă gură mai avea Nataşka noastră !

— M-am săturat să tot umblu zdrențăroasă ! Vreau și eu să trăiesc... Acum toți se uită așa... Adică din cauza voastră să nu-mi permit nimic ?

Şi nu mai citea nici o carte, ci îi zbura gîndul numai la panglicuţe şi hi-hi-hi şi ha-ha-ha...

— Cît sînt tînără să trăiesc şi eu !

Toată ziulica se sucea şi se învîrtea în faţa oglinzii şi vorbea numai de frumuseţea ei. Că-i drăguţă şi iar drăguţă... Îi împuiaseră toţi capul cu asta.

S-a ciondănit şi cu maică-sa rău de tot, ba chiar s-au şi încăierat amîndouă. Nataşka i-a sfîşiat bluza maică-si, de necaz că dînsa i-a spus că-i urîtă. Ei, i-am arătat eu atunci — ce-a mai urlat după aia. Aşa am tras-o de cozi, doamne, iartă-mă, necăjit cum eram... Auzi dumneata, să se poarte aşa cu maică-sa, şi încă mai zice că-i fată cu carte !... Şi încăpăţînată foc, păcătoasa, că tot ea se înverşunase :

— Dacă nu vă convine, pot să şi plec din casa voastră ! O să mă descurc şi singură şi o să trăiesc cum îmi place mie !...

Liceul a stricat-o şi pe ea... Acolo învăţau mai mult fete de negustori. O băgase la liceu mătuşă-sa, croitoreasa, printr-o cunoştinţă. Şi a învăţat năravurile astea de la celelalte fete. Aşa şi cu toaletele... Pentru alea e un fleac să arunce pe cîrpe o sută-două de ruble, şi ea voia să se ţină în rînd cu ele.

Şi ce de ispite mai sînt ! Ce de magazine cu tot felul de vitrine ! Cînd ieşeam în vreo zi liberă cu Nataşka la plimbare, se oprea la fiecare din ele. „Vai, ce superb, vai, ce minunat !... Vai, ce încîntător !" Şi parcă-şi pierduse capul, că la altceva nu mai era în stare să se gîndească. Pe la vitrinele astea se adunau turme întregi de toante şi se zgîiau cu invidie. Nu au pic de voinţă să treacă fără să caşte gura... Şi cîte nu se întîmplă din pricina luxului ! La asta nu se gîndesc ! Şi cîte fete nu ajung în mocirlă ! Ştiu eu prea bine.

Pe de o parte, mă bucuram că Nataşa şi-a găsit un post, dar, pe de altă parte, eram neliniştit. În treaba asta trebuie să ai un caracter de oţel, pentru că o domnişoară prea e pusă deseori în situaţii

grele. Că publicul vrea ca totul să fie curat și plăcut la vedere. Și magazinele dau multă atenție acestui lucru, ca să-i atragă pe cumpărători. Iată de ce caută personal feminin, mai cu seamă fete drăguțe și tinerele. Sînt magazine unde se cere la orice mult șic. Aici toate trebuie să se asorteze. Și mobilierul, și funcționarii. Atmosfera e aici la mare preț. O domnișoară pocită nici nu e angajată. Trebuie să se gătească din cale-afară și să se sulemenească, ca să corespundă cerințelor magazinului. Așa că deseori nici lor nu le vine ușor. Nepoata unui prieten de-al meu a intrat la un magazin de pălării, iar patronul a început să se țină scai de ea... Iar cînd ea a încercat să se împotrivească, a chemat-o în birou, cică să discute despre o marfă, și i-a zis :

— Sau primești dragostea mea, sau te dau afară chiar mîine...

Și a încercat s-o sărute cu de-a sila. Ea a leșinat și acum e la balamuc.

Și de ce ? De enervare. Toate toaletele astea și coafurile cu bucle le fac pe femei atrăgătoare, și dacă vreuna mai e și drăguță, așa gătită, poate să-l împingă și pe un om cumsecade în păcat. Apoi, mai sînt unii care folosesc forța, ăia care nu se pot stăpîni și sînt mai slabi de înger. Personalul feminin s-a înmulțit mult. Ocupă acum tot soiul de servicii, iar în negustorie, depinde de bărbați. Și de ce un bărbat să se căsătorească după lege, cînd are la dispoziție o mulțime de fete ? Și parcă greu e să faci un pas greșit și să mergi la pierzanie ? Astăzi a plăcut directorului sau vînzătorului-șef, mîine unui client, apoi altuia și altuia... Zău că are dreptate Agafia Markovna, pețitoarea, cînd spune că astăzi căsătoria e un lucru rar, că oamenii trăiesc mai mult așa, necununați.

Tremuram de grija Natașei, dar ce să-i faci, dacă așa e sortit fiecăruia după rînduiala vieții.

După paște am primit permisiunea să-l vedem pe Koliușka. Am vorbit cu el printre gratii, la fel ca și

cu un ocnaș, și cu oameni de față. El, însă, se ținea tare. Doar la sfîrșit cînd și-a luat rămas bun de la noi, n-a mai zis nimic, iar ochii i se umpluseră de lacrimi.

Și am plecat. Abia am putut s-o trag pe Lușa de acolo. Stăteam la poartă, pe jos curgeau pîrîiașe, se topea zăpada. Și tot nu ne hotăram să plecăm. Iar Lușa plîngea înăbușit. Am căutat s-o potolesc.

— Lacrimile nu ajută la nimic. Înseamnă că așa a vrut dumnezeu... Dar ai și tu o mîngîiere că nu e un ocnaș oarecare, ci un *politic*!

Pînă atunci aflasem totul, din fir în păr, de la domnul Kuznețov, care scria la gazete despre incendii și furturi. Lui i-am închiriat odaia după întîmplarea cu chiriașii aceia. Era un tip foarte cultivat, numai că întîrzia cu plata chiriei și apoi aducea la el tot felul de femei și asta nu ne prea convenea din pricina Natașei.

Iar pe la sfîrșitul lunii aprilie, Koliuska a trebuit să plece să locuiască într-o gubernie îndepărtată și nici nu i s-a îngăduit să treacă pe acasă să-și ia rămas bun. M-am dus după aceea la procuror să întreb de ce.

— Nu-i amestecat în nimic, mi-a spus el, dar asta e după o regulă specială pentru gînduri de răzvrătire.

Pentru gînduri! Dar cine poate să știe ce am eu în gînd! Poate că pentru gîndurile mele ar fi trebuit să mă trimită de mult la ocnă!

Natașa a terminat cu examenele și într-o zi ne-a anunțat:

— Intru casieriță la But și Brot cu patruzeci de ruble.

M-a prins, zău, mirarea. Alții caută cu lunile o slujbă, pe cînd ea așa, dintr-o dată, fără nici o bătaie de cap...

— Așa sînt eu norocoasă! Și profesorii căutau să-mi intre în voie totdeauna. Am suflat numai o vorbuliță unchiului colegei mele, care e administrator acolo, și el mi-a aranjat imediat.

M-am dus să mă interesez și am văzut că așa e. Administratorul era un tip vioi, elegant, cu o batistă albastră în buzunărelul de sus de la haină. Și manierat, nevoie-mare.

— Nouă ne face foarte multă plăcere, mi-a zis el, și avem nevoie de funcționari cultivați... Ăștia nu greșesc la socoteală... Mi se pare că și dumneavoastră lucrați tot în comerț?

I-am zis că vînd nu știu ce mașini. Apoi i-am făcut observație Natașkăi că a mințit iarăși. Dar tot ea a sărit cu gura la mine :

— Ți-ai găsit ce să spui! Ca pe urmă să mi se dea mereu peste nas!

Devenise independentă de tot, și pe maică-sa o juca pe degete. Vreo trei zile au trebăluit amîndouă cu rochiile.

Într-o noapte — venisem tocmai de la restaurant — deodată Lușa îmi dă un baston cu inițialele mele, din argint.

— Uite, l-a luat pentru tine, zice. E o fată bună.

Strașnic baston.

— A plătit cinci ruble cu reducere. L-a luat în contul primului salariu. Iar mie mi-a cumpărat o pălărie de cinci ruble...

Și a încercat-o în fața mea. Asta m-a impresionat foarte mult. Colțoasă, colțoasă, dar acum uite... din munca ei.

Am intrat în odăița ei, după paravan. Dormea. Avea niște obrăjori trandafirii, își ținea buzele întredeschise și zîmbea. Am sărutat-o ușurel și s-a trezit.

— Mulțumesc, Natașecika, pentru cadou...

Ea a zîmbit, și-a petrecut brațul pe după gîtul meu și m-a sărutat. Apoi a scos de sub pernă o pară frumoasă, din acelea *Marie-Louise* și mi-a dat-o.

Eram nespus de fericit, iar Lușa bombănea :

— Ce risipitoare... Nu știe să pună deoparte bănuții...

Și a început Natașa să se ducă regulat la slujbă.

XVIII

S-au mai scurs așa vreo trei luni, se apropia luna septembrie. Înainte primeam de la Koliușka săptămînal scrisori, dar acum nu mai avusesem de mult nici o veste. Deodată, ne-am trezit iar cu poliția la noi acasă. N-au spus nimic, au citit scrisorile, pe care Lușa le păstra în coșulețul ei de lucru, le-au luat și au plecat. Mai tîrziu, mi-a zis comisarul că Koliușka a fugit din orașul unde trebuia să locuiască.

Asta ne-a neliniștit și mai mult.

— Nu te mai boci, îi zic Lușei. Cu lacrimile nu ajuți la nimic...

Dar ce vrei, doar e femeie și mamă. Iar domnul Kuznețov mi-a spus :

— Fiul dumitale o să devină curînd un om vestit.

Cînd mă duc dimineața la restaurant, cei de acolo îmi zic :

— Scrie la gazete de tine : că fiul tău a fugit și că s-a făcut percheziție la voi.

Și-mi arată. Am rămas cu gura căscată. Scria tot acolo. Numele și pronumele meu, la ce restaurant lucrez — tot, tot. Scrisese chiar chiriașul nostru, Kuznețov.

Și, deodată, Ignati Eliseici mă anunță :

— Stross a dat dispoziție să fii concediat. Du-te la birou. Nu am voie să-ți mai dau drumul în restaurant.

La început zău dacă am priceput ceva.

— Cum adică, concediat ? Pentru ce ?

— Pentru ce, pentru ce ! Ăsta-i ordinul și basta !

Parcă îmi dăduse cineva cu un par în cap. M-am dus la Stross. M-a primit în biroul lui. Ședea în fotoliu și amesteca cafeaua cu linguriță.

— Da, zice, ce să-i faci ! Nu se mai poate să lucrezi la noi. Și-mi ocolea privirea. Trebuie să fim cu ochii în patru... Și înainte am fost întrebați, dar te-am ținut. Acum, însă, se știe totul, și de restaurantul nostru... Nu pot să fac nimic.

— Gustav Karlîci, îi zic eu, pentru ce mă concediați ? Am slujit douăzeci și doi de ani cu cinste și

credință... Am vegheat la interesele dumneavoastră...

Am plîns chiar puțin la el în birou. Iar el s-a sculat în picioare și a început să umble prin odaie :

— Nu pot să fac nimic ! Ești un chelner bun, dar nu pot să fac nimic ! Ceea ce va fi posibil voi face...

A ridicat receptorul și a poruncit prin telefon la contabilitate :

— Să i se dea lui Skorohodov un ajutor de șaptezeci și cinci de ruble și garanția.

Mi-am simțit inima strînsă ca într-un clește și i-am spus :

— Adică asta mi se cuvine pentru serviciul meu ?! Mi-am irosit toată viața printre mesele de aici, am plătit fiecare ciob care s-a spart... Și acum mă dați afară !

El foșni hîrtiile de pe masă și se roși tot.

— Nu noi, nu noi !... Noi sîntem mulțumiți de tine, dar avem reguli... ce vrei...

Da, au reguli... Pentru toate au reguli. Pentru toate serviciile. Banii, astea-s regulile lor ! Pe coridoare poți să-ți faci de cap. Aici, vezi, nu există piedici. Un fir de praf pe masă, puțin gunoi pe jos sînt pedepsite cu toată severitatea. Pentru o pată pe frac sau pentru un șervet murdar, observații... Toate astea sînt foarte necesare. Dar pentru douăzeci și doi de ani...

Mă uitam la el cum ședea în fotoliu, parcă umflat cu pompa, și cotrobăia prin hîrtiile de pe masă, și am vrut să-i spun verde în față tot ce cred. Așa... Am vrut să i-o spun de la obraz... Numai că mi s-au oprit cuvintele în gît. Atît de confortabil e totul la el acolo — covoare, pesmeciori...

— Numai că, desigur, i-am zis eu, toți murim pînă la urmă !

— Ei, destul acuma ! Am spus că nu pot să fac nimic !

Și continuă să-și amestece cafeaua cu linguriță.

M-am dus la oficiul chelnerilor. Bineînțeles că toți m-au compătimit, au făcut cu ouă și cu oțet ad-

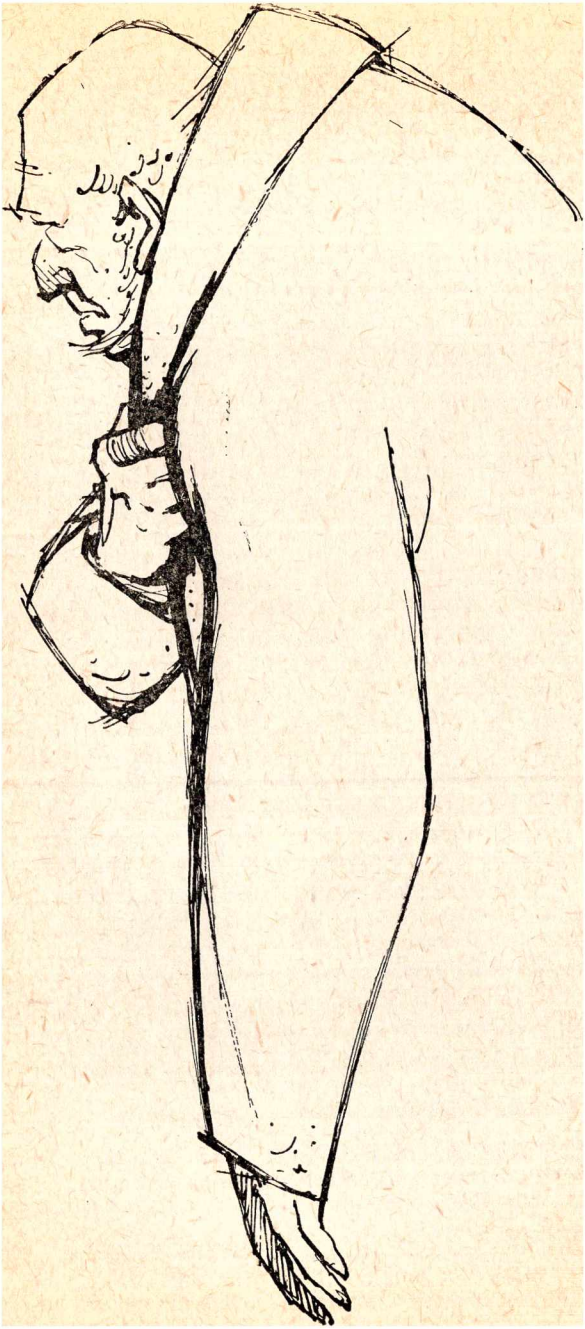

ministrația... Lui Ikorkin îi părea nespus de rău și îmi tot strîngea mîna. Mi-a spus că va anunța asociația. Era, ce să zic, foarte pornit. Îi spun *maître d'hôtel*-ului :

— Iată, Ignati Eliseici, ce răsplată capăt pentru serviciul meu credincios...

El mi-a strîns de asemenea mîna și mi-a spus :

— Îmi pare rău, căci erai foarte priceput. Am să închiriez o grădină la vară și am să te iau ca *ober* la restaurant. Treci pe la mine spre primăvară...

Am intrat în sala albă a restaurantului. Gîndindu-mă cîtă vlagă am irosit aici, pe parchetele astea, mi s-a făcut milă de mine... Douăzeci și doi de ani ! Dar trebuia să-mi dau seama că nu în sălile astea o să mor. Și de oameni mi-e rușine... Am fost aruncat afară ca un pungaș, după ce am făcut atîtea pe aici și am mulțumit atîta lume ! N-a rămas nici o urmă din slujba asta — totul s-a dus în aer și în picioare...

Am luat garanția și ajutorul și am plecat. Tocmai cînd ieșeam pe ușa laterală, l-am văzut pe domnul Karasev coborînd din automobil. Portarul a ajutat-o să coboare și pe țiitoarea lui, pe iubita lui adică, aia care cîntase la vioară la noi în orchestră. Pînă la urmă a pus mîna pe ea, a băgat-o într-un teatru și apoi și-a păstrat-o ca amantă. Se făcuse și mai frumoasă și purta niște toalete... Era parcă un reproș pentru mine.

Și mie îmi mai fusese atunci milă de ea... Așa l-a zăpăcit pe domnul Karasev cu manierele ei că-l ține vîrtos sub papuc. Da, asta nu s-a lăsat călcată în picioare, cu toate că e atît de slăbuță. Și tocmai asta le place unora. Mititică și firavă ca o veveriță, și uite că i-a pus dumnezeu mîna-n cap !

Nu m-am mai dus de-a dreptul acasă. Cum să-i spun Lușei vestea asta ? În ultimul timp se șubrezise de tot și avea mereu crize de inimă. Am început să rătăcesc așa la întîmplare.

Am intrat într-o berărie, apoi am stat pe un pod. Stăteam și mă uitam cum curge apa, tot curge la nesfîrșit... Toți au treburi, aleargă, stau prin magazine, iar eu umblu fără rost... Unde să mă duc ?

M-am gîndit să trec pe la Kirill Saverianîci, dar mi-am adus aminte cum clipește cu ochiul și-și strîmbă gura și nu m-am mai dus. Dar cînd am pornit, picioarele m-au purtat singure... Am ajuns la casa în care locuisem mai înainte, la domnișoarele Pupaev. Am trecut pe lîngă poartă. Firmulița cu operele filantropice ale domnișoarelor era la locul ei, automobilul lor era în fața casei și șoferul pe care-l cunoșteam fuma o țigară. Ne-am salutat, dar mie îmi era rușine, parcă mi-ar fi stat scris pe frunte că am fost concediat.

Apoi m-a strigat o femeie care locuia cu un etaj mai sus de noi, nevasta mecanicului de la calea ferată. A început să mă întrebe de Lușa și m-a poftit la un ceai, dar mi-am dat seama că mă privește chiondorîș — se mira poate de ce nu sînt la restaurant. I-am spus că azi e ziua mea liberă și că am trecut să aflu ce mai face Ivan Afanasici. Profesorul... Mi-a spus că-i bolnav rău. Măcar să-l văd pe omul ăsta cumsecade...

Am intrat în locuința lor și am aflat că zace în bucătărie, după un paravan. I-au făcut un culcuș acolo.

Fiul său era la slujbă, dar nevastă-sa a scos capul plin de moațe și mi-a spus, supărată :

— Parcă-i mai arde de musafiri ! Dar dacă țineți cu orice preț, intrați acolo...

Mi s-a făcut rușine. Am intrat la el, dar nu mi-am scos paltonul. Moțăia pe o canapeluță, după paravan, cu un ziar pe față. Aerul era greu. L-a strigat bucătăreasa.

— Toată bucătăria a împuțit-o, mi-a spus ea. Putrezește ceva în el, pe dinăuntru. Și de cîteva ori pe zi varsă parcă funingine...

M-a recunoscut și a început să plîngă. A dat să se ridice, dar s-a apucat de burtă. Îi era tare rău. M-am așezat pe un taburet, lîngă el.

— Uite... Mă doare rău... Mîine mă ia la spital, la clinica pentru canceroși...

M-am uitat atent la el și, vă rog să mă iertați... am văzut cum mișunau insectele pe trupul lui.

— Iată cum trăiesc, mi-a spus el. N-am mai fost la baie de patru luni și nu vor să mă ducă. Mie îmi trebuie la cabină separată și zic că e scump...

A închis ochii și a început iar să plîngă.

— Vezi, Iakov Sofronîci... Asta e legea lui dumnezeu... Poate bei un ceai?

Iar bucătăreasa a băgat și ea capul și a zis în șoaptă:

— Tîlhari blestemați... Nici mie nu mi-au dat leafa de trei luni și toți banii îi duc la bancă... Ticăloșii!

Iar el mi-a zis:

— Cu greu i-am înduplecat să mă ducă la clinică... Acolo măcar o să-mi facă o baie... Asta e, Iakov Sofronîci... legea lui dumnezeu.

I-am povestit de năpastele mele, iar el mi-a răspuns:

— Ești un om fericit! Suferi pentru fiul dumitale, iar eu sufăr din pricina fiului... Nici pe nepoțică n-o lasă la mine... să nu se molipsească...

Cînd am ieșit de acolo și am dat de aer curat, mi-am revenit de tot. Am văzut că alții sînt și mai nenorociți, pe cînd eu, slavă domnului...

XIX

O nenorocire nu vine niciodată singură. Lușa a avut iarăși o criză de inimă și am deschis toate ferestruicile. Chiriașul nostru, Kuznețov, nu mai știa cum să se scuze.

— Nu m-am gîndit ce urmări o să aibă, a zise el. Am vrut doar să scriu ceva frumos despre fiul dumitale.

Și îi era așa rușine, încît chiar a doua zi s-a mutat de la noi. Parcă special a nimerit în casa noastră, ca să ne facă rău.

După vreo trei zile, mă pomenesc cu Ikorkin la mine acasă. Nu fusesem pînă atunci cine știe ce prieten cu el și totuși a venit și mi-a spus:

— Asociația noastră n-are deocamdată fonduri, dar am hotărît să te ajutăm timp de o lună, luînd cîte o copeică de la fiecare chelner. Poftim trei ruble...

Ținea mîna după rever, cum fac domnii la noi, la banchete. I-am spus că nu sînt într-o situație chiar atît de desperată și că mă ajută fata mea, dar el a stăruit.

— Nu trebuie să te simți jignit să primești de la tovarăși. Numai, te rog, să-mi dai o chitanță de primire a banilor...

N-a vrut nici să stea să bea un ceai. Iată, într-adevăr om cu suflet!

Iar seara, Cerepahin mi-a zis și el:

— V-am adus cinci adrese de restauratori. Eu cînt la balurile pe care le organizează ei și mi-au spus că o să vă ia cu plăcere ca șef la servit. Le-am vorbit despre dumneavoastră.

I-am mulțumit și lui pentru interesul arătat și i-am spus că am și eu cunoștințe în direcția asta și că am hotărît, deocamdată, să mă angajez temporar, ici și colo, unde s-o putea.

Și, astfel, am început să lucrez în calitate de chelner cu ziua.

Desigur că nu e chiar prea onorabil, dar se poate trăi și din asta. Așa că am început să lucrez, călcîndu-mi peste amorul propriu. Munca asta, nu-i vorbă, e mult inferioară: e și mai grea, și apoi depinzi de alții. Azi lucrezi la un restaurator, mîine la altul, și apoi mereu muncă de noapte; înainte de ora șapte dimineața nu termini. Și ce răspundere! La baluri vin tot felul de oameni. Fură tacîmurile de alpaca, iar despre argintărie nici nu mai vorbesc. Apoi, trebuie să fii sever cu ajutoarele, iar eu nu sînt obișnuit cu asta. De asemenea, trebuie să știi de cine să te ocupi mai mult, ca să vadă că le arăți respect. De pildă, cînd în toiul ospățului se servesc pateuri cu icre, trebuie mai întîi să servești pe părinții mirelui și nuntașii mai de vază. De ei trebuie să te ocupi mai ales. Asta le place mult tuturor, fără

nici o excepție. Cum faci un pas greșit, poți avea și neplăceri.

Într-o seară, ședea într-un colț o bătrînică. Cum nu mi se păruse prea arătoasă, am ocolit-o și am servit pateuri unei grăsane. S-o fi văzut pe bătrînică cum m-a tras deodată de pulpana fracului! Și era pirpirie... Dar ce tărăboi a mai făcut în fața oaspeților!...

— Eu sînt cea care îi dau nepoatei zestre și tot eu să fiu pusă pe ultimul plan! Mai scuturați-i pe dobitocii ăștia ai voștri cu coadă!

Și în general... În restaurante nu se prea face tapaj în privința sexului feminin, dar la petrecerile de nuntă, mai cu seamă în tagma negustorească, chestia asta e mai spinoasă. Junii din tagma asta sînt foarte înfigăreți și le place să sucească capul fetișcanelor mai puțin ținute din scurt, care se ațîță în urma dansurilor și a băuturii pe ascuns la bufet. Și se înțeleg între ei cu o viteză de necrezut! Dar cel mai des chestia asta se întîmplă cu femeiuștile care nu-și pot face de cap din motive de familie și abia așteaptă un prilej prielnic. Trebuie să fii cu mare băgare de seamă, să nu iasă vreo dăndănaie.

Se apropie de tine unul cu o mutră mai serioasă, te ia direct:

— Fii atent la aia în rochie galbenă... și la ăla moțatul... Urmărește-i...

E clar ce trebuie să urmărești.

Sau cîte un filfizon bucălat și gulerat îți face cu ochiul și te întreabă:

— Unde s-ar putea... mă-nțelegi... aici la voi, ca să nu fim deranjați? și-ți vîră o rublă în palmă.

Și cîte scandaluri pe chestia mîncărurilor! În general, munca noastră e foarte agitată. Ei vin să chefuiască și să se îndoape, iar tu alergi ca un bezmetic în sunetele muzicii. Cînd stai și te uiți bine vezi că noi, toți chelnerii, sîntem bolnavi de picioare și de piept. Și apoi schimbarea asta bruscă la mine: din săli călduroase și luminoase, cu oglinzi, să nimerești în localuri cu curent și alte neajunsuri...

Toată viața mea, aș spune, e ca un serviciu la zaiafeturile altora... Toată viața mea e ca un restaurant... Ca și cum zi de zi oamenii chefuiesc în jurul tău, iar tu cari tăvi și platouri și te uiți cum alții beau și mănîncă. Toată viața îți răsună în urechi polci și valsuri, clinchet de pahare și farfurii, zăngănitul cuțitelor. Și în fața ochilor — degetele care îți fac semn să te apropii... Ai avea și tu chef să răsufli în voie, să sorbi aer ca lumea, pentru că în piept și în nas te rîcîie de la mirosul gustărilor și al băuturilor... Foarte neplăcut.

Lucram așa de vreo două luni, azi aici, mîine în altă parte, și ne tot frămînta dorul de Koliuška. Parcă intrase în pămînt. Lușa s-a dus și la o ghicitoare, care i-a spus că o să se schimbe totul în bine.

Și iată că și Natașa a început să ne mîhnească. Se întoarce de la magazin obosită și șade. La început mai mergea pe la teatru, sărea veselă prin casă, dar acum se vîra într-un colțișor și tăcea...

A început Lușa să ticluiască planuri cum s-o măritățm... Dar cu cine s-o măriți acum, cînd bărbații vor mai mult să trăiască liberi ? Am și eu relațiile mele — chelneri și bucătari — dar pe ăștia să nu-i vadă în ochi. Un singur cunoscut aveam care nu era din branșa noastră — Kirill Saverianîci, însă mă părăsise cu totul. Ne-am întîlnit într-o zi pe stradă și a întors pur și simplu capul.

Am încercat s-o iscodesc pe Natașa, dar ea îi dădea într-una :

— Ce vi se tot năzare ? ! Mă plictisesc de moarte și apoi am greșit cu cinci ruble la socoteală.

Totdeauna a fost ușuratică, așa că mare lucru pentru ea cinci ruble ! Am hotărît să mă duc pe la magazin și să întreb cum își face serviciul.

Am venit, am urcat cu liftul automat, am intrat ca și cum aș fi fost un client și am început să observ.

Șade Natașecika mea într-un fel de cușcă și tot eliberează bonuri. Iar administratorul aleargă peste tot și supraveghează. Așa e munca lui, să fie cu

ochii în patru. Ici notează ceva cu creionul, colo face o observație, stă de vorbă pe nemțește cu cucoanele. M-am apropiat de el, așa ca să nu mă vadă Natașa, și l-am întrebat cum merge fata cu slujba. A fost foarte amabil :

— Merge foarte bine ! Și nu face nici un fel de greșeli. Sînt foarte mulțumit.

Și își tot agita monoclul prins de un șnur și se legăna cînd pe vîrfuri, cînd pe tocuri.

— Admirabil... E foarte harnică... Sîntem cît se poate de mulțumiți...

Și mirosea a pomadă de te trăsnea. M-a liniștit totuși. Nu m-am dus la Natașa, ca să nu se supere. Prin urmare, mințise cu cele cinci ruble. M-am gîndit că probabil, pur și simplu, s-o fi plictisind, și apoi mai e și vîrsta, dar ea e o fată serioasă...

Am pornit spre casă și, cînd m-am apropiat de ulicioara noastră, aud deodată cum mă strigă cineva :

— Tăticule !

Am întors capul. Era el ! Koliușka ! Nu-mi venea să-mi cred ochilor și am simțit că mi se taie răsuflarea : el a cotit-o în ulicioară și mi-a făcut semn cu mîna să-l urmez.

Îmi bătea inima tare de tot și nici nu mai îmi simțeam picioarele. Bietul Koliușka ! Slăbise rău și era îmbrăcat cu un paltonaș subțire, deși se lăsase gerul.

Am intrat într-o berărie și ne-am retras în odaia din fund. În timp ce chelnerul era dus după bere, Koliușka m-a îmbrățișat și apoi s-a așezat iar. Ne uitam unul la altul și rîdeam.

— Iată-mă ! îmi spuse el. Nu te așteptai să mă vezi ?

Mă pîndise lîngă casă, dar îi fusese teamă să intre. Ce vreți, așa era situația lui. Era foarte agitat și neliniștit. M-am apucat să-l întreb de una, de alta, cum o duce, dar nu mi-a spus nimic.

— Ce să vorbim de mine... Mai bine povestește-mi ce faceți voi.

Și de mine ce să-i spun ? I-am istorisit tot, i-am mărturisit că am fost concediat și că acum servesc pe la diferite baluri și petreceri. S-a încruntat și a început să-și muște buzele.

— Da, zise el, cam prost...

Și se întunecă la chip. Apoi mă întrebă de maică-sa și de Natașa. Deodată, i-am spus cu durere :

— Kolea ! Fiul meu drag ! Întoarce-te la noi, fie-ți milă de tine ! Prezintă-te în fața autorităților. Doar atunci nu s-a găsit nimic pe seama ta, poate or să te ierte...

Dar el s-a supărat foc. Nici să nu-i pomenesc de asta — lasă-mă și lasă-mă !

— Ce-ai ajuns tu ? îi zic eu. Duci o viață de fiară hăituită. Noi o să rămînem singuri, Natașa o să se mărite, acușica vine bătrînețea...

Dar el îi dădea într-una :

— Lasă-mă... Mă doare cînd te aud vorbind așa.

Îi apăruseră și zbîrcituri pe frunte și pe față. N-am putut să-mi stăpînesc lacrimile. Și el era amărît și tot ciocănea cu degetul în pahar.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... Mă bucur foarte mult că te-am văzut. Poate că în curînd o să ne strîngem iarăși cu toții la un loc, o să fie altfel...

Ardea de dor după maică-sa. Simțeai după cum vorbea.

L-am întrebat unde stă, dar nu mi-a spus. Am aflat numai că rămîne doar două zile în oraș. M-am simțit chiar jignit că se ferește și de mine. Și așa m-a năpădit năduful, că n-am mai putut răbda :

— Blestemații ăia de chiriași te-au adus aici ! De n-ar fi fost ei, erai acum cu noi și ți-ai fi dat examenele... Iar maică-ta e zdrobită de durere !

— Lasă asta ! Nu cunoști oamenii !...

— Ba îi cunosc prea bine, zic. Totdeauna e așa : ademenesc pe unul fără experiență, iar ei...

El, însă, mi-a retezat-o :

— În cazul ăsta, am să-ți spun! Serghei Mihailîci nici nu mai există !...

Și s-a uitat cu tîlc la mine. Asta m-a impresionat și mai mult. Eram pur și simplu îngrozit. Iarăși am început să-l rog să rupă orice legătură cu oamenii ăia. Apoi mi-a venit, deodată, o idee. L-am întrebat de țiitoarea ăluia, adică de chiriașă. Și m-am uitat drept în ochii lui. Dar n-am observat nimic. Mi-a răspuns foarte calm că nici nu era țiitoarea lui Serghei Mihailîci, ci sora lui. Pînă la urmă n-am mai priceput nimic.

Apoi a rupt o foaie dintr-un carnet și a început să scrie.

— Uite, dă biletul ăsta mamei... Spune-i că ți l-a adus cineva... Spune-i că lucrez la o uzină, undeva... în Ural...

Parcă mi se lăsase iar un pietroi pe suflet. E al meu și parcă nu e al meu. Vedeam însă că nici lui nu-i vine ușor. M-a luat de mînă și s-a uitat în ochii mei...

— Cît de mult ai slăbit, tată !...

Și începu să clipească, des.

Cînd am ieșit de la berărie, se întunecase de-a binelea.

— Eu trebuie s-o pornesc încoace... îmi zise el. Să ne luăm rămas bun.

Ne-am îmbrățișat pe întuneric, lîngă un gard, și am făcut în grabă semnul crucii asupra lui, ca odinioară. Ne-am sărutat.

— O să ne mai vedem vreodată ?

— Fii pe pace, o să ne vedem...

Atîta a spus. Ne-am despărțit — am plecat unul într-o parte, celălalt în cealaltă parte. M-am uitat după el pînă s-a topit în bezna nopții.

Am pornit spre casă. Sunau clopotele pentru priveghere. Am intrat și eu în biserică, să-mi ușurez sufletul, să scap de pietroiul de pe inimă...

Dar n-am aflat alinare...

XX

În ultima vreme aveam o presimțire că trebuie neapărat să se întîmple ceva...

I-am dat Lușei bilețelul și i-am spus că l-a adus cineva la restaurantul unde lucrasem înainte. M-a crezut. Și îi scrisese atît de frumos, că s-a luminat toată la față. Chiar s-a rumenit la obraji și nu mai avea pic de astîmpăr. Deodată, însă, i s-a făcut iar rău și a început să-și sfîșie rochia la piept. Abia își trăgea răsuflarea. Și-a revenit pînă la urmă și a început să plîngă. Amuțise și lacrimile îi șiroiau, îi șiroiau mereu pe obraji...

Iar noaptea, altă criză. S-a ridicat în capul oaselor, apoi s-a lăsat pe o rînă...

Pînă să vină doctorul, și-a dat sufletul. Un atac de inimă.

Am îngropat-o... Atunci mi-am pierdut cu totul capul...

Așadar, Koliuška nici n-a apucat să-și ia rămas bun de la maică-sa...

Da. Și, deodată, a început povestea cu Natașa. O îngropasem pe maică-sa, și ea, așa, deodată, n-a mai vrut în ruptul capului să meargă la slujbă. Rătăcea ca o umbră prin casă și își frînqea degetele. Apoi se așeza în genunchi pe un scaun și se uita pe fereastră. Cerepahin tot căuta s-o liniștească. Ba îi dădea apă, ba niște picături. Cu mine începuse să se arate foarte nervos, ba chiar mă repezea ; pe ea, însă, căuta mereu s-o liniștească :

— Natalia Iakovlevna, liniștește-te... Natalia Iakovlevna, potolește-te... Ia niște picături, să-ți treacă nervii...

Ea, însă, țipa numai :

— Lasă-mă, lasă-mă în pace !

Alteori se vîra într-un colț și zdrăngănea la mandolină. Maică-sa nici nu s-a răcit bine, și ea cu muzica. M-a scos așa din fire, că am apucat mandolina și am dat cu ea de pămînt. Și în suflet îmi clocotea, îmi clocotea mereu durerea...

De două ori i s-au trimis bilețele de la But și Brot să vină la slujbă. Ea le citea și le rupea. Cît

am căutat s-o liniștesc, cît am iscodit-o să aflu ce-i cu ea ; ea îmi răspundea doar atît :

— Mi-e lehamite de toate, pînă peste cap !

Atunci m-am hotărît să mă duc la Kirill Saverianîci, să-l rog s-o influențeze el, că are darul vorbirii. Dar aici am primit o nouă lovitură.

Nimerisem într-un moment cu totul nepotrivit. Mă aflam în fața prăvăliei lui și nu-mi venea a crede ochilor. Toate vitrinele de cristal făcute țăndări, iar statuetele de ceară doborîte — ca după un incendiu. Am intrat în magazin și l-am găsit acolo, în șubă, fără căciulă, adunînd de pe jos modelele de coafuri și sticluțele.

— Ce s-a întîmplat ? îl întrebai.

Căpiase parcă.

— Ce mai întrebi și tu... Toate parfumurile scumpe și modelele mele de coafuri... Nu, am să cer despăgubiri autorităților ! Păi ce înseamnă porcăria asta !

— Kirill Saverianîci ! Lucrătorii dumitale au făcut-o ?

Și atunci s-a repezit la mine.

— Cui îi spui tu Kirill Saverianîci ? ! Ai venit să te bucuri de necazul altuia ? Iată ce fac ticăloșii de teapa fiului tău ! Am pagube de o mie de ruble !...

O devastare, asta fusese. Tipografiile erau în grevă, iar care nu au vrut să închidă, au venit muncitorii să le închidă cu forța. O tipografie de-astea era chiar alături de magazin. Kirill Saverianîci ieșise afară și începuse să-i mustruluiască, sfătuindu-i să mențină ordinea și de enervare i-a huiduit chiar. Ei, și s-au stîrnit reciproc, care va să zică, și muncitorii i-au devastat magazinul.

Am căutat să-l liniștesc și l-am rugat să vină la mine. Mă gîndeam că-i mai bine să plece de acolo, că prea îl apucaseră furiile. El, însă, începu să zbiere :

— Eu să vin la tine ? ! Păi o să arunc și cizmele cu care ți-am călcat pragul casei ! Toate astea le pățim din pricina unor nemernici ca fiul tău ! Ei

îi asmut pe toţi ! Ar trebui spînzuraţi şi împuşcaţi fără pic de milă, scîrnăviile !

Atunci n-am mai putut să rabd. Am ieşit afară, am băgat capul pe fereastră şi i-am spus răspicat :

— Toate cîte le îndrugi or fi ele, în mintea dumitale, foarte bune şi inteligente, păcat numai că n-au sucit gîtul unui netrebnic ca dumneata !...

Mi se făcuse negru înaintea ochilor de atîta enervare. Iar el parcă încremenise :

— Repetă ce-ai spus, repetă !

Am scuipat şi am plecat.

Aşa s-a sfîrşit şi prietenia mea cu omul ăsta, care mi se strecurase în suflet ca un şarpe, luîndu-mă cu vorbe dulci şi de duh, dar care de fapt s-a dovedit a fi nu un om luminat, ci unul crud şi veninos. Ştia să pălăvrăgească frumos de ştiinţă, dar vorbele lui nu făceau nici cît o ceapă degerată. Am cunoscut eu mulţi oameni din ăştia care te vrăjesc cu vorbele lor, dar ce folos ! Unul ca ăsta îţi arată compătimire, însă, de fapt, nici nu-i pasă de tine şi îşi fumează visător trabucul mai departe. Un om adevărat s-ar fi apropiat de mine, mi-ar fi ostoit durerea, ar fi plîns cu mine şi şi-ar fi uitat de ţigara lui... Iată cum ar trebui să fie ştiinţa adevărată.

Şi într-o bună zi, pe neaşteptate, veni la noi acasă într-o birjă administratorul de la But şi Brot. Era îmbrăcat ultraelegant, purta o şubă căptuşită cu biber. L-a primit Natasa. Au şuşotit ceva acolo, dar n-am auzit ce. Tot ea l-a condus pînă la uşă. Am întrebat-o cu ce prilej venise.

— Avusesem acolo, la noi, o neînţelegere... Îmi făcuse o observaţie, iar acum a venit să-şi ceară scuze...

După figura ei mi-am dat seama că e altceva la mijloc... Dar parcă poţi scoate ceva de la ea ? Şi apoi nici nu-mi era capul la asta.

Şi iarăşi începu să se ducă la slujbă.

Iar Cerepahin se simţea acum tot mai rău. Cum se înserа, îl apuca durerea de cap. Îşi lega fruntea cu un prosop şi şedea în întuneric. Într-o zi, a adus

o crenguță din grădină și a pus-o într-o sticlă cu apă.

— La ce-ți trebuie asta ? l-am întrebat.

— Vreau să vă fac o surpriză de sărbători...

Devenise foarte ciudat și mă întrebam dacă nu i-a sărit cumva o doagă. Într-o noapte am auzit larmă de voci în odaia lui. Stătea de vorbă cu violonistul și îl pisa mereu :

— Zău, îmbracă-te, îmbracă-te ! Hai să mergem ! Acolo ai lumină electrică și chiftele... O să-ți dea și o supă...

Iar violonistul se ruga de el :

— De ce mă tragi cu de-a sila, Polikarp Sidorîci ? Dă-mi pace !

— Nu, nu ! Lasă-mă să fac o faptă cum știu eu ! O să stau eu de vorbă și cu doctorii. Aici nu-i pentru tine, e prea frig și trage de la ferestre...

Într-adevăr, la noi era cam frig : dacă scuipai, înghețа scuipatul.

Și nu-l slăbea de loc. Iar violonistul căuta în fel și chip să scape :

— N-am galoși, o să răcesc...

— Îți dăruiesc galoșii mei !

— Îmi sînt mari... Nici aici n-o să mor...

— Ba o să mori precis ! nu se lăsa Cerepahin. Să te apuce rîsul, nu altceva ! Acolo o să-ți dea vin bun...

Atunci, însă, i-a zis-o și violonistul :

— Vrei să mă izgonești. Ți-e teamă că n-o să-ți plătesc pentru colțișorul meu. Să știi că în curînd o să am iar de lucru...

Urmă o clipă de tăcere.

— În cazul ăsta, nu poți să te duci la spital. Nu m-am gîndit la asta...

De fapt, începuse să se cam scrîntească omul la minte.

Într-o dimineață, m-am întors de la lucru și l-am găsit pe Cerepahin treaz. Mi-a deschis ușa și mi-a spus în taină, tremurînd și ținîndu-se de cap :

— S-a întîmplat ceva cu Natalia Iakovlevna. Azi-noapte pe la trei a plîns. Mi se rupea inima s-o văd așa... Și vine noaptea tîrziu singură...

Am crezut că poate i s-o fi năzărit iarăși ceva. Dar vorbea ca un om cu mintea întreagă :

— Că vedeți, nu mai are mamă, iar față de bărbați i-o fi rușine să-și deschidă sufletul. Dacă i-a făcut cineva vreun rău ! și a scrîșnit din dinți. Are ea ceva...

Am intrat în odaia Natașei, dar ea dormea. Am pus samovarul, m-am dus la brutărie și cînd m-am întors, pe la opt, Natașa se sculase. Am intrat la ea și am întrebat-o de ce s-a întors atît de tîrziu. I-am spus că am aflat de la portar.

Ea, însă, mi-a răspuns de sus :

— Mi se pare că nu mai sînt o fetiță ! Îmi cîștig singură existența și n-am de dat socoteală nimănui...

Se pieptăna și trăgea așa de tare cu pieptenele, de-i scîrțiia părul. Am început s-o mustru, dar ea a aruncat cît colo pieptenul și s-a năpustit cu gura la mine :

— Ce mă tot fixezi așa ? Cînd o să se termine odată cu blestemata asta de viață ?

— Ce-i cu tine ? Și Cerepahin a auzit cum ai plîns azi-noapte...

— Ei și ? Am plîns ! Am vrut să plîng și am plîns ! Și mai dați-mi pace, dumneata și cu Cerepahin al dumitale !

Se învîrtea de colo pînă colo și arunca bluzele prin odaie...

— Mulțumesc !... i-am zis eu.

A băut ceaiul, a ciugulit puțin din pîinea albă și a plecat la slujbă. Pînă la urmă, n-am izbutit să scot nimic de la ea.

Au mai trecut două săptămîni. De vreo trei ori s-a întors noaptea tîrziu. Cînd încercam să-i spun ceva, același răspuns : nu mai sînt o fetiță, am fost la o prietenă în vizită. În alte zile o apuca tristețea, ședea bosumflată sau zdrăngănea la mandolină. Nu puteam să înțeleg nimic. Într-o seară, veni

fuga de la magazin și începu să se îmbrace. Și-a pus și niște mănuși glase lungi.

— Unde te duci ?

— La teatru. N-am voie să mă duc și eu la teatru ?

Și dusă a fost. După trei noaptea, aud clopoțelul.

— De ce-ai venit așa devreme ? întreb eu.

— Fiindcă n-am venit tîrziu !

Tot așa îmi răspundea, obraznic. A trecut pe lîngă mine, foșnindu-și fustele. Și trăsnea a parfum. Și-a scos mănușile și le-a azvîrlit cît colo.

— N-am să mai permit asta ! zic eu. Nu se cade să te faci de rușine !

— Asta-i treaba mea !

— Cum adică, treaba ta ? Și cine o să te mărite, nu eu ?

Strînse din umeri, cum făcea pe vremuri Koliușka.

— Nu am de gînd să mă mărit ! Și uite ce vreau să-ți spun : eu te deranjez pe dumneata, și dumneata pe mine... M-am săturat... Mai bine mă mut să locuiesc singură.

Parcă-mi înfipsese un cuțit în inimă cu vorba asta.

— Oricum, aici nu mai există o familie... Doar dimineața ce ne mai vedem...

Spunea lucrurile astea în silă, parcă nici nu era vocea ei.

— Aha... așa ! Cu alte cuvinte, vrei să duci o viață liberă ? Atunci spune-mi-o mai bine de-a dreptul, înfige-mi cuțitul în inimă. Spune-mi, că n-am să te bat ! Vrei să trăiești de capul tău ?

Ea întoarse capul și nu-mi răspunse. Și tăcerea asta mă duru, ba chiar mă înfricoșă :

— Spune-mi, Natașa ! Fetița mea dragă !

Se schimbă la față și începu să-și răsucească degetele.

— Ce să-ți spun ? Ce ?

— Păi, nu vezi că în ultima vreme parcă nu mai ești tu ? Uită-te în ochii mei ! Hai, uită-te... Nu ești

în stare să mă privești ?! Natalia ! Mai bine spune-mi tot !

A ridicat ochii ; se uita visătoare, peste capul meu. Atunci am încercat s-o ating la coarda simțitoare.

— Uite, te privește mama din perete... Pentru memoria ei, spune-mi... De ce vrei să-l părăsești pe tatăl tău ? Pentru cine am trăit eu ?

Se repezi la mine și se lipi de pieptul meu :

— Dac-ai ști cît îmi vine de greu...

— Hai, fetițo, spune... i-am șoptit eu, și sufletul mi se sfîșia parcă.

— Vezi, nu pot să rămîn cu dumneata... Am un logodnic...

— Ce fel de logodnic ?

— Vasili Ilici... Administratorul nostru...

— Și de ce nu mi-ai spus asta ? Atunci de ce să pleci de acasă ? Nu, nu-i asta !

— Numai că acum el nu se poate căsători cu mine... nu-i dă voie bunica...

Am îmbrîncit-o de lîngă mine. În clipa aceea, mi s-a făcut scîrbă de ea.

— Minți ! țipai eu. Minți ! Las'că aflu eu tot ! Mîine mă duc la tine la magazin !

— Jur pe sfînta cruce ! Îți spun tot ! zise ea, speriată. Doar ai vrut chiar dumneata să afli ! Îl iubesc. O să se căsătorească cu mine...

Atunci am înțeles totul. Și i-am zis ce mi-a venit la gură... Și, îndată, mi s-a făcut rău. Parcă mă înjunghiase un cuțit. Cînd mi-am revenit, zăceam în pat : îmi paralizase partea stîngă a corpului.

Am zăcut două săptămîni pînă m-am înzdrăvenit. M-a îngrijit ea și a mai ajutat-o și Cerepahin... Chema și doctorul mereu. Și era atît de drăgăstoasă. Stătea toată noaptea lîngă mine. Iar cînd m-am îndreptat, mi-a zis :

— Tăticule, să știi că n-ai avut dreptate... Vasili Ilici vrea să stea de vorbă cu dumneata. Poate să vină ?

Și, deodată, apăru și el, de parcă ar fi pîndit după ușă.

I-am spus de-a dreptul că nu e bine așa cum se poartă. El, însă, nu s-a tulburat și a început, ticălosul, să se dezvinovățească.

— O iubesc pe fata dumitale și m-aș însura numaidecît cu ea, dar nu-mi dă voie bunica... Caută să mă însoare cu una boqată, dar pe mine mă interesează omul, nu banii. Ea, însă, n-o mai duce mai mult de un an, are diabet. Toți doctorii mi-au spus-o... De aia tărăgănesc și eu lucrurile, ca să nu mă dezmoștenească... E putred de bogată. Și urmă să-mi explice : O să moștenesc capitalul bunicii și o să deschidem un magazin. O să vezi atunci ce viață o să ducă fiica dumitale... Ți-o jur.

Și și-a făcut cruce. În clipa aceea, a intrat și Natașa și m-a îmbrățișat. Iar el îi tot dădea într-una:

— Asta e doar o prejudecată... Sîntem ca soț și soție, numai că nu ne-am cununat. Iar eu văd în dumneata un adevărat tată, fiindcă sînt orfan... Vino la mine acasă, să vezi cum trăiesc...

Și Natalia îmi spuse :

— Ce frumos e la el ! Are și șemineu, tăticule... Are și o vilă lîngă oraș...

Iar el :

— Vino la vilă, să iei ceaiul cu noi. Avem o barcă și o să pescuim.

Și așa m-a luat subțire-dulce.

— O s-o îmbrac pe Natia dumitale ca pe o păpușă.

Mi-au servit ca pe tavă lucrurile, așa de simplu, că parcă ar fi fost vorba de-o nimica toată. M-au convins și pe mine că nu-i nimic rău în asta.

— Și să nu crezi că eu disprețuiesc profesiunea dumitale. Am certat-o chiar pe Natia că mi-a ascuns-o. Sînt chiar mîndru de ea...

Cu vorbele astea mi-a cîștigat simpatia. Iar Natașa îmi suflă la ureche :

— Cîștigă trei mii de ruble pe lună !

Și el din partea ailaltă :

— Am pus ceva bani deoparte. Apoi mai capăt comision și de la furnizori. O să avem pentru zile negre...

— Ah, tăticule, el mi-a arătat ce înseamnă viața. Am fost la curse și, jucînd pe norocul meu, a cîștigat două sute de ruble și o să-mi cumpere o blană de astrahan.

Eram amărît, dar am crezut tot ce mi-au spus. Așa că i-am dat voie să se mute la el. Ce să-i faci, dacă așa s-au întors lucrurile ! Totuna era.

Mă chemau mereu să vin pe la ei și Natașa stăruia. M-am dus. Mi-au dat cafea și mi-au arătat cum sînt instalați. Frumos mai era totul ! Lucrurile le fuseseră dăruite de diferiți furnizori ai magazinului. Numai bufetul costa două sute de ruble. Am stat în fața șemineului și mi-au oferit un trabuc. Și, într-adevăr, i-a cumpărat Natașei o blană minunată. Făcea vreo trei sute de ruble. Dar el a obținut-o prin relații cu o sută. Și ea era chiar ca nevastă-sa. Suna la soneria electrică și cînd intra servitoarea, îi poruncea c-un aer de cucoană :

— Adu cutare și cutare ! Și ce durează atîta samovarul ?

De unde o fi învățat ea toate astea ? În capot albastru nu mai părea o fetișcană, ci cucoană în toată firea. Și totuși nu m-am simțit bine la ei : parcă nu era așa cum trebuia să fie.

Dar parcă mă gîndisem vreodată c-o să fie așa ?...

XXI

Am renunțat la apartament și m-am mutat într-o singură odaie. Ce-mi mai trebuia mie apartament ? Pe violonistul bătrîn l-am băgat la spital, dar Cerepahin m-a rugat cu lacrimi în ochi să-l iau cu mine.

— Nu pot să trăiesc singur, mi-a zis el. Singur mi-e frică...

Și apoi îl copleșise plecarea Natașei. Cum începeam să vorbesc despre ea, se uita fix într-un punct și întreba :

— De ce sînt toate întoarse pe dos ?

Numai că începuse să vorbească foarte îngăimat, ba chiar nu isprăvea frazele și pocea cuvintele. La lucru mergea însă cînd era chemat. Cînd aveam timp liber, jucam cu el șaizeci și șase. Dar începuse să încurce și culorile. Și apoi se pornea deodată să înșire tot felul de aiureli :

— Hai să mergem la turci... La ei crește tutun. Sau poate în Siberia ? Acolo e foarte mult aur și am putea cumpăra o cale ferată, să-i plimbăm pe toți... Altă dată, despre gaz : La ce să mai cumpărăm gaz ? Să luăm mai bine de la farmacie niște ierburi din cele care luminează și să le punem în apă... Așa o să avem gaz !

Se cam scrîntise la cap. Începuse chiar să-mi fie teamă de el. Sorbea supa din palmă. Iar cînd l-am găsit o dată tîrîndu-se pe jos ca un copil, am chemat un doctor pe care-l cunoșteam de la secția de poliție să-l vadă. Acesta l-a ciocănit la genunchi, i s-a uitat în ochi, l-a pus să scrie ceva, iar cînd s-a apucat Cerepahin să-i povestească că ierburile acelea care luminează ar crește cu grăsime de iapă, a spus de-a dreptul că are paralizia creierului și că în curînd s-ar putea să devină furios.

Mi-a făgăduit să-i găsească un loc într-un spital. Dar chiar în seara aceea, Cerepahin s-a dus să cînte undeva la trombon și apoi s-a întors devreme cu niște pachete. A adus vreo patru kilograme de turtă cu mentă și cinci cutii de nuci în zahăr. A pus totul pe masă.

— Poftim, mănîncă ! De aici încolo nu mai facem supă, ci mîncăm așa, turtă...

— Dar unde-i trombonul dumitale ? îl întreb.

El a dat din cap, a scos nu știu ce hîrtiuță și a aruncat-o în foc.

— L-am amanetat. Din pricina lui îmi zuruia în cap... Acum am scăpat !

S-a așezat, și-a pus capul pe braț și tot privea țintă la foc.

Şi tocmai atunci începuseră nişte evenimente cumplite. Viaţa iarăşi parcă se oprise în loc. Se auzeau şi împuşcături.

Eram cu toţii foarte zguduiţi. Gazda avea cinci fetiţe. Bărbat-său era cantaragiu şi participa şi el la grevă, iar ea plîngea mereu c-o să-l dea afară din slujbă. Pe mine mă răscolea teama pentru Koliuşka. Stăteam culcat în pat şi mă întrebam : unde o fi el acum ? Deodată, a dispărut şi Cerepahin. A ascultat, a ascultat, s-a foit prin odaie, a ieşit pe nesimţite şi a dispărut. Unde să-l cauţi ? Am încercat să plec, dar în colţul străzii se ridicase o baricadă. A lipsit toată noaptea. M-am pomenit cu el a doua zi pe seară. Avea hainele zdrenţuite, de parcă l-ar fi tîrît cineva pe cuie. Şi arăta înfricoşător.

— Să stai acasă ! ţipai eu la el.

El îmi apucă mîna şi-mi spuse liniştit :

— Hai să mergem... Acolo e lume multă... lume buluc.

Am ţipat din nou la el, l-am ameninţat că n-o să-l mai primesc în odaie şi atunci s-a liniştit. În zilele acelea tot stătea la fereastră şi privea la ciorile care se învîrteau în jurul lăzilor de gunoi.

Şi aşa veni şi crăciunul.

M-am sculat dis-de-dimineaţă. În cameră, frig cumplit. Ferestrele îngheţaseră tun. Dar cerul era senin şi soarele bătea în geamuri. M-am apropiat de fereastră. Şi parcă am simţit o piatră pe suflet... Sărbătoare, şi nici o fiinţă dragă lîngă tine... Singur, singurel, într-o zi de sărbătoare ca asta...

Şi ce vesel era la noi altădată, de crăciun. Luşa se scula din zori şi făcea plăcintă... Mirosea a friptură de gîscă, a purcel, a ciorbă de potroace. Tare-i plăcea lui Koliuşka ciorba de potroace... Şi aveam pregătită totdeauna o cămaşă curată şi scrobită pe speteaza scaunului şi redingota în cuier, ca să mă îmbrac pentru slujba la biserică. Iar eu le dădeam la toţi cadouri. Mai întîi Luşei, hărnicuţa mea... Îi dăruiam un flacon de parfum fin, apă de colonie şi material de rochie. Natašei îi dădeam bani de teatru, lui Koliuşka la fel... Mă duceam să-i trezesc,

le trăgeam pernițele de sub cap și, în glumă, le mai dădeam cîte una peste fund... Apoi mîncam laolaltă, ca oamenii...

Niciodată, pînă atunci, nu petrecusem un crăciun atît de mohorît.

Mă uitam pe fereastră și îmi sîngera inima... Iar clopotele sunau de sărbătoare... Deodată, văd pe prichiciul ferestrei, lîngă geamurile înghețate, flori ce ieșeau din gîtul unei sticle... Era creanga pe care o sădise Cerepahin și care înflorise toată. Flori albe de mălin... Și răspîndeau o mireasmă de primăvară... Și parcă mi s-a răscolit tot sufletul. Era un dar neobișnuit de sărbătoare...

M-am uitat la Cerepahin, care stătea întins pe spate, privind țintă în tavan.

— Uite că a înflorit creanga dumitale, i-am zis eu.

Și m-am dus cu sticla la el, să i-o arăt. S-a uitat, a întins mîna, a mîngîiat florile... Cu multă gingășie. Și chipul îi era numai zîmbet. Dar n-a rostit nici un cuvînt.

Așa era altădată obiceiul de sărbători. De sfînta Ecaterina rupeai o creangă de mălin sau de vișin și o puneai într-o glastră. Asta o făceau cei care aveau vreo Ecaterină în casă. Pentru îndeplinirea dorințelor. Și ea trebuia să înflorească în prima zi de crăciun. Așa mi-a explicat gazda.

Creanga a ținut vreo trei zile, pînă s-au scuturat toate florile...

De lucru n-am avut în zilele acelea. Stăteam mereu în pat. Unde să mă duc și la cine ? Toată viața mea se dusese pe copcă. Numai pe Cerepahin îl mai aveam, și el tot rătăcea și scociora prin colțuri. Pesemne că-și căuta trombonul.

Și tocmai cînd mă aflam în starea asta de deznădejde și-mi blestemam soarta, o blestemam în tăcere, uitîndu-mă la pereții înghețați, îmi blestemam viața amărîtă, tocmai atunci parcă mi-a răsărit o geană de lumină înaintea ochilor. Prin chin și durere a străbătut raza aceasta luminoasă.

Era a cincea zi după crăciun și mă pregăteam să plec seara la lucru, cînd intră gazda și-mi spuse :

— Vă caută cineva... În antreu...

Știam că trebuie să treacă pe la mine o cunoștință de-a mea, un bucătar cu care aveam o treabă.

Am ieșit în antreu și n-am putut deslușI imediat cine e... Auzii însă o voce necunoscută, dar nu de bărbat, ci subțirică :

— Dumneata ești Skorohodov?

Era întuneric și în antreu nu se vedea de loc. I-am spus că eu sînt Skorohodov și am poftit-o în odaie. Deslușeam o siluetă de femeie, dar nu mă dumiream cine e.

Iar ea îmi spuse :

— Eu sînt... Am locuit cîndva la dumneata... Ți-am adus o scrisoare de la Kolea...

Cînd să aprind lampa, aproape s-o scap pe jos. Tremuram tot. Era chiriașa noastră, Raisa Serghe-evna... Purta o scurtă cu glugă... Cînd l-a zărit pe Cerepahin, s-a tras înapoi... Eu, însă, i-am făcut semn cu mîna, arătîndu-i spre cap. Mi-a întins biletul.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... Nu te speria...

Nu eram în stare să-l citesc. Cînd a văzut asta, mi l-a citit ea. Și tot timpul mă ținea de mînă.

— Nu plînge... Nu trebuie să plîngi...

Acum au trecut toate și știu cum s-au petrecut lucrurile. Atunci, însă, parcă mă izbise o piatră în cap. El aștepta să fie judecat într-un alt oraș și își lua rămas bun de la mine. Cum a izbutit să mă găsească în zilele acelea și ce s-a mai întîmplat, nu știu. Cine o fi îndrumat-o ? Nu știu.

Și cît de frumos îmi scria ! Cum de a știut el să se apropie de sufletul meu și să-mi înțeleagă durerea ? Scrisoarea lui mi-a mers la inimă... Am învățat-o pe de rost :

„...Rămîi cu bine, tăticule dragă, și iartă-mă pentru toate supărările pe care ți le-am pricinuit..."

Lacrimile îmi împăienjeniseră ochii. Iar ea mă ținea de mînă și-mi spunea cu duioșie :

— Nu... Nu plînge...

A plecat... Ce rost are să vorbești de asta ? Nu poți povesti ce e în stare omul să îndure...

XXII

Cumplită noapte am mai trăit! În cele din urmă s-a făcut ziuă. Mi-am strîns cîteva lucrușoare și am plecat acolo... Numai să-l mai găsesc, să-l văd măcar pentru ultima dată...

Cînd am ajuns acolo, a venit poliția la hotel să mă caute. Dar nu mi-au făcut nimic, fiindcă le-am spus de-a dreptul că am primit o scrisoare și că am venit să-mi iau rămas bun de la el. Scrisoarea mi-au luat-o...

— Arestați-mă și pe mine... le-am zis. Băgați-mă în pușcărie împreună cu el...

Dar m-au lăsat în pace. Am stat cam o săptămînă, dar n-am izbutit să-l văd. M-am tot dus la unul și la altul, și n-am aflat nimic. Apoi mi-a spus unul:

— Duceți-vă acasă și o să primiți înștiințarea... Și nu trebuie să vă mîhniți. Procesul încă nu s-a terminat.

Minţea! N-am plecat, căci a doua zi trebuia să aibă loc procesul... Nu s-a mai ținut însă. Noaptea au fugit doisprezece dintre ei... Pe opt i-au prins, dar pe Koliușka nu l-au găsit...

Mai tîrziu am aflat de ce nu l-au găsit... Și atunci parcă mi s-a luminat totul în viață...

Fugise prin piață, era ultima lui încercare de a scăpa. Și, deodată, văzu o dugheană într-o fundătură. Dădu buzna înăuntru și acolo — un bătrîn negustor de îmblănituri și cojoace. Fugise la pieire, în mîna oamenilor, și iată... dumnezeule!

În dugheană era numai bătrînelul acela, care moțăia într-un colțișor.

— Scapă-mă sau dă-mă pe mîna lor! Altă cale nu mai am!

Atîta i-a spus. O clipă și ar fi fost sortit pieirii! Bătrînelul s-a uitat la el, l-a apucat de mînecă și l-a tras în spatele unei grămezi de marfă.

— Așteaptă puțin, flăcăule... O să-ți spun acușica...

Kolea se gîndea că acum se duce să-l denunțe, dar greșise. Bătrînul se retrăsese într-un ungher și

chibzuia la ceva. Acolo, în colț, avea o iconiță afumată, ce atîrna printre pîslari...

Și apoi bătrînul îi spuse :

— După lege, n-ar trebui să te primesc, dar nu pot să fac altfel. Dacă ai venit singur la mine, treaba ta ! Intră în beci și... cum ți-o fi norocul.

Toate prăvăliile din piață erau de mult închise, numai pe bătrîn îl prinsese somnul și întîrziase acolo. Așa i-a fost scris, se vede...

Și l-a băgat în beciul de sub podeaua dughenii. Apoi i-a aruncat acolo niște pîslari și o șubă. Îi dădea și pîine. Două săptămîni l-a ținut acolo, iar apoi, cînd a transportat niște marfă la tîrg într-un sat, l-a scos și pe Koliușka noaptea din oraș și l-a dus pînă la o pădure.

— Dumnezeu să te judece ! i-a zis bătrînul. Du-te și cum ți-o fi norocul !

Parcă a fost o minune.

Mai tîrziu Koliușka mi-a scris :

— Doi oameni există pe lume pentru mine : tu, tăticule, și bătrînul acela. Și nici măcar nu știu cum îl cheamă...

M-am dus pe urmă dinadins de postul mare în orașul acela. Am vrut să-l văd pe bătrîn și să-i spun cîteva vorbe pornite din inimă. Am venit în piață și am intrat în toate prăvăliile care vindeau pîslari și cojoace. Erau patru : trei în șirul de dughene din piață, iar a patra într-un colț, într-o fundătură. Am intrat acolo și am dat, într-adevăr, peste un negustor bătrîn. Avea o înfățișare severă, sprîncene stufoase și purta ochelari.

Am cumpărat de la el niște pîslari și mănuși din acelea cu un deget și i-am spus :

— Mi-ați făcut un mare bine...

El se uită la mine, mirat.

— Ce fel de bine ? Ți-am luat cît iau de la toată lumea. Firește, că la magazin ți-ar fi cerut cu jumătate de rublă mai mult...

M-am uitat țintă la el și i-am spus încet :

— Nu despre asta e vorba. Mi-ați salvat feciorul !

Atunci el s-a dat cu un pas înapoi și mi-a spus cu asprime :

— Nu pricep ce vrei să spui...

Eu, însă, iar m-am uitat în ochii lui :

— Păcat că nu vă pot mulțumi așa cum ar trebui... Dar am să dau mereu cîte un acatist la biserică pentru sănătatea dumneavoastră... Spuneți-mi, cum vă cheamă ?

El dădu din umeri și zîmbi.

— Totuși nu înțeleg... Dar dacă vrei să știi, mă cheamă Nikolai...

Ca să vezi cum se potrivesc toate !

— Și pe fiul meu îl cheamă Nikolai... i-am zis eu.

— Îmi pare bine, numai că eu n-am salvat pe nimeni... Îmi văd și eu de negustorie...

Iar, între timp, mă măsura din ochi. M-a impresionat cum s-a purtat cu mine. Am aruncat o privire spre un ungher și am văzut acolo iconița cea afumată, atîrnînd între pîslari. Atunci i-am spus bătrînului :

— Dumneavoastră sînteți ! V-am recunoscut după iconiță !

— Prea bine, zise el. Întrebați atunci iconița, poate o să vă spună ea...

Și zîmbea mereu. Apoi mi-a luat mîna și mi-a scuturat-o.

— Nu știm noi ce și cum. Dumnezeu să știe... Asta e.

Totuși m-a întrebat cu ce mă ocup și dacă am mulți copii. După ce m-a ascultat, a rostit un cuvînt plin de tîlc :

— Fără dumnezeu nu poți trăi în viață.

Dar eu i-am răspuns :

— Dar și fără oameni buni e greu.

— Oamenii buni au tărie în suflet de la dumnezeu.

Așa mi-a spus. Chiar așa ! Iată cuvîntul neprețuit, pe care mulți nu-l pricep și nu vor să-l priceapă. Dacă le spui așa, încep să rîdă. Cuvîntul e simplu, dar ei nu-l pricep. Oamenii trec acum

atît de grăbiți prin viață, că nici nu au timp să priceapă cum trebuie. Viața m-a încredințat că așa e.

Și atunci mi s-a luminat dintr-o dată totul. Tăria vine de la dumnezeu... Ah, ce lesne s-ar putea trăi, dacă toți ar înțelege acest lucru și l-ar păstra adînc în sufletul lor.

Bătrînelul acela necunoscut, care vindea cojoace și pîslari, m-a mișcat și a sădit în mine lumina adevărului.

Am stat atunci cam o săptămînă în orașul de unde fugise Koliuška. M-au iscodit, să vadă dacă nu știu ceva de fiul meu. Dar ce puteam să știu eu? Zilele și nopțile acelea am stat parcă pe jăratic. O să-l prindă sau nu?... Mă duceam pe la biserici, mă înghesuiam prin piață, doar, doar oi auzi ceva. Dar nimeni nu vorbea de asta. Oamenii își vedeau de negustoria lor, ca pretutindeni. M-am dus și la biroul lor, acolo, și am întrebat dacă l-au prins...

Iar contopistul mi-a zis:

— De ce te interesezi atîta dacă l-au prins? Că pînă la urmă tot acolo ajunge.

— Păi, întreb ca să știu că nu l-au prins încă.

Așa i-am zis-o, de-a dreptul. Iar el mi-a răspuns:

— Să nu mai vorbești așa... Numai că tot o să-l prindă.

Trebuia să plec. I-am lăsat hangiului bani pentru mărci. L-am rugat să-mi scrie dacă cumva o să-l prindă.

— O să te anunț îndată, mi-a zis el. Sîntem sătui pînă peste cap de toate astea...

M-am întors acasă frămîntat de teamă. Dar ce să-i faci, trebuia să lucrez. Pe Cerepahin nu l-am mai găsit; fusese internat la balamuc, pentru că devenise furios. Mă tot căutase pe mine și spărsese toate geamurile.

Și cîte nopți m-am chinuit după aceea, căci îmi dădeam seama că nu mi-a mai rămas nimic în viață. Natașa... Dar parcă îmi devenise străină... De altfel, nici el n-o mai lăsa să vină la mine. Ai fi zis că cineva mi-a răvășit toată viața! Singura mîngîiere era somnul, cînd uitam de toate. Dar vai și de som-

nul ăla! Și în vis aveam mereu vedenii... Am tot așteptat, toată viața am așteptat că uite azi, mîine o să mă rostuiesc și eu, ca oamenii... Și uite unde-am ajuns... să n-am chiar nimic...

Peste o lună veni un necunoscut și-mi spuse:

— Fiți liniștit, fiul dumneavoastră este în siguranță.

Atîta mi-a spus. Acum știu că-i în siguranță și că din cînd în cînd o să primesc știri de la el. Se află departe de mine. Pesemne că n-o să-l mai văd...

XXIII

Și așa se scurgea viața mea pe la baluri și serate. La începutul verii, Ignati Eliseici și-a adus aminte de mine. Știa că sînt un chelner priceput și mi-a încredințat conducerea bufetului și a bucătăriei la o grădină de vară. Am făcut să meargă treaba strună și pînă la sfîrșitul sezonului i-au rămas trei mii de ruble curate.

Mi-a zis chiar că sînt făcător de minuni.

— Să știi, Iakov Sofronîci, c-o să mă dau peste cap și o să te readuc la restaurantul nostru! Și clienții întreabă adesea de tine... O să mă rog de Stross.

Am fost foarte mișcat. De altfel, și vremurile erau acum mai liniștite și, firește, acum ar fi putut să-și dea seama că nu sînt un om primejdios. Nu mai mi-era de onoare — ce mai onoare! dar măcar să știu că pășesc și eu pe o cărare bătătorită.

Și tocmai atunci s-au pornit iar necazurile, fiindcă Natașa a născut o fetiță, iar el i-a cerut fără înconjur s-o trimită la orfelinat. Îi pusese în vedere și înainte să nu rămînă însărcinată, iar dacă va rămîne, să-și facă operație și să se scape de copil. Ea, însă, i-a ascuns adevărul pînă în ultima clipă. Venea și la mine și plîngea, fiindcă-i era frică de operație și nici eu n-am sfătuit-o s-o facă:

— Poartă-ți povara pînă la capăt, Natașa! îi spuneam eu. Altfel e totuna c-un omor!

Iar cînd el a amenințat-o c-o va sili să-și facă operația, m-am dus cu ea la el să mă explic. El, însă, s-a înfuriat din cale-afară:

— Ce amestec ai dumneata în chestia asta? m-a luat el repede, privindu-mă de sus. Nu i-ai dat voie fiicei dumitale să trăiască cu mine? Așa că lasă-mă să mă descurc singur în treburile mele.

Parcă m-ar fi scuipat.

— Dacă o să mă țin de chestii de-astea, o să-mi trebuiască milioane!

— Nu te înțeleg... i-am zis eu.

Iar Natașa îmi făcea din cealaltă odaie semn cu capul să-l las în pace. Dar eu nu vroiam să-i înghit măgăriile.

— Cum adică?

— Păi, e foarte clar. Copiii se nasc dintr-o căsătorie, iar dumitale ți-a explicat, mi se pare, Natașa, că deocamdată căsnicia noastră este numai în proiect...

Se uita obraznic în ochii mei și sta cu mîinile în buzunare.

— Prin urmare, ai înșelat-o! stimate domn, zic eu. Prin urmare, ești un nemernic?

— Te rog, fără insulte! N-am înșelat pe nimeni, dar căsnicia noastră este deocamdată imposibilă. Și te rog să nu te amesteci în viața noastră de familie!

A intrat în biroul lui și mi-a trîntit ușa în nas. Aha! Viață de familie! M-am dus după el.

— Am să mă duc chiar mîine la maqazin, la dumneata, și o să le spun eu cine ești, i-am zis eu.

— Aha! Cu alte cuvinte vrei să mă șantajezi! N-ai decît! Numai că o să se întoarcă, cred, împotriva dumitale... Eu o să rămîn, fiindcă sînt apreciat, pe cînd fiica dumitale...

În clipa aceea, Natașa îi acoperi din spate gura cu palma și începu să plîngă:

— Nu vorbi așa, lasă... nu te enerva... și mie îmi făcea mereu semne din ochi.

Dar el, ticălosul, își smuci capul și se repezi la mine :

— Marș afară din casa mea ! Nu vreau să aud de la orice...

Ea încercă din nou să-l facă să tacă.

— Copilul ăsta al vostru mă costă de pe acum peste o sută de ruble ! Plătesc o casieriță ca să-i țină locul Natașei...

Iar ea, toanta, îl mîngîia pe cap, clipea din ochi și-mi tot făcea semne. Ba căuta să-l și potolească :

— Vilicika, liniștește-te... nu te enerva...

L-aș fi liniștit eu, ticălosul ! Halal de Natașa... Ce-a ajuns ! Nici un pic de amor propriu, nimic... Și cît de înfumurată fusese !

A născut la orfelinat o fetiță. Am luat-o la mine. O nepoțică... Am totuși o nepoțică... O cheamă Iulka... Dolofană și voinicuță, i-am făcut un pătuț dintr-un coș de rufe și am angajat una din fetele gazdei, pe două ruble, să aibă grijă de ea și să-i încălzească laptele. Așa s-a făcut parcă lumină în odăița mea.

Cînd veneam de la vreun bal, o găseam gîngurind în coșuleț. Cînd mă trezeam noaptea, îi auzeam răsuflarea. Parcă am început să trăiesc o viață nouă. Și Natașa venea acum mai des. Ședea, se juca cu fetița, apoi iar se întorcea acasă la ea.

Iulka mi-a adus și noroc. Ședeam o dată cu ea și o gîdilam sub bărbie, cînd iată că vine Ikorkin. Isteț flăcău ! Făcuse tărăboi la restaurant, prezentase revendicări și nu pățise nimic. Cum a intrat, mi-a spus solemn :

— Iakov Sofronîci ! Sînt însărcinat să te anunț... Te întorci iar la noi, în familia noastră unită !

Și-a pus iar mîna după rever. Nu știam ce să cred.

— Poți să te prezinți chiar acum la lucru.

M-am bucurat și mi-am adus aminte de promisiunea lui Ignati Eliseici.

— Nu, *maître d'hôtel*-ul n-are nici un amestec în treaba asta... Noi am intervenit la Stross prin asociație... Acum ne bucurăm de-o influență mare.

Am rămas ca trăsnit. Înseamnă că nu mă dăduseră uitării.

— Păi nu ești și dumneata membru al asociației ?... La noi toți membrii sînt în evidență...

Iar eu uitasem cu totul de asociație. Teribil se mai dovedise Ikorkin. Mărunțel că nici nu-l bagi în seamă, dar tare inimos flăcăul ăsta !

— Vezi acum ce înseamnă asociația noastră ! Nu mai ești de unul singur... Dar cu copilașul ăsta ce-i ?

Și arătă spre nepotica mea. Eu între timp îmi pusesem fracul.

— E nepotica mea, Iulka, stă la mine...

A qîdilat-o și el cu degetul sub bărbie.

— Văd că suge, nu se încurcă. Poate o să fie mai fericită ca dumneata și ca mine...

Eram nespus de mișcat.

— Mi-ai adus o mare mînqîiere... i-am zis eu.

Iar el mi-a răspuns serios :

— Asta n-am făcut-o eu ; s-a făcut pe linie de asociație. Noi sîntem oameni, iar mai mulți oameni uniți formează o asociație.

Isteț băiat !

Curînd după aceea, veni într-o zi Natașa. A stat și s-a jucat cu Iulka, dar părea cam tulburată.

— Parcă nu ești în apele tale ? am întrebat-o eu.

Iar ea îmi zice :

— Tăticule... Vroiam să-ți spun ceva... și rîde.

— Ce ? și bag de seamă că are lacrimi în ochi.

— Vezi... m-a rugat el... dar să nu crezi... e într-o situație critică... Trebuie să achite o poliță... Nu ai cumva cinci sute de ruble ?

Am rămas uimit.

— De mult mă tot trimite la dumneata... Îmi spune mereu că dumneata ai bani... Îi trebuie numai pentru două luni...

Asta m-a scos cu totul din fire.

— Așa ! După ce s-a purtat cu tine cum s-a purtat, acum umblă să pună mîna și pe bănuții mei !

Iar ea :

— Știu, știu, și s-a trîntit pe pat, plîngînd. Nu mai pot... Nu mai pot să îndur... Nu mai pot ! M-a în-

nebunit de tot... De două săptămîni mă tot trimite la dumneata...

Şi a început să-şi dea cu pumnii în cap.

— O să-l dea afară... A cheltuit din banii magazinului...

Şi mi-a destăinuit tot. Aşa am aflat că ăla îşi găsise una nouă, pe care o angajase tot aşa la magazin, iar Nataşa mea a răbdat... Două luni a tot răbdat. Ea se chinuia în durerile facerii, iar el...

— Mi-a spus că fără bani să nu mă mai întorc...

— Aşa ? Bine. Nici să nu te mai duci la el ! Şi dacă-i calcă piciorul pe aici, îl dau de-a berbeleacul pe scară !

Licheaua ! Am pus capăt chestiunii şi am luat-o pe Nataşa din scurt. Nu i-am dat voie nici să crîcnească. M-am dus la direcţie la ei şi am vorbit deschis cu neamţul.

— L-am dat afară, fără să-l mai trimitem în judecată, mi-a zis el. Ne-a furat cinci mii de ruble. Dar fata dumitale poate să lucreze mai departe.

Aşa că merge mai departe la slujbă şi eliberează bonuri în cuşcă. A slăbit şi a devenit sfioasă. Dar ştiu eu ce e în sufletul ei... Poate c-o să-i treacă, are toată viaţa înainte...

Că eu n-o am nici înainte, nici în urmă. Pot să spun că m-am ales cu atît — am învăţat să pătrund lucrurile. Şi apoi rău mă mai dor oasele. Cîteodată simt cum începe parcă să fiarbă ceva în mine... la inimă. Şi tare-aş da totul naibii !

Acum iar lucrez la căldură şi lumină, în săli cu oglinzi şi mă descurc încă destul de bine. Că dacă nu m-aş descurca, apoi mi-ar zice : „Poftiţi, domnule Skorohodov, la plimbare, la aer curat !... Plimbarea face bine..." Asta e. Îmi vine acum cam greu, dar nu mă arăt nimănui.

Azi e duminică şi trebuie să fug repede la restaurant, fiindcă la noi e mare tămbălău. Domnul Karasev are un banchet. Se împlinesc o sută de ani de la înfiinţarea fabricilor lui. O să fie daruri de la tot felul de societăţi şi teatre, fiindcă el e un om foarte respectat. La şapte seara e o masă extraordi-

nară pentru patru sute de persoane în trei săli. Cîte douăzeci și cinci de ruble de persoană ! S-au comandat și o mulțime de flori și plante, așa că restaurantul s-a transformat parcă într-o grădină. De asemenea, s-a comandat veselă specială și insigne de aur ca amintire. Asta e ! Iar în curînd o să fie tot la noi și nunta lui.

Mititica aia o întinsese în străinătate tot cu un milionar, jignită că domnul Karasev refuza să se însoare cu ea, dar el n-a putut să admită asta, a luat un tren expres și i-a ajuns din urmă în mare viteză. A adus-o înapoi cu forța. Celălalt nu putea să se însoare cu ea, fiindcă abia de curînd se căsătorise cu alta. Și apoi nici nu se putea măsura : el are cinci milioane, iar domnul Karasev douăzeci ! A știut să-l înhațe fetișcana, cît îi ea de puțintică.

Va fi de muncit, nu glumă... Dar iată că au început să-mi lăcrimeze ochii și am insomnii... Cînd sînt la restaurant, însă, nu mă arăt de loc și lucrez cum trebuie. Aseară m-am împiedicat de... cum îi zice ?... avem noi un prag acolo, la separeuri, și m-am lovit cu genunchiul de usciorul ușii, dar nimeni n-a băgat de seamă cît de rău mă doare. Am mers așa puțin șontîc și pe urmă mi-a trecut... Ce să-i faci ! Acum cîteva zile escrocul ăla, pe care l-au dat afară de la But și Brot, a venit cu un grup și s-a așezat la masa mea. L-am servit. N-ai decît, zgîiește-te ! Mi-e totuna ! Simt eu ce simt, dar păstrez totul în suflet... Știu eu cît prețuiesc toate. Și ce-i dacă-l servesc pe el sau pe altul ?... Un antricot ? Poftiți, vă rog ! Vreți la separeu ? Poftiți, pe scară în jos și la dreapta. La toaletă ? La stînga, după colț. Dar ce e al meu al meu rămîne. Ce gîndesc eu știu numai eu singur. Poftim, aveți restaurant, șervețele curate, oglinzi... Mîncați și priviți... Dar ce-i al meu rămîne al meu, aici înăuntru... Numai lui Koliuska îi mai scriu uneori despre ce mă doare... Da... Dar, de altfel, mă țin destul de bine...

Și ce lux e acum la noi ! S-a renovat totul și s-a căptușit cu marmoră și aur. S-a dat atenție și muzicii. E tot taraful ăl romînesc și domnul Kapuladi,

dar mai mulți la număr — o orchestră completă de patruzeci și cinci de persoane. Și separeurile s-au renovat și-s foarte luxoase. S-au pus covoare și draperii noi. Lumina din saloane este în ton și pentru toate gusturile... Și coridoarele acelea dosnice... Sporesc preferințele pentru chestiile astea...

Au apărut și mulți clienți noi, dar nici cei vechi nu ne-au uitat. Vin și din cei care înainte tunau și fulgerau împotrivă... Numai că, firește, acum totul e foarte sever, e interzis să discuți despre... Nici o vorbuliță ! Dar fac, desigur, banchete la aniversări și atunci mai vorbesc și ei... Așa, în general... De fapt, nu e nici un rău pentru nimeni... Stai și asculți. Și parcă îți bîzîie în ureche... Zum... zum... Vorbe goale...

Anul 1911.

Redactor responsabil : GRIGORESCU NINA
Tehnoredactor : MALCAȘ SORINA

Dat la cules 19.04.1962. Bun de tipar 09.07.1962. Apărut 1962. Tiraj 20145 ex. broșate. Hîrtie semivelină satinată de 80 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 10,53. Coli tipar 13,5. A. nr. 0256. C. Z. pentru bibliotecile mari 8. S. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 S— 31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 20458 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", București — R.P.R.

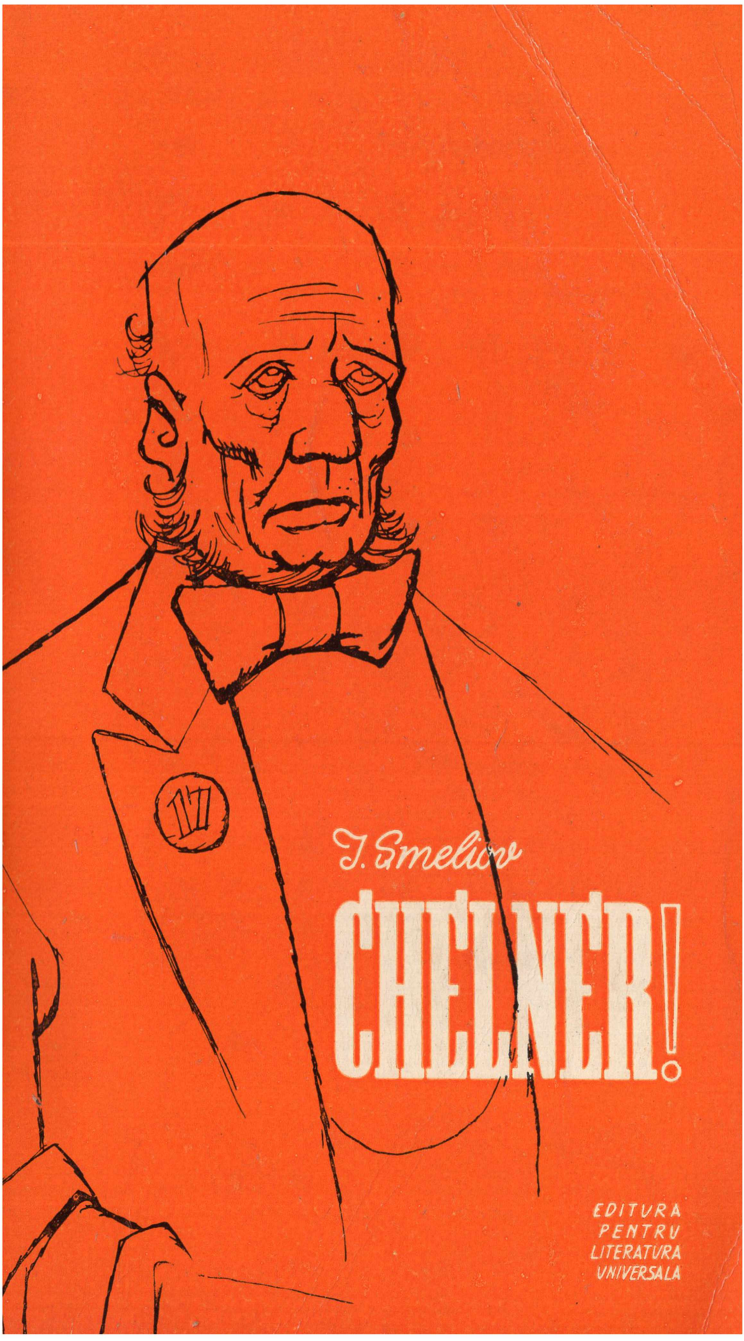

I. Șmeliov

CHELNER!

EDITURA
PENTRU
LITERATURA
UNIVERSALA